STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 08782

PARADOKSEN

Max Simon Nordau

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מאקס נאָרדוי.

פאראדאקסען

און אנדערע שריפטען

איבערזעצט דורך ב. ק—י.

מיט ביאָגראפישע און קריטישע איינלייטונגען פון ג.
סאָקאָלאָוו, דר. ש. מ. מלמד און דר. ד. פאסמאניק.

ליטעראַרישער פערלאַג

ניו־יאָרק 1915

פרייז, געבונדען 80 סענט

אינהאלט:

	זייט
מאקס נארדוי. פון נ. סאקאלאוו	3
נאָרדוי אלס קולטור־פילאָזאָף, פון דר. ש. מ. מלמד	9
נאָרדוי אלס ציוניסט, פון דר. ד. פאסמאניק	18
אפטימיזם און פעסימיזם	29
די פיזיאָלאָגיע פון ליעבע	61
די מעהרהייט און די מינדערהייט	76
ערפאָלג	115
געניע און טאלאנט	139
די פסיכאָלאָגישע סבות פון אנטיסעמיטיזם	232

מאקס נארדוי.

אין דער פערזאן פון מאקס נארדוי דארפען מיר אידען, בע־גריפען אלס אונזערן, איינעם פון די רייכסטע און פיעלזייטיגסטע גייסטער פון אונזער עפאכע. מיט א זעלטענער אויסבילדונג און בעריהרט פון אלע גרויסע ערשיינונגען אין זיין צייט, האט ער בעוויזען ארויסצוטרעטען מיט דעם זעלבען מעכטיגען טאלענט אין די פערשיעדענסטע ספערען פון דעם מענשליכען שאפען. ער האט דער ערשטער בעוויזען שארף אויסצודריקען די גרויסע גרינדליכע קאנטראסטען אין דעם לעבען פון זיין עפאכע, און געפונען די פאסענדע פארמולע פאר די פערשיעדענסטע ערשיינונגען אין דער גייסטעס־וועלט. גרעסער פון אלע זיינע חברים אין אלץ, וואס עס געהער צו דיאלעקטישער שארפקייט, גלאנץ און שפראך, איז נארדוי א אינדיווידואליטעט, וואס איז איבערגעוואקסען די אלע שיידע־וועגט פון ליטעראַרישע שולען און ריכטונגען

א מענש א בקי, וואס בעהערשט, ווי א פירשט, פערשיעדענע געביטען, און א ארבייטער, וואס מאטערט זיך און ארבייט, ווי דער ארעמסטער. א געוואלטיגער טאלענט, וואס האט מייסטערווערק געשאפען אין א טאג־שרייבער, וואס זיין גייסט צוגיסט זיך אין ברייטע שטראמען. א קינסטלער, וואס בעזיצט די קראפט פון דאס געדרוקטע ווארט, ווי זעלטען ווער אנאנדערער, און א רעדנער, וואס זיינע ווערטער צושמעטערן, ווי דער האמער, די שטארקסטע פעלזען. א געניע, וואס זיינע שארפגעפרעסטע ווערק זענען ווי זאפטיגע בשמים אין דער וועלט־ליטעראַטור און א פאפולאריזאטאר, וואס זיין אונ־געוועהנליכע פרוכטבארקייט רופט ארויס ערשטוינען ביי די גרעסטע

וואונדער-קינסטלער פון דער ברייטער ליטעראַרישער שאַפונגס-וועלט. די דאָזיגע אַלע איינגענשאַפטען זענען ביי די מערסטע מענשען — הפכים, וואָס לאָזען זיך נישט פעראייניגען; אין אונזער גאוניש'ען לעהרער בילדען זיי אָבער אַ וואונדערבאַרע האַרמאָניע.

נאָר פיעלזייטיגע מענשען קענען אָבשאַצען די ווערדע פון דעם פענאָמען. עססאַיסט, קריטיקער, פּאָליטיקער, בעלעטריסט, רעדנער, שפראַך-קינסטלער אין עטליכע שפראַכען צו גלייך, און איבער דעם אויך מעדיצינער, — אַזאַ מין פערבינדונג געפינט מען נאָר ביי די אויסגעוועהלטע וועלט-גייסטער. פון צייט צו צייט געהט אַרויס פון אונטער זיין פעדער אַ ליטעראַרישעס ווערק, וואָס האָט אַ אייביגען ווערט און אַלע טאָג — די זשורנאַליסטישע אַרבייט. יעדען טאָג שרייבען! יעדען טאָג גייסט האָבען! דער לעזער האָט גאָר קיין אַהנונג נישט דערפון, וואָס'רע „פּאָרסעטור" עס ענטהאַלטען אין זיך די עטליכע ווערטער. עס פאַלט גאַנץ אָפט איין צו גלויבען, אַז די באַקאַנטע לעגענדע וועגען סיזיפוס'ן האָט אין זינען געהאַט די טעגליכע זשורנאַליסטישע טעטיגקייט. די פּרעסע שלינגט איין אין זיך אַ מאַסע גלענצענדע אינטעלעקטען, וואָס וואָלטען געקאָנט ווערען אַ צירונג פאַר דער ליטעראַטור, און זייערע צוואַנציגע געדאַנקען און פליהענדע בלעטער געהען כסדר לאיבוד. זיין אַי אַ שריפטשטעלער אַי אַ זשורנאַליסט, און אויף בײדע געביטען זיך אויסצייכנען — דאָס קענען נאָר גרויסע גייסטער בעווייזען.

מאַקס נאָרדוי איז נישט נאָר אַ גרויסער גייסט, ער איז אויך איינע פון די מערקווירדיגסטע פערזענליכקייטען אין אונזער צייט. ער לאָזט זיך נישט איינשליסען אין וועלכער ס'איז קאַטעגאָריע: ער איז פאַר זיך אַליין אַ קאַטעגאָריע. ווער קען נישט דעם מעכטיגען האַראַקטער-קאָפּ: מעכטיג און מאַיעסטעטיש זיצט דער דאָזיגער גרויער, געוואַלטיגער פילאָזאָפען-קאָפּ, מיט דעם שענעם, שאַרפגעשניטענעם געזיכט, מיט די גרויסע, קלוגע און ליכטיגע אויגען אויף דעם לייבען-נאַקען פון אַ קרעפטיגען קערפער. מ'קאָן זיך גאָר ניט פאָרשטעלען קיין מעהר פאָלקאָמע פערקערפערונג פון גייסטיגער מאַכט, מאַסיווען האַראַקטער, פעסטען ווילען און בעדענקטער ענערגיע. און מיט דער ריזענקראַפט איז פערבונדען די גוטסקייט און רוהיגע מילדקייט, וואָס מ'געפינט נאָר ביי קינדער און ביי גרויסע חכמים. די מערסטע שריפטשטעלער שרייבען ביכער און אַרטיקלען,

וואָס זענען רייכער פון זיי אַליין; נאָרדוי איז נאָך אַ סך געלעהרנטער און אונטערהאַלטענדער פון זיינע ווערק. אונטערהאַלטען זיך מיט נאָרדוי׳ען איז פון די גרעסטע פערגניגענס. מ׳זעהט, אַז אין דעם מענשען שטורמט בעהאַלטענערהייד אַ ים מיט גרויסעם לעבען. זיינע געדאַנקען לויפען אַהין און אַהער, ווי די וועלען פון טייך. ער שעפּט שטענדיג פון אַ פולען קוואַל; דאָ געפינט איהר נישט קיין פּשט׳לדיגע חנ׳דלעך און קיין קאָקעטעריע. דער געדאַנק קומט נישט גערופענערהייד און געפינט זיך גלייך זיין שאַרפען אויסדריק, זיין שלאַגוואָרט, זיין פאָרמולע. דאָס זענען לויטער פינקלענדע אימפּראָוויזאַציעס נישט קיין געמאַכטע, נישט קיין געצוואונגענע. ער דריקט אויס דאָס, וואָס ער איז אינערליך — אַ קראַפט־מענש מיט אַ גרויסען טעמפּעראַמענט און דורכדינגענדען, האָרשאַרפען לאָגישען גייסט.

נאָרדוי איז אַ בעזונדער אַרט פאַר זיך; ער האָט נישט געהאַט קיין פאָרבילד, האָט נישט קיין קאָנקורענטען און וועט אויך קיין נאָכהאַמער נישט האָבען. ווי ער, אַזוי איז זיין סטיל: פיעלגעשטאַלטיג און שטאַרק, פיעלפאַרביג און איינהייטליך — ער האָט אין זיך די רייכטקייט פון אַ בקי מיט דער מאַכט פון אַ גאַנצען, קאָנצענטרירטען גייסט.

דער דאָזיגער טיטאַן פון גייסט און אַרבייט, די דאָזיגע געניוס־שטראַהלענדע פערזענליכקייט, אין וועלכער ס׳האָט זיך נאָך ביז היינטיגען טאָג ערהאַלטען די בליהענדע שאַפונגס־שמחה, די יוגענדליכע, ערקוויקענדע געמיטספרישקייט, — וואָלט געקאָנט אַ צירונג זיין פאַר יעדע נאַציאָן, און בעזונדער איז זי דער שטאָלץ און די צירונג פון אונזער פאָלק, וואָס קוקט אַרויף פון זיין פינסטער־טיפען ליידענס־טאָל צו יענע, אין וועלכע עס זעהט זיין אָבשפּיעגלונג. זויב דאָס יודישע פאָלק קוקט מיט פריידע אויף אַלע צושטרייטע גאָלדקערנער פון זיין געניע, קוקט עס אויך מיט צופריעדענהייט און שטאָלץ אויף דעם אויסדריק פון זיינע טאַלענטען, וועלכע די פיינדליכע וועלט האָט געזוכט צו פערניכטען און צו דערשטיקען.

נאָרדוי איז אָבער מעהר ווי דאָס. ער איז דער יודישער „גאון“ אין אַ מאָדערנער פאָרם. נישט איינער פון יענע קפדנ׳ישע, וועלט־פרעמדע אַסקעטען וואָס זענען בעלאָדען מיט ספרים־קלוגהייט; אויך נישט איינער פון יענע מיסטיש־דעקאַדענטישע בעלי־שם. ער איז דער טיפּ פון דעם פעלזענהאַרטען, שטרענג־סיסטעמאַטישען

גייסט פון וועלכען ס'איז אלבו, ר' יצחק עראמאה, רל"בג, — מיט די ווערטער, ווי שטאהל, מיט די שפיעלענדע לעבענס־שטראהלען, מיט דער גרויסער, שטרענגער שטאלצקייט און מיט דעם שארפען וויץ — אין א מאדערנער פארם.

דאס איידעלגעצייכענטע פראפיל, די לייכטענדע אויגען מיט די גרויסע, אפענע אפלען מיט דעם ערנסטען, פעסטען און גוטען בליק — אלץ מאכט דעם איינדריק פון א קלוגען רבי. ווען דו זעהסט, ווי ער פעראייניגט די ערודיציע מיט דעם שארפזין, ווי ער דערפיהלט די איידעלסטע רמזים, ווי קיין זאך גליטשט זיך נישט ארויס פון אונטער זיין בליק, ווי ער ארבייט מיט התמדה, פערזונקען אין ביכער און מאנוסקריפטען, — ווען דו זעהסט דאס אלץ, פיהלסטו דעם פערגעניגען פון זעהן אין א נייער פארם יענעם הויכען, אלטען אדעלס־טיפ, א דאנק וועלכען אונזער פאלק איז געקרוינט געווארען מיט דעם טיטול „עם הספר" (דאס פאלק פון בוך). דא ווייזט זיך ווידער ארויס מיין אלטע טעאריע וועגען דעם „אלטען יודען": נאך א רייהע יאהרען פערשווינדעט די איידעלע שיכטע פון דער אנגענומענער פרעמדער קולטור און עס טרעט ארויס דאס אייגענע, דאס אמאליגע. דא זעהען מיר דעם אלט־יונגען גאון אין זיין פולער קראפט און אין דער פראכט פון זיין מעכטיגען גייסט.

פיר אונז איז אבער נארדוי נאך פיעל מעהר: נ א ר ד ו י, ד ע ר צ י ו נ י ס ט !

וואס הערצל איז געווען אלס פיהרער און ארגאניזאטאר, איז נארדוי אלס אנזאגער און אידעענפרעדיגער, אלס וועקער, רופער און לעהרער.

ער האט ארויסגעפיהרט דעם דענקענדען יודען אויף א הויכען בארג, פון וועלכען ער זעהט א ווייטען רוים און בעטראכט די קלענסטע איינצעלהייטען. די ארימקייט פון דער אסימילאציע האט אין קיין ארט נישט געפונען אזא שטארקען און טיעפען אויסדרוק, ווי אין נארדוי'ס גרויסע און שארפע רעדען, פון וועלכע יעדע איינציגע איז געווען א בעזונדער געשעהעניש. דאס רעדנערישע און די צייטווייליגע טיילען פון די דאזיגע רעדעס קאנען נישט אוועקנעהמען ביי זיי זייער אייביגען ווערט, ווייל ער ליעגט אין נארדוי'ס הויכען שטרעבען, רייכען הארצען. נאציאנאל-

יודישען זין און ווייטען בליק. זיין אייפער שטאמט פון אַ שענעם און ווארימען געמיט, פון אַ ריינעם ווארהייטס-ענטוזיאַזם. אין זיינע שטראָף-רעדען קעגען די אַסימילאַטאָרען קלינגט דער טאָן פון די אַמאָליגע נביאים; זיי זענען נישט נאָר ערשיינונגען פון אַ פייערדיגען טעמפּעראַמענט, זיי ווייזען אונז נישט נאָר דעם זיטליכען מוט פון אַ מענשען, וואָס געהט מיט זיין אייגענעם וועג, וואָס טרעט אַרויס אין פראָנט, אום מיט דעם פייער פון דער יוגענד און מיט דער ערפאַהרונג פון אַנ'אַלטען די רעכטע פון דעם יודישען פאָלק אויסצוקעמפּפען, — נאָך עפּעס גרעסערס ענטהאַלטען די דאָזיגע רעדעס אין זיך. זיי שטעלען פאָר מיט זיך דעם נייען געדאַנקען-קאַמפּף, וואָס איז ענטשטאַנען פון דעם יודישען אַלטערטום און רענעסאַנס. אַמאָל בליצט אין זיי דער ליכטיגער, שאַרפער בליק פון אַ בעגייסטערטען נביא; אַמאָל זאָגט ער אַרויס מיט אַ עפּיגראַמאַטישער שאַרפקייט די גאַנצע טיעפקייט פון אונזער איד, הויבט אייז אויף אַ מאַיעסטעטישע הויכקייט און לייענט אין דער פאָלקס-נשמה, ווי אין אַנ'אָפענעם בוך. ער איז כמעט דער אייציגער אין דער פּאָעטישער שילדערונג פון יענע טראַגיש-שמערצליכע איבערלעבונגען, וואָס עס האָט אין זיך דער העכערער, דיפערענצירטער גלות, — דער גלות פון דער אויסערליכער אַסימילאַציע. דאָ געפינט ער זיך אין זיין אייגענסטער וועלט: אין דער קריטיק. די פון איהם געפּרעסטע ווערטער בעקומען פליגעל און פלאַטערן אין דער וועלט אַרויס: דאָס זענען די ווערטער געווען, וואָס האָבען אַ סך מיטגעווירקט דאָס פאָלק צו בעגייסטערן, זיין גייסט צו וועקען און מיטלען צו זאַמלען, אום אינסטיטוציעס צו שאַפען. דאָס יודישע פאָלק איז בעגאַבט מיט גרויסע פיהיגקייטען, דאָס יודישע פאָלק דענקט: עס פערטראָגט נישט קיין נאַרישקייטען, עס לאַכט פון באַנאַלע חכמות, עס איז געניגט צו קריטיק, צו סאַטירע זאָגאַר, עס לאָזט זיך נישט אַזוי איינפאַך מוסטערן און פיהרען און נאָר אַ גרויסער גייסט קאָן דאָס בעווייזען. נאָרדוי'ס קריטיק איבער די געגנער פון ציוניזם, זיין אַנאַליז, זיין בייסענדע סאַטירע האָבען וואונדער געוויזען, און יעדערער פון אונז, וואָס לעבט אין פאָלק און קומט אין בעריהרונג מיט פערשיעדענע קרייזען פון פאָלק, אַלס שריפטשטעלער אָדער אַלס רעדנער, האָט זיך לייכט גע-

קאָנט אַ בּערצייגען אין דעם, ווי גרויס עס איז געוועזען דער עפעקט און די פּראָדוקטיוויטעט פון נאָרדוי'ס רעדעס.

אַ סך זענען די דאָזיגע רעדעס געווען און זיי האָבּען געהאַט פערשידענע אינהאַלטען און פערשידענע אייגענשאַפטען. דער ציוניזם האָט אַ סך גוטע רעדנער, דער רעדנער פון ציוניזם בּלייבּט אָבּער דערוויַיל נאָר ער — דער לעהרער נאָרדוי. אויסער דער פערניכטענדער קריטיק פון דער אויסערליכער עמאַנציפּאַציע, האָט אונז נאָרדוי געשענקט אויך די קראַפט פון וועלען. וואָרום ער איז נישט נאָר אַ געוואַלטיגער און אַ אונערשראָקענער פּאָלעמיקער, נאָר אויך אַ מענש מיט אַן אַייזערנעם ווילען, וועלכער זאָגט אַרויס מיט אַ בּעהערשענדער ערנסטקייט דאָס, וואָס ער פיהלט. מיר אַלע, מיט אונזער מאָדערניזם, מיט דער פייַנער סקעפּטישער איראָניע, וואָס שוואַכט אָבּ דאָס אייגענע אין אונז, קאָנען די קראַפט אין זיך נישט געפינען.

דאָ איז נישט דער אָרט זיך אַרייַנצולאָזען טיעפער אין די דיכטערישע און אינדיווידועל-מענשליכע אייגענטימליכקייטען פון נאָרדוי'ן. עס איז אויך נישט היינט די צייט דערצו, וויַיל דער זעכציג-יעהריגער געבּורטסטאָג בּילדעט נאָר איין קליינעם מערקשטיין אויף דעם לעבּענס-וועג פון דעם אַרבּייטענדען, יוגענדליך-מונטערן נאָרדוי. נאָרדוי'ן איז אויך פערזענליך אַלס יובּילאַר שווער צו בּעהאַנדלען; ער מיידט אויס אַלץ, וואָס איז ענליך צו אַ בּיליגער פערזענליכער רעקלאַמע, און איז גענוג אַריסטאָקראַט, אום נישט צו קאָנען לייַדען די נייַגיעריגע אויגען פון פּובּליקום בּיי זיך אין דערהיים, בּיי זיך אין אַרבּייטס-צימער. עס איז אויסגעקומען אַ קאַמפּף צו פיהרען, אום אַרויסצוקריגען פון איהם אַ פּאַסיווע ערלויבּניש אויף אַ גוטען אַנשטאַלט, וואָס זאָל געגרינדעט ווערען אויף זיין נאָמען.

מיר קאָנען אַלזאָ נאָך שטאָלצער זיין מיט אונזער לעהרער, וועלכען עס בּעשענט אויסער אַלעמען אויך דאָס שענסטע און אייגענטימליכסטע פון דער יודישער נשמה: די גרויסע ענוות.

נאָרדוי איז נישט קיין געענדיגטע עפּאָכע אין דער געשיכטע פון ציוניזם. די טעטיגקייט פון אונזער גרויסען לעהרער איז נישט קיין געענדיגטעס קאַפּיטעל. דאָס איז דאָס בּעסטע, וואָס מ'קאָן זאָגען וועגען אַ יובּילאַר.

הערצל און נאָרדוי! דאָס ווערק, וואָס זיי האָבען אָנגעהויבען, איז נישט געווען קיין אַרבייט פאַר איין מענשען אָדער פאַר איין דור — ביי די גינסטיגסטע בעדינגונגען אפילו וואָלטען זיי עס אויך אַליין נישט קאָנען ענדיגען. אַ דאַנק קומט זיי דערפאַר, וואָס זיי האָבען אָנגעהויבען; ענדיגען — דאָס געהערט שוין צום פאָלק.

נ. סאָקאָלאָוו.

נאָרדוי אלס קולטור־פיגור.

דער נייער יודישער קולטור־טרעגער בילדעט אַ בעזונדער קאַפּיטעל אין דער געשיכטע פון דעם מענשליכען גייסט. אין איהם זעהען זיך אַזעלכע איינענשאַפטען און סימנים, וואָס אַ פרעמדער, נישט קיין יוד, קאָן זיי כמעט גאָרנישט פערשטעהן. דאָס איז אַ פּראָבלעמאַטישע פערזענליכקייט — מיט אַ פייערדיגען טעמפּעראַמענט, און דאָך ראַדיקאַל־קאָנסעקווענט, הייסעס בלוט און אַ הויךענטוויקעלטעס קריטישעס בעוואוסטזיין, אַ ברייטער קאָסמישער בליק און זאַכליך ביז צו פּעדאַנטיזם, און דערצו אַ בליהענדער, שעפּפערישער סטיל. די דאָזיגע אייגענאַרטיגקייט זעהט זיך אין דער גייסטיגער פיזאָנאָמיע פון אַלע גרויסע יודען, זינט זיי זענען אַריינגעטרעטען אין דער אַלגעמיינער קולטור, ד. ה., פון ברוך שפּינאָזאַ ביז מאַקס נאָרדוי. ביישפּיעלען פון דעם דאָזיגען אייגענאַרטיגען שטריך אין דעם יודישען קולטור־גייסט קאָן מען זעהן ביי ברוך שפּינאָזאַ אין דער בעציהונג צו דער בעגרינדעטער געאָמעטרישער מעטאָדע פון קיוע און דעקאַרט, ביי שלמה מיימון אין דער בעציהונג צו קאַנט׳ן, ביי קאַרל מאַרקס אין דער בעציהונג צום העגעליאַניזם, ביי פערדינאַנד לאַסאַל, הערמאַן קאָהן, בערגסאָהן און לודוויג שטיין. אין דער רייהע גייסט־העלדען, פון וועלכע יעדערער פערנעהמט אַ בעזונדער פּלאַץ אין דער געשיכטע פון דעם מענשליכען דענקען און שאַפען, שטעהט אויך מאַקס

נאָרדוי, און ניִשט דער לעצטער. ער האָט אויך אין זיך די אַלע סמנים און אייגענשאַפטען פון דעם יודישען גײַסט: אַ פער„ניינ״ער און דאָך אַ בע„יאָ״הער; שטרעבט כסדר פאָרווערטס און דאָך קאָנסערוואַטיוו, הייסעס בלוט און אַ פעסטער, בעשטענדיגער ווילען. וואָס אָבער עס צייכענט אויס נאָרדוי׳ען בעזונדער, איז די פיעלפאַכיגקייט פון זײַנע קולטור-אינטערעסען. ער איז אַ נאַטורוויסענשאַפט׳ס-מענש און אַ דאָקטאָר, אַ ליטעראַטור-קריטיקער און אַ היסטאָראָגראַף, אַ וועלטענער רעדנער און אַ געניאַלער שריפטשטעלער; אַ פלינקער ערצעהלער, פאַר וועלכען די פראַנצויזען אפילו האָבען דרך-ארץ, און דערצו אַן אָרגאַניזאַטאָר, אַ פאָלקס-רעדנער, אַ דיפּלאָמאַט און אַ דיכטער, וועמעס פערזען מ׳קען געפינען אין יעדער זאַמלונג פון דער דײַטשער ליריק. נאָר אַזאַ פיעלזײַטיגע פערזענליכקייט ווי מאַקס נאָרדוי, וואָס שטעהט אין דער הינזיכט נישט נידריגער פון אַ לעאָן באַטיסטאַ אַלבערטי, האָט געקענט איינס נאָך דאָס אַנדערע אָנשרײַבען „די קאָנווענציאָנעלע ליגען׳ס פון דער קולטור-מענשהייט״, „פּאַראַדאָקסען״ און „ענטאַרטונג״. אין די „קאָנווענציאָנעלע ליגענס״ טרעט דער פערפאַסער אַרויס פאַר אונז אַלס שאַרפזיניגער קולטור-קריטיקער און היסטאָריאָגראַף; אין „ענטאַרטונג״ זעהען מיר דעם פּסיכיאַטאָר, קרימינאָלאָג, ליטעראַטור-און פילאָזאָפיע-היסטאָריקער, מוזיק-טעאָרעטיקער און עסטעטיקער; אין די „פּאַראַדאָקסען״ רעדט צו אונז אַ דענקער, וואָס געהט זיך מיט אַ אייגענעם גאוניִשען דרך. אומעטום אָבער בלײַבט ער דער גלענצענדער סטיליסט און דער שאַרפזיניגער פּאָלעמיקער. נאָרדוי פערליערט נישט דעם גרויסען קאָסמישען שטאַנדפּונקט אפילו אויך דאָרט, וואו ער גיט נאָר איבער, ווי עס דאַכט זיך, זײַנע רייזע-אײַנדריקע.

מ׳האָט נאָרדוי׳ען און זײַנע אַנדערע צײַט-חברים אָפט פאָרגעוואָרפען, אַז זיי האָבען אַ מאַניע צום צושטערען, אויף אַלץ „ניין״ צו זאָגען. אמת אין דער בעשולדיגונג איז דאָס, אַז דער מאָדערנער קולטור-שאַפענדער יוד האָט אין זיך אַ שטיק מעפיסטאָפעל. ער זאָגט אָפט „ניין״ אויף „זייערע״ אַלע גוטע זאַכען; זײַן ניינזאָגען שטאַמט אָבער נישט דערפון אַליין, וואָס ער האָט אַ מאַניע צו זעהן אין יעדע זאַך די נעגאַטיווע זײַטען. דאָס איז פיעל מעהר אַ פּראָדוקט פון אַ הויך-ענטוויקעלטען קריטישען בעוואוסטזײַן. די צוויי טויזענד יאָהר פערביטערונג און לײַדען, ענויים און „קריסט-

ליכע נעכסטענליעבע" האָבען געלאָזען נאָך זיך טיעפע שפּורען און אויסגעלערנט דעם יודען פאָרזיכטיג זיין. דעריבער זענען אַלע גרויסע יודען, און בעזונדער די פון 19-טען יאָהרהונדערט, געווען אָפּאָזיציאָנעל געשטימט אין דער בעציהונג צו זייער צייט. דער קאַראַהאָה פון דער יודישער אָפּאָזיציע הויבט זיך אָן מיט היינריך היינע. דער דיכטער פון „דער רבי פון באַכראַך" האָט פאַר די אַלע געשעפטען פון די 48-ער נישט געהאַט מעהר, ווי אַ איראָנישען שמייכעל; אין די טעג פון דער יולי-מאָנאַרכיע איז ער אָבער דעמאָקראַט און רעפּובליקאַנער. די וויכטיגסטע טעטיגקייט פון קאַרל מאַרקס קומט אויס אין די יאָהרען פון דער פינסטערער פּרייסישער רעאַקציע, און ווען די פּאָליטיק האָט אויסגעפילט דעם גאַנצען דייטשען גייסט, איז לאַסאַל אויפגעטרעטען, האָט געשטעלט כאָציאַלע פאָדערונגען און איז געווען גענייגט צו אָפּפערן די פּאָליטיק פאַר'ן סאָציאַליזם. ער האָט זיך זאָגאַר אַרומגעטראָגען מיט אַ אידעע וועגען אַ סאָציאַלער מלוכה. אַ מאָנאַרכיע, נאָר סאָציאַל זאָל זי זיין...

ווי נאָר ביכנער און קאַרל פאָגט האָבען אָנגעהויבען צו פּרעדיגען פאַר די מאַסען זייער פלאַכען מאַטעריאַליזם, האָט שוין הערמאַן קאָהן געשריבען זיין קאַנטישע בעגרינדונג פון דער עטיק. מ'זעהט אַלזאָ, אַז דער יודישער גייסט איז שטענדיג אָפּאָזיציאָנעל.

נאָרדוי געהערט אויך צו די אָפּאָזיציאָנעלע דענקער אין די לעצטע דרייסיג יאָהר פון דער גייסטעס-געשיכטע. ווען ער איז אַריינגעטרעטען מיט אַ ענטוויקעלטען גייסט און אַ קלאָרען בליק אין דעם גרויסען קולטור-קאַמפּף פון זיין צייט, האָט ער געפונען אַ שטראָם פון דעקאַדאַנס, וואָס האָט פערהאַפּט אַלע געביטען פון לעבען. די פּאָליטיק פון די מיטעל-און מערב-אייראָפּעאישע מלוכות איז געווען אונזיכער און האָט זיך געהאַלטען אין איין טרייסלען; אין דער ליטעראַטור האָבען געהערשט נעאָראָמאַנטיקער, סימבאָליסטען און דיאַבאָליקער אַ'לאַ באָדלער און ווערלען; פון דער אַנדערער זייט ווידער האָט דער נאַטוראַליזם און דער רעאַליזם געפייערט זיין העכסטען טריאומף; אין דער פילאָזאָפיע און אין דער וויסענשאַפט האָט געשטורמט די מלחמה פאַר און געגען דער דעסצענדענץ- און סעלעקציאָנס-טעאָריע; די טעאָלאָגען זענען געווען פערצווייפעלט, און דער מאַטעריאַליזם אַלס וועלט-אַנשויאונג

האָט שוין געמאַכט זײַנע לעצטע אָנשטרענגונגען, ווײַל די רעזולטאַ-
טען פון דער נאַטור-וויסענשאַפט זענען צו שוואַך געווען, אום צו
בעפרידיגען דעם מעטאַפיזישען זין פון דעם מענשליכען לעבען.
עס האָט אָבער געפעהלט דער גרויסער אידעאַליסט, דער פילאָזאָף,
וואָס זאָל קענען דעם מאַטעריאַליזם אינגאַנצען פערניכטען. דערפון
איז אַרויסגעקומען פון איין זײַט אַ קראַנקהאַפטער סקעפּטיציזם און פון
דער אַנדערער זײַט האָט זיך אויסגעבילדעט אַ ווילדער, אומגעלומפּער-
טער אינדיווידואַליזם, וואָס האָט אין אייראָפּאַ געפונען זײַן פילאָ-
זאָף אין פרידריך ניטשע און אין אַזיען — אין דעם מאָראַל-טעָ-
אָלאָג און דיכטער לעוו טאָלסטאָי. דערבײַ איז דאָס געזעלשאַפטליכע
לעבען געווען פערדאָרבען, קאָררומפּירט און אינערליך פאַלש, ווי
אין אַ עפּאָכע, וואָס ווערט בעהערשט פון צושטערענדע עלעמענ-
טען. די ענטוויקלונג פון דעם פערקעהר און דאָס אויפבליהען פון
דער אינדוסטריע האָבען פערשלונגען דעם גאַנצען מענשען. אַ וויל-
דער אוטיליזם האָט געהערשט אין אַלע צווײַגען פון דעם געזעל-
שאַפטליכען לעבען און געזוכט אונטערצוגראָבען אַלע מאָראַלישע
יסודות, זאָגאַר דעם גאַנצען מענשליכען געשלעכטס-בעוואוסטזײַן,
און בכלל האָט זיך אומעטום געשפירט די קראַנקהײַט פון דער צײַט,
וואָס איז נאָך שטאַרקער געוואָרען דורך דעם ענדליכען נצחון פון
די גערמאַנען איבער די ראָמאַנען.

אין דער דאָזיגער עפּאָכע פון דעקאַדאַנס, פון אונטערגאַנג,
פון גײַסטיגער צוטומלעניש און פון צוויי געזעלשאַפטס-פײַנדליכע
עקסטרעמען איז מאַקס נאָרדוי אַרײַנגעטרעטען אין דער אַרענע.
אין זײַנע „קאָנווענציאָנעלע ליגענס פון דער קולטור-מענשהײַט"
האָט ער אויסגעשפּרייט אַ נעץ פאַר אַלע ליגענס פון דער צײַט
און בעקעמפט די אַלע צופוילטע אָנוואַקסענישען פון דער פען-
דע-סיעקל-קולטור מיט דעם ברען פון אַ אויפריכטיגען אידעאַליסט
און מיט דעם גאַנצען שאַרפזין פון זײַן דיאַלעקטיק. עס איז אַלס אַ
גרויסע קולטור-געשעהעניש צו בעצייכענען דאָס, וואָס נאָרדוי האָט
געהאַט דעם מוט אין יענער צײַט פון דעם ענגהערציגען עגאָאיזם און
די אייגנטאָגעדיגע אינטערעסען ענטקעגען-צושטעלען דעם עגאָ-
איזם — די סאָלידאַריטעט, דער ענגער געגענוואַרט — די צוקונפט און
דעם איינצעלנען מענשען — דאָס גאַנצע מענשליכע געשלעכט. וואָס
האָט נאָרדוי געקענט זאָגען יענע קלײַנליכע עגאָאיסטישע מענשען

פון דער דעקאַדאַנס־עפּאָכע? „מענש, לעב נאָך די יסודות פון דיין פערשטאַנד!“ „מענש, זיי גוט!“ האָט דען דער אַלטער יודישער נביא נישט געשריגען דאָס זעלביגע צו די מענשען פון זיין צייט? וואָס איז דען געוועזען דאָס העכסטע אידעאַל פון דעם נביא? „און די ערד וועט פול זיין מיט וויסען, ווי דאָס וואַסער פערדעקט דעם ים“.

מאַקס נאָרדוי שרייט צו זיינע מיטמענשען, נאָכדעם ווי ער ווייזט זיי אין די אויגען זייער גאַנצע אינערליכע צוריסענקייט און פאַלשקייט: „דאָס, וואָס די מענשהייט דאַרף איצט אַם־נעטיגסטען האָבען, בעשטעהט נאָר אין דעם, זי זאָל זיך פערשאַפען די מעגליכקייט צו לעבען נאָך די ערפאַהרונגען פון איהר וויסען“, ווער עס רעדט אָבער וועגען וויסען און פערשטעהן, מוז שוין רעדען אויך וועגען מאָראַל, ווארום צוזאַמען מיט דער לאָגיק געהט די עטיק. און פאַר דער מאָראַל איז נישט וויכטיג דער איינצעלנער מענש און די געגענוואַרט, נאָר דאָס געשלעכט און די צוקונפט. פון דעם מאָראַלישען שטאַנדפּונקט איז נאָרדוי אַרויסגעטרעטען געגען די צוויי געזעלשאַפטס־פיינדליכע טענדענצען: דעם טאָלסטאָאיזם און דעם ניטשעאַניזם. ווארום ניטשע אַזוי ווי טאָלסטאָי — ביידע זענען זיי שונאים פון דער געזעלשאַפט, פון דער קולטור, פון דער מלוכה און פון דעם מענשען־געשלעכט, נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס ביי דעם ערשטען איז דער יסוד פון דער אַנאַרכיע אַ רעליגיעזער און ביי דעם אַנדערן אַ עסטעטישער. די אַנאַרכישע וועלט־אַנשויאונג שטעלט אַוועק דעם איינצעלנעם מענשען, דעם אינדיווידואום, אויף דעם פּלאַץ פון דעם געשלעכט, און דערמיט אַליין גראָבט זי שוין אונטער אַלע יסודות פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען. דער פעסטגעזונדטער נאָרדוי איז געוועזען צו־קלוג אום זיך צו לאָזען פערפיהרען פון ניטשעס עסטעטישער פראַזעאָלאָגיע און צו־געזונד און געדאַנקען־רייך, אום זיך צו לאָזען איבעררעדען פון דעם אידעען־אָרעמען, סענטימענטאַלען טאָלסטאָי. אַ מענש מיט אַזאַ טיעפער לאָגיק און אַזאַ שטאַרקען עטישען געפיהל, האָט געמוזט אַרויסטרעטען מיט דער זעלביגער פערדאַמונג געגען די רעליגיעזע אַנאַרכיסטען, ווי געגען די עסטעטישע. דאָס גרעסטע פערדיענסט פון נאָרדוי בעשטעהט אין דעם, וואָס ער האָט דער ערשטער אָנגעוויזען אויף די נעגאַטיווע און אַנטיסאָציאַלע טענדענצען אין די האַלב־פילאָזאָפישע און מאָראַל־טעאָלאָגישע ווערק, ווי אויף אַ גרויסען סימפּטאָם פון דעקאַדאַנס. טאָל־

כטאָי און ניטשע, איבסען און די דיאַבאָליקער, ריכאַרד וואַגנער און די סימבאָליסטען ווערען ביי איהם בעטראַכט נישט נאָר פון ליטעראַרישען און קינסטלערישען שטאַנדפונקט, נאָר אויך — פון פסיכיאַטרישען און קרימינאַלאָגישען, און צוזאַמען מיט די דאָזיגע פערזענליכקייטען, האָט נאָרדוי אונטערזוכט אויך דעם גאַנצען קולטור-פעריאָד און איהם בעלויכטען פאַטאָלאָגיש און פסיכאָפאַטאָלאָגיש.

מאַקס נאָרדוי איז ניט קיין שול-פילאָזאָף און נישט קיין שול-ליטעראַט. ער געהערט ניט צו קיין שום שול און איהם האָט זיך קיינמאָל געוואָלט אויסנעמען אַלס פילאָזאָפישער סיסטעמאַטיקער אָדער אַלס ליטעראַטור-היסטאָריקער. ער איז ביז היינטיגען טאָג שטאָלץ דערמיט, וואָס ער איז אַ פרייער שריפטשטעלער; און דאָך, ווען מען קוקט זיך צו נעהנטער צו די קולטור-פילאָזאָפישע און קולטור-היסטאָרישע ווערק פון דעם דאָזיגען פרייען שריפטשטעלער, זעהט מען אין איהם אַ סיסטעמאַטישען פילאָזאָף מיט אַ גאַנצער, אָבגעשלאָסענער וועלט-אַנשויאונג. ווען אַ מענש פועל'ט ביי זיך אַרויסצוטרעטען מיט אַזאַ ענטשיעדענער קראַפט געגען העגעל'ן, מוז אין זיינע אָדערן שווערעס פילאָזאָפען-בלוט צירקולירען.

לויט נאָרדוי'ס אַנשויאונג איז דער מענש, אים געגענזאַץ צו דער אַנשויאונג פון רוססאָ, פון דער נאַטור שלעכט; צוליעב זיינע פיזיאָלאָגישע און אַנאַטאָמישע אייגענשאַפטען אָבער, וועלכע מאַכען איהם פאַר דעם אונזעלבסטשטענדיגסטען פון אַלע נאַטור-בעשעפענישען, מוז ער לעבען געזעלשאַפטליך. די וויסענשאַפטליכע רעזולטאַטען פון דער פאַלעאָנטאָלאָגיע און די פאָרשונגען פון די פאַרהיסטאָרישע צייטען לעהרנען אונז, אַז נאָך גאָר אין די אור-אַלטע פעריאָדען האָט שוין דער מענש געלעבט געזעלשאַפטליך, ד. ה., געמיינזאַם מיט זיינע מיטמענשען. דער דאָזיגער געזעלשאַפטליכער שטריך אין דעם מענשליכען כאַראַקטער און דער דייטליכער געשלעכטס-אינסטינקט פון דעם איינצעלנעם אינדיווידואום, וואָס ווייזט זיך אַרויס אין דער גאַנצער נאַטור־און קולטור-געשיכטע, זענען די צוויי אויסגאַנגס-פונקטען פון נאָרדוי'ס מאָראַלישער וועלט-אַנשויאונג. צו די צוויי יסודות קומט נאָך אַ דריטער צו, — דער יסוד פון דער אָרגאַנישער עוואָלוציע.

פון די דריי שטאַנדפונקטען אַרויסגעהענדיג, פערטרעט נאָר-

דוי דער געזעלשאַפט און קעמפּפט אין איהר נאָמען געגען די געוואַלד־טהאַטען פון דעם אינדיווידואום. אַזוי ווי די געזעלשאַפט, און נישט דער איינצעלנער מענש, איז וויכטיג פאַר דער נאַטור, קעמפּפט נאָרדוי פאַר די אינטערעסען פון דער צוקונפט געגען דער ענג־הערציגקייט פון דער געגענוואַרט, און די הנהות, וואָס בילדען זיך פון דעם ענטוויקלונגס־געדאַנק, ווענדעט ער געגען די פאָדערונגען פון די עגאָאיסטישע, בעלי־תאוה'דיגע רעאַקציאָנערען.

נישט קוקענדיג אָבער אויף די דאָזיגע יסודות פון זיין עטיק, איז נאָרדוי דאָך נישט קיין נאַטוראַליסט. נאָרדוי פערטרעט ניכער די מיינונג פון קאַנט'ן, לויט וועלכער דער מענש דאַרף גובר זיין די נאַטור, לויט וועלכער די נאַטור איז אונזער שונא. דער נאַטור, דער רויהער, געוואַלד־טעטיגער נאַטור, שטעלט נאָרדוי אַרויס ענטקעגען דעם מענשליכען פערשטאַנד. די קולטור הויבט זיך אָן פון דאָרטען, פון וואַנען ס'הויבט זיך אָן די טעטיגקייט פון דעם מענשליכען גייסט, פון דעם מענשליכען פערשטאַנד. דאָס מענשליכע פערשטאַנד איז אָבער נישט אַבסאָלוט דאַגעגען דער נאַטור, און פון דעם שטאַנד־פונקט בעטראַכטענדיג, איז נאָרדוי אַ געגנער פון דער פּאָליטישער גלייכהייט. די גלייכהייט איז נישט נאָר געגען דער נאַטור, זי איז אוננאַטירליך. אין דער אָרגאַנישער וועלט פיהרט זיך אַ אייביגער קאַמפּף. אין'ם לעבען פון דער נאַטור זעהען מיר אַ אונאויפהערליכע מלחמה צווישען פערשידענע כחות, — דערפון נעמט זיך לעבען און ענטוויקלונג. זיך נישט רעכנען מיט דער דאָזיגער גרונד־ערשיינונג אין דער נאַטור און פערניכטען די אונגלייכהייט אפילו נאָר אין דעם מענשליכען לעבען אַליין, — איז דער מענשליכער שכל ניט אימשטאַנד. פערניכטענדיג די אונגלייכהייט, וואָלט ער צוזאַמען דערמיט פערניכטען אויך דעם לעבענס־נערוו, דעם יסוד פון לעבען. און איז די גלייכהייט געגען דער נאַטור, ווייל זי איגנאָרירט די פּסיכאָלאָגישע קאַטעגאָריע פון דעם אייביגען קאַמפּף, אַזוי איז די פרייהייט, האָטש זי איז אין דער נאַטור יאָ פאַרהאַן, אַ פאַקטאָר, וואָס ווירקט נעגאַטיוו אויף דעם געזעלשאַפטס־לעבען און מאַכט איהם אילוזאָריש. נאָרדוי בעניגענט זיך אָבער נישט דערמיט אַליין, וואָס ער קריטיקירט די רעוואָלוציאָנס־פּראָגראַמען, — ער ווייס צו געבען אויף זייער אָרט אויך עטוואָס פּאָזיטיוועס.

זיין לאָזונג איז: סאָלידאַריטעט, און דער לאָזונג, ענטוויקעלט

ביז צו דער הויכקייט פון אַ קולטור-פּאָליטישען און עטיש-נאַציאָ-
נאַלען פּראָגראַם, לעגט אַוועק אַלס יסוד פאַר דער מלוכה — נעבען
דער גערעכטיגקייט אויך די פרייהייט פון דעם איינצעלנעם פּערזאָן,
אויף וויפיעל זי שאַדט נישט דעם כלל, און פאַר דער געזעלשאַפט —
די עהרליכקייט און דעם אמת, וועלכע זענען די איינציגע קראַפט אויף
צו שטיצען די מענשליכע סאָלידאַריטעט. קוים ערפילט די מלוכה
איהרע אויפגאַבען און דריקט נישט אַראָב דעם איינצעלנעם מענשען
ביז צו דער מדרגה פון אַ אַבצאָהלונגס-נומער, אַזוי האָט שוין יע-
דער אינדיווידואום די מעגליכקייט צו לעבען נאָך די ערפאַהרונגען פון
זיין וויסען און פערשטעהן. עס איז שווער צו זאָגען, ווי נאָרדוי
שטעלט זיך פאָר די רעפאָרם פון דער מלוכה און איהר פאָר-
שריט. אין דער בעציהונג צו דעם היינטיגען קריעגס-און מיליטער-
שטאַאַט איז ער אָפּאָזיציאָנעל, וואָרום מאַקס נאָרדוי — ווי עס פּאַסט
פאַר אַ איינִיקעל פון די נביאים — איז אַ געגנער פון מלחמות און אַ
אַנהענגער פון שלום. ער איז אָבער נישט קיין געגנער פון קאַמפּף.
אין דער הינזיכט אין ער איינשטימיג מיט זיינע גרויסע ברידער
הערמאַן קאָהען, לודוויג שטיין און יאָהאַן פאָן בלאָך. מאַקס נאָר-
דוי איז אין דער זעלביגער מאָס אָפּטימיסט אין דער בעציהונג צו
דעם גאַנצען מענשליכען געשלעכט, ווי פּעסימיסט אין דער בע-
ציהונג צו יעדען איינציגען אינדיווידואום. דער פּעסימיזם איז פאַר
איהם אויך, ווי פאַר לודוויג שטיין, מעהר קראַנקהייט און שטי-
מונג, ווי וועלט-אַנשויאונג. האַראַקטעריסטיש פאַר דעם אידעאַליסט
נאָרדוי איז דאָס, וואָס ער, אַליין אַ קינסטלער פון גאָט'ס גנאָד,
גיט צו דער קונסט נישט נאָר סאָציאַלע, נאָר אויך עטישע פונק-
ציעס.

עס פערשטעהט זיך, אַז אַזאַ גייסטיג-אידעאַליסטישער און גע-
זונדטער מענש, ווי מאַקס נאָרדוי, האָט געמוזט אַרויסטרעטען געגען
דעם קינסטלערישען נאַטוראַליזם פון אַ זאָלאַ, וועלכער איז בעשטאַ-
נען אין קאָפּירען נאָר די מאוסע זייטען פון דער נאַטור, מיט
דער זעלביגער שאַרפקייט, וואָס ער האָט געקעמפּפט געגען איבסען'ען,
למשל, וועלכער האָט, אַלע פאָדערונגען פון דעם מענשליכען גע-
שלעכט אויף צו-להכעיס, אַריינגעלעגט איינער פון זיינע העל-
דינען אין מויל אַזאַ מין פראַזע, ווי די: „די היילינסטע פפליכט
איז די געגען מיך אַליין“. אויף אַ שאַרפען אָנפאַל פון נאָרדוי'ס

וייט האָט זיך אָנגעשטויסען אויף די רעליגיעז-מאָטיווירטע אַנאַרכיע פון לעוו טאָלסטאָי, און אין דער נעגנאַרשאַפט פון נאָרדוי׳ען צו טאָלסטאָי׳ס לעהרע, איז האַראַקטעריסטיש נאָך איין שטריך, איך מיין נאָרדוי׳ס קריטישע פערהעלטניס צום קריסטענטום. אויסער הערמאַן קאָהן, האָט קיין גרויסער יוד אין דער נייער צייט נישט געגעבען אַזעלכע קלעפּ דעם טעאָרעטישען קריסטענטום, ווי מאַקס נאָרדוי. ער האָט מיט אַ פעסטער און זיכערער האַנד אויפגעדעקט די אַלע סתירות אינ׳ם קריסטענטום און איהם אָבגעזאָגט פון יעדע אָריגינאַליטעט. שטאַמען שטאַמט זיין פיינדליכע בעציהונג צום קריסטענטום פון דעם פעסימיסטישען טאָן, מיט וועלכען עס איז דורכגעדרונגען די קריסטליכע לעהרע. דער אָפּטימיסט נאָרדוי פערדאַמט טאָלסטאָי׳ען מיט׳ן קריסטענטום צוזאַמען, און די סענטימענטאַלע דרשות פון וועלכען ס׳איז פאַסטוך, ריהרען איהם נישט.

אין דעם פאַקט פון נאָרדוי׳ס איבערגעהן צום ציוניזם, זענען אויך געווען געוויסע געשיכטס-פילאָזאָפישע אַנזיכטען. ער בעטראַכט די גרויסע ערשיינונגען אין דער גייסטעס-געשיכטע אַלס פּראָדוקט פון די גרויסע פעלקער און ראַסען-אינדיווידואַליטעטען. ווען קיינער פון אונז האָט נאָך נישט געוואוסט, אַז דער פערפאַסער פון „פּאַם קרעמעל ביז צור אַלהאַמבראַ" איז אַ יוד, האָט ער שוין ערקלערט, אַז דאָס יודענטום האָט אַריינגעבראַכט זיין אייגענעם אַקאָרד אין דער אַלגעמיינער קולטור-סימפאָניע, אַזוי גוט ווי די גריכען, רוימער, גערמאַנען און נעאָראָמאַנען. נאָר די סלאַווען האָבען שטענדיג גענומען און קיינמאָל גאָרנישט געגעבען. — די דאָזיגע מיינונג, אַז די גרויסע ערשיינונגען אין דער געשיכטע זענען פּראָדוקטען פון די בעזונדערע גייסטיגע פעלקער-אייגענשאַפטען; זיין קריטישע בעציהונג צו „זייער" קולטור; דער פאַקט, וואָס דאָס יודישע פאָלק עקזיסטירט און זיין איינפלוס אויף דער געשיכטע ציהט זיך נאָך ביז היינטיגען טאָג, צוזאַמען מיט זיין אָפּטימיסטישער גרונד-איבערצייגונג, האָבען איהם ווידער צו זיין פאָלק געפיהרט און געמאַכט פאַר דעם לעהרער און בעגרינדער פון ציוניזם. די, וואָס שטעהען אין נעהענטערע בעציהונגען מיט נאָרדוי׳ען הייסען, ווי טייער ער האָט בעצאָהלט פאַר זיין פלוצלונגען איבערגעהן צום יודענטום. דער מענש אָבער, וואָס האָט די קראַנקהייטען פון זיין צייט געהיילט מיט די מיטלען און אַנשויאונגען פון די אַלטע יודישע נביאים; דער

מענש, וואס האט זיין גאנצען לעבען געאפפערט דערפאר, אום דעם אמת אויפצודעקען און צו פערשפרייטען און די ערליכע גוסטקייט ווידער איינצופלאנצען, — דער מענש האט נישט געקענט בלייבען ביי דעם קאנווענציאנעלען ליגען פון דער יודישער „גלויבענס-געמיינשאפט.‟ זיין ציוניזם איז נישט קיין קינסטליכער, נאר א ארגאנישער; ווארום נאך איידער ער איז א ציוניסט געוועזן, האט ער שוין גערעדט צו זיין דור מיט דער קראפט און דעם גלוט פון א יודישען נביא. זיין ציוניזם איז אמת, ווי זיין קולטור-קריטיק און קולטורפילאזאפיע איז געוואלדיג און גרויס.

לאנדאן. ד״ר ש. מ. מלמד.

נארדוי אלס ציוניסט.

דער היסטאריקער, וואס וועט אמאל שרייבען די געשיכטע פון ציוניזם, וועלענדיג בעלייכטען זיין ענטשטעהונג און זיינע ערשטע ענטוויקלונגס-שטופען, וועט מוזען ווידמען א פאר קאפיטלעך אום זיך צו בעקענען מיט די פערזענליכקייט און ציוניסטישע שעפפונג פון מאקס נארדוי.

הערצל איז די סטאטיקא, — די גרונדקראפט פון ציוניזם. זיין ציוניזם איז גלייך צו א מארמאר-סטאטוע, וואס שטייגט אריבער איבער אלעמענס קעפ. נארדוי איז די דינאמיקא, — די ווירקענדע, ענטוויקלענדע און בעוועגענדע קראפט פון ציוניזם. זיין ציוניזם איז ווי א קינסטלעריש ווערק, וועלכע ענטהאלט א סך בילדער, וואס שטעלען די ווירקליכקייט פיעל רעליעפער, פיעל בולטער פאר. הערצל׳ס פיזאנאמיע, וועלכע איז עטוואס גאנצעס, עטוואס אונפערענדערליכעס, גיט זיך נישט איין צום אויפפאסען; עס איז אבער אויך נישט לייכט אויפצופרעגען א געוויסען שטעמפעל פון נארדוי, ווייל ער איז פיעלזייטיג און פערענדערליך. אבער גראדע די דאזיגע פערענדערליכקייט פון מאקס נארדוי וועט דעם צוקונפטיגען היסטאריקער געבען פיעל מעהר מאטעריאל, דורך וועלכע ער וועט זיך קאנען מיט דעם ציוניזם גענויער בעקענען, ווי עס וועט עס געבען הערצל,

רײַם װעט מיט דער צײַט װערען אַ לעגענדאַרישע, ניט היסטאָרישע פּערזענליכקײַט.

װאָס איז אַלזאָ מאַקס נאָרדוי אַלס ציוניסט?

צוערשט איז נאָרדוי געקומען צום ציוניזם אַלס פּראָטעסט געגען אַנטיסעמיטיזם. װאָהנענדיג אין פראַנקרײַך, אין אַ לאַנד, װאָס אפילו אויף די טורמעס זענען אויפגעשריבען די װערטער: „פרײַהײַט, גלײַכהײַט און ברודערשאַפט", האָט ער פּלוצלונג דערהערט װי די מאַסע שרײַט סטראַשענדיג: „A mor les Iuífe" (אַ טוידט די יודען), דאָס דאָזיגע שרײַען האָט איהם װי אַ דונער געטראָפען, און אַלס שטאָלצער מאַן האָט ער דערויף געענטפערט: „איך בין אַ יוד!"

אין יענער צײַט איז אויף דער בּיהנע אויפגעטרעטען דער ציוניזם, װאָס הערצעלס בּעצױבערענדע פּערזענליכקײַט האָט איהם מיט גלאַנץ און פּראַכט בּעציערט, און מאַקס נאָרדוי איז געװאָרען אַ ציוניסט. פּונקט אַזױ זענען געװאָרען ציוניסטען אַ טײל פון די מערב אײראָפּעאישע יודען און דאָס רוב רוסישע ציוניסטען פון דער יודישער אינטעליגענץ. דער דאָזיגער ציוניזם האַלט זיך אינגאַנצען אָן דעם אַנטיסעמיטיזם, װעלכער „װעט נישט אַזױ בּאַלד פערשװינדען", װײַל „זײַנע װאָרצלען זענען טיעף אין מענשענס האַרץ אַרײַנגעװאָקסען". צוערשט האָט דער אַנטיסעמיטיזם גופא אויך אָנגענומען אַ שרעקליך גראָבע און בּאַרבּאַרישע פאָרם, װעלכע האָט די יודען גרױסע לײַדען און יסורים פערשאַפט. אין יענער עפּאָכע, שעפּט נאָך נאָרדוי נישט זײַן ציוניזם פון דער „תורה און משנה". דעריבּער איז בּײַ איהם די גאַנצע אויפגאַבּע פון ציוניזם בּלױס „צו בּעזעצען די אָרעמע יודען אין פּאַלעסטינאַ". מיט אײן װאָרט — דער בּאַנאַלסטער ציוניזם, דער פילאַנטראָפּישער ציוניזם, װעלכער װיל נאָר „העלפען די אומגליקליכע בּרידער". דאָס איז געװען די ערשטע שטופע אין דעם ענטװיקלונגס-גאַנג פון מאַקס נאָרדוי'ס ציוניזם. אָבּער װאָס מעהר ער האָט זיך צוזאַמענגעטראָפען אויף די קאָנגרעסען מיט דער יודישער מאַסע, איז ער אַלץ טיעפער אײַנגעדרונגען אין דעם מהות פון דער יודישער פּראָבּלעמע און דער עיקר, װאָס מעהר די ערשטע פאָרם פון ציוניזם, װעלכע איז צו אײנפאַך געװען, האָט אַרױסגערופען אַ פּראָטעסט בּײַ די אַסימילאַטאָרישע יודען, דאָס מעהר האָט נאָרדוי בּעגריפען דעם כאַראַקטער

פון דעם קאַמפּף, וואָס שטעהט איהם פאָר, דאָס טיעפער האָט ער אַנאַליזירט די יודישע ווירקליכקייט, דאָס ברייטער ווערט פאַר איהם דער היסטאָרישער עלעמענט אינ׳ם ציוניזם, דאָס גרעסער ווערט ביי איהם די אויפגאַבע פון דער „תורה און משנה“, עס הייבען אָן אָבקלינגען אינערליך טיעף אין זיין נשמה לאַנג-פערגעסענע טענער, וועלכע קוועלען אַרויס פון דער העברעאישער ליטעראַטור, עס ווערען איהם אַלץ נעהענטער און נעהענטער די פיזאָנאָמיעס פון די „מאַקאַבעער“ און „בר כוכבא“. און דאָס מוז מען מודה זיין: האָט נאָר נאָרדוי אַרויסגערופען די יודישע פּראָבלעמע מיט איהר גאַנצער היסטאָרישער ברייטקייט און טיעפקייט, האָט ער איהר פונאַנדערגעגליעדערט פון אַלע זייטען, אַזוי, אַז ער האָט שוין פאַר קיין אַנדערן קיין אָרט ניט איבערגעלאָזען. פיעל פון אונז האָבען זיך בעמיהט צו בעשאַפען די טעאָריע פון ציוניזם, און פיעלען פון אונז האָט זיך טאַקע ווירקליך געדאַכט, אַז מיר האָבען עפּעס אַ נייעס אויפגעטהון, וואָס קיינער האָט עס ביז אַהער נישט געוואוסט. דאָס איז אָבער נישט אֱמת. אַלע יסודות פון דער ציוניסטישער טעאָריע— שוין איינשליסענדיג די ערקלערונג וועגען דעם עקאָנאָמישען, גייסטיגען און מאָראַלישען צושטאַנד פון די יודען—געפינען זיך אין נאָרדוי׳ס ציוניסטישע רעדעס און ביכער. מיר האָבען עס בלויס פערברייטערט, טייל מאָל האָבען מיר בלויס פערטיעפערט דאָס, וואָס נאָרדוי האָט שוין אַרויסגעזאָגט מיט גרויס קונסט און אין אַ קורצע אָבער זעהר גענויע פאָרם.

די צווייטע שטופע אין דעם ענטוויקלונגס-גאַנג פון נאָרדוי׳ס ציוניזם איז געוועזען אָט דער מאָמענט, ווען ער האָט מיט בולט׳ע שטריכען און העלע פאַרבען אַזוי מייסטערהאַפט געמאָלט דאָס בילד פון די גלות-יודען אין אונזער צייט, און האָט אונז אויפגעוויזען אַלע בעהאַלטענע ווינקעלעך פון זיין לעבען; אָט די דאָזיגע בילדער זיינע האָבען מיט זייער אמת דערגרייכט צו דער שטופע פון אַ ווירקליך פּאָעטישע שעפּפונג. אין דער צווייטער שטופע בויט שוין נאָרדוי נאָר אויף אַ גאַנץ אַנדער אופן זיין ציוניזם, וועלכער איז ביי איהם געוואָרען „אַ נייער נאָמען צו אַ גאַנץ אַלטע זאַך“, ווייל „דער משיח׳איזם און דער ציוניזם זענען אין פערלויף פון צוויי טויזענד יאָהר געוואָרען סינאָנימע (גלייכזיניגע) בעגריפען“. אין דער דאָזיגער עפּאָכע בעגנוגענט זיך שוין נישט זיין ציוניזם מיט די

אָרעמע יודען, ער שטרעבט שוין „אומצובילדען דאָס יודישע פאָלק און עס מאַכען צוריק פאַר אַ נאָרמאַלעס פאָלק"; דעריבער איז שוין מעהר ביי איהם נישט בלויס דער אַנטיסעמיטיזם דער קוואַל פון וואַנען ער שעפּט זיין ציוניזם, נאָר אויך די אינעווענינגסטע טענדענציעס פון דער יודישער נשמה און די ענטוויקלונג פון דער נאַציאָנאַלער בעפרייאונג אינ'ם ניינצעהנטען יאָהר־הונדערט. אַזויער נאָך קומט ער צו די טיעפע פערשטענדניס פונ'ם ציוניזם אַלס גענענזאַץ צום גלות. לעזט נאָר אויפמערקזאַם זיין רעדע אויפ'ן פינפטען קאָנגרעס און איהר וועט שטוינען דערזעהענדיג ווי טיעף האָט דער וויטזיכטיגער בליק פונ'ם פאָרשער אַריינגעדרונגען אין דער פּסיכאָלאָגיע פונ'ם יודישען גלות; מיט איין איינציגע פראַזע האָט ער דאָס גאַנצע יודישע פאָלק בעצייכענט. „דאָס יודישע פאָלק — איז אַ לופט־פאָלק", די אַלע אַנדערע געלעהרטע ספּעציאַליסטען נאָך נאָרדוי, קאָנען נאָר פערברייטערן, פערטיעפערן, בעאַרבייטען די דאָזיגע בעצייכנונג זיינע, דען זי נעהמט אַרום אַלע זייטען פון אונזער גלות־לעבען, אי דאָס גייסטיגע לעבען, וואָס איז פון דער ערד אָבגעריסען, און האָט קיין זעלבסטשטענדיגען אייגענעם יסוד אין דעם סאָציאַלען שטאַנד, אי דאָס מאָראַלישע און מאַטעריאַלישע לעבען. און הויבט נאָרדוי אָן אונז דייטליך צו ערקלערען די פערשיעדענע זייטען פונ'ם יודישען לעבען, ווערען מיר איבערראַשט זעהענדיג ווי גענוי, ווי פּינקטליך ער שילדערט אונז אַלעס. אַלץ וואָס עס האָבען אויפגעטהון אונזערע טעאָרעטיקער נאָך איהם, בעווייזען נאָר, ווי ריכטיג עס איז די מיינונג פון נאָרדוי, צו וועלכע ער איז געקומען אין דעם פינפטען ציוניסטישען קאָנגרעס. מיט קורצע אָבער קלאָרע ווערטער, מיט גענויע און טרעפענדע שטריכען האָט ער בעצייכענט דעם האַראַקטער פונ'ם יודישען האַנדעל, יודישען האַנדווערק און אונזער גייסטיגען פּראָלעטאַריאַט. און צום שלוס מאָטיווירט ער זיין דיאַגנאָזע: „דאָס יודישע פאָלק איז קיין גאַנצער עקאָנאָמישער אָרגאַן, ווייל עס פעהלט איהם דאָס נויטיגסטע עלעמענט דערצו: ערד. עס האָט נישט קיין מענשען, וועלכע זאָלען אַרויסבעקומען פון דער ערד לעבענס־מיטעל און רויהע נישט בעאַרבייטע פּראָדוקטען". די פאָלגען דערפון זענען: די גלות־יודען ווערען גענעדולדעט אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל זיי ברענגען נוצען די אַנדערע פעלקער. „מיר זענען נישט אַ צוועק פאַר זיך

זעלבסט, מיר זענען בלויס אַ מיטעל". אַט אין דעם ליעגט די גרעסטע טראַגעדיע פון אונזער נישט נאָרמאַלען צושטאַנד. דאָס איז דער קוואַל פון אַלע אונזערע צרות — די עקאָנאָמישע ווי די גייסטיגע, ווייל דאָס פאָלק, וואָס הערט אויף צו לעבען זיין זעלבסט־שטענדיג לעבען, האָט נישט דאָס רעכט, נישט די מעגליכקייט צו בעשאַפען זעלבסטשטענדיגע ווערטע, און עס פעהלט איהם די מעגליכקייט זיך צו שאַפען זעלבסטווירדע. ער מוז זיין רעאַקציאָנעריש, כדי צו געפעלען זיין רעאַקציאָנערען בעל־הבית, — מאַכט רעוואָלוציעס, כדי צו בעקומען אַ דאַנק פון זיין רעוואָלוציאָנערען הערר, און דער סוף איז, אַז „מיר מוזען זיך שרעקען פאַר דער רעאַקציע און מיר קענען זיך נישט פרעהען מיט דעם נצחון, וואָס דער פראָגרעס האָט אָבגעהאַלטען".

ווען עס וואָלט אֶמת געווען דאָס שפּריכוואָרט: „וויסען די קראַנקהייט איז שוין אַ האַלבע רפואה", וואָלטען אונז בעדאַרפט נאָרדוי'ס רעדעס פערקירצען אַ סך דעם וועג צו אונזער געזונד ווערען. דען קיינער, פאַר איהם און נאָך איהם, האָט נאָך נישט אַזוי גענוי און אַזוי אֶמת'דיג געשטעלט די דיאַגנאָזע פון דער קראַנקהייט ביים יודישען פאָלק, הגם איהר געפינט נישט ביי איהם קיין סך סטאַטיסטישע טאַבעלען, קיין לאַנגע וויסענשאַפטליכע איבערזיכטען, קיין מאַרקסיסטישע אָדער אַנטי־מאַרקסיסטישע פראַזען. אַלעס זאָגט ער אַזוי גלאַט, אַזוי דייטליך, אַז עס קומט אין פלוג אויס באַנאַל. יעדען דאַכט זיך, אַז ער הערט אַלטע הקירות, וואָס ער ווייסט שוין דאָס פון לאַנג, נאָר פרובט לייענט איבער די גאַנצע יודישע ליטעראַטור בנוגע צום צושטאַנד פון אונזער פאָלק, וועט איהר זיך איבערצייגען, אַז זי ווידערהאָלט נאָר די גרונד־מיינונגען פון נאָרדוי. נעהמט, למשל, די וכוחים וועגען דער פראַגע, וועלכע אַ סך האָבען שוין וועגען דעם געשריבען, צי ס'איז מעגליך צו פעראייניגען דעם ציוניזם מיט'ן סאָציאַליזם, און לייענט די רעדע, וואָס נאָרדוי האָט געהאַלטען אין יאָהר 1899 אין אַמשטערדאַם, וואו עס איז דאָ אַ גרויסער יודישער פראָלעטאַריאַט: באַלד וועט איהר זיך אָבשטעלען אויף די גרויסקייט פון דעם דאָזיגען שעפּערישען דענקער! אין איינִיגע פראַזען בעצייכענט ער דעם גרונד־ווערט, וואָס עס האָט דאָס אַנטייל נעהמען פונ'ם יודישען פראָלעטאַריאַט אין דער ציוניסטישער אַרבייט, און ער ערקלערט די בעציהונג פונ'ם

סאציאליזם צום ציוניזם, אלס צוויי שטרעמונגען, וואס נישט בלויס זיי זענען זיך נישט סותר איינס דאס אנדערע, נאר אדרבא, זיי זענען ענג געשלאסען איינס אין דאס אנדערע, אויף אזוי פיעל. אויף וויפיעל דער סאציאליזם איז יודיש, און זיינע ווארצלען בעקומען יניקה פונ׳ם יודישען לעבען און פון דער יידישער קולטור, ווייל דער הויפט פונ׳ם קערן פונ׳ם יודענטהום איז די סאציאלע גערעכטיגקייט. די גאנצע שפעטערע ליטעראטור, וועגען דער פראגע, ענטוויקעלט און פערברייטערט בלויס נארדוי׳ס גרונד־געדאנקען.

אבער דערמיט ענדיגט זיך נאך נישט דער ענטוויקלונגס־גאנג פון נארדוי׳ס ציוניזם. דער קריזיס איז געקומען, געשטארבען איז דער ציוניסטישער מנהיג, דער טרייער חבר און פריינד; פיעל פון הערצל׳ס אנהענגער האבען פערלאזען דעם ציוניסטישען לאגער, נארדוי׳ס געדאנק ארבייט אבער ווייטער. און וואס מ..הר עס דערווייטערט זיך דער מאמענט אין וועלכען דער קראנקער זאל צוריק געזונד ווערען, דאס שארפער און דייטליכער בעצייכענט דער דאקטאר די קראנקהייט. אויפ׳ן אכטען קאנגרעס האט ער אין זיין רעדע בעצייכענט, לויט אונזער מיינונג נאך, דעם ציוניזם אויף דעם אומפאסענדסטען און ריכטיגסטען אופן. ער ערקלערט, אז דער אנטיסעמיטיזם איז העכסטענס אנ׳אויסרעד, אבער בשום אופן נישט די סבה פונ׳ם ציוניזם״, און ער קומט צו דעם זעהר שרעקליכען בעשלום: ״אדער ציוניזם, אדער נאציאנאלע ליקווידאציע!״ גלייך ווי ער וואלט פארויסגעזעהן די טענות פון אונזערע גלות־נאציאנאליסטען, פרעגט ער: „צוליעב וואס היטען מיר אזוי אב אונזער עקזיסטענץ אלס בעזונדער פאלק אין גלות? צוליעב וועלכע צוקונפט? צו וועלכען שיקזאל? און וואס איז דער ענדצוועק אונזערער?״...

איהר פיהלט דא דעם גרויסען עקסטאז און התפעלות פון דער גרויסארטיגער שעפפונג און דאס טיעפע טוידט־שרעק, וואס מאכט די בלוט אין די אדערן פערקיהלען. דער ציוניזם איז נישט א וועלכער עס איז מיטעל עמיצען צו העלפען, עפעס וואס צו ראטעווען, ווען עס איז א טובה צו טהון; דער ציוניזם איז די פראגע פון אויפלעבען אדער אבשטארבען פונ׳ם יודישען פאלק. זאלען קומען אנדערע מיט זייערע געשליפענע טעאריעס וועגען דער עביגקייט פון גלות, פון יודען און יודענטהום, — אין דער אמת׳ן זענען דאס

נאָר פּשרות, קאָמפּראָמיסען. „אָדער יודען וועלען לעבען ווי אַלע אַנדערע פעלקער, אָדער זיי וועלען אינגאַנצען נישט לעבען". און מיינט נישט, אַז אַזוי לייכט קומט מען צו אַזאַ בעשלוס. ווען אונזערע קריטיקער וואָלטען געקאָנט זיך אַיינקוקען טיעף אין אונזער האַרץ, ווען זיי וואָלטען געקאָנט הערען אונזערע פערבאָרגענע קרעכצען, דאַמאָלס וואָלטען זיי פערשטאַנען, אַז נאָר נאָך אַ סך, אַ סך ליידען די שרעקליכסטע יסורים זענען מיר געקומען צו אַזאַ בעשלוס.

אונזער אַקציאָנס-קאָמיטעט, וועלכער ווידמעט נאָרדוי'ן די אויסגאַבע פון זיינע שריפטען, פערגלייכט איהם מיט דעם נביא ירמיה. נאָרדוי איז נישט ירמיה, אַזוי ווי דער היינטיגער גלות איז נישט פּאַלעסטינאַ, וואָס פאַר דעם חורבן בית ראשון, אָבער מיט זיין געניאַלען טאַלאַנט צו שילדערן דעם צושטאַנד פון דעם היינטיגען יודען, דערמאָנט ער זעהר שטאַרק דעם ירמיה, וואָס האָט די „איכות" געשאַפען.

מיט נאָך איין זאַך איז נאָרדוי גלייך צו ירמיה: ער קאָן אויך געפינען טרייסט-ווערטער, ליכט-שטראַהלען אויך אין די פינסטערסטע ערשיינונגען. בעטאָנענדיג דעם פאַקט, אַז מיר, ציוניסטען, בילדען דערווייל נאָר אַ מועט אין יודישען פאָלק, דערמאָנט ער, אַז אין יאָהר 1789 האָט זיך אין גאַנץ פראַנקרייך קיין צעהן רעפּובליקאַנער נישט געפונען, און אַז אַ בעריהמטער היסטאָריקער האָט געשריבען, דאָס אין יאָהר 1854 האָט ער אין איטאַליע נישט איין איטאַליענער געפונען (דאָס הייסט: קיין איינציגען מענשען, וואָס זאָל סימפּאַטיזירען די פעראייניגונג פון איטאַליע.) פאַר דעם פּראַקטישען ציוניזם איז דאָס אפילו אַ גאַנץ קליינע נחמה. אין דער טעאָריע אָבער, איז דאָס גענוג בעגרינדעט. און נאָרדוי איז בלויס אַ מענש פון טעאָריע. ווען מיר זאָלען נישט וועלען רעדען פערשטעלט און מיט משלים, מוזען מיר זיך אויסדריקען פּשוט: אין דעם לאַנגזאַמען ענטוויקלונגס-גאַנג פון נאָרדוי'ס ציוניזם, איז ער געוואָרען דער שעפער פונ'ם ציוניסטישען געדאַנק אין פולען זינען פונ'ם דאָזיגען אויסדרוק, אָבוואָהל נאָר אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל דער ציוניסטישער געדאַנק איז געבויט אויפ'ן גלות און אויף וויפיעל דער דאָזיגער געדאַנק שטאַמט אָב פון דער פער-

נאנגענהייט און פון דער געגענווארט פון אונזער פאלק. ווייל, קיין אנדערער אויסער נארדוי האט נישט געפיהלט אין דער איי־נענער פראקטיק אלע ערשיינונגען פון גלות. קיינער האט נישט אזוי ווי ער איינגעדרונגען אין אלע פינסטערע ווינקעלעך פונ'ם גלות־לעבען, און דעריבער קאן ער זיך נישט אינערליך בעפרייען פון איהם און עס אביעקטיוו און גלייכגילטיג אנאליזירען. דעריבער איז אלץ, וואס ער האט געזאגט און געשריבען וועגען דאס יודישע גלות־לעבען פול מיט אמת און ער רעדט עס ארוים פון א געפיהל־פולעס הארץ.

מעהר אבער קאן מען פון נארדוי נישט פערלאנגען. בשעת נארדוי רעדט וועגען די שעפפונג אין פאלעסטינא גופא, וועגען די קאלאניעס און זייער לעבען, דאס הייסט וועגען פערווירקליכען זיין אידעאל, — דיין פערליערט ער זיין וועג, ווייל ער איז קיין פראק־טישער מענש, ער איז נאר אן אידעען־שאפער. ער קאן נישט שאפען די צוקונפט און פארמירען נייע לעבענס־פארמען, ווייל בטבע איז ער א שטארקער סקעפטיקער און בעגרענצט זיין פאטאזיע ביז צום קלענסטען מינימום. דעריבער פעהלט איהם די ווילענס־קראפט פון א שעפפער, וואס נאר הערצל האט עס געהאט: די קראפט פון אנאליז, פון פונאנדערגליעדערן איז ביי איהם שטארק ענטוויקעלט, און באלד געפינט ער די נעגאטיווע זייטע — די הסרונות פון דעם צוקונפטיגען ארבייטס־פלאן. אום צו זיין א שעפפער פון א נייע לעבען בעדארף מען צו זיין א בלינדער מאמין אין די אייגענע כחות, אין די כחות פונ'ם מענשען, פונ'ם לעבען. און נארדוי האט כל ימיו מלחמה געהאלטען געגען יעדע פארם פון בלינדער אמונה, וואס לאזט זיך נישט אנאליזירען, וועלכע פערמאכט די אויגען און וויל נישט זעהן די סתירות און געגענזאצען, וויל נישט וויסען פון קיין אויסערליכע שטערונגען און הינדערניסען. נארדוים ציוניזם ענטשטעהט נישט פון דעם בויענדען אידעאל וועגען שאפען א נייע יודיש לעבען אין פא־לעסטינא, נאר פון דעם צעשטערענדען אידעאל, פון דעם אונמעגליכען וויטערדיגען יודיש לעבען אין גלות. דעריבער קאן ער בלוים אויפ־מונטערן אנדערע צום וועלען לעבען, אויף וויפיעל עס איז איבערהויפט מעגליך, אז דורך א געדאנק זאל בעשאפען ווערען א וועלכער ניט איז ווילען. ער קאן געפינען די סימנים פון דער קראנקהייט, שטעלען איהר דיאגנאזא, קורירען, אבער אויסהיילען קאן ער נישט. ער

קאָן נישט בעאײנפלוסען דיענענדיג זעלבסט אַלס בײשפּיעל און מוסטער, ער קאָן נאָר דעם וועג בעלײכטען; ער ווירקט אויסערליך, אָבער נישט אינערליך. און דאַרף ער אַמאָל אײנדרינגען אין אַ זאַך אינעווענינג אַרײן, אינים האַרץ פון ציוניסטישען לעבען, פערליערט ער זײן באָדען; ווערט ער אָן זײן פאָלקאָמענהײט; און אונזער אומגליק איז, וואָס מיר האָבען אַזוי ווײניג גרויסע מענשען. דעריבער זענען מיר געוואָהנט צו פערלאַנגען פון די בּיבּעל גרויסע לײט, וואָס מיר פערמאָגען, אַז זײ זאָלען זײן מושלמים מיט אַלע מעלות, אי אין זײערע אידעען און געדאַנקען — אין דער טעאָריע, אי אין דער פּראַקטישער אַרבײט. נאָרדוי איז נאָר דער טעאָרעטיקער פון ציוניזם און נישט מעהר. פערלאַנגט פון אידם נישט קײן פּראַקטישען ציוניזם. דאָ קאָן ער נאָר אָנווײזען די אַלגעמײנע און אײנפאַכסטע יסודות פון דער אַרבײט. „בעשאַפט אַ פאָלקס-ווילען!“ דאָס איז זײן לאָזונגס-וואָרט אין דער פּראַקטישער אַרבײט. אָבער איהר קאָנט פון אידם נישט פאָדערן, אַז ער גופא זאָל עס זײן דער שעפּער פונ'ם פאָלקס-ווילען, ווײל ער איז נישט דער מנהיג פון דער מאַסע, וואָס זײער לאַרם מאַכט אידם טויב און פערטומעלט אידם נאָר.

דאָס גרעסטע גליק פון ציוניזם איז דאָס, וואָס באַלד ווי ער האָט נאָר גענומען וואַקסען, זענען געשטאַנען בראש אַזעלכע צוויי גרויסע מענשען ווי הערצל און נאָרדוי. אײנער האָט משלים געווען דעם צווײטען. די פאָלגען פון זײער בײדענס ערשײנונג איז געווען, דאָס דער ציוניזם האָט באַלד צוגעצויגען צו זיך די אויפמערקזאַמקײט פון דער גאַנצער וועלט.

שטענדיג וועט מען אין דער יודישער היסטאָריע דערמאַנען נאָרדוי'ס נאָמען צוזאַמען מיט הערצל'ס.

ד. פּאַסמאַניק.

אלגעמיינע שריפטען.

אפּטימיזם און פּעסימיזם.

די פּיראַמידען, די הענגענדע גערטנער פון דער קעניגין סעמיראַמיס און דער ריזען-מאָנומענט אויפ'ן אינזעל רהאָדאָס, רעכענען זיך פאַר די גרעסטע וואונדער אין דער וועלט. איך ווייס נאָך אַ גרעסערן וואונדער, אפשר דעם סאַמע גרעסטען פון אַלע, וואָס דער מענשליכער גייסט האָט בעוויזען ביז היינט, — דאָס איז דער פּעסימיזם. איך מיין דעם אֱמת'ן פּעסימיזם, דעם בעגרינדעטען, וואָס קוקט אויף דער וועלט, אויפ'ן לעבען און אויף דער מענשהייט מיט די פערשכור'טע אויגען פון איינעם, וואָס האָט אויסגעטרונקען אַ ים מיט ביער.

ס'זענען פערהאַן צוויי סאָרטען פּעסימיזם: אַ וויסענשאַפטליכער און אַ פּראַקטישער. דער וויסענשאַפטליכער פּעסימיזם איז מבטל מיט זיין פערניכטענדער קריטיק אַלע לעבענס-ערשיינונגען. די גאַנצע וועלט, לערנט אונז דער פּעסימיזם מיט אַ פעסטער איבערצייגונג, איז אַ ווערק פול מיט פעהלערן; אַ ערשטע אַרבייט, וואָס איז נישט געלונגען וועלכען ס'איז שלעכטען קינסטלער. האָט עפּעס די עקזיסטענץ פון דער גאַנצער נאַטור וועלכען ס'איז ציעל אָדער תכלית? דו שטעהסט פאַר דער אונגעהויערער מאַשין, מיט די טויזענדער רעדער, און שאָקעלסט מיט'ן קאָפּ: אומזיסט איז

דיין אַרבייט צו זוכען עפּעס אַ זין אָדער אַ געדאַנק אין איהר ווילדען גערויש. און אויב די נאַטור אינגאַנצען איז אַ מין אונגעלומפּעטער מישמאַש, אָהן אַ שום פּלאַן, אָהן אַ שום זין, — האָבען האָטש, ווענינגסטענס, אין זיך די איינצעלנע טיילען איהרע עפּעס אַ זין און אַ געזעץ? אויך נישט. דער בלינדער, ווילדער צופאַל הערשט אין דער גאַנצער נאַטור און אויך אין דעם מענשליכען לעבען. קיין שום מאָראַל רעגיערט נישט מיט דעם גאַנג פון די גרויסע און קליינע געשעהענישען אין לעבען; דאָס שלעכטע איז מנצח דאָס גוטע; אַהורמין וואַרפט אַראָב הורמיזין*) פון די טרעפּ און לאַכט מיט חוצפּה, ווען יענער ברעכט זיך אויס אַ פוס. הײַנט צו־וואָס עקזיסטירט אַזאַ וועלט? צי וואָלט דען נישט בעסער און עהרליכער געווען, ווען זי וואָלט צושמעטערט ווערען אויף ברעקלעך און צוריק פערוואַנדעלט ווערען אין דעם תהו־ובהו, פון וועלכען זי איז בעשאַפען געוואָרען, — וואָס ס'איז נאָך, איבעריגענס, נישט בעשטעטיגט?

ווי נאַאיוו, ווי גרויס ביי זיך איז אַזאַ מין דענקער און ווי גרויס איז זיין ליעבע צו זיך! ביי איהם איז קיין ספק נישטאָ אין דעם, אַז דאָס מענשליכע חיסען איז דער סאַמע העכסטער, דער סאַמע רייכסטער פון אַלע נאַטור־פּראָדוקטען; אַז דער מענשליכער שכל איז אימשטאַנד אַרומצונעהמען און צו בעגרייפען אַלץ, וואָס עקזיסטירט, און ממילא קען שוין קיין זאַך נישט עקזיסטירען אויסער איהם, און אַז זיינע געזעצען זענען אויך די געזעצען פון דעם גאַנצען וועלטאַל, פון דער גאַנצער נאַטור. נאָר פון אַזאַ שטאַנדפּונקט אַרויסגעהענדיג קען מען פערשטעהן די קריטיק, וואָס איז געווענדעט געגען דער גאַנצער וועלט.

בכלל, איז אויב מיר וועלען אָננעהמען, אַז דער פערשטאַנד, וואָס רעגיערט מיט דער נאַטור, איז עהנליך צו דעם מענשליכען שכל, — זענען טאַקע גאַנץ גערעכט יענע, וועלכע קלאָגען זיך אויף איהר שלעכטער הנהגה, וואָרום זי לאָזט זיך ווירקליך אין קיין פאַל נישט פערשטעהן: דאָ איז זי פערשווענדעריש און דאָ קאַרג,

---

*) אהורמין און הורמיז זענען די נעמען פון גוטס און שלעכטס אין דער אַלטפּערסישער מיטאָלאָגיע.

און אין אַלגעמיין פֿיהרט זי איהר בעל-הבית-ישקייט אָהן אַ שום פּלאַן און אָהן אַ שום חשבון, אַזוי, אַז מ'וואָלט איהר געדאַרפֿט וואָס גיכער איבערגעבען אונטער דער השגחה פֿון אַ פּראָפֿעסאָר פֿאַר פֿילאָזאָפֿיע.

דאָס זעלבע איז אויך דערמיט, וואָס עס געהער צו דער שרעקליכער הציפות פֿון דער נאַטור. ווען די השגחה איבער דעם מאָראַל פֿון דער נאַטור וואָלט איבערגעגעבען געוואָרען וועלכען ס'איז געבילדעטען, אַנשטענדיגען מענשען פֿון אונזער יאָהרהונדערט, וואָס די בעאַמטע פֿון זיין היימאַט-שטאָדט האָבען איהם אַרויסגעגעבען אַ שיין וועגען זיין גוטער אויפֿפֿיהרונג, — וואָלט טאַקע אַלץ אַנדערש זיין. דאַן וואָלטען מיר נישט זעהן שוין מעהר אַזעלכע ערשיינונגען, למשל, ווי דאָס גוטע ווערט פֿערפֿאָלגט און דאָס שלעכטע טריאומפֿירט מיט הוצפּה. וואָרום מיר זעהען דאָך טאַקע, אַז ווען אַזאַ אַנשטענדיגער מענש בעשאַפֿט זיך אַליין אַ וועלט לויט זיין אייגענעם גייסט און געשמאַק, ד. ה., ווען ער שרייבט אָן עפּעס אַ ערצעהלונג אָדער אַ דראַמאַ, טריאומפֿירט אין איהר נאָר דאָס גוטע, און נאָך דער לעצטער זייטעל אָדער נאָכ'ן פֿינפֿטען אַקט, וואו דאָס גוטע ווערט בעלוינט און דאָס שלעכטע בעשטראָפֿט — אַפּלאָדירט דאָס גוטע פּובליקום, ביז די הענד הויבען איהם אָן וועה צו טהון און טראַכט דערביי: „אָט אַזוי טאַקע האָט געדאַרפֿט זיין! אַזוי האָט זיך די וועלט בעדאַרפֿט פֿיהרען!" אמת, ס'זענען פֿערהאַן צווישען די שריפֿטשטעלער און דיכטער אויך אַזעלכע טפּשים, וואָס שילדערן אין זייערע ווערק די ווירקליכקייט ווי זי איז, אָהן אַ שום גלאַנץ און אָהן בעפּוצונגען; אין די ווערק פֿון די דאָזיגע מענשען, וואָס האָבען נישט קיין רייכע פֿאַנטאַזיע, איז אויך אַלץ אַזוי שלעכט, ווי אין לעבען אַליין: ליזאַ האָט נישט חתונה מיט מאַקס'ן, האָטש ער ליעבט איהר מיט לייב און זעעל, און גיט זיך גאָר איבער וועלכען ס'איז שאַרלאַטאַן, וואָס מאַכט זי אומגליקליך אויפֿ'ן גאַנצען לעבען; אַ טאַלאַנט געהט פֿערלאָרען, נישט געפֿינענדיג קיין גינסטיגע בעדינגונגען פֿאַר זיין ענטוויקלונג, און דער תקיף אין שטאָדט בלייבט אַ תקיף, האָטש אַלע רעדען וועגען איהם און ווייסען, ווי אַזוי ער איז גרויס געוואָרען. די גערעכטיגקייט קומט אַרויס אין אַזעלכע ווערק אַזוי פֿערה'שכ'ט, אַז דאָס פּובליקום ווענדעט זיך סוף-כל-סוף אָב פֿון זיי און קרוינט זיי מיט דעם טיטול „נישט-מאָ-

ראַלישע״.

די זאַך איז אַלזאָ קלאָר: אין דער נאַטור איז נישט פאַרהאַן נישט קיין לאָגיק, נישט קיין מאָראַל. זי דאַרף דעריבער אָדער זיך פערבעסערן אָדער אונטערגעהן אינגאַנצען.

ווער אָבער האָט עס דיר, דו שוטה איינער, געזאָגט, אַז דיין פערשטאַנד, וואָס איז נישט מעהר, ווי איינער פון די נאַטור־געזעצען, וועלכע ווירקען אין אונזער דענקענס־אַפּאַראַט, — אַז דיין פערשטאַנד איז אויך דער פערשטאַנד פון דער נאַטור? ווער האָט עס דיר געגעבען דאָס רעכט אָבצושאַצען לויט דיין פערשטאַנד דעם ווערט פון אַלע ערשיינונגען אין דער נאַטור און אין לעבען? צי קען דען דאָס גאָר נישט זיין, צי קען מען דאָס גאָר נישט אָננעהמען, אַז אַזוי גוט, ווי מיר קענען נישט עפּענען קיין גרויסע אייזערנע טויערן מיט דעם קליינעם שליסעלע פון אַ טאַשען־זייגעריל, אַזוי אויך קענען מיר נישט לעזען די גרויסע וועלט־פּראָבלעמען און די פערפלאָנטערטע נאַטור־ערשיינונגען מיט אונזער קליינעם מענשליכען פערשטאַנד? די קרעפטען, וועלכע רעגירען מיט אונזער אָרגאַניזם קענען זיין די זעלביגע, וואָס רעגירען מיט דער גאַנצער נאַטור; אַזוי גוט, ווי ס׳איז נישטאָ קיין אונטערשיעד צווישען די מעכאַנישע געזעצען, לויט וועלכע ס׳ווערט אויסגעאַרבייט אַ שליסעל צום עפנען גרויסע אייזערנע טויערן, און צווישען יענע, לויט וועלכע ס׳ווערט געמאַכט אַ שליסעל אָנצוציהען אַ קליינעם טאַשען־זייגעריל. דאָ איז נאָר פאַרהאַן אַ אונטערשיעד צווישען קליין און אונענדליך גרויס, צווישען אַן איינפאַכע זאַך — פערהעלטניסמעסיג — און אַ זאַך, וואָס איז ביז דער העכסטער שטופע קאָמפּליצירט. מיר האָבען קיין שום פאַקט נישט אויף צו דערווייזען, אַז די נאַטור בעזיצט נישט אַזאַ מין אַלגעמיינעם בעוואוסטזיין, וועלכען מיר קענען נישט משיג זיין מיט אונזער קליינעם שכל. מיר קענען זיך פאָרשטעלען דערביי שפּינאָזאַ׳ס: „אַלץ איז גאָט!“ אָדער שאָפּענהויער׳ס לעהרע וועגען דעם „ווילען פון דער וועלט“, און פאַר אונז איז אַלץ איינס דאָס, ווי די פילאָזאָפען רופען אָן דעם דאָזיגען אַלבעוואוסטזיין פון דער נאַטור. איינס ווייסען מיר בעשטימט: מיר זעהען, אַז פון דער מאַטעריע, ווען זי איז גרופּירט אין דער פאָרם פון אַ מענשליכען מאַרך, און דער קראַפט, ווען זי ווייזט זיך אַרויס אין דער טעטיגקייט פון די נערווען, ווערט גע־

בּוירען דער שכל. די עלעמענטען, פון וועלכע ס'איז צוזאַמענגעשטעלט דער מענשליכער מאַרך און זיין קערפּער, און די וויכטיגסטע פון וועלכע סיזענען, — אויסער וואַסער-שטאָף, וואַסער-שטאָף, שטיקשטאָף (אַזאָט) און קוילען-שטאָף — אייזען, פאָספאָר, שוועבעל, קאַלציום, נאַטריום, קאַליום און הלאָר — געפינען זיך אין אונגעהויערע מאַסען אויך אויסער דעם מענשליכען אָרגאַניזם; די קרעפטען, וועלכע רופען אַרוים דעם לעבענס-פּראָצעס, ווי צום ביישפּיעל, די כעמישע און מעכאַנישע ווירקונגען, די עלעקטרישע און די אַנדערע קרעפטען, וועלכע זענען אונז נאָך ניט בּעוואוסט, — ווירקען אויך אויסער דעם מענשליכען אָרגאַניזם. הײַנט וואָס-זשע קען דאָס פּועל'ן בּיי זיך אונז צו פערזיכערן, אַז די דאָזיגע אַלע קרעפטען און עלעמענטען קענען אַרויסרופען בּעוואוסטזיין נאָר אין דער פאָרם פון אַ נערווען-געוועב? צי קען מען דאָס דען גאָר נישט גלויבען, און צי איז עס טאַקע נישט ריכטיג אַזוי, אַז די פאָרם פון דעם גערוועננ-סיסטעם איז נישט מעהר, ווי אַ צופעליגע זאַך און דער עיקר זענען נאָר די עלעמענטען, פון וועלכע ער איז צוזאַמענגעשטעלט און די קרעפטען, וועלכע ווירקען אין איהם, און אַז די דאָזיגע עלעמענטען און קרעפטען קענען אַרויסרופען בּעוואוסטזיין אויך דאַן, ווען זיי ווירקען איינע אויף די אַנדערע אויף אַ גאַנץ אַנדער אופן פון דעם, וואָס הערשט אין די אָרגאַניזמען, וועלכע מיר האָבען די מעגליכקייט צו בּעטראַכטען?

איך גיה אָבער נאָך ווייטער און זאָג: אום זיך צו איבערצייגען אין דעם, אַז מיר האָבען נישט דאָס רעכט צו מעסטען די וועלט-ערשיינונגען מיט דער קורצער מאָס פון אונזער פערשטאַנד, דאַרפען מיר גאָר נישט אָנקומען צו דער הנחה, אַז די נאַטור האָט אין זיך אַ אַלגעמיינעם בּעוואוסטזיין. בּכדי צו קענען זאָגען, אַז די הנהגה פון דער וועלט איז נישט קיין קלוגע, דאַרף מען קודם-כל אָננעהמען, אַז זי האָט עפּעס אַ געוויסען ציעל, אַז זי שטרעבט צו אַ געוויסען תכלית; וואָרום מיר קענען דאָך נישט זאָגען אויף אַ מענשען, למשל, ווען וועלכען מיר ווייסען נישט, צי ער וויל צוגעהן ערגעץ, צי ער געהט זיך נאָר אַזוי דורך, אום זיך צו בּעוועגען, — אַז ער קלויבּט זיך אוים שלעכטע נאַסען, אַז ער לעגט אָן וועג אָדער ער געהט פאַמעליך; און אָט די הנחה, אַז אין דער נאַטור איז פערהאַן אַ געוויסער ציעל, האָט קיין שום יסוד

נישט. עס קאָן דאָך גאַנץ שטאַרק מעגליך זײַן, אַז די פינאַליטעט (דער צוזאַמענהאַנג פון יעדער זאַך מיט איהר תכלית), ווי די קאַוזאַליטעט (דער צוזאַמענהאַנג פון יעדע זאַך מיט איהר סבה), איז אַזאַ ערשײַנונג, וואָס איז פערבונדען אויסשליסליך נאָר מיט קערפּערליכע פּראָצעסען, און אויסער'ן קערפּער איז זי גאָר במציאות נישט פאַרהאַן. די ערפאַהרונג האָט אונז בעוויזען, אַז קײן אײן אַקט פון דענקען און וועלן ווערט נישט געבוירען אין דעם מענשליכען מאַרך, וואו עס זאָל נישט האָבען פאָרגעקומען פריהער עפּעס אַ שנוי אינ'ם נערווען־סיסטעם צוליעב וועלכען ס'איז אויסערליכען אײַנדריק; מיר זעגען דעריבער צוגעוואָהנט בײַ יעדע ווירקונג אונזערע, בײַ יעדע ערשײַנונג, וואָס קומט פאָר אין אונזער אָרגאַניזם צו זוכען באַלד די סבה דערפון. און די געוואָהנהײַט לאָזט אונז נישט אָב אפילו אויך דאַן, ווען מיר אורטײַלען וועגען אַזעלכע ערשײַנונגען, וואָס קומען פאָר אויסער'ן קערפּער, אויסער אונז. דערפון אַלײן אָבער, וואָס אונזערע חושים (אָרגאַנען) ווירקען נישט אָהן אַ אויסערליכען אײַנדריק; דערפון, וואָס זײ מוזען האָבען עפּעס אַ אויפרײַצונג, אום צו אָנהויבען אַרבײַטען; דערפון, וואָס יעדער שנוי אין זײ האָט באמת טאַקע אַ סבה און זײ זענען טאַקע באמת אונטערגעוואָרפען דעם געזעץ פון קאַוזאַליטעט, — דערפון אַלײן איז נאָך גאָרנישט געדרונגען, אַז דער געזעץ הערשט אין דער מאַטעריע אפילו אויך דאַן, ווען זי געפינט זיך אין אַזעלכע בעדינגונגען, וועלכע זענען אינגאַנצען אַנדערש פון יענע, וואָס הערשען אין דעם מענשליכען אָרגאַניזם!

מיר וועלען זיך פאָרשטעלען אויף אַ ווײַלע, אַז דאָס קאַוועמיהלכעל איז אַ בעוואוסטזיניגע זאַך; צי מײַנט עס נישט, אַז דער פרוי'ס האַנד איז נויטווענדיג פאַר יעדער אײנציגער בעוועגונג, און אויב די פרוי וועט נישט דרעהען דאָס הענדטעל, וועט עס אין קײן פאַל זיך נישט קענען בעוועגען? און אויב דאָס דאָזיגע אָרימע קאַווע־מיהלכעל וואָלט דערזעהן פלוצלונג אַ מאַשין, וואָס בעוועגט זיך מיט עלעקטרישער קראַפט, אָהן דער מינדעסטער הילף פון מענשליכע הענד, וואָלט עס אויסזעהן בײַ איהם, ווי אַ אונפערשטענדליכער רעטעניש און אומזיסט נעבעך וואָלט עס זיך געמאַטערט צו געפינען דאָ די סבה פון דער בעוועגונג, — די סבה, וואָס האָט אין זײַן בעגריף אָנגענומען די פאָרם פון אַ פרויען־

האנד. דאס קאווע-מיהלכעל קען, געוועהנליך, גארנישט צולאזען דעם געדאנק, אז עס איז מעגליך וועלכע ס'איז בעוועגונג אהן א וויבערשע האנד; די ערפאהרונג האט איהם געבראכט צו דער איבערציינונג און אין דער בעציהונג צו אלע קאווע-מיהלכלעך איז עס טאקע גערעכט. מיר וויסען דאך אבער, אז די איבערציינונג איז נישט קיין אלגעמיינע, אז ס'זענען פערהאן אזעלכע בעוועגונגען, וואס קומען נישט פון קיין פרויען, האטש עס געפינען זיך אזעלכע פוסטע קעפ, וואס זייער מיינונג אין דער פראגע איז כמעט די זעלביגע, ווי די פון דעם קאווע-מיהלכעל. איך פערגעס נישט איין סעקונדע אפילו, אז די בעוועגונג פון דער עלעקטרישער מאשין האט אויך א סבה, אזוי גוט, ווי די בעוועגונג פון דעם קאווע-מיהלכעל; איך האב אבער געבראכט דעם ביישפיעל נאר אום צו בעווייזען, אז די ערפאהרונג פון א בעשטימטער רייהע ערשיינונגען, קען אונז נישט דיענען פאר א אלגעמיינעם געזעץ, וועלכען מ'קען צופאסען אויך צו אנדערע פערשידענע ערשיינונגען. און די זעלביגע זאך, וואס איז פארגעקומען ביי דעם בעוואוסטזיניגען קאווע-מיהלכעל מיט דער סבה, וואלט פארגעקומען ביי א בעוואוסטזיניגען לאקאמאטיוו מיט'ן תכלית. דער לאקאמאטיוו וויים, אז דער תכלית פון זיין דאמפף איז צו בעוועגען די רעדער מיט דער הילף פון א צוגעזעצטער שטאנג. און ווען דער דאזיגער לאקאמיטיוו וואלט זיין בעגאבט מיט א הומאריסטישען טאן אדער ווען ער וואלט ליעב האבען אויסצודריקען זיינע געדאנקען אין קורצע, שארפע פארמולעס, וואלט ער געוויס געזאגט מיט דעם טאן פון א אויטאריטעט: „ס'איז נישטא קיין דאמפף (פארע) אהן א בעוועגונג פון רעדער!" און ווי איבערראשט וואלט עס דער לאקאמאטיוו געווארען, ווען מ'וואלט איהם אוועקגעשטעלט פאר א רוישענדען גייזער (א קוואל פון קאכעדיגעס, שוימענדעס וואסער) און ער וואלט געזעהן דעם אונגעהויערן דאמפף, וואס דרעהט נישט אפילו קיין קליינעם רעדיל! דאס וואלט ביי איהם אויסגעזעהן, ווי א זאך, וואס איז געגען פערשטאנד; אלע זיינע בעגריפען און פארשטעלונגען וועגען דער ווירקונג און דעם תכלית פון דער דאמפף-קראפט, וואלטען ביי איהם איבערגעדרעהט געווארען מיט'ן קאפ אראב, און איך וואלט מיך גאר נישט געוואונדערט, ווען די ערשיינונג, וואס לאזט זיך נישט ערקלערן מיט קיין איינעם פון די איהם-בעוואוסטע געזע-

צען, וואָלט איהם משוגע געמאַכט. עס קען אַלזאָ זיין, אַז די סבה פון די ענדערונגען, וואָס קומען פאָר אין דער מאַטעריע אויסער דעם מענשליכען אָרגאַניזם, ליגען אין דער מאַטעריע גופא, און די דאָזיגע ענדערונגען זענען אַליין פאַר זיך דער תכלית, אַזוי, אַז מיר מאַטערן זיך נאָר אומזיסט צו געפינען פאַר זיי אַ אויסערליכע סבה און אַ זייטיגען ציעל, — אַ ציעל, וואָס צווינגט אונז אָנצונעהמען, אַז ער האָט עפּעס אַ שייכות צו אַן אַנדער מאַטעריען-גרופּע. אויף אַזאַ אופן קענען מיר נישט זאָגען אויף דער נאַטור, אַז זי איז נאַריש, און האָבען קיין גרונד נישט איהר צו קריטיקירען און זיך צו פּשט'לען וועגען דעם, צי זי האָט יאָ עפּעס אַ תכלית, צי נישט. אום צו פערשטעהן דער נאַטור, אום משיג צו זיין די סבה פון איהרע ערשיינונגען און זייער תכלית, וואָלטען מיר געדאַרפט שטעהן אין דעם צענטראַלען פּונקט, פון וועלכען די דאָזיגע ערשיינונגען קומען און ענטוויקלען זיך.

נאָך מעהר עהנליך צו די געדאַנקען פון דעם קאָוועז-מיהלכעל זענען די טענות, אַז די וועלט פיהרט זיך אָהן יושר. אֶמת, לויט די בעגריפען פון אונזער מאָראַל זענען די טענות ריכטיג; עס פרעגט זיך אָבער: ווער האָט עס אונז געגעבען דאָס רעכט זיך צו האַלטען ביי די בעגריפען דאַן, ווען מיר בעטראַכטען די נאַטור און דאָס לעבען? אונזער מאָראַל איז אַ פּראָדוקט פון אַ געוויסער צייט און אַ געוויסען אָרט; אונזער מאָראַל וועבט זיך צוזאַמען מיט דער צייט און ענדערט אַלע מאָל זיין שניט, אַזוי ווי עס ענדערן זיך די מאָדעס פון היט און קליידער; דער מאָראַל, אין וועמענס נאָמען מיר רעדען און מיט דער מאָס פון וועלכען מיר מעסטען די הנהגה פון דער וועלט, איז דער מאָראַל פון דער היינטיגער ראַסע, דער מאָראַל פון דער קריסטליכער מענשהייט אין 19-טען יאָהרהונדערט, — איהרער און נישט קיינעמס. און אין דער ענגער גרענעץ אפילו, וואו דער מאָראַל האָט יאָ וועלכע ס'איז טעאָרעטישע בעדייטונג, מוז ער אויך מותר זיין אויף אַ סך זאַכען און זיך נישט רעכנען מיט אַ סך קאָנטראַסטען: ווען איין מענש הרג'עט דעם אַנדערן — איז עס אַ פערברעך; ווען אַ גאַנצעס פאָלק אָבער בעוואָפענט זיך און שטעהט אויף געגען אַן אַנדער פאָלק, ווען מ'הרג'עט אויס צעהנדליגער טויזענדער מענשען מיט אַמאָל — דאָס איז גוט, דערפאַר קומט אַ דאַנק. ליגען זאָגען און אָפּנאַרען

זיינער דעם אַנדערן — איז אַ פערברעכען; אין דער פּאָליטיק אָבער מעג מען לייקענען און ליגען זאָגען וויפיעל מ׳וויל. דער היינטיגער מאָראַל איז אַנדערש פון דעם, וואָס האָט געהערשט אין דער נאָהנטער פערגאַנגענהייט און מ׳קען זיך ערלויבען צו גלויבען, אַז דער מאָראַל, וואָס וועט אָנגענומען ווערען מאָרגען וועט זיין אַנדערש פון דעם היינטיגען. דער אָנגענומענער מאָראַל איז בכלל נישט מעהר, ווי אַ זאַמלונג פון די אַלע מדות, געזעצען און מנהגים, וואָס בעשטימען די בעדינגונגען, וועלכע זענען נויטיג פאַר דער ערהאַלטונג פון דעם מענשליכען געשלעכט אין אַ געוויסער צייט. צוזאַמען מיט דער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט וועלען זיך אויך ענדערן די בעדינגונגען, וואָס זענען נויטיג דערצו, זי זאָל קענען וואַקסען און זיך ענטוויקלען, און צוזאַמען מיט די דאָזיגע ענדערונגען וועלען זיך ענדערן אויך די מיינונגען וועגען דעם, וואָס איז מאָראַליש און וואָס נישט. נו, היינט קען מען דען מיט אָט דעם נישט-זיכערן מאַסשטאַב פון אונזער מאָראַל מעסטען די ערשיינונגען פון דער נאַטור? צי קען מען אַזאַ זאַך, וואָס האָט נישט געהאַט קיין שום ווערט אין די אויגען פון אונזערע עלטער-זיידעס און וואָס מיר זענען נישט זיכער, אַז עס וועלען זיך נישט אויסלאַכען דערפון אונזערע אור-אייניקלעך, — צי קען דען אַזאַ מין זאַך דיענען אַלס אייביגעם געזעץ פאַר דער אייביגער נאַטור? דער, וואָס קלאָגט זיך אויף דער אַכזריות פון דער וועלט און אויך דער אונפערשעמטקייט פון דער נאַטור איז נישט קיין סך קליגער און בעשיידענער פון יענער קאָקעטער דאַמע, וועלכע קלאָגט זיך אויף דעם, וואָס דער הימעל איז כסדר בלוי און ענדערט נישט זיינע קאָליערען אַזוי, אַז זיי זאָלען האַרמאָנירען מיט דעם קאָליער פון איהר טואַלעט.

פון קאָפּערניקען אָן האָט מען אויסגעהערט צו גלויבען און צו לערנען אַנדערע, אַז אונזער ערד-קוגעל איז דער צענטער פון דער גאַנצער נאַטור, און אַז דער מענש איז די קרוין פון דער וועלט און דער תכלית איהרער. קיינער פון אונז גלויבט שוין נישט היינט, אַז די לבנה איז בעשאַפען געוואָרען אונז צו לייכטען ביי נאַכט, און די מיליאָנען שטערן — אום דער פּאָעט זאָל קענען צוגלייכען צו זיי די אויגען פון זיין געליעבטער. נאָר צווישען די פילאָזאָפען געפינען זיך נאָך היינט אַזעלכע, וואָס האַלטען זיך ביי

די דאָזיגע קינדערשע מיינונגען, און זיי געפעלט נישט די אָרד־נונג פון דער נאַטור, דערפאַר, וואָס דער שטיינקויהלען־זאַפּאַס אין דער ערד שעפּט זיך ביסלעכווייז אויס, דערפאַר וואָס אויף יענער אינזעל זענען טויזענדער לעבעדיגע, פרעהליכע מענשען איינגע־זונקען געוואָרען דורך אַ ערד־ציטערניש; דערפאַר וואָס די יונג־פרוי פון אָרלעאַנס איז פערברענט געוואָרען; דערפאַר וואָס דאָ איז אַ דבר און דאָ — אַ מגפה, וואָס דאָ שטאַרבען קינדער און דאָ — קינפעטאָריגס, און נאָך אַזעלכעס.

מיר וועלען זיך פאָרשטעלען אין אונזער פאַנטאַזיע, אַז די קליינע באַקטעריען קענען אויך פילאָזאָפירען. ווי ייִן עקליך, ווי פינסטער וואָלט עס זיין זייער וועלט־אַנשויאונג! פון זייער שטאַנד־פונקט זענען דאָך די אַלע רעפאָרמען און אויסבעסערונגען, און די אַלע כלים, וואָס זענען געמאַכט געוואָרען אויף צו רייניגען די לופט און אויסצורוימען דעם שמוץ, — שרעקליכע זאַכען און אונגעהויערע פערברעכען. דער בעזים און די באַרשט, דער גע־פעהרליכער זויער־שטאָף און דאָס שלעכטע קאָכעדיגע וואַסער האָ־בען געמאַכט ידאַתת זיי, די אָרימע בעשעפענישען, דאָס לעבען צו פערביטערן און צו פערניכטען דאָס אַלץ, וואָס עס וואָלט גע־קענט דינען פאַר זיי אַלס שפּייז. ווען זיי האַלטען אין מיטען שפּיעלען זיך, גיסט מען אויף זיי פלוצלונג אַרויף קאַרבאָל־טראָ־פענס — און די שמחה ווערט זיי פערשטערט, און זייער פרעה־ליכער התוגה־שטורם ווערט פערוואַנדעלט אין אַ שרעקליכען נסיסה־גאַנץ, און די עהרליכע ווערימלעך, ווי די זינדיגע — גלייך צאַפּלען זיי זיך און וואַרפען זיך אַזוי לאַנג, ביז זיי פאַלען טוידט. אָטו די זעלביגע זאַכען אָבער, וואָס זיי פאַלען אַריין דערפון אין אַ גערעכטען יאוש, אין אַ ביטערער מרה־שחורה, — שילדערן מיר אין אונזערע גראָבבייכיגע ביכער אַלס איינעם פון די גרעסטע נצחונות אין דער היגיענע־וויסענשאַפט, אַלס אַ נצחון, וואָס רופט אַרויס אין אונז אַ הייסע שמחה.

איך שטעל מיך פאָר אַ פליג, וואָס איז בעגאַבט פון דער נאַ־טור מיט אַ קינסטלערישען געשמאַק. דער משל מיינער איז נישט איבריג איבערטריבען: די גוטע בעל־הבית׳טעס, וואָס האַלטען ריין זייערע האָהנונגען, קענען אייך אַ סך דערצעהלען וועגען דער גרויסער ליעבע, וואָס די פליגען ווייזען אַרויס צו בילדער און סטאַ־

טועָן. נו, וועָלעָן מיר זיך פאָרשטעָלעָן, אַז אַזאַ וועָרימעָל-פליג. וואָס האָט געָפונעָן פאַר זעָהר שעָן די ביהן, וועָלכעָ איז אויסגעָמאָלט אויף אַ פראַנצעָזישעָן צוואַנציג-פראַנק שטיק פון אַ געָוויסעָן פעָריאָד, אַז די פליג איז צוגעָפלויגעָן צו דעָר ריעָזיגעָר באַוואַריעָן-סטאַטועָ אין מינכעָן. ווי נאַריש, ווי נישט-לאָגיש און נישט געָפאָרמט וועָט איהר אויסזעָהן די דאָזיגעָ מעָטאַל-מאַסעָ — אָהן אַ אָנהויב, אָהן אַ סוף, דאָ עָפּעָס מאָדנעָ גלאַט און דאָ אָהן אַ שעור צוקריפּעָלט, דאָ שטאַרצט אַרויס אַ שניק און דאָ איז גאָר אַ תהום און בכלל עָפּעָס אַ מאַסעָ אונפעָרשטעָנדליכעָ ווינקלעָן, לעָכעָר און ליניעָס, וואָס פעָרקרימעָן זיך און דרעָהעָן זיך אַהין און אַהעָר. און אויב דעָר דאָזיגעָר עָסטעָטישעָר פליג וואָלט אויסקומעָן צו פעָרברעָנגעָן דאָס גאַנצעָ לעָבעָן אינוועָניג, אין דעָם הָלל פון דעָר ריעָזיגעָר סטאַטועָ, וואָלט זי געָקעָנט אָנשרייבעָן אַ ווערק פול מיט ביטעָרעָ, שאַרפעָ עָפּיגראַמעָן וועָגעָן דעָם, ווי די וועָלט זעָהט אויס ביי איהר אין די אויגעָן; אין דעָם ווערק וואָלט זי איבעָרצייגעָנד עָרקלעָרט, ווי ווייט די וועָלט האָט קיין שום ציעל און קיין שום זין נישט, און דאָס וואָלט געָוויס געָמאַכט אַ געָוואַלדיגעָן רושם אויף אַלעָ איהרעָ מיט-בירגעָרין'ס אין דעָם הלל פון דעָר סטאַטועָ. נאָך אַלעָ איהרעָ הקירות און פילאָזאָפיעָס וועָגעָן דעָר סטאַטועָ, וואָלט אָבעָר די פליג דאָך נישט צוקומעָן צו דעָם פשוט'עָן אֱמת, וועָלכעָן עָס וואָלט איהר גאַנץ לייכט געָקעָנט דעָרווייזעָן אײנעָר פון די פראָסטעָ מינכעָנעָר אײנוואָהנעָר, וואָס דינגעָן פאַר די פרעָמדעָ אַלס וועָג-ווייזעָר.

יאָ, יאָ; די פּעָסימיסטישעָ פילאָזאָפיעָ האַלט נישט אויס קיין עָרנסטעָ קריטיק. דעָר עָהרליכעָר פּעָסימיזם, וואָס האָט נישט אין זיך קיין ברעָקעָל צביעות, איז נישט מעָהר, ווי אַ טיעָפעָ אונצופריעָדעָנהייט דעָרפון, וואָס אונזעָר פעָרשטאַנד איז אַזוי בעָגרעָנעָצט, וואָס מיר קעָנעָן אַזוי וועָניג משיג זיין. דעָר מעָנש וויל פעָרשטעָהן דעָם וועָלט-מעָכאַניזם און קאָן נישט; דאָס פעָרדריסט איהם, און עָר זידעָלט דעָם מעָכאַניזם, און רעָדט אויף איהם, — ווי עָס טהוט דעָר נאַאיוועָר ווילדעָר מעָנש, וועָלכעָר וואַרפט אַוועָק מיט כעָס דאָס שפיעָל-קעָסטעָל, נאָכדעָם ווי עָר האָט זיך אומזיסט געָמאַטעָרט צו פעָרשטעָהן, וואָס אין איהם טהוט זיך. דעָר מעָנש רעָכעָנט זיך פאַר דעָם העָרשעָר פון דעָר נאַטור — און מוז זיך

ניעבּען אויף יעדען טריט און שריט איבּערצייגען, אַז זיין מכ׳שלה איז גאַר נישט אַזוי גרויס, אַז ער איז נישט מעהר ווי אַ קליין נפשל אין דעם גרויסען כאָאָס, דעריבּער קאָכט ער זיך, און אָט דער שלעכטער שטימונג זיינער מאַכט ער פאַר אַ שטה, פאַר אַ טעאָריע, און גיט איהר אַ נאָמען — פּעסימיזם. דאָס קינד, וואָס ציהט אויס די הענדלעך צו דער לבנה, און וויינט זיך פונאַנדער, ווען עס זעהט, אַז דער לבנה איז נישט אַזוי לייכט אַראָבצונעה־מען, — איז אין זיין אַרט אויך אַ פּעסימיסטישער פילאָזאָף, אַ אונבּעוואוסטזיניגער. זיין שלעכטער שטימונג קען מען אָבּער אויס־היילען מיט אַ שטיקעל שאָקאָלאַד.

דאָס, איבּריגענס, קען מען בּעשטעטיגען מיט פערגעניגען, אַז די סיסטעמאַטישע פּעסימיסטען וויסען אויך גאַנץ אָפּט אָפּ־צושאַצען דעם ווערט פון אַ געשמאַקען מיטאָג און פון גוטען ווין; אַז נאָך געוויסע, בּעשטימטע „בּעציהונגען" האָבּען זיי אויך התונה, ווי אַלע מענשען, און וויזען בּכלל אַרויס אַ גאַנץ רייכען געשמאַק בּנוגע צו אַלץ, וואָס איז אַנגענעם און גוט. זייער פילאָזאָפיע איז פאַר זיי נישט מעהר, ווי אַ מין פאַראַדנער מונדיר אויף אַרויס־צורופען רעספּעקט און מורא בּיין המון; מיר וויסען אָבּער גאַנץ גוט, אַז אונטער דער שוואַרצער מאַנטיע מיט די געקרייצטע מענ־שליכע בּיינער, זענען בּעהאַלטען פּראָסטע אונטערשטע וועש, — וועלכע, ווי עס טראָגען אַלע פשוט׳ע מענשען.

אויסער דעם וויסענשאַפטליכען פּעסימיזם, וואָס שטערט גאַר־נישט זיינע אַנהענגער צו געניסען פון לעבּען וויפיעל זיי ווילען, איז פערהאַן נאָך אַ פּעסימיזם — אַ פּראַקטישער, וואָס אין פאָלק רופט מען עס „מרה־שחורה". דער פּעסימיזם קריטיקירט נישט די וועלט־און לעבּענס־ערשיינונגען און בּרענגט נישט קיין ראיות צו ווייזען, פאַרוואָס ער איז נישט צופריעדען מיט דער וועלט. דער פּעסימיזם האָט בּכלל נישט קיין שטה און קיין טעאָריע, און ער זוכט גאָרנישט קיין מופתים אויף צו ערקלערען, פאַרוואָס איהם איז אַזוי מיאוס די וועלט און דאָס לעבּען. אַלץ, וואָס עס עק־זיסטירט, רופט אַרויס אין איהם אַ אינסטינקטיווען פערדרוס און צושטערענדע געדאַנקען. אַזאַ מין פּעסימיזם לאָזט זיך נישט מבטל זיין מיט פערשיעדענע ראיות און פאַקטען, איהם מוז מען אַנאַליזירען, צוגליעדערן און בּעטראַכטען די אַלע טיילען, פון וועלכע ער איז

צוזאמענגעזעצט. דער דאזיגער פעסימיזם איז א ערשיינונג, וואס געהט שטענדיג צוזאמען מיט וועלכער ס'איז קראנקהייט אין מוח, וואס האט זיך שוין פאלשטענדיג ענטוויקעלט אדער, וואס האלט איצט אין שפראצען. איידער אזא קאנדידאט אויף משוגע ווערען ווערט געבראכט אין א משוגעים־הויז, ליידט ער א סך יאהרען פון א שווערען אומעט, וואס פרעסט איהם דאס הארץ, און ער אנט־לויפט פון מענשען און האט זיי פיינד. איין טייל פון דעם דענ־קענס־ארגאן, וואס איז נאך נישט אינגאנצען ענטוויקעלט, אדער וואס איז קאליע געווארען צוליעב וועלכער ס'איז אינערליכער אדער אויסערליכער סבה, — בעזיצט, צום אונגליק, די פעהיגקייט בע־וואוסטזיניג נאכצופאלגען דעם פראצעס פון זיין אייגענעם חורבן, דעם פראצעס פון זיין אייגענער צושטערונג. אזא מין קראנקער זעהט אין יעדער רגע זיין מפלה, זיין גייסטיגען אונטערגאנג, און די שרעק־ליכע ערשיינונג פערנעהמט איהם אויף אזוי פיעל, אז ער קען שוין נישט ווי געהעריג אויפנעהמען אין זיך און בעטראכ־טען די אנדערע לעבענס־ערשיינונגען. ס'איז דעריבער גאנץ נאטיר־ליך דאס, וואס אין אזא מוח שפיגעלט זיך אב די גאנצע וועלט, ווי אין א אויג מיט א בעלם, ד. ה., זי זעהט זיך אין דער פארם פון א פינסטערער טראגישער נאכט. די גרעסטע דיכטער פון דעם וועלט־שמערץ האבען געליטען פון פערשידענע קראנקהייטען. לענוי איז געשטארבען א משוגענער; לעאפארדי האט געליטען פון געוויסע געשלעכטס־קראנקהייטען, וואס זענען גוט בעוואוסט אין דער פסיכיאטרישער וויסענשאפט; היינע איז ערשט דאן געווא־רען טרויעריג געשטימט, ווען די קראנקהייט זיינע, די קראנקהייט פון הוט־השדרה, איז שוין צוגעקומען ביז זיין מארך, און לארד בייראן האט בעזעסען א עקסצענטרישען האראקטער, א האראקטער פול מיט הפכים און סתירות, וואס פראסטע מענשען זעהען אין איהם א סימן פון גאונות, און פסיכיאטרען — סימנים פון א גייסט־קראנקהייט. דער פעסימיזם, וואס זעהענדיג געליעבטע פארלעך, ברעכט ער מיט די הענד און אין א ליכטיג־שענעם פריהלינגס־פריהמארגען וויינט ער זיך פונאנדער אהן א שום סבה, פער־גיסט טייכען טרערען אהן א אויפהער און וויל זיך נישט טרייס־טען, — אזא פעסימיזם איז א מאוסע, שרעקליכע קראנקהייט, און קיין איין געזונטער מענש וועט מיט איהם נישט איינשטימען.

דאָס זענען די פאָרמען פון דעם עהרליכען פּעסימיזם, וועלכען עס לוינט צו קריטיקירען. ס'איז אָבער פערהאַן נאָך אַ סאָרט „מרה־שחורה", וואָס איז אינגאַנצען מעהר נישט, ווי אַ געמאַכטע, אַ פאַלשע; דאָס איז אַזאַ מין מרה־שחורה, וואָס געוויסע נאַראָנים פוצען זיך דערמיט, גלויבענדיג, אַז דאָס געהט זיי צום געזיכט, אַז דאָס וועט זיי אונטערשיידען פון דעם פּראָסטען המון און געבען דעם אויסזעהן פון גייסטיגע אַריסטאָקראַטען. ס'זענען פערהאַן מענשען מיט אַזעלכע פערדאָרבענע געשמאַקען, וואָס די בלאַסקייט פון דענקען האָט ביי זיי אויך אַזאַ חן, ווי די בלאַסקייט פון געזיכט. די דאָזיגע מענשען מאַכען זיך כלומר'שט אַ פערביטערט געזיכט, אום אַרויסצורופען די מיינונג, אַז זיי האָבען אַ סך איבערגעזעהן אין זייער לעבען, אַז זיי האָבען אַ סך גרויסע געשעהענישען איבערגעלעבט. זיי האַלטען אין איין זיפצען, אין איין שרייען: „הכל הבל!", אום מ'זאָל מיינען, אַז זיי געהערען אויך צו דער קליינער צאָהל גרויסע אויסערוועהלטע מענשען, וועלכע האָבען ווירקליך אַ סך געליטען און אַ סך איבערגעלעבט. מיט אַזעלכע פּעסימיסטען לוינט נישט זיך אַוועקצושטעלען שפּאַרען; זיי דאַרף מען פּראָסט אַ קלאַפּ טהון אין פּלייצע און זאָגען: „לצים, וויפיעל איז דער שעור אָבצונאַרען!"

איך האָב אָנגערופען דעם פּעסימיזם איינעם פון די גרעסטע העלט־וואונדער; דערמיט האָב איך געוואָלט זאָגען, אַז ער שטעלט פאָר מיט זיך דעם טריאומף פון דער איינבילדונג איבער דער ווירקליכקייט און דיענט אַלס פאַקט אויף דעם, אַז דער מענש בעזיצט די קראַפט אַריינצושטופען די נאַטור אין די קליידער, וואָס איהם ווילט זיך, נישט רעכנענדיג זיך מיט איהר פּראָטעסט. אַזוי גוט, ווי דער מענש האָט געקענט צווינגען, מיט דער הילף פון אַ שער און די אַנדערע מיטלען זיינע, די צווייגען און דער בלעטערקרוין פון די בוימער צו וואַקסען אין דער נאַרישער פאָרם פון היות און פון פערשידענע בנינים; אַזוי גוט, ווי ער האָט נעקענט צווינגען דאָס וואַסער, מיט דער הילף פון פערשידענע קאַנאַלען און רעהרען, אַרויפצוקומען אין דער הויך, געגען זייער נאַטור, — אַזוי קען ער אויך פון די סאַמע שענסטע געשעהענישען, פון די געשעהענישען, וואָס זענען אימשטאַנד אַרויסצורופען נאָר ליכטיגע געדאַנקען און אַ שטאַרקען לוסט צום לעבען —

אַרויסבּרענגען אַ השׂכּלדיגע וועלט־אַנשויאונג; און די דאָזיגע פינס־טערניש טראָגט ער אַריין אויך אין דער נאַטור, וועלכע פער־בּלענדעט די אויגען מיט דעם גלאַנץ פון איהרע ליכ.. בלומען און פער׳שכּור׳ט מיט די לעבּענס־לוסטיגע טענער פון איהרע פויגעלעך און פליגעלעך.

יאָ, די נאַטור זינגט אויס מיט טויזענדער טענער אַ לויב־ליעד דעם לעבּען, און די דאָזיגע טענער דרינגען אַריין אין אונזערע אויערן אפילו אויך דאַן, ווען מיר פערשטאָפּען זיי מיט אַ סכאָ־לאַסטישער אָדער סאָפיסטישער וואַטע. דער נאַטירליכער אינסטינקט וואָס ליעגט אין דעם גרונד פון אַלע מענשליכע געדאַנקען און מעשים, און וואָס רעגיערט מיט דעם גאַנצען מענשליכען לעבּען, — איז דער אָפּטימיזם, ד. ה., די ליעבּע צום לעבּען און דאָס שטרע־בּען צו איהם; און יעדע פּראָבּע אויסצוואָרצלען פון אונז דעם דאָזיגען אינסטינקט, וועט נישט געלינגען, ווייל ער איז דער אֱמת׳ער פונדאַמענט פון אונזער עקזיסטענץ, און נאָר צוזאַמען מיט׳ן לעבּען וועט ער זיך אויך ענדיגען.

ווען דו בּעטראַכסט בּעסער די הויפּט־טענות פון דעם פּע־סימיזם, זעהסטו, אַז זיי שטאַמען פון דעם מענשענ׳ס גרויס־האַל־טען זיך מיט זיין ענטוויקעלטען זעלבּסט־בּעוואוסטזיין, און אַז בּכלל זענען זיי ענהליך צו די טענות, וואָס אַ גרויסער גביר האָט צו זיינע אוצרות, וועלכע פערשאַפען איהם אַ סך דאגות. דער מענש קלאָגט זיך אויף דעם, וואָס די וועלט האָט נישט קיין שום זין און תכלית, אָדער, ריכטיגער, אויף דעם, וואָס ער קען נישט משיג זיין דעם תכלית פון דער וועלט. צי קען דען אָבּער אָט די אונצופרידענהייט אַליין נישט דיענען אַלס פאַקט אויף צו דערווייזען, וואָס׳רע הויכע מדרגה דער מענשליכער גייסט האָט ערר..יכט אין זיין ענטוויקלונג און צי האָבּען מיר נישט קיין גרונד זיך צו פרעהען דערמיט, וואָס מיר האָבּען עררייכט? וויפיעל געזונד און דענקענס־קראַפט דאַרף מען עס בּעזיצען, אום זיך צו דערהויבּען בּיז אַ פראַגע וועגען דעם תכלית פון דער נאַטור; ווי בּרייט און ווייט דאַרף עס זיין דער מענשליכער בּליק, אום צו פועל׳ן בּיי זיך צוזוטרעטען צו אַזאַ פּראָבּלעם; און וויפיעל שענע ערטער האָט עס דער מענש געמוזט האָבּען געזעהען, וויפיעל גייסטיגע בּעפריעדיגונגען און פערגעניגענס האָט ער עס געמוזט

האָבּען געגאָסען אויפ'ן וועג, בּיז ער איז צוגעקומען צו דעם הויּ-
כּען פּונקט, וועלכער גיט איהם דעם מוט און די קראַפט צוצורופען
דער נאַטור צו זיך, און אויסצושרייען מיט דעם אויטאָריטעטען טאָן
פון אַ אויבּער-אינספּעקטאָר: „דו מוזט זיך פיהרען לויט אַ בּעַ-
שטימטען פּלאַן; און דעם פּלאַן וויל איך איבּערקוקען און אַרויס-
זאָגען מיין מיינונג וועגען איהם!“ די היות, אפילו די, וואָס האָבּען
ערריכט די העכסטע שטופּע פון ענטוויקלונג, ווייסען ניש‬ט,
וואָס דאָס איז אַזוינס „וועלט-שמערץ“, און די ייִדעס אונזערע, וואָס
האָבּען געלעבּט אין איין צייט מיט דעם בּער פון דער מערה, האָ-
בּען זיך גאָר נישט געבּראָכען דעם קאָפּ אויף צו זוכען דעם
תּכלית פון מענשענ'ס לעבּען. קוים האָט דער אור-אַלטער מענש
נאָר געהאַט זיך גוט אָנצועסען, אַזוי האָט ער שוין געפונען דעם
ציעל פון זיין לעבּען, און אויב נאָך דעם דאָזיגען אָנעסען זיך,
איז איהם נאָך איבּערגעבּליבּען עפּעס אַ פערלאַנג, איז עס אָהן
אַ שום צווייפעל בּעשטאַנען אין דעם, — זיך אונגעשטערט אויס-
צושלאָפען. מיר אָבּער, מענשען מיט אַ ענטוויקעלטען געזיכטס-
ווינקעל, זענען מעהר אַריסטאָקראַטיש און אַ שטיק געבּראָטענע
פליי‬ש איז ווייניג פאַר אונז; וואָס גרעסער עס ווערט אונזער גייס-
טיגער קאַפּיטאַל, אַלץ בּרענעדיגער ווערט אונזער ליידענשאַפט איהם
נאָך גרעסער צו מאַכען; און איצט, אַז מיר זענען שוין אַרויס-
געקומען אַזוי הויך, קענען מיר בּשום אופן נישט פערטראָגען דאָס,
וואָס עס עקזיסטירט בּכלל עפּעס אַ גרענעץ פאַר אונזער שכל.

די זעלבּע זאַך איז אויך מיט די טענות, וואָס דער פּעסימיזם
האָט צו די פערשיעדענע פיזישע קראַנקהייטען און וועהטאָגען.
וואָס'רא קורצזיכטיגקייט, וואָס'רא אונדאַנקבּאַרקייט, וואָלט איך זאָ-
גען, ליעגט אין די טענות! מיינע העררען פּעסימיסטען, ווען עס
וואָלטען קיין יסורים און וועהטאָגען נישט זיין, וואָלטען מיר זיי
מוזען ערפינדען! יסורים — דאָס איז די בּעסטע מתנה, וואָס די
נאַטור האָט אונז געשענקט. קודם-כּל זאָגט דער וועהטאָג עדות אויף
דעם, אַז דער, וואָס פיהלט איהם, איז אַ מענש מיט אַ געזונדטען,
שטאַרק-ענטוויקעלטען נערווען-סיסטעם, אַ דאַנק וועלכען ער האָט די
מעגליכקייט צו געניסען פון יענע אַנגענעמע ערדעגונגען און גע-
פיהלען, אָהן וועלכע דאָס לעבּען איז, ווי אָהן זאַלץ. די נידריגע
בּעלי-חיים קענען נישט פיהלען קיין שטאַרקע וועהטאָגען, מיר

קענען זיך אָבער פאָרשטעלען, אַז זייערע געפיהלען פון פערגעניגען און אַנגענעמליכקייט זענען אויך אַ סך בלאַסער און שוואַכער פון אונזערע, הייל זייער השגה בכלל איז אַ שוואַכע. צי וואָלט עס דען נישט מאָדנע ווילד זיין, ווען מיר וואָלטען קענען מיט אונזערע איידעלע חושים געניסען און פערשכּור'ט ווערען פון דער שמעקעדיגער בלום, פון בעטהאָווענ'ס סימפאָניעס און פון טיציאַנ'ס בילדער, און אין דער זעלבער צייט וואָלטען מיר בלייבען אונפיהלבאַר אינגאַנצען צו דעם ריח פון אַ נבלה, צו דעם סקריפּען פון אַ פייל איבער די ציינער פון אַ זעג און צו דעם בילד פון אַ צוגאָסענער וואונד! פרעגט אַ היסטערישער קראַנקער, וואָס פיהלט נישט איהר האַלבען אָדער איהר גאַנצען קערפּער, — פרעגט איהר צי זי פרעהט זיך דערמיט, וואָס זי פיהלט נישט קיין וועהטאָגען! די אויסערליכע וועלט קען איהר טאַקע קיין וועהטאָגען נישט פערשאַפען; זי קען איהר אָבער קיין אַנגענעמע איינדריקע אויך נישט געבען, און סוף-כל-סוף הויבט זי אָן בעטען, מ'זאָל איהר צוריקגעבען די מעגליכקייט צו פיהלען וועהטאָג. איך האָב אַ סך מאָל געהערט דעם פריידיגען אויסגעשריי, וואָס אַזאַ מין קראַנקע האָט אַרויסגעלאָזען, ווען זי האָט דערפיהלט דאָס ערשטע מאָל דעם וועהטאָג פון אַ שטאָך, וואָס מ'האָט איהר געגעבען מיט אַ נאָדעל! דער וועהטאָג — דאָס איז יענער גוטער מלאך, וואָס לייזט אונז אויס פון אַלע צרות; ער זאָגט אונז אָן פאָראויס וועגען די סכנות, וואָס שטעהען אונז פאַר און צווינגט אונז מלחמה צו האַלטען מיט זיי אָדער זיך צו דערווייטערן פון זיי. דער וועהטאָג איז אויף אַזאַ אופן אונזער בעסטער פריינד — דער וועכטער פון אונזער לעבען און די קוועלע פון אונזערע שטאַרקסטע פערגעניגענסגעפיהלען. דער וועהטאָג טרייבט אונז זיך אָנצושטרענגען מיט אַלע כּחות, אום צו דערווייטערן די סבּה זיינע, און די דאָזיגע אַנשטרענגונג, אין וועלכער עס קאָנצענטרירט זיך אונזער גאַנצע פערזענליכקייט, פערשאַפט אונז אונגעמליכע אַנגענעמליכקייטען. ווען מיר וואָלטען נישט פיהלען קיין וועהטאָג, וואָלטען מיר נישט קענען וויסען, וואָס עס איז שעדליך פאַר אונז און אַלזאָ אויך — פון וואָס זיך צו היטען. די גרויסע רעפאָרמאַטאָרען פון דער נאַטור וועלען אפשר זאָגען, אַז אָנשטאָט דעם וועהטאָג, וואָלט אונזער פאָרזיכטיגקייט אַליין געקענט גענוג זיין אויף צו שיצען דעם גע-

זונד; אַז אַ נאַטירליכער אינסטינקט, אָהן אַ שום וועהטאָג, וואָלט אונז אויך געקענט אָנזאָגען, פון וואָס מיר האָבען זיך צו שיצען. אויף דעם קען מען ענטפערן: די דאָזיגע פאָרזיכטיגקייט וואָלט זיין אָדער צו־שוואַך אויף צו צווינגען אונז אָנצונעהמען שאַרפע מיט־לען; דאַן וואָלטען מיר איהר נישט שטענדיג און נישט גענוג געפאָלגט און מיר וואָלטען לייכט בעזיעגט געוואָרען פון אונזערע לעבענס־שונאים; אָדער די פאָדערונגען פון דעם דאָזיגען נאַטיר־ליכען אינסטינקט וואָלטען זיין אַזוי שטאַרק און שאַרף, אַז מיר וואָלטען זיי אויך פיהלען אין אונזערע נערווען, ווי אַ וועהטאָג, נישט קיין לייכטערן פון דעם, וואָס מיר פיהלען איצט פון דעם, וואָס דיענט אונז אַלס קראַנקהייטס־אָנזאָגער.

און אַזוי גוט ווי דער וועהטאָג איז נויטיג פאַר דער ער־האַלטונג פונ'ם קערפער, אַזוי איז די אונצופריעדענהייט נויטיג פאַר'ן גייסט. אויב דעם מענשענס גייסט איז נישט צופריעדען פון זיין לאַגע און פון אַלץ, וואָס עס טהוט זיך מיט איהם, אָדער וואָס ער אַליין טהוט און ער ליידט דערפון, וועט ער געוויס אָנווענדען אויף דעם אַלע כחות צו ענדערן און צו פערבעסערן די בעדינגונגען, אין וועלכע ער געפינט זיך. דער גליקליכער מענש טראַכט נישט קיינמאָל וועגען צושטערען די סביבה, אין וועל־כער ער לעבט און זוכט נישט אויסצובעסערן די בעדינגונגען פון זיין עקזיסטענץ; אַ שמשון הגבור אפילו, וואָס קיין זאַך איז פאַר איהם נישט צו שווער, וועט אויך די מינדעסטע זאַך נישט טהון, נישט האָבענדיג קיין סבה דערצו, און ווען עס וואָלט נישט פריהער האַרט זיין צום ליעגען, וואָלט זיך קיינער דעם געלעגער נישט אויסגעבעט. פון דער אונצופריעדענהייט שטאַמט אַלזאָ אונ־זער גאַנצער פראָגרעס; און דער, וואָס קלאָגט זיך אויף איהר און געפינט זי פאַר אַ שטערונג אין אונזער גייסטיגען לעבען, דער דאַרף בעזיצען די קראַפט זיך אָפען מודה צו זיין, אַז זיין אידעאַל איז דאָס: די מענשהייט זאָל בלייבען שטעהן אויף איין אָרט; זי זאָל זיך נישט ענדערן, פערבעסערן און ענטוויקלען, נאָר פערגליווערט ווערען אויף אייביג.

און נאָך אַלעמען קאָן מען גאָרנישט קוקען אויף דער אונ־צופריעדענהייט מיט די הערשענדע בעדינגונגען, אין וועלכע עס קומט אויס צו לעבען אַן אייגצעלנעם מענשען אָדער אַ גאַנצען

פאלק, — ווי אויף צו פעסימיסטישער איבערצייגונג, וואָרום זי, די דאָזיגע אונצופריעדענהייט אליין, דיענט גאָר, פערקעהרט, אלס בעווייז אויף דעם, אז דער אונצושטערבארער אָפּטימיזם שטעלט פאָר מיט זיך דעם פונדאמענט פון אונזער זיין, דעם פונדאמענט פון אונזער טראכטען. יעדע קריטיק איז א רעזולטאט פון דער פערגלייכונג, וואָס מיר פיהרען דורך צווישען דעם, וואָס עס איז, און דעם, וואָס עס דארף זיין, צווישען דער ווירקליכקייט און יענע אידעאלע בעדינגונגען, וועלכע מיר האָבען זיך אליין בעשאפען אין אונזער איינבילדונג און וועלכע מיר רעכענען פאר פאָלקאָמענע; אין דעם גרונד אָבער פון דער ערשיינונג ליעגט דער גלויבען, וואָס לאָזט זיך נישט אויסדריקען מיט קיין ווערטער, אז מען קאָן ענדערן די לעבענס-בעדינגונגען און זיי פערבעסערן, און אזא גלויבען איז דאָך געוויס אָפּטימיזם! נאָך מעהר: אין דער צייט, ווען מיר זענען נישט צופריעדען פון עפּעס; אין דער צייט, ווען עס ארבייט זיך אויס ביי אונז אין קאָפּ א קלאָרער געדאנק וועגען דעם, — אָדער ווען מיר פיהלען דאָס נאָר אפילו נישט קלאָר, — אז און ווי אזוי יענע זאך וואָלט געקאָנט פערבעסערט ווערען, — איז דאָך די פערבעסערונג בכח (פּאָטענציעלל) שוין געמאכט געוואָרען. די זאכען פון דער ווירקליכער וועלט, פון וועלכע אונזער גייסט איז נישט צופריעדען, זענען שוין געענדערט און פערבעסערט געוואָרען אין דער וועלט פון אונזער פאנטאזיע: די גייסטיגע וועלט, וועלכע ווערט בעשאפען דורך דער צוזאמענגעזעצטער קאָמבינירענדער טעטיגקייט פון די מארך-צעלען, האָט נישט קיין קלענערע ממשות, ווענינסטענס אין אונזערע אויגען, פון יענער אויסערליכער וועלט, וועלכע מיר קאָנען פיהלען מיט דער הילף פון אונזערע חושים. יעדער, אלזאָ, ווער עס קלאָגט זיך אויף דער ווירקליכקייט, פערריכט אָדער בעשאפט דערמיט אליין א נייע וועלט, א וועלט, וואָס געפינט זיך אינגאנצען ביי איהם אין קאָפּ און נעהמט אריין אין זיך די אלע בעדינגונגען, וועלכע זענען נויטיג פאר'ן מענשליכען גליק. און אויב דער מענש בעזיצט די פעהיגקייט צו אנאליזירען זיינע געפיהלען און געדאנקען, וועט ער זיך גאנץ לייכט איבערצייגען אין דעם, אז זיינע פּרעטענזיעס צו דער וועלט פערשאפען איהם אליין דאָס גרעסטע פערגעניגען, און אז די צו-

פריעדענהייט פון זיין גייסטיגער וועלט, פון דער שענער וועלט, וואָס ער האָט זיך אליין בעשאַפען אין זיין אייגענער פאַנטאַזיע, איז יעדענפאַלס נישט קלענער און שוואַכער פון דער אונצופריעדענהייט, וואָס עס רופט אַרויס אין איהם די ווירקליכע אויסערליכע וועלט. איך פרעג דעם עהרליכען פעסימיסטישען פילאָזאָף, צי איז ער נישט צופריעדען מיט זיך און צי האָט ער נישט קיין פערגעניגען דאַן, ווען עס גיט זיך איהם איין צו שילדערן מיט די שוואַרצסטע און שרעקליכסטע פאַרבען די שלעכטקייט פון דער וועלט און די נאַרישקייטען פון לעבען?

ווען עס געלינגט אַזאַ מין פילאָזאָף אָנצושרייבען אין זיין בוך וועגען די שלעכטע זייטען פון דער וועלט איין זייטעל, וואָס צייכענט זיך בעזונדער אויס מיט אידרע ביטערע איבערצייגונגען און פינסטערע פאַרבען, — קאָן זעהר זיין, אַז ער שפּרינגט אויף פון זיין שרייב-טיש, לויפט אַ צו זיין ווייב און האַפּט זי אַרום פון גרויס התפעלות. און נאָך דעם ווי ער האָט געענדיגט שרייבען דאָס בוך און לייענט איבער די ערשטע קאַפּיטלען פון איהם אין דעם ענגען קרייז פון זיינע גוטע פריינד, האָט ער בעשטימט אַזאַ הנאה דערפון, אַז צוליעב איהר אַליין איז שוין באַלד כדאי זיך צו מאַטערן אויף דער חושכדיגער וועלט.

מיר זעהען אַלזאָ, אַז דעם מענשענס אונצופריעדענהייט דערמיט, וואָס ער פערשטעהט אַזוי וועניג דעם כאַראַקטער פון דער וועלט און איהר תכלית, איז נאָר אַ בעווייז (אויף דער הויכער ענטוויקלונג פון אונזער דענקענס-קראַפט, וואָס בעשאַפט אונז בעפריעדיגונג און פערגעניגען. דער קערפּערליכער וועהטאָג דיענט אונז אַלס בעווייז אויף דער געזונדקייט און אַרבייטס-פעהיגקייט פון אונזער נערווען-סיסטעם, וועלכען מיר האָבען צו דאַנקען פאַר אַלע געפיהלען פון אַנגענעהמליכקייט און פערגעניגען, די אונצופריעדענהייט איז דער קוואַל פון אונזערע אַנגענעהמע גייסטיגע פאָרשטעלונגען און פאַנטאַזיעס. ווי אַזוי-זשע די אַלע זאַכען קאָנען ברענגען צו פעסימיזם — פערשטעה איך נישט.

איך גלויב, אַז קיינער וועט קיין טעות נישט האָבען אין מיינע ווערטער און וועט מיך נישט צורעכענען צו די תלמידים פון דעם פילאָזאָף פאַנגלאָס. איך אַנערקען נישט די לעהרע פון דעם צופריעדענעם פילאָזאָף און זאָג נישט, אַז אונזער וועלט איז די

בעסטע פון אַלע וועלטען. איך זאָג גאָר אַנ'אַנדער זאַך. איך זאָג: די וועלט, אין וועלכער מיר לעבען, קאָן זיך זיין די בעסטע, די ערגסטע אָדער די מיטעלסטע פון אַלע וועלטען; דאָס אָבער איז זיכער, אַז די מענשהייט וועט זי שטענדיג רעכענען פאַר גוט. דער מענש איז בעגאַבט מיט אַ מערקווירדיגער פעהיגקייט זיך צוצופאַסען צו די נאַטירליכע בעדינגונגען, אין וועלכע ער געפינט זיך און וועלכע ער האָט נישט די מעגליכקייט צו ענדערן, און נישט נאָר ער פערטראָגט די דאָזיגע לעבענס-בעדינגונגען זיינע מיט אַנ'אונצופריעדענער סבלנות, נאָר ער בעטראַכט זיי אַלס אַנגענעהמע, אַלס זאַכען, וואָס זענען זעלבסטפערשטענדליך און קאָנען גאָר אַנדערש נישט זיין. דער מענש פאַסט זיך אַזוי צו צו דער נאַטירליכער סביבה, אין וועלכער ער לעבט, אַז איהם ווילט זיך שוין גאָרנישט אומבייטען איהר אויף אַנ'אַנדערער, ווען אפילו ער קאָן זיך פאָרשטעלען אין דער פאַנטאַזיע — אַ בעסערער. דאָס איז מעגליך נאָר דערפאַר, וואָס דער פאָן (די גרונד-פאַרב) פון דער מענשליכער עקזיסטענץ, אויף וועלכען דאָס לעבען צייכענט אויף זיינע טרויעריגע בילדער און בלומען, איז דער אָפּטימיזם, די ליעבע צום לעבען.

ציי נויטיגט זיך נאָך די מיינונג מיינע אין ביישפּיעלען און ראיות? אָט זענען זיי. דער פּראָפּעסיאָנעלער פּעסימיסט אפילו אַנערקענט אויך די שענקייט פון דער נאַטור און אין אַ ליכטיגען זומער-טאָג, ווען די זון שיינט אין דעם לויטער-קלאָרען הימעל, אָדער אין אַ וואַרימער תמוז-נאַכט, ווען ער זעהט די פולע לבנה שוועבענדיג צווישען מיליאָנען בלישצענדע שטערן, — צוגיסט זיך אין זיין האַרץ אויך אַ הימלישע גליקזעליגקייט און ער האָט אויך פערגעניגען. נו, און לאָמיר זיך פאָרשטעלען, אַז איינער אַנ' איינוואָהנער פון דעם קאָמעט וועמערום איז פּלוצלונג אַראָב אויף אונזער ערד; צי וואָלט ער זיך נישט געפיהלט ווי אין אַ פוסטען מדבר, וואָס איז פול מיט פינסטערניש און קעלט? ער איז צוגעוועהנט צו דער פערבלענדענדער ליכטיגקייט און ברענענדער היץ פון זיין פּלאַנעט, און וואָלט געפרוירען ווערען אפילו אונטער די טראָפּיקען פון אונזער ערד-קוגעל, און אונזערע העלסטע און ליכטיגסטע פאַרבען וואָלטען איהם אויסזעהן בלאַס און דונקעל. און ווי אומעטיג און טויט וואָלט עס אויסזעהן אונזער שענער

הימעל מיט דער איינציגער לבנה, וואָס שוועבט איבער איהם. ביי דעם איינוואָהנער פון דעם פּלאַנעט סאַטורן, וואָס איז געוועהנט צו זעהן אויף זיין הימעל גאַנצע אַכט לבנות מיט צוויי, און אפשר נאָך מעהר, קרוינען, וועלכע פערשאַפען איהם מיט זייער אויפגאַנג און אונטערגאַנג, מיט זייערע כסדר זיך ענדערנדע פּאָזיציעס און בעציהונגען איינע צו דער אַנדערער, אַזאַ מין רייכען פערגעניגען, וואָס מיר קאָנען זיך פון איהם אפילו די מינדעסטע פאָרשטעלונג נישט מאַכען! מיר אָבער, אַיינוואָהנער פון דעם ערד-קוגעל, בענקען גאָרנישט נאָך דער ברענענדער זון פון דעם פּלאַנעט וועגערוס און נאָך דעם ווילדען טאַנץ פון די לבנות, וואָס בעגלייטען דעם פּלאַנעט סאַטורן, און מיר בעגנוגענען זיך מיט אונזערע אָרימע אַסטראָנאָמישע בעדינגונגען, ריכטיג טאַקי, ווי וועו מיר וואָלטען זיין אמת'ע תלמידים פון דעם פילאָזאָף פּאַנגלאָס! נאָר צו וואָס זאָלען מיר עס קריכען אַזש אויפ'ן הימעל, אום פון דאָרטען צו דערווייזען דעם מענשליכען אָפּטימיזם? מיר קאָנען עס אויף דער ערד אויך זעהן — אין די פּאָליוס-געגענדען. דאָרטען לעבען מענשען, וועלכע רופען אַרויס בעוואונדערונג ביי אַלע רייזענדער מיט זייער פרעהליכקייט. זיי קאָנען זיך נישט פאָרשטעלען קיין שענערס פון זייערע אייז-בודעס און זייער אייביגער נאַכט, און ווען ביי זיי וואָלטען אויך זיין פּאָעטען, וואָלטען זיי געוויס בעזונגען זייערע אימהדיגע שנעע-מדבריות מיט דער זעלביגער התפעלות, מיט וועלכער אונזערע פּאָעטען בעזינגען די רהיינישע לאַנדשאַפטען מיט זייערע בערג, פעלדער און וועלדער. דערביי קאָן מען אַגב-אורחא בעמערקען, אַז די ערשיינונג עפּענט פאַר אונז אַ ליכטיגע פּערספּעקטיווע בנוגע צו דעם אייז-פּעריאָד, צו וועלכען עס דערנעהנטערט זיך די ערד, אויב ס'איז אמת, אַז אונזער ערד ווערט אַלע מאָל קעלטער. ווען מיר שטעלען זיך פאַר די דאָזיגע צוקונפט, זעהען זיך פאַר אונזערע אויגען די לעצטע מענשען, איינגעוויקעלט אין פעל פון ים-הינד, ווי זיי זיצען איינגעטוליעט, איינגענורעט, ציהען אויס זייערע אויסגעדאַרטע, ציטערנדע הענד צום קליינעם פייערל פון די לעצטע עטליכע ברענענדע קוילען און אויף זייער פּנים איז אויסגעגאָסען אַ טיעפער, נאָגענדער טרויער, אַזוי ווי אויף דעם פּנים פון דער שווינדזיכטיגער מאַלפּע אין בערלינער זאָאָלאָגישען גאָרטען. אין אמת'ען

אָבער איז דאָס דאָזיגע בילד נישט קיין ריכטיגעס. בעטראַכטענדיג דאָס לעבען פון אונזערע אור־אור־איינקלעך אין דעם קומענדען איין־פעריאָד, לויט דאָס היינטיגע לעבען פון די עסקימאָסען, קום איך צו דער איבערציינונג, אַז זיי וועלען זיין די סאַמע פרעהליכסטע און מונטערסטע, וואָס מיר קאָנען זיך נאָר פאָרשטעלען. זיי וועלען זיך איינאָרדנען אויפ'ן אייז פערשידענע פערגוויגונגען און פאָלקס־ימים־טובים און וועלען דערוואַרימען זייערע גלידער מיט שטורמדיגע ווילדע טענץ; זיי וועלען טרינקען זייער פישעהל, זינגענדיג פרעהליכע, לעבעדיגע לידער און וועלען מיט זייער לעבען העכסט צופרידען זיין. און גאָר צום סוף שוין, ווען עס וועט געפרוירען ווערען דער לעצטער מענש, וועט אויף זיינע ליפען אַרומשוועבען אַ פרעהליך שמייכעלע און אין זיינע געפרוירענע הענד וועט ער האַלטען דעם לעצטען נומר פון דעם הומאָריסטישען זשורנאַל, וואָס איז ערשינען אין זיין צייט.

דער דיכטער זאָגט, אַז דאָס לעבען איז נאָך נישט דאָס העכסטע גליק; מיר אָבער נעהמען אָן דאָס לעבען אַלס אַזעלכעס. דער געדאַנק, אַז עס וועט איבערגעריסען ווערען אונזער בעוואוסטזיין, אַז עס וועט פערניכטעט ווערען אונזער „איך" — איז פאַר אונז שרעקליך; דער טויט פון אונזערע עלטערן, קינדער און אַלע, וועלכע זענען אונז ליעב און טייער, — רופט אַרוים ביי אונז די שטאַרקסטע און טיעפסטע וועהטאָגען, און די בעסטע פון אַלע ברכות, וואָס מיר ווינשען איינער דעם אַנדערן, איז די פון לאַנג לעבען. וואָס אָבער איז עס אַזוינס לאַנג לעבען? לאַנג לעבען הייסט הונדערט, הונדערט און צוואַנציג יאָהר; דאָס איז די גרעסטע ציפער, מעהר וויל קיינער נישט. אַ הונדערט־יעהריגען מענשען זענען אַלע מקנא, און ווען עס שטאַרבט אַ יונגער מאַן פון צוואַנציג יאָהר, בעוויינען אַלע זיין גורל. אַזוי פיהרט זיך די וועלט, אַזוי טראַכטען מענשען און קיינער פון אונז האָט נישט קיין טענות צו דער אָרדנונג און קריטיקירט איהר נישט — דאָס אַליין איז דאָך אַ ערשיינונג, וואָס שטאַמט פון דעם מענשענס שטאַרקער ליעבע צום לעבען, פון דעם מענשליכען אָפטימיזם. מיר בענוגנען זיך מיט הונדערט יאָהר און זאָגאַר מיט נאָך וועניגער, ווייל עס איז זעהר זעלטען צו זעהן היינט אַ מענשען, וועלכער האָט אָבגעלעבט מעהר פון דער צאָהל יאָרען. ווען אַ

מענש וואָלט לעבען צוויי־דריי הונדערט יאָהר, ווי אַ קראָה אָדער העלפאַנט, וואָלט ער זיך געוואונשען צו לעבען אַזוי לאַנג, און אויב ער וואָלט וויסען, אַז איהם איז בעשערט צו לעבען נאָר הונדערט מיט פופציג יאָהר, וואָלט ער געוויינט און געקלאָגט, נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס היינט וויל ער גאָר נישט לעבען מעהר ווי הונדערט יאָהר. פערקעהרט ווידער, ווען דעם מענשען וואָלט בעשטימט זיין, לויט זיין קערפּער־בוי, צו לעבען נישט מעהר ווי פינף און דרייסיג — פיערציג יאָהר, ווי צום ביישפּיעל, אַ פערד, וואָלט ער זיך נישט ווינשען צו לעבען לענגער, און דער, וואָס וואָלט געשטאָרבען אין די יאָהרען וואָלט גערעכענט געווען פאַר אַ גליקליכען, אַזוי גוט ווי ער ווערט היינט גערעכענט פאַר אַ אונגליקליכען.

נאָך מעהר: ווען מיר וואָלטען זיך דערוואוסט פון איין־איינציגען צופאַל, אַז אַ מענש האָט אויסגעמידען דעם טוידט און איז געבליבען אייביג לעבען, וואָלט קיינער נישט געוואָלט שטאַרבען; יעדערער וואָלט געהאַפּט און געחלום'ט וועגען דעם, אַז דער איינציגער פאַל וועט פאָרקומען מיט איהם אויך, און די מעהרהייט פון דער מענשהייט וואָלט געקוקט אויפ'ן טוידט, ווי אויף אַ אויסער־געוועהנליכער שווערער שטראָף, וואָס ווערט אַרויסגעגעבען אַמאָל אויף אַ איינצעלנעם מענשען און וואָס מ'וועגדעט אָן אַלע מעגליכע מיטלען זיך צו בעפרייען פון איהר. אַזוי, אָבער, ווי קיינער פון אונז ד(?)ט נאָך קיינמאָל נישט געהערט פון אַזאַ פאַל, אַז אַ מענש זאָל האָבען אויסגעמידען דעם טוידט, געוועהנט זיך יעדערער צו, אָהן בעזונדערע אָנשטרענגונגען און אָהן איבריגע ליידען אפילו, צו דעם געדאַנק, אַז אַ מענש מוז שטאַרבען, און ער בעט נאָר דער טוידט זאָל קומען וואָס שפּעטער. צי וואָלט דען דער מענש נישט געקאָנט לעבען עטליכע הונדערט יאָהר אָדער עטליכע טויזענד יאָהר? מיר האָבען נישט קיין ריכטיגען מאָטיוו אויף צו ערקלערן, פאַרוואָס דאָס קען נישט זיין. און פון דעסטוועגען שטרעבען מיר נישט דערצו, ווייל מיר זעהען דאָס נישט. צי מוז דען דער טוידט בכלל פערניכטען די פערזענליכע עקזיסטענץ? מיר פערשטעהען נישט, פאַרוואָס דאָס מוז אַזוי זיין, האָטש געטהע מיט וויסמאַנ'ען האָבען פראָבירט דערווייזען, אַז די ערשיינונג פון טויט איז נויטיג פאַר דער ערהאַלטונג פון דעם געשלעכט. און פון דעסטוועגען

ציטערן מיר נישט פאר׳ן טוידט, ווייל מיר היסען, אז מ׳קען זיך פון איהם נישט בעפרייען. מיר זענען אזוי געלונגען צוזאמענגע-שטעלט, אז די אלע שלעכטע זאכען, פון וועלכע ס׳איז אבסאלוט קיין מיטעל נישטא זיך צו בעפרייען, רופען נישט ארויס אין אונז קיין בעזונדער טרויער. דערמיט ערקלערט זיך די מעגליכקייט פון דעם תליה־געלעכטער, די פרעהליכע שטימונג פון דעם עלענדען פערברעכער, וועלכען מ׳פיהרט צו׳ם עשאפאט. מענשען, אויף וועלכע מ׳קען זיך פערלאזען, האבען עדות געזאגט, אז זיי האבען אזעלכע ערשיינונגען בייגעוואהנט און דאס איז אהן א שום צווייפעל ריכטיג. דער פער׳משפט׳ער צו׳ם טוידט טהוט זיך אליין ארויף דעם שטריקעל אויפ׳ן האלז, אויב ער איז נאר איבערצייגט, אז ס׳איז שוין פאר איהם קיין שום רעטונג נישט מעגליך.

און, פערקעהרט ווידער, אויב עס איז פערהאן די קלענסטע, ווייטסטע מעגליכקייט, צו פערבעסערן אונזערע לעבענסבעדינ-גונגען, צו בעפרייען זיך פון עפעס א צרה אדער צו בעגליקען אין עפעס, — ווי שטארק און קרעפטיג רייסט זיך עס דאן ארויס דעם מענשענ׳ס נאטירליכער אפטימיזם! אזא קליינע מעגליכקייט אפילו, וואס קיין מענש מיט א געזונדטען פערשטאנד, וואלט נישט געוואלט איינלעגען אויף דעם די קלענסטע סומע און וואס לאזט זיך גארנישט צורעכענען צו דער שורה פון די ווייטע מעגליכקייטען, — אזא קליינער שאנס איז שוין גענוג פאר׳ן מענשען אויפצובויען אויף איהם די גרעסטע לופט-שלעסער. אט נאט אייך א מערקווירדיגען בייַ-שפיעל: אין פראנקרייך זענען ארויסגעלאזען געווארען פיערצעהן מיליאן לאטעריע־צעטלען צו 1 פראנק; דאס גרויסע געווינס פון דער לאטעריע איז געווען 500,000 פראנק. יעדערער, וואס האט געקויפט איין צעטעל, האט זיך אלזא געקויפט א טייל מעגליכקייט, וואס מאכט אויס איין פראצענט פון פיערצעהן מיליאן צו געווינען דאס גרויסע געווינס. אום צו ווייזען דעם ווערט פון אזא מין טייל מעגליכקייט, קען מען ברענגען דעם משל. די צאהל פון די מיליאנערען אין איירופא מאכט אויס הונדערט טויזענד, און די צאהל פון יענע, וואס פערמאגען צו האלבען מיליאן, מאכט אויס פינף הונדערט טויזענד. מיר וועלען לאזען די פינף הונדערט טויזענדט האלבע מיליאנערען און אוועקשטעלען פאר דעם יסוד פון אונזער רעכנונג די הונדערט טויזענד מיליאנערען. איצט וועלען מיר זיך משער זיין,

אַז פון צעהן מיליאָנערען איז איינער אַזאַ, וועלכער האָט נישט, נישט קיין קינדער און נישט קיין קרובים אָדער אַזאַ, וועלכער לעבט נישט גוט מיט זיין פאַמיליע און איז פעהיג אָבצושרייבען זיין גאַנצעס פערמעגען אַ זייטיגען מענשען, מיט וועלכען ער האָט זיך צופעליג בעקאַנט און וועלכער האָט ביי איהם נושא־חן געווען. אין אייראָפּאַ רעכענט זיך היינט אַ ערך פון דריי־הונדערט מיט צוואַנציג מיליאָן איינוואָהנער; ס'מאַכט אַלזאָ אויס אויף יעדע צוויי און דרייסיג טויזענד איינוואָהנער אין אייראָפּאַ איין מיליאָנער, וועלכער וואַרט נאָר אויף אַ צופאַל, אום צו לאָזען איינעם פון די דאָזיגע צוויי און דרייסיג טויזענד זיין מיליאָן אָדער זיינע מיליאָנען. פאַר אַ דייטש אָדער אַ ענגלענדער איז דער חשבון נאָך בעסער, ווייל אין דייטשלאַנד און אין ענגלאַנד זענען פערהאַן אַ סך מעהר מיליאָנערען, ווי, למשל, אין רוסלאַנד און איטאַליען. יעדערער פון אונז האָט אַלזאָ איין טייל מעגליכקייט פון צוויי און דרייסיג טויזענד צו ירשה'נען, נישט נעמענדיג קיין לאָטעריע־צעטעל, דאָס פערמעגען פון וועלכען ס'איז מיליאָנער, — אַ טייל מעגליכקייט, וואָס איז פיער־הונדערט־זיעבען־און־דרייסיג מאָל גרעסער פון דער טייל מעגליכקייט צו געווינען דעם האַלבען מיליאָן פראַנק, וואָס עס בעזיצט דער קויפער פון דעם דערמאָנטען לאָטעריע־צעטעל. און אויב מיר וועלען זיך בענוגענען מיט ווייניגער און צופריעדען זיין מיט דער קלייננער סוממע פון האַלבען מיליאָן אויך, וועט אונזער מעגליכקייט צו ירשה'נען אַזאַ סוממע פון וועלכען ס'איז פילאַנטראָפּ, אָדער פון אַזאַ קרוב, וועלכער איז נאָך ווייטער פון אַ „רייכען פעטער" אין אַמעריקאַ, וואָס מיר האָבען קיינמאָל נישט געוואוסט פון איהם, — וועט די מעגליכקייט אונזערע זיין מיט צוויי־טויזענד־פינף־הונדערט מאָל גרעסער פון דער מעגליכקייט, וואָס עס האָט דער קויפער פון דעם לאָטעריע־צעטעל צו געווינען זיין האַלבען מיליאָן. און פונדעסטוועגען האָפּט נישט קיינער פון אונז אויף אַזאַ ירושה. און זעה: אין איין לאַנד האָבען זיך געפונען צוועלף מיליאָן מענשען, וואָס האָבען בעצאָהלט צו פראַנק פאַר דעם איין פּראָצענט פון פיערצעהן מיליאָן מעגליכקייט צו געווינען דאָס גרויסע געווינס, און זיי האָבען אויף דעם פּראָצענט זייערע לופט־שלעסער געבויט, כאָטש דער פּראָצענט איז פיער־הונדערט זיעבען און דרייסיג אָדער צוויי טויזענד פינף הונדערט מאָל קלענער פון די שאַנסען, וואָס מיר האָבען, — נישט בע־

צאָהלענדיג, ווענינסטענס, אפילו איין פּרוטה — צו ירשה'נען אַ אונגעהויערעס פערמעגען. נאָך מיין מיינונג איז דער בעסטער בעווייז, אויף צו איבערצייגען גרינדליך די געשוואָרענע פעסימיסטען, — אַ בילעט פון דער דערמאָהנטער לאָטעריע.

איצט וועלען מיר בעטראַכטען די זעלביגע ערשיינונג פון אַן אַנדער זייט. יעדער פון אונז טהוט אַזעלכע זאַכען, וואָס ענטהאַלטען אין זיך לעבענס-געפאַהר מעהר ווי 1/14,000,000. אויף די אייראָפּעאישע אייזענבאַהנען אַליין, למשל, ווערט געהרג'עט יעדעס יאָהר מעהר ווי איין מענש פון פיערצעהן מיליאָן. און געפינט זיך דען אפילו איין פעסימיסטישער מענש, וועלכער וועט זיך אָבזאָגען דעריבער צו פאָהרען מיט'ן באַהן? אַזאַ קליינע, שוואַכע מעגליכקייט איז וועניג, ווייזט אויס, אונז אָבצושרעקען; זי איז אָבער גענוג אויף אַרויסצורופען אין אונז האָפנונגען. אונזער גייסט ווערט נישט שטאַרק נתפעל פון דער שוואַכער ווירקונג, וואָס עס מאַכען אויף איהם וועלכע ס'איז נישט-אַנגענעהמע פאָרשטעלונגען, און אין דער זעלביגער צייט דערפיהלט ער גלייך די ווירקונג, וואָס עס מאַכט אויף איהם אַן'אַנגענעהמע פאָרשטעלונג. פאַרוואָס איז דאָס אַזוי? ווייל דער מענש איז פון דער נאַטור גענייגט צו זעהן די גוטע זייטען פון לעבען, און נישט די שלעכטע.

דאָס בעמערקען מיר אין די גרעסטע, ווי אין די קלענסטע ערשיינונגען. ווער פון אונז וואָלט זיך עס אויסקלייבען אַ בעשעפטיגונג אויפ'ן גאַנצען לעבען, ווען ער וואָלט נישט זיין קיין פערעקשנ'טער אָפּטימיסט, ווען ער וואָלט נישט מיט אַזאַ עקשנות ליעב האָבען דאָס לעבען. אויף יעדער לעבענס-וועג זענען גאַנץ וועניג יענע, וועלכע קומען צו ביז דער העכסטער מדרגה. פון פופציג אָפיציערען ווערט איינער אַ גענעראַל; פון הונדערט דאָקטוירים ווערט איינער פּראָפעסאָר אין אוניווערזיטעט; די איבריגע בלייבען אַלע אין דער פינסטערניש, אָפט אויך אין אָרימקייט און נויט, און מוזען מלחמה האַלטען זייער גאַנצעס לעבען מיט די צרות און וועהטאָגען פון זייער פּראָפעסיע, נישט איבערלעבענדיג קיין איינע אפילו פון איהרע גוטע זייטען און פערגניגענס. דאַן אָבער, ווען מיר קלויבען זיך אויס אַ פּראָפעסיע, שטעלען מיר זיך פאָר נאָר דעם איינציגען גליקליכען צווישען די פופציג

אדער הונדערט און נישט די ניין-און-פיערציג אדער ניין-און-ניינציג, און מיר זענען פעסט איבערציינט אין דעם, אז מיר וועלען זיין דער דאזיגער איינציגער, האטש דאס איז שווער און עס זענען פארהאן א מאסע שטערונגען דערצו. דאס זעלבע איז מיט אלע אונזערע מעשים און געשעפטען. אנוועהרען איז גיכער מעגליך ווי פערדינען, און פונדעסטוועגען טרעטען מיר דאך צו צו אונזערע געשעפטען: פאר'ן אנוועהרען האבען מיר קיין מורא נישט און אין דעם גליקליכען פערדינסט גלויבען מיר יא. דער אפטימיזם, וואס איז טיעף איינגעווארצעלט ביי יעדען פון אונז אין הארצען, ער רוימט דאס אונז איין אין אויער און זאגט אונז צו גאלדענע בערג, ער פערציהט דאס מיט א גאלדענעם פארהאנג די פענסטער, פון וועלכע עס זעהען זיך די שלעכטע רעזולטאטען.

בערעכענט נאר גוט: דאס אלץ איז גערעדט געווארען נאר בנוגע צו אונז אליין און צו אונזערע אייגענע ענינים. ווען אני אנדערער אבער קומט צו אונז פרעגען א עצה וועגען דעם, וואס פאר א פראפעסיע ער זאל זיך אויסקלויבען, אדער וועגען די אויסזיכטען און האפנונגען פון די געשעפטען, וואס ער האט געמאכט אדער וויל מאכען, — דאן זענען מיר קלוג. דאן וועגען מיר און מעסטען יעדע זאך מיט א קלארען פערשטאנד, און זעהען פאראויס די אלע שטערונגען און שטרויכלונגען, וואס קאנען זיך מאכען אויפ'ן וועג, אזוי אז מען זאל נישט קאנען צוקומען צו'ם ציעל. ווען עס האנדעלט זיך וועגען א צווייטען, זענען מיר שטענדיג גענייגט צו זאגען שלעכטע נביאות. פארוואס איז דאס אזוי? ווייל דאן פעהלט דער פערזענליכער, נאטירליכער אפטימיזם, וועלכער מאכט, געוועהנליך, קאליע אלע אונזערע חשבונות און ווירקט אויף אונזער אבשאצונג. מיר זעהען די אלע שוועריגקייטען און שטערונגען, וואס ליעגען זיי אין וועג, מיר זעהען אבער נישט די האפנונגען און דעם אימפעט, מיט וועלכען מען קאן בעזיעגען אלע שטערונגען. דעם דאזיגען אימפעט פיהלט נאר דער מענש אליין, וועלכער האט זיך גענומען פאר וועלכער ס'איז ארבייט, און ער זעהט דעריבער די רעזולטאטען פון דער ארבייט אויך אנדערש, ווי עס זעהט זיי דער זייטיגער מענש.

ס'איז לעכערליך און אנגענעהם צו זעהן, ווי די סאמע גרעסטע פעסימיסטען בעזיצען אויך דעם דאזיגען אפטימיסטישען אינסטינקט און זיי ווייזען איהם ארויס ביי יעדער געלעגענהייט, אליין דאס נישט בעמערקענדיג. מענשען, וועלכע רעכענען זיך פאר פערביסענע שונאים פון לעבען, מרה־שחורה'ניקעס, וועלכע גלויבען, אז פאר זיי איז שוין קיין מיטעל נישט פאראן, ווייזען ארויס א טיעפע עהרפורכט אין דער בעציהונג צו אלטקייט און א פרייידיגע התפעלות אין דער בעציהונג צו קינדהייט. דער זקן איז ביי זיי דער סימבאל פון קלוגהייט און לעבענס־ערפאהרונג, און דאס קינד — פון פריהלינג און פון דער ענטוויקלונג פון די קרעפטען.

און דאס קינד איז דאך פארלויפיג נישט מעהר, ווי א קליינע, אונבעוואוסטזיניגע היה'לע, וואס שמוצט זיך כסדר, שרייט און קוועלט זיינע ארומיגע; און דער אלטער מאן, בעטראכטענדיג איהם אהן וועלכע ס'איז פאראורטיילען, שטעלט פאר מיט זיך קערפערליך א בילד פון צופוילטקייט, שוואכקייט און צופאלעניש, און גייסטיג — א בלינדען עגאאיזם, וואס ווייסט נישט פון קיינע גרעניצען, א ווילדע אייגען־ליבע, וואס לאזט נישט דענקען וועגען קיין אנדער זאך אויסער וועגען זיך. דעם אלטען מאן אינטערעסירען נאר די זאכען, וואס זענען נוגע איהם פערזענליך; דער פארראט פון זיין אבגעשוואכטען, בעשרענקטען דענקען בעשטעהט נאר פון אלטע טעותים און אבגעלעבטע פאראורטיילען, וואס זענען שוין לאנג פערשימעלט, און דער דאזיגער פארראט איז פערמאכט און פערשלאסען פאר יעדען נייען געדאנק און בעגריף. הײנט פארוואס־זשע בעטראכטען מיר פארט דעם אלטען מיט אזא טיעפען דרך־ארץ און פארוואס ווערען מיר דאך פול מיט א צערטליכער זיסקייט, זעהענדיג א קינד? ווייל מיר זענען גליקליך דאן, ווען מיר קענען זיך בעשאפען פערשידענע אילוזיעס, און ווייל דער אנהויב פון לעבען און זיין ענדע, דאס ערשטע און לעצטע קאפיטעל פון דעם לעבענס־ראמאן, גיבען אונז די מעגליכקייט אויסצופילען די פעהלענדע קאפיטלען, ווי מיר ווילען אליין און זיך אויסצוועבען די שענסטע בעצויבערענדסטע בילדער. דעם אלטען גיבען מיר אין אונזער פאנטאזיע א רייכע פערגאנגענהייט, און דאס קינד — א גלענצענדע צוקונפט, האטש ביי ניין־און־ניינציג פאלען פון הונדערט

היוּ אָט דער עהרוואַרדיגער אַלטער מאַן געווען יונגערהייד אַ איינפאַכער שוטה, מיט די קליינלינכע מעלות און הסרונות פון וועלכען ס'איז גאַס־מענשען, און פון דעם קליינעם „מלאכ'ל״, פונ'ם קינד, וועט אויסוואַקסען אַ אויסגעפּראַנטעוועטער אידיאָט, אַ סוחר'ל, אַ קרע־מער'ל און בכלל איינער פון יענע טויזענדער, וואָס האַלטען אין איין אָפּנאַרען, רכילות זאָגען, הנפ'נען דעם שטאַרקערן און אַזוי ווייטער, וואָס ווימלען און שווימלען אַרום אונז און רופען ניט צרוים אין אונז נישט קיין אַכטונגס־געפיהלען און נישט קיין פער־גענינען. מיר אַנערקענען די עקזיסטענץ פון שלעכטע טהאַטזאַכען און ערשיינונגען נאָר דאַן ערשט, ווען מיר שלאָגען זיך אָב אָן זיי די נאָז, און אויך דאָס נישט שטענדיג; דאָרט אָבער, וואו אונזער פאַנטאַזיע האָט די פריינע מעגליכקייט, — ווי ביי די ביישפּיעלען, וואָס איך האָב דאָ געבראַכט פון דעם קינד און אַלטען מאַן — זיך אַליין אויסצומאָלען דעם פּלאַץ פון גענויע ידיעות בנוגע צו דער פער־גאַנגענהייט און דער צוקונפט, מיט אייגענע גוטע אָדער שלעכטע, שענע אָדער מיאוסע בילדער, — דאָרט צווייפלען מיר נישט אפילו איין סעקונדע און שטעלען זיך אָב אויף דאָס ערשטע. אויף אַזאַ אופן ווערען ביי אונז, נישט־לאַנג־קלערענדיג, דאָס קינד און דער אַלטער פערוואַנדעלט אין „האַלב־געטער״, וועלכע זענען אין דער אמת'ן נישט מעהר ווי ערשיינונגען, וואָס אילוסטרירען אַמבעסטען אונזער אינערליכען, טיעף־איינגעוואָרצעלטען אָפּטימיזם.

די מעשה'לעך און לעגענדעס, אין וועלכע עס דריקט זיך אויס די וועלטאַנשויאונג פון דעם פּראָסטען המון און זיינע אי־נערליכע נייגונגען, אילוסטרירען אויך הונדערטער מאָל דעם עלע־מענטאַרען אָפּטימיזם, וואָס לעבט טיעף אין די פּאָלקס־מאַסען. איך האָב שוין פריהער געוויזען, ווי ווייט קאַלטבלוטיג און רוהיג יעדער איינצעלנער מענש בעציהט זיך צו דעם שרעקליכען געדאַנק וועגען טוידט. דער המון געהט נאָך ווייטער: ער מאַכט פון דער צרה אַ גליק, און טראַכט זיך אויס אַ מעשה, וואָס דריקט אויס דעם געדאַנק, אַז דער טוידט איז גאָר אַ גליק פאַר'ן מענשען און דאָס אייביגע לעבען וואָלט זיין שרעקליך און אונערטרעגליך. וואָרום דאָס איז דאָך דער קלאָרער מוסר פון דער לעגענדע וועגען דעם אייביגען יודען, וואָס בעט אויף זיך דעם טוידט מיט דער שטאַרקס־טער פערצווייפלונג, און קאָן איהם נישט געפינען. איז דען נישט

גלייך דער המון, וואָס האָט די לעגענדע אויסגעקלערט, צו יענעם פוקס, וועלכער זעהענדיג, אַז ער קען נישט צוקומען צו די טרויבען, וואָס האָנגען אויפ'ן שפּיץ בוים, זאָגט ער, אַז זיי זענען ביטער? מיר קענען נישט לעבען אייביג, רעדען מיר זיך איין, אַז דאָס אייביג לעבען איז אַנ'אומגליך; און דער לעב־יונג טרייסט זיך דערמיט, און שרייט טאַנצענדיג: עס און טרינק, כל־זמן דו לעבסט!

דער אֶמת איז, אַז דער אָפּטימיזם איז דער וויכטיגסטער עלעמענט אין דעם מענשענ'ס וועלטאַנשויאונג, און דער נאַטירליכער אינסטינקט, וואָס בעגלייט דעם מענשען אומעטום. דאָס, וואָס מיר רופען אָן אָפּטימיזם, איז איינפאַך די פאָרם, אין וועלכער עס דריקט זיך אויס אונזער לעבענס־קראַפט; אין וועלכער דער גאַנצער לעבענספּראָצעס פון אונזער אָרגאַניזם קומט צום בעוואוסטזיין. דער אָפּטימיזם איז אַלזאָ נאָר אַ צווייטע בעצייכנונג פאַר דעם בעגריף פון לעבענסקראַפט, און אַ דאַנק איהם פיהלען מיר שטאַרקער דעם פאַקט פון אונזער זיין, פון אונזער עקזיסטירען. מיר שפּירען די לעבענסטעטיגקייט אין יעדע צעללע פון אונזער איך, — יענע פרוכט־באַרע טעטיגקייט, וואָס טרייבט אונז כסדר צום אַרבייטען און גיט אונז פאָראויס צו פיהלען דעם טעם פון דער אַרבייט; מיר גלויבען אין אַ צוקונפט, ווייל מיר פיהלען איהר פריהער אין אונזער גאַנצען וועזען; מיר האָפען, ווייל מיר זענען דורכגעדרונגען מיט דעם בעוואוסטזיין, אַז מיר וועלען נאָך לעבען, אַז מיר וועלען נאָך לאַנג עקזיסטירען. און ערשט דאַמאָלס, ווען מיר פערליערען דעם דאָזיגען בעוואוסטזיין צוזאַמען מיט דער לעבענסקראַפט, — ערשט דאַן פערליערען מיר אויך דעם לעצטען פונק פון האָפנונג און די ליכט־טויערן פון דער צוקונפט פערשליעסען זיך; דאַמאָלס אָבער זענען שוין די אויגען אויך פערמאַכט און זיי קענען שוין נישט זעהן מעהר די פינסטערניש. די פעהיגקייט פון אונזער אָרגאַניזם זיך צו־צופּאַסען צו די בעדינגונגען, אין וועלכע ער געפינט זיך, די פעהיגקייט, וואָס אָהן איהר וואָלטען מיר גאָרנישט קענען עקזיסטירען, און וואָס טרייבט אונז און צווינגט אונז זיך צו ענטוויקלען לויט אַ געוויסען פּלאַן, — די דאָזיגע פעהיגקייט איז דער לעבעדיגער יסוד פון דעם אָפּטימיזם, וועלכען מיר האָבען קענען געלערנט פון איין זייט אין אונזער בענוגענען זיך מיט וואָס מיר האָבען, און פון דער אַנדערער זייט — אין אונזער האָפען און וואַרטען אויף בעסערע צייי־

טען. שטאַרקעס שטרעבען צו אַ הויכען ענטוויקלונגס־ציעל, קראַפט צו בעשיצען זיך נעגען פיינדליכע ווירקונגען, בעוועגונג, פאָרט־שריט, האָפנונג, לעבען, — די אַלע אויסדריקען זענען נאָר סינאָנימען פון אָפּטימיזם.

דער אַלטער רוימער, וועלכער האָט אויסגעקלערט דעם שפּריכ־וואָרט: Dum spiro spero (אַזוי לאַנג, ווי איך אָטעם, האָף איך), האָט אויסגעדריקט די פילאָזאָפיע פון דעם לעבענס־פּראָצעס אין קורצע, קלאָרע ווערטער.

די פיזיאלאגיע פון ליעבע.

די ליעבע, — דער וויכטיגסטער אינסטינקט פאר דער ערהאלטונג פון דעם מענשליכען געשלעכט, — וואס'רע מאדנעם אויסזעהן האט זי געקראגען א דאנק דעם איינפלוס פון דער שענער ליטעראטור! ס'איז נישטא נאך איין גרונד־אינסטינקט אין דעם מענשליכען ארגאניזם, וואס מ'זאל איהם האבען אזוי בעשענט און בעפוצט, און נאך איין גייסטיגע ערשיינונג, וואס מ'זאל איהר האבען אזוי פערנעבעלט און פערשמירט, ווי דער ליעבע.

און ביז אזוי וויט איז די זאך צוגעקומען, אז ביי היינטיגען טאג איז דאס שוין נישט פון די לייכטע זאכען אויסצופארשען מיט א קלארען פערשטאנד און מיט א וויסענשאפטליכער, שטרענג־אביעקטיווער מעטאדע דעם וועזען פון דער ליעבע, איהר פראצעס, איהר צוועקמעסיגקייט, איהרעווירקונגען און די פערשידענע גייסטיגע ערשיינונגען, וואס בעגלייטען איהר. די אלע טרוימער און פאנטאזיארען, די אלע עקזאלטירטע הייקעפ, די מענער, ווי די פרויען, וואס זייער איינציגע גייסטיגע שפייז, די שענע ליטעראטור, האט צוטומעלט און פערנעבעלט זייער שוואכען קאפ, — וועלען מאכען א געוואלד אויף דעם פארשער, וואס אנאליזירט דעם ליעבעס־געפיהל און צוגליעדערט די קלענסטע עלעמענטען זיינע, און וועלען פאדערן, אז מ'זאל איהם האטש נעהמען און פערווארפען מיט שטיינער. זייער כעס אויף דעם דאזיגען פארשער האט גאר קיין גרענעץ נישט. און ער זעהט אויס ביי זיי, ווי א מענש אהן א הארץ און ווי א

גייסטיגער בעל מום, וואָס די נאַטור האָט פון איהם אַוועקגענומען די ערהאַבענסטע און איידעלסטע געפיהלען. דער דאָזיגער קאַלטער פאָרשער איז אַ שווערער פערברעכער, וואָס איז מורד אין דער קעניגליכער האָהייט פון דער פרוי און פערשוועכט דאָס הייליגסטע הייליגטום פון דער ליעבע. מיט אַזעלכע נעמען און טיטולען האָבען זיי געקרוינט דעם פילאָזאָף שאָפענהויער און זיין נאָכפאָלגער עדוואַרד האַרטמאַן; און אַזוי וואָלטען די דאָזיגע דיענער פון דעם ליעבעס־גאָט געוויס געוואָרפען אויך דאַרווינ׳ען, ספענסער׳ן און דעם דענקער בען, ווען זיי וואָלטען נאָר לייענען זייערע ווערק און פערשטעהן, וואָס עס טהוט זיך אין זיי. די ליעבע טאָר נישט געשילדערט, נאָר בעזונגען ווערען. צו איהר טאָר מען נישט צוגעהן אַלס בעאָבאַכטער און פאָרשער, נאָר אַלס פערליעבטער. אָבער, רבותי: דאָס איז דאָך אַ גזרה, וואָס מיר קענען איהר נישט ביישטעהן. אָט קען איך דאָך רעדען וועגען הונגער אפילו אויך דאַן, ווען איך בין נישט הונגעריג; אָט קען איך דאָך רעדען וועגען שרעק, אפילו אויך דאַמאָלס, ווען איך שרעק מיך נישט. איך מעג, הייסט עס, קאַלטבלוטיג צוגליעדערען די דאָזיגע ערשיינונגען, און קיינער וועט מיך פון דעסטוועגען נישט חושד זיין, אַז איך בין גאָרנישט מסוגל אין גאַנצען אָפּצושאַצען דעם ווערט פון אַ געשמאַקען מיטאָג, אָדער אַז איך בין אינגאַנצען נישט פעהיג צו שפירען די אויפרעגונגען, וואָס עס רופט אַרויס אין אַ מענשען אַ שווערע געפאַהר, למשל, פון וועלכער ער האָט נישט קיין שום מעגליכקייט זיך צו פערהיטען. הײנט פאַרוואָס־זשע זאָל איך נישט קענען בעטראַכטען מיט אַ קלאָרען בליק און גרינדליך ערפאָרשען אויך די ליעבע, און דאָך זאָל מען נישט זאָגען אויף מיר, אַז איך בין אינגאַנצען נישט מסוגל די ליעבע צו פיהלען, און ממילא אויך איהר צו בעגרייפען? דער מענש, ווען ער איז הונגעריג, אָדער ווען ער שרעקט זיך, איז דאָך גאָרנישט פעהיג גוט דורכצונעהמען דעם געפיהל פון הונגער אָדער פון שרעק, איהם גרינדליך אויסצופאָרשען און צו אורטיילען וועגען איהם. פון דעם הונגעריגען קענען מיר דאָך נישט פערלאַנגען, ער זאָל אונז וויסענשאַפטליך און מעטאָדיש איבערגעבען די ווירקונג פון דער פאַנטאַזיע וועגען אַ גוטע שטיק געבראָטענס אויף זיין נערווען־סיסטעם, ווען דאָס זעלבינע שטיק געבראָטענס ליעגט איהם פאַר די אויגען; און דער,

וואָס שרעקט זיך, אויב ער איז נאָר קיין נאַר נישט, וועט בעסער טראַכטען וועגען אַ מיטעל אויף צו ראַטעווען זיך פון דער פאַרשטעהענדער סכנה, און וועט זיך נישט אַוועקשטעלען דאַמאָלס גריבלען אין זיך און אַנאַליזירען זיינע געפיהלען. דאָס זעלבע קאָנען מיר אויך נישט פאָדערן פון דעם פערליעבטען, ער זאָל אונז בעלייכטען דעם פראָצעס פון דער ליעבע און אַלע איהרע ערשיינונגען. דאָס קאָן טהון נאָר דער זייטיגער, אָביעקטיווער צושויער, וועלכער האָט די פולע מעגליכקייט צו רעדען וועגען ליעבע, נישט פאַלענדיג אויף די קניע, נישט אויפהויבענדיג די אויגען צום הימעל און זיך נישט אַוועקלאָזענדיג אין אַ ים פון ליךישער מליצה. און דוקא דערפאַר, וואָס די ליעבע איז דאָס מעכטיגסטע און פאַר דער מענשהייט אַממעהרסטען־בעדייטענדע געפיהל, מוז מען זי בעטראַכטען נאָך מיט אַ קלערערען קאָפּ און ווי ווייט נאָר מעגליך איז זיך היטען פון שווערמעריי און אויפרעגונג, פון וועלכער ס'איז ביל־דער־און בלומען־שפראַך, ווען מיר רעדען וועגען איהר, אום אויף אַזאַ אַרט נישט צו פערדעקען דעם ווירקליכען פאַקט מיט אַ שלייער פון בלומען און מליצות.

און דער פשוט'ער אמת איז, אַז די ליעבע איז נישט קיין הימלישעם וועזען, נאָר אַ קינד פון דעם איינפאַכען „בשר־ודם". דאָס איז דער פשוט'ער אמת, נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס די געליעבטע און פערליעבטע ווילען איהם נישט אַנערקענען. אין דעם מענשליכען מאַרך איז פאַרהאַן אַ העכסטעס געשלעכטס־צענטרום, פון וועלכען עס זענען אָבהענגיג די נידריגערע צענטערן, וועלכע געפינען זיך אינ'ם רוקען־מאַרך (הוט־השדרה), און וועלכע ווירקען פון זייער זייט אויף דעם היכען צענטר מיט זייערע אויפרעגונגען. אין דער צייט, ווען די געשלעכטס־אָרגאַנען פון דעם מאַנספערזאָן אָדער פון דער פרוי ווערען פאָלשטענדיג צייטיג און ענטוויקעלט, געפינט זיך דאָס געשלעכטס־צענטרום פון זייערע געהירען אויך אין אַ שטענדיגען צושטאַנד פון געשפּאַנטקייט און ווערט זעהר לייכט אויפגערייצט. די דאָזיגע רייצבאַרקייט בעהערשט דעם גאַנצען אינערליכען בעוואוסטזיין פון די אויפגערעגטע נאַטורען און פון יענע, וואָס זייער גייסט איז מיט קיין זאַך נישט בעשעפטיגט, און ווירקט אויף זייער דענקענס־קראַפט, אויף זייער פאַנטאַזיע, אויף זייער ווילען. אַ דאַנק דער דאָזיגער רייצבאַרקייט ווערט דער מוח פול

מיט פערשידענע פאַרשטעלונגען פון די געשלעכטס-בעציהונגען און זיין גאַנצע טעטיגקייט בעקומט איין-אייציגע ריכטונג — אַ געשלעכטליכע. דער מאַנספּערזאָן אָדער די פרוי, וואָס געפינט זיך אין דעם צושטאַנד, פיהלט אין זיך אַ אינערליכע אויפרעגונג און אַ ליעבעס-דראַנג, און עס איז גענוג, זיי זאָלען זיך נאָר בעגעגענען, אום די דאָזיגע ליעבעס-בענקשאַפט זאָל געפינען פאַר זיך עפּעס אַ געגענשטאַנד און אָננעהמען דעם כאַראַקטער פון ליעבע. דאָס געליעבטע וועזען פילט דאַן אויס די גאַנצע טעטיגקייט פון מאַרך, אַזוי אַז עס בלייבט נישט אין איהם קיין פלאַץ פאַר קיין אַנדער געדאַנק, און דער מאַרך אורטיילט וועגען דעם וועזען נישט ווי עס איז אין דער ווירקליכקייט, נאָר ווי עס פּאַסט פאַר די אָרגאַנישע בעדערפנישען פון דעם ליעבענדען וועזען.

יעדע געזונדטע מענשליכע פּערזענליכקייט פיהלט אינסטינקטיוו די אַלע אייגענשאַפטען, וואָס עס מוז בעזיצען די פּערזענליכקייט פון דעם אַנדערן געשלעכט, אום די פעראייניגונג מיט איהר זאָל דערהאַלטען און נאָך ווייטער ברענגען אידרע אייגענע אייגענשאַפטען און די נאָכקומענדע, וואָס וועלען געבוירען ווערען פון איהר. און וואָס מעהר געבילדעט, אייגענאַרטיג און דיפערענצירט די דאָזיגע פּערזענליכקייט איז, אַלץ העכערע און קאָמפּליצירטער זענען אויך די אייגענשאַפטען, מיט וועלכע זי בעקרוינט דעם געווינשטען און ערוואַרטעטען אינדיווידואום פון דעם אַנדערן געשלעכט. בעזיצט אַ מענש די ברירה זיך אויסצוקלייבען איינעם פון אַ סך אינדיווידואומען, וועט ער זיך זיכער און אוננעפעהלט אָבשטעלען אויף דעם, וואָס איז אַמנעהנטסטען צו זיין אָרגאַנישען אידעאַל, וועלכען ער האָט זיך בעשאַפען אין דער סעקונדע, ווען ער איז געשלעכטליך צייטיג געוואָרען; און בעזיצט ער אַזאַ ברירה נישט, וועט ער צופרידען זיין מיט דעם ערשטען און בעסטען אינדיווידואום, וואָס וועט זיך איהם מאַכען, אויב עס וועט נאָר נישט זיין אויף אַזוי פיעל ווייט און אַנדערש פון זיין אידעאַל, אַז עס וועט נאָרנישט בעזיצען די קראַפט אויפצורעגען זיין געשלעכטס-צענטר און וועט איהם לאָזען ביי דער זעלביגער גלייכגילטיגקייט, ביי וועלכער עס וואָלט איהם געלאָזען אַ אינדיווידואום פון זיין געשלעכט, אַ בהמה אָדער בכלל אַ טויטער געגענשטאַנד.

וואָס נעהענטער איין אינדיוויִדואום איז צו דעם אָרגאַנישען אי-

דעאל פון דעם אנדערן, אליץ שנעלער גערט די נאטורליכע ארבייט פון דער פעראייניגונג זייערער; הארמאנירען זיי אינגאנצען איינער מיט'ן אנדערן, דאן טהוט א קלאפ דער בעקאנטער בליצשטראהל און זיי פערליעבען זיך אין דער סעקונדע, אין דעם ערשטען אויגענבליק, און עס דאכט זיך זיי, אז זיי קאנען און ליעבען זיך שוין לאנג; און קוים זענען פערהאנען געוויסע אונטערשידען צווישען דעם אידעאל און דעם אנדערן אינדיווידואום, ווענדעט אן דער מענש אלע מעגליכקייטען די דאזיגע אונגלייכהייטען נישט צו זעהן, זיי אויסצוגלייכען, זיך צו זיי צוצופאסען און צוצוגעוועהנען און בכלל צו דערנעהנטערן, ביי זיך אין גייסט, זיין אידעאל צו דעם אינדיווידואום. אין אזעלכע פעלען פערליעבט מען זיך ביסלעכוויז, לאנגזאמער אדער שנעלער, אבהענגיג פון דער מעגליכקייט צוצופאסען דעם געגענשטאנד פון דער ליעבע צו דעם אידעאל, וואס האט זיך אויסגעוועבט פריהער. ליעבען ליעבט מען אייגענטליך קיינמאל נישטט קיין מענשען, נאר דעם אידעאל, וואס מ'האט זיך אליין בעשאפען; דאס, וואס מ'רופט ליעבעסדראנג, איז די שטרעבונג צו געפינען די פערקערפערונג פון דעם אייגענעם אידעאל, און דאס, וואס מיר רופיין ליעבע, איז די אילוזיע, מיט וועלכער מיר נארען זיך אליין אב און רעדען זיך איין, אז מיר האבען די דאזיגע פערקערפערונג געפונען, און דאס געליעבטע וועזען איז דער סימבאל און די פארשטעלונג פון אונזער אידעאל. דאס ליעבעס-לעבען פון יעדען אינדיווידואום הויבט זיך אלזא אן צוזאמען מיט זיין געשלעכטס-צייטיגקייט און ציהט זיך אויך אזוי לאנג ווי זי. דאס אידעאל איז דאן ארגאניש אויסגעארבייט און פונקציאנירט, וועהרענד דער גאנצער צייט, נישט אבהענגיג דערפון, צי עס ווערט פערווירקליכט, צי נישט. דאס אידעאל שטעהט אוןווארט אב די געלעגענהייט, וואס זאל איהם געבען די מעגליכקייט זיך צו פערקערפערן. געפינט מען נישט פאקטיש וועמען צו ליעבען, ליעבט מען בכח (פאטענציעל), אין געדאנק; געפינט מען נישט קיין בעשטימטען מענשען צום ליעבען, ליעבט מען דעם אידעאל אליין. וואס ניעדריגער און איינפאכער דאס אידעאל איז, אליץ לייכטער איז איהם צו פערקערפערן. דעריבער קענען זיך געמיינע, איינפאכע נאטורען גאנץ לייכט פערליעבען און אומבייטען איין ליעבעס-וועזען אויפ'ן אנדערן, אזוי, אז זיי קענען היינט ליעבען איינער און מארגען — דער אנדערער, דאן ווען פיינע,

קאָמפּליצירטע נאַטורען, קומט אָן זעהר שווער צו געפינען אין לעבען זייער אידעאַל אָדער עטוואָס עהנליכעס צו איהם, און קוים האָבען זיי איהם איין מאָל געפונען און צוליעב וועלכע ס'איז סבה פערלוירען, — מוז אַוועקגעהן אַ לאַנגע צייט, ביז זיי געפינען אַנ'אַנדערן אויף זיין אָרט.

בעציהונגען מיט אַ פּערזאָן פון אַנ'אַנדער געשלעכט ווירקען אַלס שטאַרקער רייץ אויף דעם געשלעכטס-צענטר און די פּערזאָן, וואָס דיענט אַלס געגענשטאַנד פאַר דער בעציהונג, קען אונטער דעם איינפלוס פון דעם אויפגערעגטען צושטאַנד, אין וועלכען עס געפינט זיך זיין געשלעכטסצענטער, גאַנץ לייכט פערליערען די זיכערהייט פון דעם אינסטינקטיווען געפיהל דערפון, וואָס עס איז אָרגאַניש נויטיג פאַר דער ערהאַלטונג און ענטוויקלונג פון זיינע אייגענשאַפטען און זיינע נאָכקומענדע, און אויף אַזאַ אופן בעגעהן אַ פעהלער, וואָס דויערט, איבריגענס, נישט לענגער פון די בעציהונגען, ד. ה. פון די צושטערענדע אויפרעגונגען. די איבערצייגונג פון דעם דאָזיגען פעהלער רופט אַרויס געפיהלען פון חרפּה און פערדרוס, וועלכע ווערען דערנאָך פערוואַנדעלט אין אַ ביטערער שנאה צו דעם אינדיווידואום, וואָס האָט געבראַכט דערצו, און וועלכע געהערען צו די שאַרפסטע עמפּפינדונגען פון אונצופריעדענהייט, אויף וועלכע דער מענש איז נאָר פעהיג.

די געזונדטע און נאַטירליכע ליעבע האָט זיך שטענדיג איהר קלאָרען ציעל פאַר די אויגען. זי שטרעבט צו יענער קערפּערליכער פעראייניגונג, פון וועלכער עס קאָן אַרויסקומען אַ נייער דור. ביי שטאַרקע נאַטורען רופט די ליעבע אַרויס אַ אונגעוועהנליכע ווילענס-קראַפט, אום צו בעזיעגען יעדען ענטקעגען-שטעהענדען ווילען און בייצוקומען די שווערסטע שטערונגען. ביי שוואַכע נאַטורען רופט זי די פעהינקייט נישט אַרויס; זיי בלייבען ביים ווילען. מיר קענען אַלזאָ נישט מעסטען די שטאַרקייט פון וועמענס ס'איז ליעבע, לויט די אָנשטרענגונגען, וואָס ער ווייזט אַרויס, אום צו בעקומען זיין געליעבטער, ווארום די שווערקייט פון די דאָזיגע אָנשטרענגונגען איז אָבהענגיג פון זיין שטאַרקען ווילען און נישט פון זיין שטאַרקער ליעבע. מ'מוז אָבער צוגעבען, אַז ביי אַ געזונדטען און נאָרמאַלען מענשען זענען אַלע מאַרך-צענטערן אין אַ גלייכער מאָס ענטוויקעלט, און מענשען מיט שוואַכע נאַיי־ען האָבען אפשר טאַקע נישט אין

זייער מאַרך קיין שטאַרקע געשלעכטסצענטערען. בכלל זעהט מען, אַז די מענשען, וועלכע קענען שטאַרק ליבען, בעזיצען אויך שטאַרקע נאַטורען.

דער אונטערשיעד צווישען דעם מאַנספערשוין און דער פרוי אין דער בעציהונג צו דער ערהאַלטונג פון דעם גאַנצען מענשליכען געשלעכט, רופט אַרויס אַ אונטערשיעד אויך אין זייער ליבעס־פּראָצעס. די ראָליע פון דער פרוי איז דאָ אונפערגלייכליך וויכטיגער: איהר שטעהט פאָר צו געבען דעם גאַנצען מאַטעריאַל פאַר דער אויסבילדונג פון דעם נייעם וועזען, און דעם דאָזיגען מאַטעריאַל דאַרף זי אינגאַנצען אויסאַרבייטען אין איהר אָרגאַניזם און איבערגעבען איהם הויפּטזעכליך די אייגענע אייגענשאַפטען, ווי זי האָט זיי געירשה׳נט פון איהרע עלטערן. דאַגעגען דער מאַנספערזאָן טראָגט אַריין אין דער דאָזיגער לאַנגדויערענדער, שווערער און העלדישער אַרבייט נאָר זיין אָנרעגונג, זיין אימפּולס. ביי דער פרוי איז דעריבער דאָס געשלעכטסצענטרום שטאַרקער ענטוויקעלט, ווי ביי דעם מאַנספערזאָן, און זיין טעטיגקייט איז לעבעדיגער און וויכטיגער פאַר דער אַלגעמיינער מאַרך־טעטיגקייט. דאָס אידעאַל פון דעם איהר אָרגאַניש־נויטווענדיגען מאַנספערזאָן איז ביי דער פרוי דייטליכער און קלערער אויסגעאַרבייט, ווי ביי איהם, און אויב זי האָט געפונען איהר אידעאַל אין לעבען, איז איהר כמעט אונמעגליך זיך אָבצוזאָגען פון איהם און די שטאַרקע אויפרעגונג פון איהר געשלעכטס־צענטרום שטייסט אַרויס פון איהר בעוואוסטזיין אַלע אַנדערע שטרעבונגען, אַזוי אַז זי איז דאַן אינגאַנצען פערנומען — נאָר מיט דעם איינציגען געפיהל פון ליבע. איהר גאַנצען ווילען, איהר גאַנצען פערשטאַנד און איהר גאַנצע פאַנטאַזיע גיט זי איבער דער ליבע און לאָזט גאָרנישט צו דעם פאַל, אַז דער פערשטאַנד זאָל בעזיעגען איהר עמאָציע. די פרוי פיהלט אינסטינקטיוו, אַז זי טאָר קיין פעהלער נישט מאַכען, אַז יעדער פעהלער קען ברענגען צו אונאַנגענעמע רעזולטאַטען פאַר איהר און איהרע נאָכקומענדע, דעריבער היט זי זיך מעהר און איז פאָרזיכטיגער אין איהרע בעציהונגען. פון דער אַנדערער זייט אָבער, דערקענט זי זיכער און גלייך, אַז זי האָט נישט געגרייזט, ווען זי געפינט דעם מאַנספערזאָן, וואָס זי האָט געזוכט, און דאַן וועט זי זיך שוין לייכטער אָבזאָגען פון לעבען, ווי פון דעם איהר־אויסערוועהלטען. ביי דעם מאַנספערזאָן איז אַלץ

אַנדערש. ער קאָן לײַכטער אַ טעות האָבען, װײַל דער טעות װעט זיך מיט קײַן זאַך נישט אָברופען אויף זײַן אָרגאַניזם. דעריבער איז אויך זײַן אידעאַל פון דער איהם אָרגאַניש-נויטװענדיגער פרוי װעניגער דײַטליך אויסגעבילדעט; דעריבער קען ער זיך פערליבען, אָהן שום שהיות, אין דער ערשטער און בעסטער פרוי, װאָס מאַכט זיך איהם; דעריבער איז ער אַזוי אונבעשטענדיג אין זײַן ליעבע, ון קען אַזוי אָפט ליבען, אַזוי לײַכט פערגעסען און אַזוי שנעל זיך פערליבען אין אַניאַנדערער, און דעריבער אויך קען זײַן ליעבע פערהעלטניסמעסיג לײַכט פערנומען װערען פון אַנדערע געדאַנקען, אָבגעשװאַכט װערען מיט'ן פערשטאַנד און זאָגאַר אויך אינגאַנצען בעזיעגט װערען.

דאָס איז אין קורצען די נאַטור-געשיכטע פון דער ליעבע, װי מען בעאָבאַכטעט זי בײַ גאַנץ געזונדטע און נאָרמאַלע מענשען פון בײדע געשלעכטער. צי בעגעגענט מען אָבער דער דאָזיגער אײנפאַכער, אמת'ער און צװעקמעסיגער ליעבע אויך אין יענע קרײַזען פון דער געזעלשאַפט, װעלכע שפײַזען זיך כסדר מיט דער אונטערהאַלטונגס-ליטעראַטור? איך צװײפעל אין דעם. דאָס, װאָס עס װערט גערעכענט אין יענע קרײַזען פאַר ליעבע און אָנגערופען מיט דעם נאָמען, איז אין דער אמת'ן נישט מעהר װי נאָכאַהמונגען פון די נײַזט-געזונדטע און נישט-אמת'ע גײַסטעס-צושטאַנדען, מיט װעלכע עס זענען פול די שילדערונגען פון די ראָמאַנען און דראַמען.

שטערונגען און קראַנקהײַטען אין דעם געשלעכטס-צענטער געהערען הײַנט צו די אָפטע ערשײַנונגען בײַ די הויכ-ציװיליזירטע מענשען. שװאַכקײַט, מידיגקײַט און דאָס אונטערגעהן פון אײנצעלנע אינדיװידואומען און פון גאַנצע פעלקער און ראַסען, דריקט זיך פריהער פון אַלץ אויס אין פערשידענע אַנאָמאַליען בנוגע צו די פונקציעס פון דעם געשלעכטס-צענטרום, אַזוי, אַז די ליעבע װערט אוננאַטירליך אין איהר פאָרם, אין איהר שטאַרקײַט און אין איהר אויסװאַהל. דאָס געשלעכטס-צענטרום בײַ געזונדטע מענשען אפילו שטרעבט אויך נאָר צו בעהערשען די גאַנצע טעטיגקײַט פון דעם אָרגאַניזם און איהר אינגאַנצען אין זײַן דיענסט צו שטעלען, נאָר די איבריגע צענטערן לאָזען דאָס נישט. דאַן אָבער װען דער מאַרך איז אָבגעשװאַכט אָדער װען ער האָט פערלאָרען דאָס גלײַכגעװיכט, הויבט אָן דאָס געשלעכטס-צענטרום פרײַ צו הערשען און צו בע-

בעהעלען. פילט אויס מיט זײַן אויפרעגונג דעם גאַנצען בעוואוסטזײַן, מאַכט דעם גאַנצען אָרגאַניזם פאַר זײַן שקלאַף, און אויף די הורבות פון דעם פערשטאַנד און דער דענקענס־קראַפט הענגט עס אַרויס זײַן טריאומפירענדע פאָהן, וואָס גענעמט אָן אַמאָל דעם אויסזעהן פון אַ אונטערראָק און אַמאָל — פון אַ גאַרעשען קאָלפאַק. די פאָעטישע ליטעראַטור, בעזונדער די פון אונזער צײַט, שילדערט צום מעהרסטענטײל דער ליעבע אין איהרע נישט נאַטירליכע פאָרמען. די שריפטשטעלער אַלײן זענען מענשען מיט צוריצטע נערווען אָדער אַזעלכע, וואָס לעבען אין גרויסע שטעדט און זעהען נישט פאַר זיך קײן אַנדערע בײַשפּיעלען אויסער יענע, וואָס האָבען פערלוירען זײער אָרגאַנישע גלײַכגעוויכט. און אויב נישט אַלע העלדען, וואָס זענען געשילדערט אין דער שענער ליטעראַטור, לײַדען פון וועלכער נישט־איז ליעבעס־קראַנקהײַט, שטעהען זײ אָבער אַלע אויף דער גרענעץ צווישען פאָלשטענדיגער געזונדהײַט און משוגעת. דער פסיכיאַטאָר, לײענענדיג אין די דאָזיגע אונטערהאַלטונגס־ווערק די שילדערונגען פון די פערליעבטע, זײערע האַנדלונגען און געפיהלען, דערקענט אין זײ גלײַך די סימפּטאָמען פון יענע גײַסטעס־קראַנקהײַטען, וואָס זענען איהם גוט בעקאַנט. געוועהנליך ווײַנען די געפעהרליכע סימפּטאָמען נאָר לײַכט אָנגעוואונקען; ווען זײ וואָלטען אָבער אַ ביסעל שטאַרקער אויסגעדריקט געוואָרען, וואָלטען מיר געקענט געפינען אין זײ קלאַסישע עקזעמפּלאַרען פון עראָטישער מאַניע, עקסטאַטישער פערשכורונג, רעליגיעזער משוגעת און פון נאָך אַ סך גײַסטעס־קראַנקהײַטען, וועגען וועלכע עס פאַסט נישט צו רעדען פאַר אַ פובליקום פון נישט קײן וויסענשאַפטס־מענשען. ווען אַ פערשטענדיגער לעזער, בעזונדער אַזאַ, וואָס האָט אַ שטיקעל ידיעה אין מעדיצין, וועט זיך נעהמען אַנאַליזירען די דאָזיגע ווערק, וועט זיך איהם דאַכטען, אַז ער געפינט זיך ערגעץ אין אַ שפּיטאָל. כסדר נאָר קראַנקע און צרה׳דיגע! אָט איז אַ אינדיווידואום, וואָס דערזעהענדיג אַ פרוי, פערליערט ער דעם פערשטאַנד און טהוט אָב די ווילדעסטע זאַכען; אָט איז אַ צווײטער, וואָס דערזעהענדיג אַ הענדשקע אָדער אַ בלומעל פון זײַן געליעבטער פרויענצימער, פאַלט ער אַרײַן אין אַ געפעהרליכען עקסטאַז, אַ ווילדען אָדער אַ רוהיגען. דאָ רופט די ליעבע אַרויס פערברעכערישע אימפּולסען, און דאָרט — אומעט און טרויער; אַמאָל ווײַזען זײ אונז דעם צווײפעלהאַפטען איבערגאַנג פון קאַפּריז־מע־

סיגער קאַלטקייט צו אַ פלוצלונגער צערמיליבקייט, און אַמאָל -- די צובראָכענקייט פון אַ שטאַרקען כאַראַקטער און גייסט, די עלענדע ווילענסלאָזיגקייט און שוואַכקייט, וואָס קומט אַלס רעזולטאַט פון שטאַרקער ליידענשאַפט. און די דאָזיגע אַלע משוגעת'ן און מערק-ווירדיגקייטען. עקזאַלטאַציעס און אָבזאָגונגען, שווערמערייען און ליידענשאַפטליכקייטען, קליינינקע תאוה'לעך און ווילדע געוואַלד-טהאַטען ווערען געשילדערט אַלס געזונדטע און נאָרמאַלע ליעבעס ערשיינונגען, און דער לעזער האָט אַפילו די מינדעסטע אַהנונג נישט דערפון, אַז דאָ האַנדעלט זיך נאָר וועגען קראַנקהאַפטע אויסנאַהמען.

אַזאַ מין לעזע-מאַטעריאַל מאַכט אַ טיעפען און זעהר-שעדליכען איינדריק אויף אַ געזונדטען מענשען אויך; הייַנט ווער רעדט נאָך וועגען אַזאַ לעזער, וואָס זיינע נערווען זענען שוין עטוואָס צוטרייסעלט און וואָס האָט שוין אפשר אַ ביסעל פערלוירען זיין גייסטיגעס גלייכגעוויכט, און וועגען די גרויסשטעדטיגע פרויען? די פרוי איז פון דער נאַטור געניייגט צו בעטראַכטען די ליעבע אַלס דעם אייציגען תכלית און אינהאַלט פון דעם מענשליכען לעבען, און די דאָזיגע מיינונג, וואָס איז אפשר ריכטיג בנוגע צו איהר, אָבער נישט אויסגעהאַלטען בנוגע צו דעם מאַנספערזאָן -- די דאָזיגע מיינונג שטאַרקט זיך ביי איהר פון טאָג צו טאָג, ווען זי זעהט, אַז די ביכער, פון וועלכע זי שעפּט אַלע איהרע ידיעות וועגען וועלט און לעבען, זענען פול פון דער ערשטער ביז דער לעצטער שורה בלויז מיט ליעבע. די שילדערונגען פון דעם קאַמפף, וואָס ווערט געפיהרט צוליעב דער פרוי און פון דעם פייערדיגען טריאומף, מיט וועלכען דער דאָזיגער קאַמפף ענדיגט זיך געוועהנליך, פערגרעסערן נאָך מעהר איהר נאַטירליכע איבערטריבענע מיינונג וועגען זיך און ברענגען איהר ביז צו גרויסקייטס-משוגעת, ביז צו זעלבסט-פערגעטערונג, און זי הויבט ווירקליך אָן צו גלויבען, אַז בעזיצען איהר איז אַזאַ הימלישעס גליק, וואָס צאָהלט זיך נישט אָב אפילו מיט דעם אָבזאָגען זיך פון אַלע אַנדערע לעבענס-אויפגאַבען און ציעלען. זי לעהרנט זיך אויס אורטיילען מענשען נאָר לויט זייער פעהיגקייט צום ליעבען; דעם עלענדען נפש, וואָס דער מאַרך זיינער איז פשוט צו שוואַך, אום זיך וויפיעל-ס'איז ענטקעגען צושטעלען זיינע ליעבעס-אויפרעגונגען און דער שטראָם פון זיינע תאוות טראָגט איהם און שלעפּט איהם אָהן אַ שום אָבהאַלט, -- געפינט זי פאַר ריהרענד און

ליעבענסווירדיג; דאַגעגען דעם געזונדטען און שטאַרקען מענשען וואָס דער פערשטאַנד צוימט איין זיינע תאוות, וואָס פערליערט זיך נישט אפילו אין זיינע ליעבעס־אויפרעגונגען און איבט זיי אויך נאָר אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל זיי שטימען מיט דער לאָגיק, געפינט זי פאַר קאַלט און האַרצלאָז. פוטער־וויכע צולאָזענקייט, מינעס און וויינענדע תנועות נעהמט זי אָן פאַר איבערגעגעבענקייט און די מונטערע שטאַרקייט, וואָס דריקט זיך אויס אין זעלבסט־בעהערשונג און אין דער שטאָלצער אַנערקענונג פון דער אייגענער ווערדע, יענע שטאַרקייט, וועלכע וויים צו שעצען די אייגענע געפיהלען אַזוי הויך, ווי די עמפפאַנגענע — הייסט ביי איהר אָבשטויסענדע גראָבקייט. דאָס קראַנקהאַפטע אונטערגעהן, וואָס מאַכט דעם מאַנספערזאָן פאַר אַ שפיעל־באַלל אין די הענד פון דער פרוי און פאַר אַ קרבן פון זיינע אייגענע אויפרעגונגען, נעהמט ביי איהר אָן דעם האַראַקטער פון אמת'ער מענשליכקייט, און אין איהר איינבילדונג גיעט זי גלייך צו דעם ליעבעס־העלד אַזעלכע אויסערליכע סמנים, ווי אַ בלאַס געזיכט, אַ שמאַכטענדען בליק, אַ טרוימערישען שטערען און אַזוי ווייטער, — סימנים, וואָס הויבען גאָרנישט אָן געהערען צו די אַטריבוטען פון געזונדקייט און מונטערקייט. זי שמעלט זיך פאָר, אַז די טיעפע און אמת'ע ליעבע מוז אָננעהמען די פאָרם פון משוגעת און פער'שכור'ונג; זי ערוואַרטעט פון דער ליעבע גייסטיגע און קערפערליכע „קונצשטיקער״, נאַרעשע האַרץ־אויסגיסונגען אין פראָזאַ און אין פערזען, זיפצען, טרעהרען, פערברעכען מיט די הענד, אונפערשטענדליכע, פערנעבעלטע מליצות, פערשיעדענע ווילדע איינפאַלען און משוגה'דיגע מעשים; אַ שטילעס, איינגעהאַלטענעס געפיהל, וואָס פלוידערט נישט און זשעסטיקולירט נישט, וואָס בערויבט נישט דעם אַפעטיט פון עסען, שטערט נישט דעם שלאָף און געהט האַנד ביי האַנד מיט דער ערפילונג פון די אַלטעגליכע פפליכטען — אַזאַ געפיהל רעכענט זיך נישט פאַר קיין ליעבע. דער לעצטער שטעלט מען זיך פאָר נאָר אין דער פאָרם פון אַ שטורעם; זי מוז קומען מיט דונערן און בליצען: דער פערליעבטער מוז זיך בעהייזען פאַר זיין געליעבטער, ווי צעאוס פאַר סעמעלאַ'ן, און בעווייזט ער זיך אַנדערש, — איז ער נישט דער ערוואַרטעטער גאָט.

דאָס איז נאָך נישט איינגאַנצען. די שענע ליטעראַטור שטערט

דעם ענטוויקלונגס-גאַנג פון די ליעבעס-געפיהלען ביי דעם יונגען לעזער און בעזונדער — לעזערין, דאָס איז אַ כלל אין דער נאַטור, אַז צוזאַמען מיט דער צייטיגקייט פון דעם גאַנצען אָרגאַניזם ווערט צייטיג אויך דער געשלעכטס-צענטער, און רופט אַרויס אים בעוואוסטזיין עראָטישע אויפרעגונגען און פאָרשטעלונגען. ביי דער יוגענד פון די געבילדעטע קלאַסען קומט אָבער פאָר די ערשיינונג פערקעהרט. די עראָטישע אויפרעגונגען און פאָרשטעלונגען ענטוויקלען זיך ביי זיי — צוליעב דעם לעזען פערשידענע ראָמאַנען — קינסטליך און זייער געשלעכטס-צענטער ווערט טהעטיג נאָך פריהער איידער ער ווערט צייטיג. אויב דער ליעבענסדראַנג איז אַ רעזולטאַט פון דעם אינדיווידואומ׳ס געשלעכטליכער צייטיגקייט, האָט דאָך דער אָרגאַניזם זיינער געהאַט גענוג צייט און קראַפט זיך אויסצואַרבייטען דעם אידעאַל פון זיין געגען-אינדיווידואום, וואָס איז נויטיג פאַר איהם; אויב אָבער, פערקעהרט, די עראָטישע פאָרשטעלונגען ווערען פאַר דער צייט אַרויסגערופען מיט דער הילף פון לייענען, אַזוי ווערט דער אָרגאַניזם פון זיי איבערראַשט, עהדער נאָך ער האָט געקאָנט אויסבילדען דעם אידעאַל וואָס איז נויטיג פאַר איהם. פון דער רעזולטאַט דערפון איז דאָס, וואָס ער פאָלגט נישט מעהר די דונקעלע שטימען פון זיין אייגענער נאַטור, נאָר די שטימע פון דעם דיכטער אדער שריפטשטעלער. זיין פאַנטאַזיע נעמט דאָס בילד פון דעם געווינשטען אינדיווידואום נישט פון דער געהיימער צעללען-טיעפעניש און דעם נערווען-געוועב, נאָר פון די ראָמאַנען-בלעטער. די יונגע ראָמאַנען-לעזערין אָדער טעאַטער-בעזוכערין ווייס נישט, צי דער מאַנספערזאָן, וואָס דערנעהנטערט זיך צו איהר, איז טאַקע דער, וועלכען זי זוכט, וואָרום זי האָט נישט קיין אָרגאַנישען אידעאַל פון זיין פערזענליכקייט, נאָר בלויזע ערינערונגען פון געוויסע ראָמאַנען-אָדער דראַמען-העלדען. זי פערבייט איהרע קאַפריזען מיט די אמת׳ע בעדערפנישען פון איהר אָרגאַניזם און בעגעהט לייכטזיניג אַזעלכע פעהלערן, וואָס פערגיפטען אויף עביג דעם פרויען-לעבען.

דאָס, וואָס די געבילדעטע קלאַסען, בעזונדער אין די גרויסע שטעדט, רופען אָן ליעבע, איז, ביי ניין-און-נייינציג פּראָצענט פון הונדערט, נישט קיין נאַטירליכע, אָרגאַנישע ליעבע, נאָר אַ ווירקונג פון דער פּאָעטישער סוגעסטיאָ. ווען די זיך ליעבענדע פון דער

קלאַס וואָלטען קיינמאָל נישט האָבען געלייענט קיין ראָמאַן אָדער נישט האָבען געזעהן קיין סענטימענטאַלע טעאַטערשטיק, וואָל־טען זיי בעשטימט זיך נישט געפונען אין דעם גייסטעס־צושטאַנד, אין וועלכען זיי געפינען זיך איצט, און ווען זיי וואָלטען זיך ליעבען איינע די אַנדערע מיט אַנ׳אמת, וואָלטען זיך זייערע געפיהלען אויס־געדריקט אין געדאַנקען, ווערטער און טהאַטען, — יעדענפאַלס, גאָר אַנדערע פון די, אין וועלכע זיי דריקען זיך היינט אויס. די דאָזיגע מענשען לעבען נישט מיט׳ן געשלעכטס־צענטער, נאָר מיט׳ן זכרון. בעוואוסט־אָדער נישט־בעוואוסטזיניג שפּיעלען זיי אַ סאַלאָן־אָדער בודואַר־קאָמעדיע און חזר׳ן ערנסט און פלייסיג איבער די ראָמאַן־און דראַמען־סצענעס, וואָס האָבען זיך גוט איינגעקריצט אין דער פאַנטאַזיע זייערער. דער מאַנספּערזאָן, וועלכער ווערט גע־ליעבט פון אַ בעלעזענער פרוי, דאַרף זיך מיט דער ליעבע נישט גרויס האַלטען, וואָרום אין דער אמת׳ן ליעבט זי נישט איהם פּערזענליך, און אויך נישט איהר אָרגאַנישען אידעאַל, צו וועלכען ער האָט עפּעס אַ שטיקעל עהנליכקייט, נאָר דער ראָמאַנטישער פיגור, וואָס איז אויסגעקלערט געוואָרען פון וועלכען ס׳איז שריפט־שטעלער און פאַר וועלכער זי זוכט עפּעס אַ פערקערפּערונג.

די שריפטשטעלער פון אַלע פעלקער, וואָס אַרבייטען לויט אַ בעשטימטען שאַבלאָן, האָבען אין דעם פערלויף פון אַ סך דורות צוגעשריבען דער פּאַריזערין אַ אייגענאַרטיגען רייץ און אַ בעזונ־דער „שיק“. דער רעזולטאַט דערפון איז דאָס, וואָס יעדער טפּש הויבט אָן צו שלינגען דאָס שפּייעכץ פון מויל און מיט די אויגען צו ווינקען הערענדיג דעם וואָרט פּאַריזערין אָדער גאָר איהר זעהענדיג פאַר די אויגען. און אויב איהר וועט פרעגען דעם דאָזיגען אידיאָט וואָס אַזוינס ער האָט געפונען אין דער פּאַריזערין, וועט ער אייך כסדר בלעקען מיט׳ן צונג, ווי אַ קאַלב: שיק! שיק! ער זעהט דער פּאַריזערין נישט מיט זיינע אויגען, נאָר מיט די אויגען פון יענע שריפטשטעלער, וועלכע האָבען איהר געשילדערט אַלס דעם מוסטער פון פרויען־שענהייט. אַזאַ מין רעקלאַמע (קיין אַנדער נאָמען דערפאַר געפין איך נישט) האָט די ליטעראַטור געמאַכט אויך די אַרטיסטינ׳ס און קונסטרייטערינ׳ס, און דעריבער פערנעהמען די פּערזאָנען אַזאַ גרויסען אָרט אין דער ליעבעס־שווערמעריי פון אַלע יונקער׳ס, גימנאַזיסטען און שען־גייסטיגע געשעפטס־געהילפען.

מיר וועלען פראָבירען, אויב מיר וועלען דאָס קאָנען, גרינדליכער בעטראַכטען די ליעבעס־ערשיינונגען, וואָס ענטשטעהען און וואַקסען אין אונזער אייגענער געזעלשאַפטליכער סביבה און פיהרען אָדער צו אַ גליקליכער חופה אָדער צו שטורמדיגע קאַטאַסטראָפען. בכלל בעמערקען מיר דאָרט דעם פאָלגענדען ענטוויקלונגס־גאַנג: דער מאַנםפערזאָן געפינט זיך פערפליכטעט, לויט די אָנגענומענע עטי־קעטע־געזעצען, אַרויסצוווייזען אַ בעזונדער נאָהנטקייט דער פרוי, נעבען וועלכער ער זיצט ביים טיש, אָדער ער טאַנצט, און ער האַלט זיך אין דער בעציהונג צו איהר עטוואָס גאַלאַנטער, ווי אין דער בעציהונג צו אַנ׳אַנדערער. די דאָזיגע פרוי פיהלט זיך אין אָנהויב זעהר צופריעדען פון דעם געוועהנליך זעהר איבערטריבענעם איינ־דרוק, וואָס זי האָט אויף איהם געמאַכט און זיינע שמייכלערייען און כלומר׳שטע צערטליכקייטען רופען אַרויס ביי איהר אַ ליעבענס־ווירדיגע און ענטקעגען־קומענדע שטימונג, וועלכע ווערט ווייטער שלעכט אויסגעטייטשט פון דעם מאַנספערזאָן׳ס אייגענליעבע. איצט הערט שוין אויף צו ווירקען דער צופאַל און עס הויבט זיך אָן די טעטיגקייט פון דער דיכטערישער סוגעסטיאָ. „ער“ און „זי“ זענען שוין אַביסעל אויפגערעגט, די פאַנטאַזיע אַרבייט אויס און ציהט ווייטער די אויפרעגונג, דער זכרון רופט אַרויס און שטעלט פאָר לעבעדיג פאַר זייערע אויגען די בילדער פון אַלע בערימטע ליעבעס־פּאָר־לעך; אַלע ווען ס׳איז געלייענטע לירישע ליעדער, ליעבעס־בריעף און ליעבעס־ערקלערונגען הויבען אָן אַרומצובלאָנדזשען אין געדאַנק און דריקען זיך אויס מיט די ליפען אָדער מיט׳ן פעדער. ער און זי לאָזען זיך אַוועק אַלע מאָל העכער, פערזינקען זיך אַלע מאָל שטאַרקער אין דער עראָטישער ראָליע, וואָס זיי האָבען אָנגעהויבען צו שפּיעלען, און סוף כל סוף שטעהען זיי אונטער דער חופה, וואו גאַנצע שאַרען אונזיכטבאַרע שריפטשטעלער שפּרייטען אויס זייערע בענשענדע הענד אויף די קעפּ פון דעם פּאָר׳ל, וועלכען זיי און נישט קיין אַנדערע האָבען צוזאַמענגעפיהרט. דאַן ווייזט זיך גאַנץ אָפט אַרויס, אַז די ראָליען זענען זעהר נישט פּאַסענד איינגע־טיילט געוואָרען, און עס שפּיעלט זיך אָב אַנ׳אַנדערער קאָמעדיע, וואָס ווערט אויך רעזשיסירט פון וועלכען ס׳איז שריפטשטעלער, — אַ קאָמעדיע פון אונטרייהייט, פון זעלבסטמאָרד אָדער פון אַוועק אין וועלכען ס׳איז מאָנאַסטיר. יעדענפאַלס אָבער האָבען מיר דאָ צו

טהון נאר מיט אַ פאנאגראפישער ליעבע, אין וועלכער דער מאַנס-פערזאן און די פרוי חורין איבער ווארט ביי ווארט, ווי אין עדיסאנ׳ס אינסטרומענט, אלץ, וואס פערשיעדענע דיכטער האבען פריהער אין זיי אריינגערעדט.

איהר ליעבעס-קענער, וועלכע שילדערט דעם קווינט-עסענץ פון דער ליידענשאפט, איהר פאטאלאגען פון דעם מענשענ׳ס הארץ אין ערפינדער פון אונגאטירליכע לאגען, אויסערגעוועהנליכע מענשען מיט דאפעלע נשמות און אונגעהערטע צופאלען, — וואס האט איהר מיט אייערע מארד-און רויבער-מעשיות געמאכט פון דעם איינפאכסטען ריכטיגסטען און בעסטען מענשליכען אינסטינקט, ווי גרוים איז אייער פערברעכען געגען אונז!

די מעהרהייט און די מינדערהייט.

פאַר יעדער העכערער נשמה איז דער פיליסטער אַ שוואַרצע פערזענליכקייט. ווער עס שפירט נאָר אין זיך אַ טראָפּען גאונות, אַזאַ טראָפּען, וואָס איז קוים גענוג אויף מסכים צו זיין צו דער אידעע פון טראָגען לאַנגע האָר און מבטל צו זיין די מיינונג וועגען דעם צילינדערהוט, דער ערלויבט זיך שוין אויסצואייבען די מוסקולען פון זיינע הענד, אַראָבלאָזענדיג זיי אויף דעם פיליסטער׳ס קאָפּ, — געוועהנליך נייר אין דער פאַנטאַזיע, ווארום דער פיליסטער האָט געוויס אַ געזונדטען שווייצאַר ביים טהיר, אויב ער איז דאָס אַליין נישט. די דאָזיגע פיינדשאַפט איז אַ שענדליכע אונדאַנקבאַרקייט. דער פיליסטער איז נוצליך און בעזיצט זאָגאַר די פערהעלטניסמעסיגע שענהייט, וועלכע איז צוגעפּאַסט צו דער פאָלקאָמענער צוועקמעסיג־קייט. ער שטעל׳ט פאָר מיט זיך דעם הינטערגרונד אינ׳ם בילד פון דער ציוויליזאַציע, און אָהן זיין קינסטלערישער קליינליכקייט האַלטען די פיגורען פון דעם פאָדערגרונד נישט געמאַכט דעם איינדרוק פון גרויסקייט. דאָס איז זיין עסטעטישע ראָליע, זי איז אָבער נישט די וויכטיגסטע פון די, וועלכע ער שפּיעל׳ט מיט אַזאַ אויטאָריטעט. ווען מיר בעוואונדערן די פּיראַמידען זענען מיר דען נישט מודה, אַז צו דאַנקען פאַר זיי האָבען מיר דעם אַזוי פעראַכטעטען פיליסטער? דעם פּלאַן פון זיי האָט געוועהנליך אויסגעאַרבייט אַ בעגאַבטער אַלטעגיפּטישער רעגיערונגס־אינזשיניער פון ערשטען ראַנג, אויפ־געשטעלט אָבער זענען זיי געוואָרען דורך די אידישע קינדער,

װעֶלכעֶ זעֶנעֶן געֶװעֶן מסתמא, גאַנץ געֶװעֶהנלִיכעֶ נאַטורעֶן. װעֶלכעֶ נוּצעֶן בּרעֶנגעֶן אוּנז דִי פלעֶנעֶר אוּן אוֹיפפאַסוּנגעֶן פוּן דעֶם געֶניעֶ? זִיִי לעֶבעֶן נאָר אִין זײַן אײגעֶנעֶם קאָפּ אוּן פאַר אִיהם אַלײן; פאַר אוּנז אָבעֶר זעֶנעֶן זִיִי נִישט פעֶרהאַן, אַזוֹי לאַנג װִי עֶס קוּמט נִישט דעֶר נִישט־אִינטעֶרעֶסאַנטעֶר פִילִיסטעֶר מִיט זײַן לײַװעֶנטעֶנעֶר מִיץ אוֹיפ׳ן קאָפּ אוּן פעֶרװִירקלִיכט זִיִי נִישט; דעֶר פִילִיסטעֶר צעֶרשטרײט נִישט זײַן צוּם־דִיעֶנסט־בּעֶרײטעֶ אוֹיפמעֶרקזאַמקײַט מִיט אײגעֶנעֶר עֶרפִינדוּנגס־טעֶטִיגקײַט, אוּן װאַרט, אִין זײַן געֶדאַנקעֶנלאָזִיגקײַט, אוֹיף דִי אִימפּוּלסעֶן, עֶרפִינדוּנגעֶן אוּן בּעֶפעֶהלעֶן פוּן דעֶם אוֹיסדעֶרװעֶהלטעֶן, פוּן דעֶם געֶניעֶ. דעֶר, װעֶלכעֶר קאָן אַלײן עֶטװאָס שאַפעֶן, רעֶכעֶנט געֶװעֶהנלִיך דִי אַרבּײט פוּן אִיבּעֶרזעֶצעֶן פאַר נִידרִיגעֶר פוּן זײַן װעֶרדעֶ. דִי אַרבּײט פוּן דִי אוֹיסדעֶרװעֶהלטעֶ גײַסטעֶר אִיז — טראַכטעֶן אוּן װעֶלעֶן; דִי אַרבּײט פוּן דעֶם מִיטעֶלמעֶסִיגעֶן המון אִיז — צוּ פעֶרקעֶרפּעֶרן דִי דאָזִיגעֶ געֶדאַנקעֶן אוּן שטרעֶבּוּנגעֶן אוּן זִיִי אִיבּעֶרצוּטראָגעֶן אִין דעֶר פאָרם פוּן עֶרשײַנוּנגעֶן. אִין װאָס־זשעֶ נאָך בּעֶשוּלדִיגט מעֶן דעֶם פִילִיסטעֶר? אַז עֶר חאַפּט זִיך נִישט אַזוֹי שנעֶל אוֹיסצוּפִיהרעֶן דִי פלעֶנעֶר פוּן דעֶם געֶניעֶ? דאָס אִיז אוֹיסגעֶצײכעֶנט; דעֶרפאַר זאָל עֶר בּעֶזוּנדעֶר געֶבּעֶנשט זײַן. זײַן שװעֶרפעֶלִיגקײַט, זײַן זִיכעֶרעֶם גלײַכגעֶװִיכט, װאָס לאָזט זִיך נִישט אַזוֹי לײַכט צוּשטעֶרעֶן, מאַכעֶן אִיהם פאַר דעֶם גִימנאַסטִישעֶן אִינסטרוּמעֶנט, אוֹיף װעֶלכעֶן דִי אוֹיסדעֶרװעֶהלטעֶ גײַסטעֶר קאָנעֶן אוֹיספּראָבִּירעֶן אוּן עֶנטװִיקלעֶן זײַערעֶ כחות. אמת, ס׳אִיז שװעֶר דעֶר דאָזִיגעֶר פוּילעֶר מאַסעֶ אִין בּעֶװעֶגוּנג צוּ בּרעֶנגעֶן. דִי אָנשטרעֶנגוּנגעֶן אָבּעֶר, װאָס דעֶר געֶניעֶ מאַכט בִּיז אִיהם געֶלִינגט דאָס, זעֶנעֶן פאַר אִיהם געֶזוּנד אוּן נוּצבּאַר. אוֹיבּ װעֶלכעֶר ס׳אִיז נײַעֶר געֶדאַנק אִיז נִישט אִימשטאַנד דעֶם פִילִיסטעֶר פוּן אָרט צוּ רִיהרעֶן, אִיז דאָס אַלײן שוֹין אַ פאַקט אוֹיף דעֶם, אַז עֶר טוֹיג אִינגאַנצעֶן נִישט, אָדעֶר אַז עֶר אִיז נאָך נִישט צײַטִיג געֶנוּג; אוֹיבּ אָבּעֶר פעֶרקעֶהרט, װעֶלכעֶ ס׳אִיז קאָנצעֶפּציעֶ װִירקט גלײַך אוֹיף דעֶם פִילִיסטעֶר, אַזוֹי האָט זִי שוֹין אוֹיסגעֶהאַלטעֶן אִיהר עֶרשטעֶ אוּן װִיכטִיגסטעֶ פּראָבּעֶ.

געֶװעֶהנלִיך, אִיז עֶר נִישט אִימשטאַנד אַלײן, מִיט זײַן אײגעֶנעֶם פעֶרשטאַנד, צוּ בּעֶאוּרטײלעֶן אוּן צוּ קרִיטִיקִירעֶן דִי אִידעֶען פוּן דִי אוֹיסדעֶרװעֶהלטעֶ. עֶר בּעֶזִיצט אָבּעֶר אַ בּעֶזוּנדעֶר געֶלאַסעֶנ־

קייט און זי ניט איהם די מעגליכקייט אונבעוואוסטזיניג און דעריבער נאך זיכערער אונטערצושיידען די צייטיגע און לעבענספעהיגע אידעען און די נישט־צייטיגע און ווערטלאזע.

עס וואלט זיין פערשטענדליך, ווען די פיליסטער אליין וואלטען זיך בעקלאגט איינער אויפ'ן אנדערן און געלאכט איינער פון אנדערן, ווען איין פיליסטער וואלט א וואָרף טהון דעם אנדערן אין פנים אריין דעם דאזיגען שימפפ־ווארט, אזוי ווי איין שווארצער רופט אן, אין כעס ווערענדיג, דעם אנדערן נעגער; ווארום אין דער אמת'ן קאן איין פיליסטער ניט דעם אנדערן גארנישט מאכען: ער קאן פון איהם נישט ערווארטען נישט קיין אימפולס און נישט קיין אונטערהאלטונג; אין דעם פראסטען געזיכט פון דעם אנדערן זעהט ער דאס שפיעגעל־בילד פון זיין אייגענער פוסטקייט, און איינער דעם אנדערן געגעצט אויס לאנגווייליגקייטס־מאטיוועז. ווען צוויי פון זיי קומען זיך צונויף, שרעקען זיי זיך געגענזייטיג פאר דער מוראדיגער שטילקייט פון זייער גייסט, און זיי פאלען אריין אין יענער אונטערדריקטער שטימונג, אין יענער הילפלאזיגקייט, אין וועלכער עס פאלט געוועהנליך אריין א מענש, וועלכער איז געוועהנט צו האבען נעבען זיך שטענדיג א פיהרער, ווען יענער לאזט איהם אין שטיך. דער בעגאבטער מענש דארף אבער שעצען דעם פיליסטער. ער איז זיין עשירות, ער איז דאס געלד, וואס שפייזט איהם. מען מוז שווער ארבייטען, אום איהם פרוכטבאר צו מאכען; מ'מוז פון איז דער פריה ביז שפעט ביינאכט אקערען, זעהען, צודעקען, ברעכען, שניידען; מ'מוז שוויצען און פריערען — דאס געוועטעניש איז אבער זיכער, אויב נאר די קערענדלעך זענען גוטע. ס'פערשטעהט זיך, אז דער, וואס האט פערזעהט זיין פעלד מיט צופוילטע, שלעכטע קערנער, האט נישט וואס צו האפען אויף א געוועטעניש. ווען יעבער דאס פעלד בלייבט טוידט ביי אזא בעל־הבית'ישקייט, איז שולדיג אין דעם נישט דאס פעלד, נאר דער טרוימער, וואס ארבייט איבער איהם. פאר דעם געניע איז נאך וועניג דאס, וואס ער ארבייט אויס הויכע און אפילו פרוכטבארע געדאנקען; ער מוז זעהן אויך זיך אויסגעפינען דעם ריכטיגען ארט און די פאסענדע צייט אויף צו ענטדעקען זיינע געדאנקען. קוים פערשטעהט ער נאר ווי דער רעכט איז זיך אויסצוגעפינען דעם ריכטיגען ארט און די פאסענדע צייט, וועט ער שטענדיג געפינען פאר זיך בערייטע

פילִיסטער־מחנות, אויף צו שניידען דאס, וואס ער האט פערזעהט. ביי יעדעס מאל, וואס א קאמפאניע גרויסע גייסטער קומען זיך צונויף אויף וועלכען ס'איז באנקעט, וואלטען זיי מצד היושר געדארפט טרינקען דעם ערשטען כוס פאר דאס געזונד פון דעם פיליסטער.

און וואס איז אייגענטליך דער גרעסטער חטא פון דעם פיליסטער? דאס, וואס מ'דארף נישט לאנג זוכען, אום איהם צו געפינען; דאס, וואס ער איז פערהאן אין די גרויסע מאסען; דאס, וואס ער איז דער כלל און נישט דער פרט. וויל מען אבער איינמאל בעטראכטען איהם, זיך נישט רעכנענדיג מיט זיין צאהל, וויל מען איינמאל בעטראכטען איהם אליין אן און פאר זיך, אזוי מוז מען מודה זיין, אז ער איז א גאנץ וואוילער יונג. אויסזעהן זעהט ער אויס אממעדרסטענטייל שענער אפילו פון דער סאמע שענסטער מאלפע, און אויב ער איז נישט אזוי שען ווי אפאלא פון בעלוועדער, דארף מען פערשטעהן, אז דער לעצטער וואלט אויך נישט אזוי שען זיין, ווען ער וואלט פארשטעלען מיט זיך דעם דורכשניטליכען טיפ פון דער מענשהייט; ער איז א סך געשיקטער און פלינקער אפילו פון דעם געלעהרנטסטען הונד, ווען ער קאן אפילו נישט נאכמאכען די קונץ־שטיק פון דעם צירקוס־קלאון, וועלכען מ'וואלט אויך געהאלטען פאר אומגעלומפערט און באנאל, ווען יעדעס דארף־יונגעל וואלט אויך געקאנט אזוי שטעהן אויפ'ן קאפ און אזוי שפרינגען אין דער לופטען. דער מאסען־מענש איז גאנץ אפט בעדייטענד קליגער פון א ראק און אפילו פון א קלוגען העלפאנט, האטש זיין שכל איז נישט אזוי טיעף און שארף, ווי דער שכל פון דארווינען'ען, למשל, וואס די פילאזאפען פון דער צוקונפט וועלען איהם מסתמא שעצען נישט העכער, ווי מיר שעצען היינט די פיזיאלאגישע טעאריעס פון פארמענידעס אדער פון אריסטו. ווער עס זאגט: פיליסטער, דער זאגט איינפאך: מעהרהייט, און ווער עס פעראכטעט דער דאזיגער מעהרהייט, דער שטעלט זיך געגען די טעארעטישע יסודות, אויף וועלכע עס זענען געגרינדעט די אלע איינריכטונגען פון דער מלוכה און פון דער געזעלשאפט.

אמת, ס'זענען פערהאן א סך, וואס נישט נאר זיי האבען קיין מורא נישט דעם טריט צו מאכען, נאר, אדרבא, זיי פיהלען צו איהם א געמאכטע אדער א אמת'ע ליעבע. זיי זאגען צוזאמען מיט דעם

רוימישען דיכטער האָראַציוס: איך האַס דעם פּראָסטען המון און האַלט זיך מיט איהם פון דערווייטענס; זיי ערקלערען אויסדריקליך, אַז זיי געהערען צו דער מינדערהייט און זענען שטאָלץ דערמיט; זיי אַקצענטירען כסדר, אַז זיי פיהלען אַנדערש, טראַכטען אַנדערש און אורטיילען אַנדערש פון דעם פינסטערן המון, ד. ה. זיך אויסדריקענדיג מיט וועניגער פעראַכטונג, פון דער מעהרהייט, און קיין זאַך קאָן נישט זיין פאַר זיי מעהר בעליידיגענד, ווי זאָגען אויף זיי, אַז זיי זענען באַנאַל, מיט וואָס עס איז פאַקטיש ווידער געזאָגט נאָר דאָס, אַז זיי זענען ענליך צו דער מעהרהייט. מיר וועלען זיך באַלד בעשעפטיגען מיט דער פראַגע, פון וואַנען שטאַמט עס די דאָזיגע שנאה צום המון און צי זי האָט עפּעס אַ לאָגישען באָדען אונטער זיך; דערווייל אָבער ווילען מיר זעהן, אויף וויפיעל עס זענען לאָגיש און אויסגעהאַלטען אין זייער דענקען און ווירקען די פאָרנעהמע מענשען, וועלכע קאָנען אַזוי שטאַרק נישט ליידען דאָס, וואָס מ'רעכענט זיי צו צו דער מאַסע. ווען זיי וואָלטען ווירקליך זיין לאָגיש און אויסגעהאַלטען, וואָלטען זיי געדאַרפט אַרויסווייזען אין אַלע זייערע לעבענס־ערשיינונגען יענע שטריכען, מיט וועלכע זיי צייכענען זיך אויס פון דער מאַסע און אַרויסשטעלען כסדר די אָריגינאַליטעט פון זייער כאַראַקטער, אום מ'זאָל זיי נישט אויסמישען מיט דער געוועהנליכער מעהרהייט, וואָלטען זיי געדאַרפט דעמאָנסטראַטיוו טראָגען קליידער פון אַנ'אַנדער פאַסאָן, בעזיצען אַנדערע געוואָהנהייטען, זיטען און מאָראַלישע בעגריפען און כסדר קעמפּפען געגען די בעשטימונגען פון דער מעהרהייט. טהוען זיי דאָס? ניין, זיי טהוען ריכטיג דעם היפוך פון דעם אַלעמען. זיי געפינען פאַר געשמאַקפולער און איידעלער זיך נישט צו וואַרפען אין די אויגען, ד. ה. זיך נישט אונטערצושיידען פון דעם פעראַכטעטען המון; זיי בויגען דעם קאָפּ פאַר דער געזעלשאַפטליכער מיינונג און זיי איז זעהר נישט אַנגענעהם צו שטעהן מיט איהר אין וועלכע ס'איז געגענזעצליכע בעציהונגען; זיי שטעלען פאָר מיט זיך די שטאַרקסטע זיילען פון דעם געזעץ, וואָס איז דאָך פאַקטיש נישט מעהר, ווי די צוזאַמענגעפאַסטע אַנשויאונג פון פאָלק, ד. ה. פון דער מעהרהייט. אין דער פאָרם פון געבאָטען און פערבאָטען; זיי פערטיידיגען דעם פאַרלאַמענטאַריזם, וואָס איז געבויט אינגאַנצען אויף דעם: „אחרי רבים להטות“, ד. ה. אויף דער אַנערקענונג פון יענער מיינונג,

לויט װעלכער די מינדערהײט איז פערשקלאַפט בײַ דער מעהרהײט און איז געצװאונגען זיך אונטערגעבען איהר װילען, זײַ הלומ'ען זאָגאַר בײַ געװיסע פעלען װעגען אַלגעמײַנעס װאָהל־רעכט, װאָס איז די פערנעטערונג פון המון, די פערגעטערונג פון באַנאַליטעט. איך האָב נישט פערזעהען דאָס, אַז אַממעדרסטען טײַל לאָוט מען שװימען מיט'ן שטראָם, נישט װײַל װיל מען טאַקע שװימען אין דער ריכטינג נאָר װײַל מ'איז נישט גענוג שטאַרק צו קעמפפען מיט איהם. דער מענש, װאָס האָט אויסגעקלערט דעם שפּריכװאָרט: „אויב דו װילסט לעבען צװישען װעלף, מוזטו הוילען װי אַ װאָלף", האָט געװאָלט אויסדריקען דערמיט די קראַפט פון דער שרעקליכער גוטװענדיגקײַט, און נישט קײַן טיעפע אַכטונג צו די װעלף. ס'איז אָבער פערהאַן נאָך אַ שפּריך־װאָרט, װאָס מאַכט די שטימע פון המון פאַר דער שטימע פון פאָלק און פיהרט אַרויף דעם פיליסטער גלײַך אויפ'ן אָלימפּ. און עס בלײַבט אַ פאַקט, אַז אויך יענע, װאָס פעראַכטען דעם המון, זעהען צוצופאַסען אין דער שטיל זײַערע אַלע מעשים און פאַקטען צו דעם גײַסט פון דער מעהרהײַט און אין האַרצען זענען זײַ אַלע מסכים, אַז די אַנשויאונגען פון דעם המון זענען אין גרונד ריכטיג אַכטונגס־װערט.

אַ קלײַנע צאָהל מענשען, אַזאַ קלײַנע צאָהל, אַז מ'קאָן זי מיט די פינגער פון אײַן האַנד אויסצעהלען, האָט דעם מוט געהאַט לאָגיש צו זײַן. טרײַטשקע ריהמט דעם געבילדעטען דעספּאָטיזם, ד. ה. יענעם רעגירונגס־סיסטעם, װאָס רעכענט זיך גאָרנישט מיט דער מעהרהײַט און גיעט איבער דער ביז־צו־אײַנהײַט־צוזאַמענגע־שמאָלצענער מינדערהײַט דאָס רעכט, פאַר דאָס גאַנצע פאָלק צו דענקען און זײַן גורל צו בעשליסען. קאַרלײַל פּרעדיגט דעם העראָענ־דיענסט און פאָדערט, אַז די מעהרהײַט זאָל זײַן אינגאַנצען אונטער־געװאָרפען דעם אײַנציגען שטאַרקען אינדיװידואום. מאָנטעסקע לאַכט און זאָגט, אַז אַ געריכט פון געשװאָרענע האָט נאָר דאַן דאָס רעכט צו עקסיסטירען, װען עס נעהמט אָן פאַר אַ געזעץ דעם כלל פון פאָלגען דער מינדערהײַט, װאָרום צװישען צװעלף געשװאָרענע ריכ־טער זענען געװיס פאַרהאַן מעהר המורים װי קלוגע. דאָס איז אָבער מעהר נישט װי אַ שאַרפע פראַזע, אין װעלכער ס'איז אויסגעדריקט דער געדאַנק, אַז די מינדערהײַט איז קליגער און דורכדרינגענדער פון דער מעהרהײַט. מאָנטעסקע פערגעסט אָבער דאָס, אַז אין דער דאָזיגער

מינדערהייט, אין דער קלייגער צאָהל מענשען, וואָס שטעהען אויסער דעם ווילדען המון, זענען פערהאַן נישט נאָר אַזעלכע, וואָס זענען העכער פון דעם געוועהנליכען, דורכשניטליכען טיפּ, נאָר אויך אַזעל-כע, וואָס שטעהען ניעדריגער פון איהם; אונטער די עטליכע געצעהלטע מענשען איז פערהאַן גאווה און פוסטע נאַרישקייט, געזונדטע אָריגינאַליטעט און קראַנקהאַפטע משונעתן. די מיטגליעדער פון דער אַקאַדעמיע זענען טאַקע אַ קלייגע מינדערהייט אין דער בעציהונג צום גאַנצען פאָלק, דאָס זענען דאָך אָבער אויך איינוואָהנער פון דעם משוגעים-הויז און מאָנטעסקיען שטעהט פאַר די געפאַהר, איין פאָרשער און צוויי אידיאָטען דעם זיעג איבערצוגעבען איבער ניין מיטעלמעסיגע בירגער, וואָס עס וואָלט שוין זיין אַ נאַרישקייט. איך האָב אָבער מורא, אַז אפילו קאַרלייל און טריטשקע פעראַכטען אויך נישט דער מעהרהייט אַזוי ווי ס׳פּאַסט זיך אָדער ווי זיי אַליין גלויבען אפשר. מאָדערנער רעספּאָטיזם! העלדענדיענסט! הם! לאָמיר נאָר אָקאָרשט די זאַך גרינדליכער בעטראַכטען: ציי ליעגט דען נישט אין דעם אויסדריק „מאָדערנער רעספּאָטיזם" דאָס, אַז איין רעגירענדער געניע פיהרט דער מאַסע און ברענגט איהר אַזוי ווייט, אַז זי שטימט איין מיט זיינע אנשויאונגען און אַבזיכטען, נעמט אָן זיינע מיינונגען, לאָזט זיך געהן מיט איהם אין איין ריכטונג און בעשאַפט אַ מין האַרמאָנישע פעראייניגונג צווישען איהם מיט איהר? און דאָס העלדענדיענסט — ציי ליעגט נייט אין דעם דער פערלאַנג, אַז דער העלד, ד. ה. די אויסנאַהם-ערשיינונג, זאָל געלויבט, געפייערט און פערגעטערט ווערען פון ראובנ׳ען און שמעונ׳ען, פון הייקלען און פייטלען? מיר שיינט, אַז דאָס דאָזיגע אומקוקען זיך שטענדיג צו דער מאַסע שטימט גאָר נישט מיט דער טיעפער פעראַכטונג צו איהר. וואָס געהט עס אָן יענעם, וואָס פעראַכטעט דעם פיליסטער, דעם זעלביגען פיליסטערס מיינונג וועגען איהם? צו וואָס דאַרף ער זיין הסכמה און זיין בעוואונדערונג? לויט טריטשקע׳ס טעאָריע קומט אויס, אַז אַזאַ פרידריך דער גרויסער אָדער יאָסיף דער צווייטער האָט אייגענטליך זיך געדאַרפט אָבזאָגען פון כסא-המלוכה און איהם איבערגעבען וועלכען ס׳איז פשוט׳ען מענשען פון זיין משפחה, ווארום אַזאַ מענש, ווי פרידריך, איז צו גרויס, אום זיך אָבצוגעבען מיט אַזעלכע המונים; אַזאַ מענש, ווי ער, קאָן נישט געפינען קיין אינטערעסע אין דעם איבערציגען וועלכען ס׳איז גראָ-

בען-יונג אין זיינע גרויסע, ליכטיגע געדאַנקען, און זיינע פּערעל זענען נישט צוליעב דעם בעשאַפען געוואָרען, מ׳זאָל זי פאַר הזירים וואַרפען. לויט קאַרלייל׳ס טעאָריע איז עס אַ בעליידיגונג פאַר דער איינגענער ווערדע, ווען אַזאַ מיקעל אַנדזשעלאָ, למשל, האָט אַרויס-געשטעלט זיין „משה" פאַר די נאַרישע קוקערס פון גאַס, אָדער ווען אַזאַ געטהע האָט געלאָזען אָבדרוקען זיין „פויסט" פאַר דעם געברויך פון דערוואַקסענע טעכטער; די בראַוואָ-פּאַטשערייען פון דער מענשען-סטאַדע האָבען געדאַרפט, אַנשטאָט זיי פערשאַפען פערגניגען, פער-קעהרט: אַרויסרופען ביי זיי אַ פערדרוס, און זיי האָבען אייגענטליך געדאַרפט אויסשרייען, ווי יענער רעדנער, וואָס איז ווירקליך קאָנ-סעקווענט געווען: „מ׳אַפּלאָדירט — צי האָב איך דען געזאָגט אַ נאַרעשקייט?" אַזאַ פרידריך דער גרויסער דאַרף זיך אַלזאָ איינ-שליסען אין זיין פּאַרק און קיינע געשעפטען נישט האָבען מיט דעם געמיינעם המון, און אַזאַ גיטהע דאַרף אַוועק ערגעץ אין אַ מדבר אָדער אויף אַ וויסטען אינזעל און דאָרט דעקלאַמירען זיינע לידער פאַר זיינע אייגענע אויערן, און עס לעבע די לאָגיק!

דאָ איז פערהאַן אַ סתירה, וועלכער מ׳קאָן נישט אָבלייקענען. פון איין זייט האַלט מען אין איין איבערצייגען, אַז מ׳פעראַכטעט דעם המון, און פון דער אַנדערער זייט טהוט מען אַלץ, זיך רעכענענדיג מיט איהם. מ׳זאָגט, אַז די מאַסע פערשטעהט נישט אָבצושאַצען דעם ווערט פון אַ גאוני׳שעם ווערק, און דער בעסטער חלום פון דעם זעל-ביגען גאון איז בערימהטקייט און אונשטערבליכקייט, דאָס הייסט די אַנערקענונג פון דער מאַסע. מ׳שרייט כסדר, אַז דער המון האָט קיין שכל נישט, און דער פּאַרלאַמענטאַריזם, דאָס געריכט מיט דער ביישיצונג פון געשוואָרענע ריכטער, די עפענטליכע מ... — אַלץ אַנשטאַלטען, וועלכע זענען בעקרוינט מיט דער טיעפסטער אַכטונג, זענען כסדר געבויט אויף דעם יסוד פון דער הנהה, אַז די מעהרהייט איז נישט נאָר גענוג קלוג, אום זיך צו קאָנען פערלאָזען אויף איהר. נאָר אַז זי איז גאָר נישט פעהיג אַ טעות צו האָבען. מ׳געפינט פאַר אַ ערניעדערונג צוגערעכענט צו ווערען צו דער מאַסע, און ביי יעדעם גרויסע געשעהעניש שטאָלצירט מען דערמיט, וואָס מ׳פיהלט און מ׳טראַכט ריכטיג ווי די מאַסע. אין אַ צושטאַנד פון דעם העכס... עקסטאַז, געפינט נישט דער אַלטער רוימער קיין שענערען שבח אויף זיך צו זאָגען, ווי דאָס: „איך בין אַ מענש און קיין מענשליכע

ואך איז מיר נישט פרעמד"; און ער וואלט אפשר פון הויט ארויסגעשפרונגען, ווען א צינישער דיאלעקטיק פון זיין צייט וואלט איהם געענטפערט אויף דעם: „דו זאגסט, אז דו ביזט א מענש. עהנליך צו אלע אנדערע מענשען, הייסט עס, אז דו שטאלצירסט מיט דיין באנאליטעט?"

איך גלויב, אז איך בין אימשטאנד דעם דאזיגען ווידערשפרוך צו ערקלערען. מיר שטעלט זיך פאר מיט א איבערצייגענדער קלארקייט, אז ער איז געגרינדעט אויף א ביאלאגישען יסוד. די אונבעקאנטע קראפט, וואס מאכט פון דער טויטער מאטעריע א לעבעדיגען וועזען, ברענגט ארויס באלד אין אנהויב נישט קיין געשלעכטען, נאר אינדיווידואומען. איך וויל מיך דא נישט אריינלאזען אין די פערשידענע חקירות מכח דעם אנהויב פון לעבען און לאז שטעהן אן א זייט די פראגע וועגען דעם, צי די פראטאפלאזמא האט זיך אויסגעבילדעט אין א געוויסער צייט פון דער נישט-לעבעדיגער מאטעריע, ווי מ'גלויבט היינט בכלל, אדער — ווי פרייער מיינט — דאס לעבען האט שטענדיג פארגעשטעלט מיט זיך די אייגענשאפט פון דער מאטעריע, אזוי גוט ווי בעוועגונג און אנציהונג. גענוג איז פאר אונז דאס, אז די מאטעריע בעקומט היינט דעם אנטריעב צו דער אויסבילדונג. פון א לעבעדיגען וועזען פון די אנדערע לעבעדיגע וועזענס, וואס האבען עקסיסטירט פאר איהם און פון וועלכע ער שטאמט. די בעשעפינעשן, וואס ווערען היינט געבוירען זענען אלזא די פרוכט פון יענע בעלי חיים, וועלכע זענען שוין לאנג בעשאפען געווארען, חאטש מיר ווייסען נישט היינט, ווי אזוי די לעצטע זענען ענטשטאנען און פון וואנען זיי שטאמען. דאס לעבען איז די אויסבילדונג און צושיידונג פון איינזייטיגע שטיקשטאפ-פערבינדונגען אונטער דער ווירקונג פון זויער-שטאף; דער דאזיגער פראצעס קאן אננעהמען די פערשידענסטע פארמען און ווען די נאטור קלייבט זיך (איך דריק מיך אויס אזוי נישט גענוי און אזוי אנטראפאמארפיש נאר אום דער בעקוועמליכקייטס וועגען) צו בילדען א לעבעדיגע בעשעפעניש, האט זי די מעגליכקייט אויסצוקלויבען פאר איהר איינע פון די ביליאנען אדער טריליאנען מעגליכע פארמען. ווען זי וואלט איצט פון דאס-ניי בעשאפען לעבעדיגע וועזענס פון דער ערשטער מאטעריע, וואלט יעדע פון זיי געווים זיין אנדערש און זיי וואלטען האבען צווישען זיך נאר יענע שוואכע עהנליכקייט, וועלכע וואלט זיין דער רעזולטאט דערפון, וואס

זיי זענען דאָך אַלע, נאָך אַלעמען, דער אויסדריק און די ערשיינונגס-פאָרם פון איין און דעם זעלביגען כעמישען גרונד-געזעץ, דאָס הערקציינ פון איין און דער זעלביגער פונקציע. ביי היינטיגען טאָג אָבער ענטשטעהען די לעבעדיגע וועזענס, — וועניגסטענס יענע, פון וועלכע מיר וויסען — נישט גלייך פון דער ערשטער מאַטעריע מיט דער הילף פון אַ נאַטירליכער זעלבסטגעבורט, נאָר זיי בילדען זיך אויס פון איהר הורך דער פערמיטלונג פון אַנאַנדער אָרגאַניזם, דורך דער פערמיטלונג פון עלטערן. דער שטאָף, פון וועלכען דאָס נייע וועזען האָט זיך אויסגעבילדעט, איז אַלזאָ דורכגעגאַנגען פריהער דורך אַ בעשטימטען מעכאַניזם, האָט זיך געפונען אונטער זיין איינפלוס און טראָגט אויף זיך זיין שטעמפּעל. און אויב דאָס איז אפילו אונערקלערליך, בלייבט עס אָבער דאָך אַ אונצווייפעלבאַרער פאַקט, אַז איינע פון די אייגענשאַפטען, וואָס די מאַטעריע אָדער געוויסער זיך אויסדריקענדיג, איהר צוזאַמענזעצונג, האָט אין זיך, איז די אייגענשאַפט אָבצוהיטען און צו דערהאַלטען די איינדריקע, גרופּירונגען און פאָרמען, וואָס זי האָט איבערגענומען. אויף דעם יסוד פון דער אייגענשאַפט איז געבויט דער זכרון ביי דעם איינצעלנעם מענשען און דאָס ירושה-געזעץ ביי דעם געשלעכט. דאָס נייע לעבעדיגע וועזען, דער בוי-מאַטעריאַל פאַר וועלכען ס'איז גענומען געוואָרען פון אַן אַנדערן פריהערדיגען בעל-חי, היט אָב און דערהאַלט אין זיך די איינדריקע פון דעם לעצטען און איז ענהליך צו איהם. עס קומט אַלזאָ אויס, אַז אין איהם ווירקען צוויי פערשידענע געזעצען: דאָס גאַר-ערשטע לעבענס-געזעץ, וואָס שטרעבט צו בעשאַפען זעלבסטשטענדיגע, פערשידענע פון אַנדערע און אונאָבהענגיגע אָרגאַניזמען, וועלכע זענען צוגעפּאַסט נאָר דערצו, זיי זאָלען קאָנען אויסבילדען און פונאַנדער-נעהמען איינווייסאַרטיגע שטיקשטאָף-פערבינדונגען, און דורכפיהרען די דאָזיגע אויפגאַבע זייערע אויף אַ נייען, אָריגינעלען אַרט, ד. ה. אין איינער פון די מעגליכע פאָרמען, וואָס האָבען גאַר קיין צאָהל נישט, און נישט דוקא אין דער אָנגענומענער, לעבעדיגער פאָרם, און דאָס ירושה-געזעץ, וואָס שטרעבט דעם נייעם אָרגאַניזם ענהליך צו מאַכען צו זיינע עלטערן, צו יענע אָרגאַניזמען, פון וועלכע ער קומט אַרויס.

יעדער אָרגאַניזם איז דעריבער דער רעזולטאַט פון אַ קאַמפף צווישען צוויי טענדענצען: דעם פרימיטיווען לעבענס-געזעץ און דעם ירושה-געזעץ. דאָס ערשטע שטרעבט צו בעשאַפען נייע פאָרמען,

וואס זאלען קאנען ווייטער ציהען דעם לעבענס-פראצעס, און דאס צווייטע איבערצו׳חזרן נאכאמאל די שוין פערהאנענע סכעמא פון די עלטערן. איך בין נישט אימשטאנד גענוג שטארק אונטערצושטרייכען דעם פאקט, אז נאך מיין מיינונג איז די אונבעגרענעצטע פרייהייט, וואס די נאטור גיט דעם נייעם וועזען, זיך אויסצוענטוויקלען פון אלע מעגליכע פארמען איינע א נייע, אן׳אריגינעלע, — אז די דאזיגע פרייהייט איז געוועזען די ערשטע, און די אנדערע קראפט, וואס שטרעבט צו בעגרענעצען די פרייהייט און צו מאכען דעם נייעם ארגאניזם ענליך צו זיינע עלטערן, איז ערשט שפעטער צוגעקומען. נאר די הנחה מאכט מערשטענדליך דארווינ׳ס טעאריע; די דאזיגע טעאריע אהן דער הנחה איז נישט קיין ערקלערונג, נאר א בלויזע קאנסטאטירונג פון די בעשטעטיגטע פאקטען.

און אין דער אמת׳ן: ווען עס וואלט טאקע זיין, ווי דארווין — און מיט איהם די גאנצע מחנה פון זיינע תלמידים און מפרשים — גלויבט, אז די קראפט, וואס גיט איבער די קינדער אלע איינגעשאפטען פון די עלטערן, — אז די ירושה-קראפט איז דאס ערשטע און וויכטיגסטע געזעץ, וואס בעשטימט דעם גורל פון דער פערזענליכער ענטוויקלונג, ווי אזוי וואלט דאן געקאנט מעגליך זיין, אז איין ארגאניזם זאל אבטרעטען פון דעם געזעץ און איהם זאגאר אינגאנצען מבטל זיין? דער בעשאפענער ארגאניזם האט שטענדיג און מיט אלע זיינע אייגענשאפטען געדארפט ענליך זיין צו דעם, פון וועלכען ער קומט ארויס, און אויב די אויסערליכע בעדינגונגען וואלטען דאס מאכען פאר א אונמעגליכע זאך, וואלט דער ארגאניזם אינגאנצען געדארפט פערלוירען געהן. די גרויסע ערשיינונג פון צופאסען זיך צו בעשטימטע לעבענס-בעדינגונגען, וואס לויט דארווינ׳ס טעאריע איז זי איינע פון די הויפט-סבות, וואס האבען ארויסגערופען דער ענטשטעהונג פון די ארטען (מינים), — די דאזיגע ערשיינונג וואלט אן דער פריהערדיגער הנחה בלייבען אינגאנצען א אונ׳לעזבארע רעטעניש. דער לעבעדיגער ארגאניזם, זאג איך, איז נישט צוגעבונדען מעהר צו דער פארם, ווי צו אנאנדערער; ער דארף נאר האבען וועלכע פארם ס׳איז, וואס זאל איהם געבען די מעגליכקייט איינצואטעמען דעם זויערשטאף און אויסצוארבייטען די איי-ווייס-מאטעריען, און הוקא די דאזיגע ערשטע און אבסאלוטע פרייהייט ערלויבט איהם אנצונעהמען יעגע פארם, וואס עס פרעסען אב אויף איהם די אויסערליכע בע-

דינגונגען, אַזוי ווי אַ רוהיגער, פריי־שוועבענדער קערפּער קלייבט זיך אויס פון אַלע מעגליכע ריכטונגען יענע, אין וועלכער עס שטויסט איהם דער לייכטעסטער ווינדטעל. דער אָרגאַניזם פון די עלטערן גיט איהם זיין פאָרם: גוט; דער יונגער אָרגאַניזם נעהמט גלייך אָן די פאָרם פון זיינע עלטערן. די אויסערליכע בעדינגונגען, אין וועלכע ער לעבט, שטרעבען איהם צו געבען אַנ'אַנדער פאָרם, איהם צו מאַכען נישט עהגליך צו זיינע עלטערן: גוט; ער וועט אַוועקלאָזען די גע'ירשה'נטע פאָרם, און פאָלגענדיג די נייע אימפּולסען, וועט ער אָננעהמען די פאָרם, וואָס עס זוכען אָבצופּרעסען אויף איהם די אויסערליכע בעדינגונגען. אויף אַזאַ אופן ערקלערט זיך גלייך און לייכט די צופּאַסונגס־קראַפט, וועלכע איז שוין נישט, נאָך דער הנחה, קיין געגענזאַץ צו דעם ירושה־געזעץ, נאָר, פערקעהרט, עהנליך און גלייך צו איהם.

די ביאָלאָגיע, די וויסענשאַפט פון לעבען, קען נאָר דעם אינדיווידואום, דעם פרט, און נישט דעם געשלעכט, דעם כלל. נאָר דער פרט איז אַ זאַך, וואָס איז ווירקליך פערהאַן, וואָס איז זעלבסט־שטענדיג און שאַרף בעגרענעצט; דער כלל — דאָס איז שוין אַזוינס, וואָס איז אַ סך אונבעשטימטער, און גאַנץ אָפט איז כמעט אונמעגליך איהם גענוי צו דעפּענירען. צוויי אינדיווידוען ווערען קיינמאָל נישט צוזאַמענגעשמאָלצען און פון זיי ביידע קאָן אין קיין פאַל נישט ווערען איינער, אפילו אויך דאַן, ווען זיי זענען ביידע צוגעקלעפּט איינער צו'ם אַנדערען, ווי דער סיאַמער צווילינג. מיט די געשלעכטען איז עס שוין גאַנץ אַנדערש. זיי האַלטען כסדר אין איין ענדערען זיך — חאָטש לאַנגזאַם — און זייערע גרענעצען זענען אַזוי פליסענד און אָבגעריבען, אַז מ'קאָן זיי גאָר נישט דערקענען. די געשלעכטען ענטוויקלען זיך און נעהמען אָן אין יעדער געאָלאָגישער עפּאָכע אַנדערע פאָרמען. די געשלעכטען, וועלכע געפינען זיך היינט, זענען אַנדערש פון יענע, וועלכע האָבען געלעבט אין אַ פריהערדיגע עפּאָכע. און געוויס אויך פון יענע, וועלכע וועלען לעבען אין דער עפּאָכע, וואָס וועט קומען. די איינציגע זאַך, וואָס פערבינדט דעם פרט, דעם אינדיווידואום, מיט דעם געשלעכט, איז דאָס ירושה־געזעץ, ד. ה. די פּרימיטיווע אייגענשאַפט פון דער מאַטעריע צו בלייבען אין דער אָרדנונג, וואָס זי האָט איינמאָל איבערגענומען, און איהר צו ענדערען נאָר אונטער דעם שטויס פון נייע סבות, וועלכע זענען שטאַרקער פון דער אייגענשאַפט. די איצטיגע עקאָנאָמיע פון דער נאַטור ווייס,

ווייזט אויס, נאָר פון די לעבעדיגע וועזענס, וואָס ענטשטעהען פון אַנדערע בעלי־חיים, פון אַזוינע לעבענס, וואָס שטאַמען פון לעבען. טעאָרעטיש קאָנען מיר זיך גאַנץ שען פאָרשטעלען, אַז דאָס לעבען ענטשטעהט אַלע מאָל פון'ס־ניי פון נישט לעבעדיגע שטאָפען; און אויב מיר זעהען נישט היינט די ערשיינונג, איז עס געוויס נאָר דערפאַר, וואָס די נאַטור דאַרף נישט אויסברענגען אַזוי פיעל כחות אויף דעת בעשאַפען איין לעבעדיגען אָרגאַניזם פון דעם אַנדערן, ווי אויף דעם בעשאַפען אַ אָרגאַניזם פון דער ערשטער מאַטעריע. די נאַטור איז, ווי בעוואוסט, עקאָנאָמיש און שפּאַרזאַם. זי האָט פיינד אויסצוברענגען אַ סך כחות דאָרט, וואו זי קאָן ערגרייכען איהר ציעל מיט וועניגער. אויף אַזאַ אופן האָבען מיר דאָ די לאָגישע קייט פון די לעבענס־ערשיינונגען: די פאָרם, אין וועלכער זיי דריקען זיך אויס, איז דאָס אינדיווידואום, און נישט דאָס געשלעכט. און דאָס, וואָס די אינדיווידו'ען זענען דאָך ענהליך איינער צו'ם אַנדערן און דאָס געשלעכט זעהט אויס, אַזוי ווי עס וואָלט האָבען אַ פעסטען באָדען אונטער זיך, שטאַמט פון די צוויי סבות: ערשטענס, דערפון, וואָס ביי היינטיגען טאָג וועלען, אויף וויפיעל מיר ווייסען, די לעבענס בעשאַפען פון אַנדערע לעבענס; און צווייטענס דערפון, וואָס עס עקסיסטירט און הערשט דאָס אויבען־ערקלערטע ירושה־געזעץ. די אָבשטאַמונג פון אַ עלטערליכען אָרגאַניזם איז די סבה פון דער ענהליכקייט און דעם צוזאַמענהאַנג, וואָס מ'בעגעגענט צווישען די אינדיווידואומ'ען, און דאָס ערשטע לעבענס־געזעץ איז די סבה פון זייער זעלבסטשטענדיגקייט און פערשיעדענקייט. אין דער ווירקליכקייט זענען טאַקע גאָרנישט פערהאַן קיין צוויי אינדיווידואומ'ען, וואָס זאָלען אין אַלעמען ענהליך זיין איינער צו'ם אַנדער'ן, און עס איז זיכער זאָגאַר, אַז איין אינדיווידואום איז מעהר אַנדערש פון דעם אַנדער'ן אין די אינערליכע כעמישע און מעכאַנישע פּראָצעסען, וואָס קומען פאָר אין זיינע עלעמענטאַרע גרונדטיילען, — ווי איין געשלעכט פון דעם אַנדער'ן. דערמיט ערקלערט זיך אויך די מעגליכקייט פון עגאָאיזם, וועלכער וואָלט זיין נאַריש און אונערקלערליך, ווען מ'וואָלט מוזען בעטראַכטען דעם געשלעכט אַלס עטוואָס אַזוינס, וואָס איז ווירקליך פערהאַן און נישט נאָר אַלס אַבסטראַקציע פון דעם מענשליכען גייסט. יעדער לעבעדיגער אָרגאַניזם פיהלט קודם־כל זיין אייגענעם איך אַלס דאָס איינציגע, וואָס איז פערהאַן און עקסיסטירט, און

ערשט די העכערע אויסבילדונג פון זיין דענקען גיט איהם אריין די איבערצייגונגען דערפון, אַז צווישען איהם און די אָרגאַניזמען, וואָס זענען עהנליך צו איהם, זענען פעראַן נויטווענדיגע בעציהונגען און אַ געוויסער צוזאַמענהאַנג און אַז ער אַליין וועט פערדינען דערפון, וואָס ער וועט זיך רעכנען מיט זיי. דער געזעלשאַפטליכער אינסטינקט איז אַלזאָ נישט קיין נאַטירליכע נייגונג, ווי, למשל, דאָס געפיהל פון אָבגעזונדערטקייט און עגאָאיזם, נאָר אַ ערוואָרבענע מיינונג. דער אַלטרואיזם איז נישט קיין געגענזאַץ, נאָר די פערטיעפונג און אויסבריימונג פון עגאָאיזם, און דער מענש איז צוגעקומען צו פאָליציאישע בעגריף פון סאָלידאַריטעט, אַזוי ווי ער איז צוגעקומען צו פאָליציאישע אַנשטאַלטען און צו אַ ביודושעט: נאָך דעם, ווי ער האָט זיך איבערצייגט, אַז דאָס איז נוצבאַר פאַר איהם.

און איצט קומט צו אונזער ביאָלאָגישע בעטראַכטונג, אין וועלכער דער לעזער האָט אפשר ביז אַהער נישט געפונען קיין שום צוזאַמענהאַנג מיט דעם אָנגעהויבענעם שמועס, צו אונזער פריהערדיגער פאָרשונג. דאָס ירושה-געזעץ איז די סבה פון דער געוועהנליכקייט, פון דער באַנאַליטעט, און דאָס ערשטע לעבענס-געזעץ—פון דער אָריגינאַליטעט. די נידריגסטע פונקציעס פון אָרגאַניזם, וועלכע זענען די נויטווענדיגסטע און דעריבער אויך די אָפטעסטע און וועלכע זענען שוין מסתמא בעקאַנט געווען אויך אונזערע ווילדעס און עלטערזיידעס, זענען אונטערגעוואָרפען דעם ירושה-געזעץ; דאַגעגען אָבער די העכערע און העכסטע פונקציעס, וועלכע זענען זעלטען-ווען נויטיג, און וועלכע אונזער זיידע און עלטער-זיידע האָט גאַנץ זעלטען — און אפשר קיינמאָל נישט אויסגעאיבט אַזוי אַז זיי האָבען נישט בעוויזען צו לאָזען נאָך זיך קיין טיעפע שפּורען אין זיין אָרגאַניזם, אום צו קאָנען איבערגעהן בירושה צו די שפּעטערדיגע, — די פונקציעס ווערען דורכגעפיהרט זעלבסטשטענדיג און איינענאַרטיג. די ראָליע, וועלכע איהם קומט אוים אָפט צו שפּיעלען און וועלכע איז ביי אַלעמען די זעלבע, שפּיעלט דער אָרגאַניזם אָב אויף אַ גאַנץ באַנאַלען אופן. יענע ראָליע אָבער, וועלכע איהם קומט אויס צו שפּיעלען דאָס ערשטע מאָל, וועט ער שוין דורכפיהרען אָריגינעל, אויב ער וועט נאָר נישט קאָנען אינגאַנצען זיך אויסדרעהען פון איהר. דער גרעסטער גענין עסט אַ״ך מיט׳ן מויל און הערט אויך מיט די אויערן אַלץ איינס, ווי דער נידריגסטער וואַסערטרעגער, און דער

פראַנצעזישער דיכטער האָט גאַנץ שאַרף אויסגעדריקט דעם געדאַנק, זאָגענדיג: „מ׳מאַכט שטענדיג אימיצען נאָך, ווען מ׳פלאַנצט קרויט״. די פונקציע, וואָס איז ביי אַלע מענשען גלייך, ווערט פון אַלע מענשען גלייך דורכגעפיהרט. דערפאַר ווערט מען גלייך זעהן דעם אונטערשיעד אין דער אַרבייט פון צוויי מענשען, וועלכע מ׳וועט איבערגעבען צו גרינדען אַ געוויסע געזעלשאַפט אין אַ וויסטער, פוסטער לאַנד אָדער וועלכע מ׳וועט שטעלען די אויפגאַבע, איינצונעהמען אַ נייע, אונבעקאַנטע וועלט און איהר אויפבויען אויף דעם יסוד פון אַ נייער מלוכה-אָרדנונג.

דער אָרגאַניזם, וואָס דאָט אין זיך אַ געוועהנליכע מאָס לעבענסקראַפט, וועט קיינמאָל נישט קומען דערצו, ער זאָל אויסמאַקען וועלכע ס׳איז הויכע פונקציע; ער געהט אין דעם אויסגעטרעטענעם וועג און זוכט גאָרנישט אַזעלכע וועגען, אין וועלכע זיינע עלטערן האָבען נאָך נישט געטרעטען. קוים געפינט ער זיך אַמאָל געגען זיין ווילען אין אַזאַ נייער לאַגע, זעהט ער קודם-כל זיך איינצואַנצען אַרויסצודרעהען פון איהר, און אויב דאָס געלינגט איהם נישט, זעהט ער צו האַנדלען ביי איהר, אַזוי ווי ער האַנדעלט ביי אַנדערע, געוועהנליכע און מעהר אָפטע לאַגען, וועלכע זענען געוויסערמאַסען עהנליך צו דער. און אויב די מיטלען העלפען איהם אויך נישט זיך אַן עצה צו געבען מיט די פאָדערונגען פון דער נייער לאַגע, לאָזט ער עס איינגאַנצען „געהן, ווי עס געהט״ און האָט קיין תקומה נישט, סיידען נאָר, ווען ער האָט אין זיך באַהאַלטענע כחות, וועלכע האָבען ביי זיינע געוועהנליכע באַדינגונגען נישט געהאַט די געלעגענהייט זיך צו ענטוויקלען, און איצט דורך דער נויטווענדיגקייט ערוואַכען זיי און ווערען טעטיג. אַזאַ מענש בלייבט אַלזאָ שטענדיג אין דעם קרייז פון דער געירשה׳נטער וועלט. ער האָט מורא משנה צו זיין אפילו איין פינטעל פון די מנהגים, ביי וועלכע עס האָבען זיך געהאַלטען זיינע זיידעס און עלטערזיידעס, ער טרעט נישט אָב אויף אַ האָר פון דעם, וואָס עס טוהען און ווי עס פיהרען זיך זיינע חברים און ענדיגט זיין לעבען, אַזוי ווי ער האָט עס אָנגעהויבען: אַלע זיינע מעשים, מנהגים און בעגריפען זענען נישט מעהר, ווי אַ קאָפּיע פון דאָס אַלץ, וואָס איז געווען פאַר איהם און איז פאַרהאַן איצט אַרום איהם.

יענער אָרגאַניזם אָבער, וועלכער האָט אין זיך מעהר ווי אַ

געוועהנליכע מאָס לעבענסקראַפט, שטרעבט אַליין צו נײַע אומשטענדען און בעדינגונגען אין זײַן לעבען, און אויב דער צופאַל שטעלט איהם אַוועק אין אַזעלכע, וועט ער אָדער זיי אונטערוואַרפען זײַן אייגענע קראַפט אָדער זיך צופאַסען צו זיי, זיך נישט רעכענענדיג מיט די פערהאַנענע בײַשפּיעלען און נישט געהענדיג אין די וועגען, אין וועלכע זײַנע זיידעס זענען געגאַנגען. אַזאַ אָרגאַניזם וואַקסט טריאומפירענדיג איבער די גרענעצען פון דער געירשה'נער וועלט, וואָס קומען צו נאָר ביז אַ געוויסער הויכקײַט, און עררײַכענדיג אַזאַ הויכע ענטוויקלונגשטופע, וואָס די שוואַכערע אינדיווידואומען וועלען זיך קיינמאָל ביז איהר נישט אויפהויבען, ענטוויקעלט ער זיך פרײַ אין זײַנע אייגענע פאָרמען, וואָס זענען גאָרנישט ענהנליך צו די אַנדערע.

איך האָב אַלזאָ אָבהענגיג געמאַכט אָריגינאַליטעט און דורכשניטליכקײַט פון דער מאָס לעבענסקראַפט. איז פערהאַן די קראַפט גראַדע אין אַזאַ מאָס, וואָס איז גענוג אויסצוהאַלטען דעם אָרגאַניזם פון אַ געוויסען טיפּ, בלײַבט ער אין די פאָרמען, וואָס ער האָט איבערגענומען בירושה, און העלפט דעם געשלעכט דערהאַלטען די געוועהנליכע פיזיאָנאָמיע; אויב אָבער די דאָזיגע לעבענסקראַפט איז פערהאַן אין דעם אָרגאַניזם מעהר ווי אַ געוועהנליכע מאָס, איז זי גובר דער פוילקײַט, וואָס טרײַבט דער מאַטעריע אין די געירשה'נטע פאָרמען. אַזאַ אָרגאַניזם ענטוויקעלט זיך אין פולער פרײַהײַט לויט זײַן אייגענעם דראַנג, און בעשאַפט זיך זײַן אייגענע ערשײַנונגספאָרם און מ'קען זיך זאָגאַר ערלויבען צו זאָגען, אַז ער ווערט דער פאָטער פון אַ נײַעם אַרט אין דעם געשלעכט. דאָס לעבען איז די העכסטע פונקציע פון דער מאַטעריע; דער, וואָס בעזיצט עס אַ סך, רופט אַרויס בײַ אַלעמען אַ אינסטינקטיווע אַכטונג, ענהנליך צו דער אַכטונג, וואָס עס רופט אַרויס רײַכטום בײַ אָרעמע לײַט. און ווײַל די אָריגינאַליטעט איז געבויט אויף אַ סך לעבענסקראַפט, שעצט מען איהר העכער פאַר דער געוועהנליכקײַט, וועלכע האָט געקריגען נאָר אַ קליינעם פּראָצענט פון דער דאָזיגער קראַפט. מ'פעראַכטעט דעריבער די באַנאַליטעט און מ'ווענדעט אָן אַלע מעגליכקײַטען צו זײַן אָדער, אויב דאָס איז נישט מעגליך, לכל-הפּחות אויסצוזעהן אָריגינעל. נישט וועלען געהערען צו דער מאַסע, הייסט אַרויסשטעלען זיך פאַר אַ עושר פון לעבענסקראַפט. די פעראַכטונג צו דעם סי-

ליסטער, צו דעם געוועהנליכען גאַס-מענשען, איז איינע פון די פאָרמען, אין וועלכע עס דריקט זיך אויס די פערגעטערונג פון לעבען. מ'שטאָלצירט אַ סך מעהר מיט דער ראָליע פון אַ פאַמיליענפאַטער, ווי מיט דער ראָליע פון אַ קעסט-קינד, און יעדערן ווילט זיך בעסער פיגורירען אַלס בעזונדער טיטול-בלאַט פון אַ בוך, ווי אַלס איינגענזהטע, מיט אַ לויפ-נומער בעצייכענטע זייטעל. אַזוי אָבער, ווי יעדער פאַמיליענפאַטער איז צוזאַמען דערמיט אויך אַ זוהן און יעדער בעשעפער פון אַ נייער ליניע האָט פאַר זיך אויך אַ ליניע פון זיידעס און עלטער-זיידעס, וואָס ציהט זיך ביז אָדם הראשון אָדער ביז דער ערשטער פראָטאָפּלאַזמאַ, — איז אפילו דאָס אָריגינעלסטע אינדיווידואום אויך פערבונדען מיט דעם גאַנצען געשלעכט, און דער, וואָס בעזיצט אפילו אַ אונגעוועהנליכע מאָס לעבענסקראַפט איז אויך אין זיינע נידריגע פונקציעס אונטערגעוואָרפען דער באַנאַליטעט. דערמיט ערקלערט זיך דער געגענזאַץ אין דעם האַראַקטער פון די רייכערע נאַטורען, וואָס פון איין זייט זענען זיי אָבגעזונדערט פון דער מאַסע און ווילען מיט איהר קיינע בעציהונגען נישט האָבען, און פון דער אַנדערער זייט גיעסען זיי זיך גאַנץ אָפט צוזאַמען מיט איהר. דער פיליסטער קען שטאָלצירען האָטש דערמיט, וואָס אפילו געטהע און נאַפּאָלעאָן, נישט קוקענדיג אויף זייער אָריגינאַליטעט, האָבען אויך נישט געקענט לאַכען און וויינען, שלאָפען און זיך ראַזירען אַנדערש, ווי ער.

ביי די בעלי-חיים, וואָס זענען פונאַנדערגעטיילט אויף צוויי געשלעכטער, זעהען מיר, אַז די נקבה איז אָרעמער אין לעבענסקראַפט פון דעם זכר. פאַרוואָס דאָס איז אַזוי, ווייס איך נישט; אַ זיכערער פאַקט אָבער איז דאָס. דאַרווין האָט אין זיין בוך „די אָבשטאַמונג פון דעם מענשען" צוזאַמענגעקליבען עטליכע הונדערט זייטלעך איינצעלנע בעאָבאַכטונגען, פון וועלכע ס'איז צו זעהן, אַז ביי די מעהרסטע טייל בעלי-חיים דינט די נקבה נאָר אויף צו דערהאַלטען די פיזיאָנאָמיע פון דעם געשלעכט, דאַן ווען דער זכר דערווייטערט זיך גאַנץ אָפט פון דעם אַלגעמיינעם טיפ און ענטוויקעלט זיך אויף אַ גאַנץ אינדיווידועלער אַרט. אין דער נקבה הערשט, אויף אַזאַ אופן, דאָס ירושה-געזעץ, און אין דעם זכר — דאָס געזעץ פון אָריגינאַליטעט, וועלכען איך רעכען פאַר דעם ערשטען לעבענס-

געזעץ. די דאזיגע בעציהונג עקסיסטירט אויך ביי דעם מענשליכען געשלעכט. די פרוי איז אממעהרסטען טייל טיפיש, דאגעגען דער מאנספערזאן— אייגענארטיג. איהר פיזיאגנאמיע איז א דורכשניטליכע, עהנליך צו דער פון אלע פרויען, זיינע— א בעזונדערע, א אינדיווידועלע. די מיינונג איז דאגעגען דער געוועהנליכער אנשויאונג, די לעצטע איז אבער דורך און דורך פאלש. זי שטאמט דערפון, וואס געוועהנליך שעפט מען די פארשטעלונגען וועגען פרויען פון ליעדער און ראמאנען. די דיכטער לאזען זיך דיקטירען ביי זייער שילדערן דער פרוי נישט פון זייערע ערליכע בעאבאכטונגען, נאר פון זייערע אונבעוואוסטזיניגע געשלעכטליכע אויפרעגונגען. אין די בעלעטריסטיש-וויסענשאפטליכע ווערק איז די פרוי קיינמאל נישט קיין ניכטערע, נאטור-היסטארישע שילדערונג, נאר א אידעאלע בעשעפעניש פון א היים-אויפגעברויזטער מענליכער פאנטאזיע; דער דיכטער וויל נישט שילדערן דער פרוי, נאר איהר קאמפלימענטען מאכען; ווען ער רעדט וועגען פרויען איז ער שוין נישט קיין אביעקטיווער בעאבאכטער, נאר א אינסטינקטיווער ליעבעס-זוכער. דאס פיהרט איבער זיינע בעאבאכטונגען, און מ'קען זאגען, אז אין דער פאעזיע פון אלע צייטען און פעלקער איז די פרוי געשילדערט נישט, ווי זי איז אין דער ווירקליכקייט, נאר ווי זי שטעלט זיך פאר אין דער פאנטאזיע פון א פערליעבטען טרוימער. דאס איז א נאטירליכער רעזולטאט דערפון, וואס די גאנצע פאעזיע ליעגט פון אנהויב-אן ביי מענער אין די הענד. ווען די פרויען וואלטען ערפונדען די ליריק און דעם עפאס, וואלט די שילדערונג פון דער פרוי אין דער ליטעראטור געוויס געווען אביעקטיווער און דעריבער אויך גלייכגילטיגער. היינט, ווען דאס שרייבען ראמאנען איז, ווייניגסטענס אין געוויסע לענדער, געווארען כמעט אויסשליסליך א ווייבערשע האנד-ארבייט, חזר'ט די פרוי-פערפאסערין אויך איבער די געוועהנליכע, פון דעם מאנספערזאן ערפונדענע שילדערונג פון דער פרוי איינפאך דערפאר, וואס זי איז נישט פעהיג איבערצוואקסען די אנגענומענע אנשויאונגען און אייגענארטיג צו דענקען. „די פרוי איז אונערגרינדליך און פערשיעדענארטיג, ווי די הוואליע פון ים“, לעהרנט איין טיעפזיניגער פילאזאף; „ווער קען זיך עם ריהמען, אז ער קען דער פרוי!“ שרייט אוים א בעגייסטערטער ליריק, בעלעקענדיג זיך פון זיינע אנגענעמע פארשטעלונגען; „יעדער פרוי איז א סוד און א רעטעניש, און קיין

איינע פון די ספינקסען איז נישט ענליך צו דער אנדערער", פערזיכערט א ראמאניסט, און וועלענדיג בעסער אילוסטרירען דעם געדאנק פלאודערט ער אן א גאנצע רייהע מעשיות, וואס זענען נישט-געשטויגען-נישט געפלויגען. דאס זענען אבער אלץ נישט מעהר, ווי פוסטע פראזען, פון וועלכע די קלוגע פרויען לאכען אממעהרסטען און פון וועלכע עס האבען פערגניגען נאר די „נארישע גענז", אננעהמענדיג דאס פאר א פערזענליכען קאמפלימענט. די פרויען זענען א סך וועניגער פערשיעדענארטיג פון די מענער, און ווער עס קען איינער פון זיי, קען כמעט אלע. זייערע געדאנקען, זייערע געפיהלען, זייערע געזיכטער אפילו זענען כמעט ביי אלע די זעלביגע; גרעטכען, טאליע און אפעליע זענען אזוי ענליך איינער צו דער אנדערער, אז מ'וואלט זיי געקענט אננעהמען פאר שוועסטער מיט עטוואס נישט קיין גלייכע טעמפעראמענטען, און עטוואס נישט קיין גלייכער ערציהונג. דערמיט ערקלערט זיך אויך דאס, וואס די פרויען שפרינגען אזוי שנעל ארויף אויף דעם געזעלשאפטליכען לייטער און שטענדיג געפינען זיי זיך אויף זייער ארט. פון א שטאל-קנעכט, וואס ווערט דורך דער ליעבע פון א קייזערין „הערצאג פון קורלאנד", פיהלט מען דאס גאנצע לעבען זיינס דעם ריח פון שטאל, און דער טאכטער פון א פויער, וואס ווערט די גליקליכע בעהערשערין פון א קייזערליכע הארץ, וועט מען אין עטליכע מאנאטען און אפשר אין עטליכע וואכען ארום נישט קענען אונטערשיידען פון די דאמען, וואס זענען געבוירען און ערצויגען געווארען אין א קעניגליכען שלאס. קוים האט זיך די פרוי נאר צוגעפאסט צו די פארמען פון איהר נייען הויכען ראנג, — און ביי איהר בעזונדער נייגונג צו אלעם אויסערליכעס און קליינגליכעס קומט איהר אן די דאזיגע צופאסונג גאנץ לייכט — אזוי איז זי שוין פאלשטענדיג דערוואקסען ביז דעם ראנג; צווישען דער פרינצעסין און דער וועשין איז נישט מעהר ווי א גאנץ קליינער אויסערליכער אונטערשיעד פערהאן און דער עצם פון זיי ביידען איז די ווירקליכקייט, ד. ה. די נישט זעלבסט-שטענדיגע איבערחזרונג פון דער געשלעכטס-פיזיאנאמיע. מישלע פערייניגט זיין גאנצע פילאזאפיע פון דער פרוי אין איין ווארט; ער זאגט: „די פרוי איז א פערזענליכקייט". דאס איז איינער פון די גרעסטע טעותים, וואס מ'קען געפינען ביי דעם דאזיגען פייערדיגען, מיט א רייכער פאנטאזיע בעגאבטען, נאר איבערפלעכליכען

שריפטשטעלער. דער אמת איז ריכטיג פערקעהרט: „די פרוי איז נישט קיין פערזענליכקייט, נאָר אַ געשלעכט".

אמת, ס'זענען פערהאַן אָריגינעלע פרויען אויך. זאָל איך אָבער פֿעל'ן ביי זיך, ליעבער לעזער, דיר אַנ'עצה צו געבען? אָט האָסטו זי: היט דיך פון די אָריגינעלע פרויען. דאָס וואָס אַ פרוי איז ווייט פון דעם אַלגעמיינעם פרויען־טיפּ, איז אין אַכציג פעלען פון הונדערט אַ קראַנקהייט. די אייגענאַרטיגע פרוי אונטערשיידעט זיך פון דער געוועהנליכער, ווי אַ שווינדזיכטיגער פון אַ געזונדטען. און אין די איבעריגע צוואַנציג פעלען, ביי וועלכע איך קען זיך נישט בעניצען מיט דעם אויסדריק קראַנקהייט, איז די אייגענאַרטיגקייט אַ גייסטיגע פערביטונג פון די געשלעכטער. וואָס מ'דאַרף פערשטעהן אונטער דעם אויסדריק איז, גלויב איך, אַלעמען בעוואוסט. אין אַזעלכע פעלען האָבען מיר פאַר זיך דעם קערפּער פון אַ פרוי, מיט דעם האַראַקטער, מיט די אַנשויאונגען און נייגונגען פון אַ מאַנספּערזאָן, אָדער פערקעהרט. די מיינונג פון פּאָלק איז גאַנץ שאַרף און ריכטיג, ווען זי רופט אַן אַזאַ מין פרויענצימער „אַ מאַנספּערזאָן אין אַ קלייד". אין דעם אויסדריק ליעגט די ערקלערונג פון דער ערשיינונג. ווי נאָר אַ פרוי טרעט אַרויס פון דער געוועהנליכער גלייכפאָרמיגקייט, פערליערט זי גלייך דעם עיקר פון איהרע פּסיכאָלאָגישע געשלעכטס־אייגענשאַפטען. אַלס פאַקט, אויף צו דערווייזען די ריכטיגקייט פון דער מיינונג, קען איך בריינגען דאָס, וואָס אָריגינעלע פרויען מאַכען געוועהנליך אַ איינדריק נאָר אויף שוואַכע, אָבגעריבענע מענליכע פערזענליכקייטען, דאַן ווען מענליכע אינדיווידואומען מיט אַ שאַרף געצייכענטער גייסטיגער פיזיאָנאָמיע האָבען מעהר נייגונג צו געוועהנליכע פרויען. די ערשיינונג איז אַזוי בעקאַנט, אַז ס'איז איבריג אויסצורעכענען די נעמען געטהע, היינע, קאַרלייל, בייראָן; וויקטאָר הוגאָ און אַנדערע, וועלכע האָבען געליעבט איינפאַכע פרויען. דאָס הייסט אַלזאָ, אַז דער מאַנספּערזאָן, אין וועלכען די לעבענסקראַפט איז נישט גענוג אויף צו קענען בעשאַפען נייע פאָרמען, שטרעבט זיך צו פעראייניגען מיט אַזאַ פרוי, וואָס בעזיצט מעהר לעבענסקראַפט פון איהם, אום אַזויערנאָך צו בעפריעדיגען דעם גרונד־טריעב פון זיין אָרגאַניזם, צו בילדען אייגענאַרטיגע פאָרמען און זיי צו ענטוויקלען; דער מאַנספּערזאָן אָבער, וועלכער איז פון דער נאַטור בעסער פערזאָרגט, נויטיגט זיך נישט אין דעם; פאַר איהם איז גענוג זיין אייגענע אָריגינאַליטעט.

מיט דעם טיפּישען האראַקטער פון דער פרוי איז פערבונדען אויך די באַנאַליטעט פון אירע נייגונגען. אמת; יעדער אונגעוועהנליכער מאַנספּערזאָן, — סיי ווען די אונגעוועהנליכקייט איז אַ קערפּערליכע און סיי ווען זי איז אַ גייסטיגע — ווי יעדער אונגעוועהנליכע ערשיינונג, רעגט אויף דער פרוי'ס פאַנטאַזיע און האָט פאַר איהר אַ שטאַרקע צוציהונגסקראַפט. וואָס בעווייזט דאָס אונז אָבער? דאָס ווייזט אונז נאָר דאָס, אַז יעדע נייע ערשיינונג ווירקט שטאַרק אויף דער פרוי, אַזוי ווי עס ווירקט אויך אויף אַלע העכערע בעלי־חיים. די ערשטע אינערליכע נייגונג פון דער פרוי איז אָבער שטענדיג צו דעם געוועהנליכען, אַלטעגליכען מאַנספּערזאָן, צו דעם מאַנספּערזאָן, וואָס צייכענט זיך נישט אויס נישט מיט קיין איבעריגע הכמה און נישט מיט קיין איבעריגע טפשות, צו דעם מאַנספּערזאָן, וואָס קען מאַכען קאָמפּלימענטען לויט די גוטע מוסטערן פון דער אַנשטענדיגער געזעלשאַפט, וואָס קען רעדען פון דעם וועטער און התפעלות האָבען פון די און די פאָלקסשולען איינגעפיהרטע אידעאַלען, וואָס איז סאָלידאַר מיט דעם גייסט פון דער צייט און איז איינשטימיג מיט די מיינונגען און איבערצייגונגען פון דעם גרעסטען טייל אַנשטענדיגע בעלי־בתים, און דערצו איז די פאַרב און די פאָרם פון זיין האַלזטוך נאָך דער לעצטער מאָדע, — אַזאַ מין מייסטערווערק פון וועלכען ס'איז שאַבלאָן־מאַלענדען ראַפאַעל, וועט ניין־און־נייינציג פרויען פון הונדערט דעם קאָפּ פערדרעהען און געגען איהם וועט נישט בייי־שטעהן קיין איין עקזעמפּלאַר און העכערער מענשענבילדונג, וואָס איז געצייכענט געוואָרען פון אַ פרייער האַנד.

אין הונדערטער יאָהרען ווערט אַ מאָל אַ פרוי געבוירען, וואָס איז בעגאַבט מיט אַ געפיהל פון ליבע צו כבוד, מיט אַ געפיהל פון עהרגייציגקייט. איך בעט דעם לעזער, ער זאָל נישט פערבייטען דעם דאָזיגען הויכען געפיהל מיט דער געמיינער גאוה, וואָס גיט זיך גאַנץ אָפט אויס פאַר דעם ערשטען. פרויען, וואָס הערשען מיט דער הילף פון זייערע אינטריגעס, קאָמעדיאַנטקעס, ליאַלקעס, כאָרעטקעס, סאַלאָן־דאַמען, וואָס ווילען גלענצען, און נאָך אַזעלכע, בילדען זיך אפילו גאַנץ אָפט איין, אַז זיי זענען עהרגייציג; זיי הויבען דאָס אָבער גאָרנישט אָן צו זיין. זיי דאַרפען נישט מעהר, ווי דעם אונמיטעלבאַרען איינדריק פון זייער פערזענליכקייט; זיי ווילען בעפריעדיגען זייער ניעדעריגער אייגענליעבע, דערמיט, וואָס אַלע

װעלען זיי אַנערקענען פאַר שען, פאַר געשמאַקפאָל געקליידעט, פאַר קלוג; זיי װילען, אַז אַ סך פרויען זאָלען זיי מקנא זיין, אַז אַ סך מענער זאָלען ליגען ביי זייערע פיס, אַז אין גאַס זאָל מען זיך אָבשטעלען קוקען אויף זיי, און אין טעאַטער זאָל מען כסדר האַלטען אָנגעשטעלט געגען זיי דעם בינאָקעל. זיי דאַרפען נאָר די אויסערליכע, נאַרעשע ערשיינונגען, װאָס געהען צוזאַמען מיט דער אָרטיגער בערימטקייט. עהרגייציגקייט איז אָבער גאָר אַן אַנדער זאַך; דאָס איז אַ געװאַלטיגע שטרעבונג צו פערקערפערן דעם אייגענעם איך אין װעלכען ס'איז װערק, אין װעלכער ס'איז שעפפונג, װאָס זאָל פערזיכערן דעם שעפפער אַ עקסיסטענץ, אַ סך אַ לענגערע און אַ װייטערע פון זיין קערפערליכען לעבען; דאָס איז אַ ליידענשאַפטליכער קאַמפף געגען דעם אַלגעמיינעם געזעץ פון דער פערגענגליכקייט, אַ דויכער פערלאַנג צו דערהאַלטען און אָבצוהיטען דעם אייגענעם איך, װעלכען מ'רעכענט פאַר אַ פולבערעכטיגען, שטאַרקען און נויטיגען װעזען, אין זיין בעזונדער פאָרם און דער נאַטור אַליין זאָגאַר צװינגען איהם צו שיצען. דאָס, װאָס מ'רופט אַן עהרגייציגקייט, שטאַמט פון דעם ערשטען לעבענסגעזעץ און זי טאַקע איז דער שאַרפסטער אויסדריק פון דעם געזעץ. דאָס לעבענסגעזעץ שטרעבט נישט נאָר צו זעלבסטשטענדיגע אָרגאַנישע אויסבילדונגען, װעלכע זאָ'ען נישט עהנליך זיין צו קיין אַנדערע, נאָר פראָבירט אויך דערהאַלטען די דאָזיגע אויסבילדונגען, פערזיכערען זיי אַ לאַנגע עקסיסטענץ און, אויב דאָס איז מעגליך, ענטװיקלען פון זיי אַ נייעם אַרט. די עהרגייציגקייט איז געגרינדעט אויף דעם בעזיצען אַ סך לעבענסקראַפט, און דאָס טרעפט זעלטען ביי פרויען. זיי הלומ'ען דעריבער, אמת, װעגען נצחונות, קיינמאָל אָבער נישט װעגען דער אַזוי-גערופענער אונשטערבליכקייט. דער פרוי אינטערעסירט נאָר די געזעלשאַפט, װעלכע קען איהר גלייך מיט היץ אויסשרייען: „מאַדאַם, איך ליעב אייך!": יענע נאָך נישט געבוירענע דורות פון דער װייטער צוקונפט, װאָס זייערע קאָמפלימענטען און בוקעטען קענען שוין צו איהר נישט קומען, האָבען פאַר איהר קאָקעטעריע קיין שום אינטערעסע נישט; איהר פעהלט אינגאַנצען יענער נאַטירליכער פערלאַנג זיך אָבצוזונדערן פון דעם אַלגעמיינעם געשלעכטס-טיפ און צו גרינדען אַ נייעם אַרט, פאַר װעלכען זי זאָל דינען אַלס מוסטערבילד.

דערמיט, װאָס דאָס ירושה-געזעץ האָט אין דעם פרויען-

ארגאניזם א גרעסערע שליטה, ווי דאס לעבענסגעזעץ, ערקלערן זיך אויך די איבריגע אייגענטימליכקייטען פון דעם פרויען־כאראקטער. זי איז כמעט שטענדיג א שונא פון פראגרעס און די פעסטסטע שטיצע פון דער רעאקציע אין יעדער פארם און אויף יעדען געביט. זי האלט זיך לײַדענשאפטליך ביי אלטעם און טראדיציאנעלעם און קוקט אויף יעדע נייעם,— אויך וויפיעל עס האנדעלט זיך נישט וועגען דער מאדע, פון וועלכער זי ערווארטעט די פערגרעסערונג פון איהר קערפערליכער שענקייט— ווי אויך א פערזענליכער בעליי־דיגונג. שקלאפיש נאכטועענדיג דאס אלץ, וואס איז געטהון געווארען פאר איהר, פערוואנדעלט זי אין איהר געדאנקען־וועלט רעליגיאן אין אבערגלויבען, קלוגע איינריכטונגען אין אויסערליכע פארמען, געדאנ־קען־רייכע האנדלונגען אין פוסטע צערעמאניעס, און די זיטען פון דעם געזעלשאפטליכען לעבען, וועלכע האבען זיך אויסגעבילדעט מיט דעם צוועק, בעקוועמער צו מאכען די מענשליכע בעציהונגען צווישען זיך,— אין א טיראנישער און נארעשער עטיקעטע. זי איז שטענדיג (אויסער די זעלטענע אויסנאהמען, וועלכע איך האב שוין דערמאהנט) א גייסטי־גער אויטאמאט, וואס דארף זיך בעוועגען, אזוי ווי מ׳האט איהם אנגעשטעלט, און וועלכער קען אליין נישט ענדערן דעם מעכאניזם פון זיין גאנג.

איצט, נאכדעם ווי איך האב ערקלערט מיין ביאלאגישע בעגרינדונג פון דער באנאליטעט, פערשטעהט זיך שוין מיין מיינונג וועגען די גרענעצען פון דער אריגינאליטעט— פון זיך אליין. סוביעק־טיוו זענען איהרע רעכטע אונבעגרענעצט, אביעקטיוו האבען זיי אבער יא א גרענעץ. ווען איך בין אליין, קען איך מיר זיין אריגינעל; ווען אבער איך געה צו צום המון, איז מיין ערשטע בירגערליכע פליכט צו זיין געוועהנליך. אזעלכע געדאנקען און האנדלונגען, וואס זענען נוגע אויסשליסליך נאר זיך אליין, זענען ביי יעדערן פריי פון יע־דער געוועהנליכער אפוטרופסות; יענע האנדלונגען אבער, וועלכע ריהרען אן דעם לעבענסקרייז פון אנדערע, דארפען שוין אויף זיך טראגען די הערשאפט פון די אלגעמיינע, געזעלשאפטליכע רעגעלן. א דאנק דער קראפט פון דעם ערשטען לעבענסגעזעץ בין איך טאקע א אונאבהענגיגעם, זעלבסטשטענדיגעם וועזען, ווי א בעזונדער ארט פאר זיך, וואס איז גארנישט עהנליך צו קיין אנדער וועזען און וואס ענטוויקעלט זיך נאר לויט זיינע אייגענע ארגאנישע געזעצען; צו־

ליעב דער קראַפּט אָבער פון דעם ירושה-געזעץ בין איך אין אַ געָ-
וויסער הינזיכט צוזאַמענגעבונדען מיט'ן אַלגעמיינעם געשלעכטס-טיפּ,
מיט די וועזענס, וואָס אַ דאַנק דער זעלביגער אָבשטאַמונג זענען זיי
ענהליך צו מיר, און דער טייל פון מיין פּערזענליכקייט געפינט זיך שוין
אויסער די ספערען פון מיין פרייער זעלבסט-בעשטימונג. דאָ קומט
פאָר מיט יעדען פון אונז דאָס זעלבע, וואָס מיט דעם סיאַמער צווילינג.
טראַכטען קען זיך יעדער קאָפּ פאַר זיך, מונטער אָדער טרויעריג,
קלוג אָדער נאַרעש; געהן אָבער אָדער זיצען מוזען ביידע נפשות
צוזאַמען. די דאָזיגע לאַגע לאָזט זיך אָנווענדען אויך אין דער בעציהונג
צו נאָך ערשיינונגען. זי פערטיידיגט דעם געדאַנק פון אַלגעמיינעם
וואָהלרעכט, זי הנפּה'ט דער דעמאָקראַטיע, זי שטיצט די הערשאַפט
פון דער מעהרהייט אין געזעלשאַפטליכע און אין רעגיערונגס-אַנגעָ-
לעגענהייטען. מיין גייסטיגער האָריזאָנט געהער צו מיר אַליין; דאָרט
דאַרף איך נישט פערטראָגען קיין זאַך, וואָס שטערט מיך אָדער
וואָס געפעלט מיר נישט, און איך קען מיר מיט דעם שפּיץ פון
מיין שוך רוהיג אַוועקוואַרפען דעם שטריימעל, וואָס זיינע עקען
שטופען זיך מיר אין די אויגען, ווי אַ בעוואַקסענער באַרג, אויסער
די גרענעצען פון מיין האָריזאָנט; די גאַס אָבער, די שטאָדט, דאָס
לאַנד געהערן אונז אַלעמען צוזאַמען; דאָ ביזטו, — מיין ברודער,
געעהרטער פיליסטער; דאָ דאַרף איך דיר אין די אויגען קוקען און
זעהן, וואָס דו פערלאַנגסט; דאָ טאָר איך קיין זאַך נישט טהון
אַזעלכעס, וואָס דיר געפעלט נישט און אויב איך וויל, אַז דו זאָלסט
מיר אַ טובה טהון, צווינגט מיר מיין פערשאָלטענע פליכט צו זאָגען
דאָס דיר אין אַזאַ שפּראַך, וואָס דו פערשטעהסט זי, און דיר עס
צו בעווייזען מיט אַזעלכע מופתים, וואָס קענען דיך איבערצייגען.
דעריבער קען נישט זיין קיין אָריגינעלער פּאָליטיקער, געזעצ-
געבער אָדער מלוכה-מענש. וואָס מעהר באַנאַל יעדער פון זיי איז,
אַלץ בעסער איז עס פאַר איהם, אַלץ בעסער פאַר זיין פאָלק. דער,
וואָס זיין אויפגאַבע איז צו שאַפען אינסטיטוציעס פאַר דעם גרויסען
המון, מוז זיך רעכנען מיט דער מעהרהייט און נישט מיט די איינצעלנע.
דער מיליטערישער שניידער נעהט די שינעל'ן פאַר'ן גאַנצען פאָלק
לויט אַ אַלגעמיינער מאָס, נישט לויט דער מאָס פון זיינעם אַ בעָ-
קאַנטען שען-געוואַקסענעם סאָלדאַט און וואָס עס קומט אַרויס דער-
פון, וואָס דער פוקס פערבעט צו זיך דעם באָציאַן (שטאָרך) און

איז אידם מכבד מיט גוטע זאכען אין זיינע פאמיליען-געסעס, מען יעדערער איבערלייענען אין די קינדערשע פאבעל-ביכלעך. דאס נאטירליכע שפיעל פון די קרעפטען שטערט אליין אויך יעדע אריגינאליטעט בנוגע צו די אינטערעסען פון דער מענשהייט אדער פון פאלק. מ׳דארף נישט זיין בעזונדער טיעפזיניג, און נישט קיין בעזונדערער שארפער בעאבאכטער, אום צו בעמערקען, אז יעדע גרויסע פערזאמלונג איז מיטעלמעסיג. פראבירט צוזאמענקלייבען פיער-הונדערט געטהע׳ס, קאנט׳ס, העלמהאלצ׳ס, שעקספיר׳ס, ניוטאנ׳ס א. א. וו. און גיט זיי אויף צו בעהאנדלען און צו בעשטימען געוויסע קאנקרעטע פראגען. ס׳קען זיין, אז זייערע רעדעס וועלען זיין שענער און בעסער פון די רעדעס, וואס ווערען געהאלטען אויף א פערזאמלונג פון געוועהנליכע מענשען; זייערע החלטות אבער וועלען זיין אקוראט די זעלביגע, ווי פון יענער פערזאמלונג. פארוואס? ווייל יעדער איינציגער פון זיי בעזיצט אויסער די פערזענליכע אייגענשאפטען, וואס מאכען אידם פאר א אויסגעצייכענטער אינדיווידואליטעט, אויך געירשה׳נטע געשלעכטס-אייגענשאפטען, וועלכע זענען איינע און די זעלבע נישט נאר ביי די אלע מיטגליעדער פון דער פערזאמלונג, נאר אויך ביי די אלע פשוט׳ע פערביייגעהער פון גאס. מ׳קען דאס אזוי אויסדריקען: אלע נארמאלע מענשען בעזיצען געמיינזאם א זאך פון גלייכען ווערט, וואס מיר וועלען אנרופען א, און די אויסגעצייכענטע פערזענליכקייטען האבען דערצו נאך עפעס, אזוינס, וואס איז ביי יעדען פערשיעדען און וואס מיר וועלען אנרופען אויך פערשיעדען, למשל ב ג ד און אזוי ווייטער. אויב אלזא עס קלייבען זיך צוזאמען פיער הונדערט מענשען, וועלכע זענען אפילו אלע גאונים, בעקומען מיר אויך פיערהונדערט „א״-ען, געגען איין ב, איין ג, איין ד און אזוי כסדר; עס קומט דעריבער אויס, אז די פיערהונדערט „א״-ס זענען שטענדיג מנצח די איינצעלנע ב׳ען, ג׳ען, ד׳ען, ה׳ען און אזוי ווייטער, ד. ה. אז דער אלגעמיין-מענשליכער עלעמענט פערטרייבט דעם אינדיווידועלען, און די ווארעמע היטעל פון דעם נאכט-וועכטער פערשטעלט דעם עהרען-הוט פון אוניווערזיטעט. דאס פערשיעדענארטיגע לאזט זיך נישט צוזאמענרעכנען, און מ׳קען זיך גיכער פארשטעלען א פארטיי פון איבערפלעכליכע קעפ, ווי א פארטיי פון געניעס. איבער דעם געשמאק פון זייערע קריט, איז די בעשליעסונג מיט דער הילף פון דער מעהרהייט שטי-

מען גאַנץ לאָגיש, די דאָזיגע אָבשטימונג האָט אָבער קיין ווערט נישט דאָרט, וואו עס האַנדעלט זיך וועגען פערשידענע וועלטאַנשויאונגען. ווען מ'וואָלט איינגעאָרדענט אַזאַ מין אָבשטימונג איבער אַזעלכע פראַגען, וואָלט פאַר יעדער וועלט-אַנשויאונג אָבגעגעבען געוואָרען איין שטימע — די שטימע פון איהר בעשעפער.

אין דערווירקליכקייט איז אַלזאָ דער פיליסטער דער בעל-הבית פון לאַנד, און דער איינגע'עקשנ'טסטער אָריגינאַל מוז אויך מיט-טאַנצען צום טאַקט, ווען מ'שפּילט די אַלגעמיינע האָפּקע. נישט די גייסטיגע אַרבייט פון אַ דזשאָן סטואַרט מילל אָדער פון אַ הערבערט ספּענסער בעשאַפט דעם אינהאַלט פון אַלע געזעלשאַפטליכע אַנשטאַלטען און פון דער גאַנצער פּאָליטיק, נאָר דער סטערעאָטיפּירטער געדאַנק פון וועלכען ס'איז קרעמער, וואָס קריכט קוים דורך זיין צייטונג מיט דער הילף פון דעם ווייז-פינגער. דער אייגענאַרטיגסטער געניע פערליערט זיין פיזיאָנאָמיע און ווערט פערזונקען אין דער מאַסע, וואָס לויפט צום וואַהל-קעסטעל אין די וואַהל-טעג.

צי דאַרף דען אָבער דער געניע זיך אָבזאָגען דעריבער פון צו פערשפּרייטען זיינע נייע געדאַנקען, וואָס זענען נישט ענהליך צו די אַלע ביז-אַהער-בעקאַנטע, צי דאַרף ער זיך אָבזאָגען דעריבער פון דער שטרעבונג זיי צו פערווירקליכען און פון דער אַרבייט זיי פערשטענדליך צו מאַכען פאַרן המון? אין קיין פאַל נישט. נישט נאָר ער דאַרף דאָס נישט, — ער קען דאָס גאָרנישט טהון. וואָרום מיר האָבען דאָך שוין געזעהען, אַז יעדע אָריגינעלע פערזענליכקייט בעזיצט פון דער נאַטור אַ אונבעצווינגליכע שטרעבונג זיך צוצובינדען צו דער מאַסע און איהר צו ענדערן לויט זיין פאָרם. און אויב דער געניע מוז זיך יאָ פון עפּעס אָבזאָגען, איז עס נאָר דערפון, צו פּראָפּאַגאַנדירען זיינע אַנשויאונגען אין דער פאָרם פון בעפעהלען און נישט וואַרטען, ביז די מאַסען-אַרמעע וועט איהם פאָלגען, ווי אַ גוט דיסציפּלינירטער פאָלק. ער דאַרף פּרעדיגען, און נישט קאָמאַנדעווען. צווישען די ביידע אויסדריקען איז אַ געוואַלטיגער אונטערשיעד פערהאַן, — דער אונטערשיעד צווישען דעם מיסיאָנער און דעם אָפיציער. איך האָב אויבען געזאָגט, אַז דער פיליסטער איז דאָס פעלד פון דעם געניע. דער משל געפעלט מיר אַזוי, אַז איך קעהר מיך אום צו איהם נאָכאַמאָל. דעם אָריגינעלען דענקער קומט אויס זיך צו פערנעהמען מיט אַ שווערער בעל-הבתי'שקייט, אַזוי

ווי דעם קינדער-ערציהער — מיט אַ אידעאַלער גאָרטען-קונסט. דעם לעצטער זעצט נאָר צו צו די יונגינקע פּלאַנצונגען פערטיגע צווייגעלעך, וואָס זענען אויסגעוואַקסען אויף אַנדערע אידעלע, אַלטע בוימער, און דער ערשטער דאַרף מיט'ן האַנד פונאַנדערשיטען די זאָמען און דורכהאַקערנדיג מיט'ן שוויים דעם באָדען, מוז ער נאָך געדולדיג וואַרטען, ביז עס ווייזען זיך די ערשטע אויסגעוואַקסענע קערנדלעך. דאָ איז אַלץ אַ פראַגע פון צייט. דער געוועהנליכער מענש וויל איבערנעהמען זיינע געדאַנקען בירושה, און נישט אַליין אויסאַרבייטען זיי. אויב מ'וויל אַלזאָ וועלכען ס'איז געדאַנק מאַכען פאַר דער אַלגעמיינער ירושה פון דעם קומענדיגען דור, דאַרף מען איהם אַריינבריינגען אין דעם איצטיגען. די פאָרשטעלונגען און אידעענפערבינדונגען, וואָס האָבען זיך שוין געפונען אין דער קאָפּ פון זיידען און עלטער-זיידען און האָבען זיך אָפּט איבערגע'חזר'ט אין דעם פערלויף פון אַ סך דורות, — די געדאַנקען און פאָרשטעלונגען ווערען דער גרונדטייל פון אָרגאַניזם און זיי אַליין אָרגאַניזירען זיך. פערנעהמען זיך מיט זיי איז פאַר'ן אָרגאַניזם נישט שווערער, ווי עסען, געהן, שלאָפען, ד. ה. ווי אויספירען וועלכע ס'איז אַלגעמיינע אָרגאַניש-געוואָרענע פונקציע. דאַגעגען אָבער נייע פאָרשטעלונגען און אידעען-פערבינדונגען, וואָס ערשיינען דאָס ערשטע מאָל פאַר'ן אינדיווידואום, שטערען די גאַנצע אַרבייט פון דער דענק-מאַשין, רופען אַרויס די נויטווענדיגקייט פון נייע אַיינריכטונגען, בכדי זיי זאָלען זיך קאָנען אָננעהמען און פאָדערן אַ שטאַרקע אויפמערקזאַמקייט צוזאַמען מיט דער אַריינמישונג פון דעם ווילען מיט'ן בעוואוסטזיין. עס איז ריכטיג, ווי ביי דער מעכאַנישער וועבעריי. אַזוי לאַנג, ווי עס וועבט זיך דער אַלטער מוסטער, אויף וועלכען די מאַשין איז אָנגעשטעלט און דער אַרבייטער איינגעאיבט, געהט אַלץ גלאַט, ווי אין שלאָף; דער אַרבייטער קאָן זיך אַוועק'חלומ'ען אין די וויטעסטע וועלטען און דאָס געוועבעכץ וואַקסט אַ אַרשין נאָך אַ אַרשין. נעהמט מען אָבער אַריין אין דער מאַשין אַ נייעם מוסטער, אַזוי מוז מען שוין דעם וועבשטוהל פונס ניי אָנשטעלען, די קייט אַרומקניפּען — דער אויפזעהער מוז שוין אַליין אויך אַ האַנד צולעגען, דער אַרבייטער מוז זיך בעקוועם מאַכען אויף זיין בענקעל, גרייט צו פלייסיגער אַרבייט, קורץ: דאָס געוועבעכץ מאַכט זיך שוין נישט מעהר אַליין, נאָר וויל דורכאויס מ'זאָל צולעגען צו איהר האַנד און קאָפּ. פּשוט'ע

מענשען טויגען נאָר צו אָרגאַנישער גייסטיגער אַרבייט און זענען נישט פעהיג צו קיין אַנדערער. זיי זענען נישט שטאַרק און נישט געשיקט גענוג, איינצוריכטען זייער וועבשטוהל פאַר אַ נייעם מוסטער. דערפאַר איז די אויפגאַבע פון די העכערע נאַטורען נישט נאָר נייע מוסטערען צו ערפינדען, נאָר אויך אַזוי איבערצושטעלען די וועבשטוהלען אין דער גרויסער פאַבריק, וועלכער מ'רופט מענשהייט, אַז זיי זאָלען קאָנען וועבען דעם נייעם מוסטער, ווי זיי האָבען פריהער געוועבט דעם אַלטען. די מאַסע לאָזט נישט צו צו זיך קיין נייע געדאַנקען, נישט ווייל זי וויל זיך מיט זיי נישט פערנעהמען, נאָר ווייל זי קאָן דאָס נישט טהון. דאָס פאָדערט אָנשטרענגונג, יעדע אָנשטרענגונג איז שמערצליך און וויל קיינער נישט צולאָזען צו זיך.

דאָס אַלץ איז אין פלוג דאַגעגען דעם פאַקט, וועלכער איז אַלעמען גוט בעקאַנט, אַז דער המון האָט, פערקעהרט גאָר, ליעב נייעס און יעדע נייע זאַך האָט ביי איהם אַ ערפאָלג. ס'איז אָבער גענוג נאָר עטוואָס טיעפער די זאַך צו פערשטעהן, אום צו זעהן, אַז די סתירה האָט קיין גרונד נישט.

צו עמפפינדונג און צו בייוואוסטזיין קומען צו נאָר די ענדערונגען אין אונזער נערווען-סיסטעם. ווען אין דעם לעצטען ריהרט זיך קיין זאַך נישט, דערגעהט אונזער דענקענדער און פיהלענדער איך אויך גאָר-נישט. דאָס מיטטיילונגען-ביוראָ אין אונזער אָרגאַניזם איז נישט איינגעריכטעט לויט יענעם מוסטער, לויט וועלכען אין'ם מיטעלפונקט פון אונזער איך וואָלט זיך דאַרפען געפינען אַ וואַכעדיגער איבעראויפזעהער, וואָס זאָל אַלע מינוט אַרויסשיקען שליחים אין די פאָדערשטע צימערן און אין קאָרידאָר אַ פרעג טהון, צי עס איז נישט פאָרגעקומען עפעס נייעס; אונזער איבער-אויפזעהער זיצט זיך גאָר אונבעוועגליך ביי זיין טיש טיעף-אינווענדיג, אין קאַבינעט, וואו עס לויפען זיך צוזאַמען אַלע מעלדונגען פון אויסענווענדיג. קומען קיין מיטטיילונגען איננאַנצען נישט אָן, האַלט ער זיך רוהיג, דרימעלט זאָגאַר צו אַ ביסעל און ווייזט נישט אַרויס קיין שפור פון לעבען. ווען אָבער פון אויסענווענדיג קומט אָן די ידיעה: „מ'קלאַפט אין דעם רעכטען טויער!" אָדער: „אין'ם פענסטער פון ערשטען שטאָק האָט מען אַ שטיין געוואָרפען!" אָדער: „דער וואַכט-פאָסטען אין'ם פאָרהויף נעהמט איבער אַ טראַנספּאָרט

שפּיַזו", — האָפּט זיך דער איבער אויפזעהער גלייך אויף און גיעט אויגענבליקליך וועניגסטענס די בעשטעטיגונג, אַז די ידיעה איז ערהאַלטען געוואָרען, אָדער ער ענטפערט מיט אַ בעפעהל וועגען דעם, וואָס האָט געזאָלט פאָרקומען צוליעב דער מיטגעטיילטער געשעהעניש. ווען עס וואָלט מעגליך זיין, אַז די וועלט זאָל פּלוצלונג פערגליהערט אָדער אונבעוועגליך ווערען, וואָלטען אונזערע נערווען בלייבען אין דעם צושטאַנד, אין וועלכען זיי האָבען זיך געפונען; קיין זאַך וואָלט נישט געווירקט אויף זיי, קיין זאַך וואָלט זיי נישט אויפגערעגט, קיין זאַך וואָלט נישט אַרויסגערופען אין זיי אַזאַ ענדערונג, וואָס וואָלט געקאָנט צוקומען ביזן בעוואוסטזיין. אונזערע אויגען וואָלטען נישט זעהען, אונזערע אויערען וואָלטען נישט הערען. די פּאָרפּאָסטען וואָלטען געשטעלט געוועזען ביי דער אויסערליכער גרענעץ פון אונזער פּערזענליכקייט, זיי וואָלטען אָבער נישט האָבען אויף וואָס אַכטונג צו געבען און וואָס אונז מיטצוטיילען. מיר וואָלטען אויפהערען טראַכטען, און אונזער בעוואוסטזיין וואָלט זיין ווי פערזונקען אין אַ טרוימלאָזען שלאָף. עמפּפינדען הייסט אַלזאָ אויפנעהמען די ענדערונגען, וואָס קומען פאָר אין איין ווינקעל פון אונזער נערוועניסטעם דורך דעם, וואָס איין בעשטעהענדער צושטאַנד געהט איבער אין אַן אַנדערען. די כמעט אונמעסטבאַרע קורצע צייט צווישען דער ענדע פון איין צושטאַנד און דעם אָנהויב פון אַן אַנדערן איז אייגענטליך דער גאַנצער אינהאַלט פון אַ נייער עמפּפינדונגס-וועלט. דערפון איז צו דרינגען, אַז דער מענש מוז פריהער האָבען אַ געוויסע אָנרעגונג, אַ געוויסען אימפּולס, אום צו קאָנען דענקען, אום בעוואוסטזיניג צו עמפּפינדען זיין איך. די אָנרעגונג אָבער קומט נאָר דורך דער ווירקונג פון ענדערונגען, ד. ה. פון עפּעס אַ נייעס. און אַזוי ווי דאָס בעוואוסטזיין פון דעם אייגענעם איך איז די נויטווענדיגע בעדינגונג פון אַלע אַנגענעמע עמפּפינדונגען, אַזוי ווי דאָס דאָזיגע בעוואוסטזיין איז זאָגאַר פאַר זיך אַליין אַ אַנגענעמע עמפּפינדונג, און אפשר די אַנגענעמסטע און שטאַרקסטע פון אַלע, ווערט יעדע נייעס, יעדע ענדערונג, וואָס ווירקט אויף די נערווען און ווערט אַזויערנאָך דער קוואַל פון דעם זעלבסט-בעוואוסטזיין, אויפגענומען מיט פערגניגען און מיט אַ געוויסער ערוואַרטונג. בכדי אָבער די ענדערונג זאָל מאַכען אַ גוטען איינדריק, איז גאָר נישט נויטיג, זי זאָל קומען דוקא פּלוצלונג און זאָל דוקא שטאַרק זיין.

דאָס נייַע, וואָס ווירקט אויף די נערווען און רעגט זיי אויף, דאַרף זיך אונטערשיידען פון דאָס אַלטע נאָר עטוואָס, נאָר מיט איין רגאַד, מיט דער שאַטירונג. דאָס נייַע מוז זיין דער שכן פון דאָס אַלטע און קומען אַלס פאָרטזעצונג פון איהם. מ'קען דאָס אילוסטרירען מיט אַ בעקאַנטען ביישפּיעל: אַ נייַער פאַסאָן פון אַ פראַק ועט גאַנץ לייַכט אַריין אין דער מאָדע, ווען ער וועט נישט ענדערן די גרונד-ליניען פון דעם לייַכטזיניגען און צוזאַמען דערמיט זעהר בכבודיגען בגד און וועט אָבטרעטען פון דעם אָנגענומענעם פאַסאָן נאָר אין די נישטוויכטיגע איינצעלהייַטען, ד. ה. ווען ביי איהם וועלען זיין קורצערע אָדער מעהר-קייַלעכדיגע פאָלעס, שמעלערע אָדער ברייטערע ברוסט-לאַצען און די לאַצען — גלאַטע אָדער אַרומגענעהטע מיט זיידענס. דאַגעגען אָבער וואָלט גאַנץ שווער אָנקומען וועלכען ס'איז שטאַרק-גייַסטיגען און פון-יעדען-פאָראורטייל-פרייַען שניידער אַריינצובריינגען אין דער מאָדע אַ פּאַראַד-אַנצוג, וואָס וואָלט אין גאַנצען גאָר נישט ענליך זיין צו דעם ביזהעריגען פאַסאָן און אויסזעהען, ווי אַ רוימישע טאָגאַ אָדער ווי עפּעס אַזוינס, וואָס איז נאָך מעהר אונבעקאַנט. דאָס נייַע, וואָס איז דורך-און-דורך אַנדערש פון דאָס אַלטע, רופט אַרויס אַזעלכע אונאַנגענעמע געפיהלען, וואָס קאָנען צושטייַגען ביז אַ שטאַרקען עקעל, ביז אַ שרעק. לאָמבראָזאָ, דער גרויסער איטאַליענישער פּסיכאָלאָג, האָט געפונען פאַר דעם גייַסטיגען צושטאַנד אַ געלונגענעם וואָרט: ער רו-ט אָן דעם דאָזיגען עקעל, דעם דאָזיגען שרעק „מיזאָנעאיזמוס", ד. ה. אַ שנאה צו אַלעם נייַעם, און ער געפינט די שנאה ביי אונגעבילדעטע מענשען, ביי קינדער און זאָגאַר ביי חיות. זיך אומקעהרענדיג צוריק צו מיין פריהערדיגען וועב-שטוהל קומט עס אַזוי אויס: אַזוי לאַנג ווי דער מוסטער בלייַבט דער אייגענער קאָן מען אומבייַטען אַ פאָדים אויף אַנאַנדערען און דאָס רופט נישט אַרויס קיינע בעזונדערע שוועריגקייַטען נישט פאַר דער מאַשין, נישט פאַר'ן אַרבייטער. עס פאָדערט זיך נישט דערביי נישט די איבערשטעלונג פון דעם וועבשטוהל און נישט קיין איבריגע אויפמערקזאַמקייַט פונ'ם אַרבייטער. דאַן אָבער, ווען מ'בייַט דעם מוסטער איבער, קומען צו די נאָר-וואָס געשילדערטע שוועריגקייַטען. אויף אַזאַ אופן ערקלערט זיך גאַנץ לייַכט, אַז די מאַסע האָט טאַקע ליעב נייַעס און יעדע נייַעס געפעלט איהר; דאָס אָבער, וואָס איז ווירקליך נייַ, דאָס, וואָס איז דורך

און דורך אנדערש פון אידרע געוועהנליכע בעגריפען און פארשטעלונגען, שטויסט זי אב פון זיך מיט א אמת'ער צוקאכטקייט און גאנץ אפט אויך מיט א פערצווייפעלטער אנשטרענגונג.

איך בין זעהער געטיגט צו גלויבען, אז די ווילדע שבטים קענען דעריבער נישט אויסהאלטען דער איינברעכענדער ציוויליזאציע, ווייל די געוואלטיגע ענדערונג פון אלע בעציהונגען ארום זיי — פאדערט פון זייער גייסט צופיעל נייע פארשטעלונגען און אינדיווידועלע אנשטרענגונגען. דער איינצעלנער ווילדער דארף אליין, אהן דער הילף פון די גע'ירשה'נטע דענקענס-פראצעסען, אויפנעמען, איבערארבייטען און פערבינדען די נייע בעגריפען, אויסבילדען פון זיי געדאנקען און פארשטעלונגען און זיך אברופען אויף זיי מיט אזעלכע אינדיווידועלע החלטות און מעשים, וואס זענען איינגאנצען פרעמד זיין ארגאניזם און וועלכע זענען גארנישט צוגעפאסט צו זיין מארך און צו זיינע נערווען. דאס איז אזא מין ארבייט, פון וועלכער דער קולטור-מענש קאן זיך גאר קיין פארשטעלונג נישט מאכען. ווארום אפילו דעם אריגינעלסטען קולטור-מענש, דעם איינגענארטיגסטען אפילו פון אלע זיינע חברים, קומט אויך פערהעלטניסמעסיג זעהר זעלטען פאר אויפצונעהמען איינגאנצען נייע געדאנקען און צו בעשאפען איינגאנצען נייע קאמבינאציעס פון אנשויאונגען און החלטות, און דעם ווילדען קומט אים אויסצוהיבען די דאזיגע העכסטע טעטיגקייט פון דעם מענשליכען ארגאניזם פלוצלונג און גלייך אין א גרויסער מאס. ס'איז דעריבער קיין וואונדער נישט, וואס זי שוואכט אידם גלייך אב, און וואס ער פאלט א דערשטיקטער אונטער אידר משא. ווען עס וואלט זיין במציאות אזא מין ציוויליזאציע, וואס וואלט זיין אזוי וייט פון אונזערער, ווי אונזערע איז וייט פון דער ציוויליזאציע, וואס הערשט ביי די ניי־גווינעאישע פאפואסען, און ווען זי וואלט זיך אריינגרייסען צו אונז אהן א שום פארבערייטונג, — וואלטען די גרעסטע פילאזאפען און דיפלאמאטען פון דער ווייסער מענשהייט אין אונזער צייט פערשוואונדען ווערען דורך אידר, אזוי ווי עס פערשווינדען איצט די ווילדע דורך אונזער ציוויליזאציע.

פון דעם אלעמען קאן שוין דער לעזער זעהן, אז מיין מיינונג וועגען דער בעציהונג צווישען דעם געניע און דעם פיליסטער, איז ריכטיג דער היפוך פון קארלייל'ס מיינונג וועגען דעם. ער זעהט דעם געניע שטעהענדיג פאר'ן המון אין דער געשטאלט פון וועלכען

ס'איז קאַפּיטאַן קוק, למשל, וועלכער קומט צו צו אַ אינזעל פון מענשענפרעסער, און אַנווייזענדיג אויף זיינע גוטע הארמאַטען און ביקסען, פאָדערט ער פון זיי, זיי זאָלען איהם אונטערטעניג ווערען. זיי זאָלען אַנערקענען זיין גרויסקייט און בעוואונדערען זיין העכערע קונסט און זיין רייכערע וויסענשאַפט. איך קוק נישט אויף דעם לעבענסגאַנג פון די אויסערוועהלטע מענשען, ווי אויף אַ ענטדעקונגסרייזע אין דעם ים־הדרומי און ווי אויף דעם איינגעהמען אַ מהנה נאַקעטע מענשענפרעסער. נאָך מיין מיינונג האָט דער געניע קיין רעכט נישט צו פאָדערן פון דער טיפּישער מאַסע, וועלכע האָט געירשה'נט איהרע געדאַנקען פאַרטיגערהייד, די זעלביגע איינגעאַרטיגע, אונאַבהענגיגע אָריגענעלע גייסטעסטעטיגקייט, וועלכע קומט איהם, דעם נייעם טיפּישען אינדיווידואום, גאַנץ לייכט אָן, ווייל ער האָט אין זיך אַ סך לעבענסקראַפט. אויב די איינזאַמע גרויסקייט בעפריעדיגט נישט זיין שטרעבונג צו ווירקען אויף אַנדערע, אויב זיין לעבענסקראַפט טרייבט איהם אַזוי געוואַלטיג צו פערזיכערן זיין פאָרם אַ לאַנגדויערענדע עקסיסטענץ און איהר דורכאויס איבערצוגעבען אַנדערע אָרגאַניזמען, — דאַרף ער דינגען פאַר זיין אָריגינאַליטעט יענער געזעלשאַפטס־דאַמע, וועלכער מ'רופט סבלנות. ער דאַרף דעם הויפען פון זיינע נייע געדאַנקען אַריינברענגען אין המון ביסלעכווייז, ווי מ'לערנט אַ פרעמדע שפּראַך אָדער אַ קונסטפאָלע קערפּערליכע איבונג: מיט דער הילף פון ביישפּיעלען, סיסטעמאַטישע איינשטעלונגען און אָפטע איבער'חזר'ונגען. קורץ: דאָ האַנדעלט זיך וועגען דעם, איינצושפּאַנען דעם המון אין דעם יאָך פון אַ נייעח געוואָהנהייט, וועלכען ער קאָן טראָגען אויף זיך אויך אַזוי רוהיג און געלאַסען, אויך אַזוי האַלבשלאָפענדיג, נישט־טראַכטענדיג און אויטאָמאַטיש, ווי ער האָט געטראָגען דעם אַלטען, און דאָס שליעסט אויס אינגאַנצען די מעגליכקייט פון בענוצען זיך דערביי מיט שטאַרקע, פּלוצלינגע ווירקונגען.

דער לעזער זעהט, אַז איך רעד דאָ כסדר וועגען אַלטע געדאַנקען און נייע, און דערמאָהן נישט קיין איין וואָרט וועגען דעם, וועלכע פון זיי ס'זענען בעסערע און וועלכע — ערגערע, וועלכע העכערע און וועלכע ניעדעריגערע, קורץ: אַז איך מייד אויס אַזעלכע בייווערטער, וואָס ענטהאַלטען אין זיך הסכמה אָדער ליעבע צו איין מיינונג, און עקעל אָדער שנאה צו דער אַנדערער. די גאַנצע שטילע

אַדער שרײַענדיגע מלחמה פֿון דער אָריגינעלער מינדערהײט געגען דער טיפּישער מעהרהײט בעשטעהט פּאַקטיש נאָר אין דעם, דעם פּלאַץ פֿון די אַלטע, געירשה'נטע בעגריפֿען אויסצופֿילען מיט נײַע; די דאָזיגע נײַע בעגריפֿען מוזען נישט זײַן דורכאויס בעסער פֿון די אַלטע; זײער וויכטיגסטער סימן איז נאָר דאָס, וואָס זײ זענען נײַ, וואָס זײ זענען נישט ענהגליך צו די פֿריהערדיגע. דער מאַסע האַלט מען געוועהנליך פֿאַר נאַרעש. דאָס איז אַנ'עילה. איהם בעטראַכטענדיג אַן און פֿאַר זיך, איז דער מאַסען-מענש נאַרנישט נאַרעש. ער איז נאָר נישט אַזוי, קלוג, ווי די קליגסטע אינדיווידואומען פֿון דעם דור. ער שטעלט אײנפֿאַך פֿאַר מיט זיך די ענטוויקלונג-שטופֿע אויף וועלכער עס זענען נעכטען געשטאַנען די בעסטע און גרעסטע. די היינטיגע בעסטע זענען שוין, געוועהנליך, אַ סך ווײַטער. מאָרגען אָבער וועט זײ די מאַסע דעריאָגען, און אום צו האָבען דאָס רעכט זיך צו קרימען אויף איהר און זיך צו קלאָגען אויף איהר אָבגע-שטאַנענקײט, וועט דער מאָרגענדיגער געניע דאַרפֿען זײַן אויף אַזוי פֿיעל העכער פֿון דעם היינטיגען, אויף וויפֿיעל דער איז העכער פֿון דעם היינטיגען המון. אָריגינאַליטעט און מיטעלמעסיגקײט זענען אַלזאָ נישט קײן אַבסאָלוטע, נאָר רעלאַטיווע בעגריפֿען. דער אויסנאַהם דער פּרט שטרעבט צו ווערען אַ כּלל און די אָריגינאַליטעט — צו ווערען אַ טיפּ. די מעכטיגע נאַטורען האָבען דעם ווערט פֿון פּרײַ-ערפֿונדענע מוסטערען, וואָס אַלע מאַכען זײ גלײַך נאָך. די הוט-פֿאָרם, וואָס איז נעכטען אויסגעקלערט געוואָרען פֿון אַ דרײסטען, ערפֿינדערישען טאַלאַנט און אַרויסגערופֿען אַ שטאַרקע אויפֿמערק-זאַמקײט אינ'ם פּאַרק פֿון דער הויפּשטאָדט, וועט מאָרגען שײַנען אויף די קעפּ פֿון אַלע קלײנשטעדטילדיגע דיענסטמעדלעך און קײנער וועט זיך שוין נישט אומקוקען אויף איהר. מיט וואָס ערקלערט זיך עס? איז דען די פֿאָרם אַנ'אַנדערע געוואָרען? נײן. זי האָט מעהר נישט, הי אויפֿגעהערט זעלטען צו זײַן. באַנאַליטעט איז אָבגעטראָגענע אָרי-גינאַליטעט און אָריגינאַליטעט — די ערשטע פֿאָרשטעלונג, — די Première, ווי די פֿראַנצויזען זאָגען, פֿון דער באַנאַליטעט. מיר הויבען היינט מיט די אַקסלען, ווען מיר פּאַקען וועלכען ס'איז ליריש'ען דיכטער דערבײַ, ווי ער פֿערגלײַכט די אויגען פֿון זײַן געליבטער מיט די שטערען פֿון הימעל און געפֿינט נישט קײן מעהר אָריגינעלע פֿערגלײַכונג. און דאָך, — וואָס'רע טיפֿען אײנדריק האָט עס די

זעלביגע פערגלייכונג געמוזט מאַכען אויף די לעזער אָדער אויף די הערער פון די אַלטע, "יוין-לאַנג-פערגאַנגענע צייטען, ווען עס האָט איהר דאָס ערשטע מאָל אויסגעפונען דער פּאָעטישער געניע! היינט איז זי באַנאַל געוואָרען. פאַרוואָס? ווייל זי איז אויסגעצייכענט. און דערצו טאַקע האָב איך געוואָלט צוקומען: די היינטיגע באַנאַליטעט איז נישט נאָר סתם די אָריגינאַליטעט פון נעכטען, זי איז זאָגאַר דער תּמצית, דאָס בעסטע, ווערטפולסטע און וויכטיגסטע פון דער אָריגינאַליטעט, דער טייל איהרער, וואָס האָט פערדיענט אַ לאַנג לעבען, ווייל ער איז געווען נישט ניי אַליין, נאָר ניי, אמת און גוט. דרך־ארץ פאַר דער באַנאַליטעט! זי איז די זאַמלונג פון דאָס בעסטע, וואָס דער מענשליכער גייסט האָט בעשאַפען ביז היינטיגען טאָג.

דאָס, וואָס מ'רופט עפענטליכע מיינונג, ד. ה. די אַנשויאונג פון דער מאַסע, קאָן נישט דיענען אַלס מאַסשטאַב פאַר די אויסגעוועהלטע, גרויסע גייסטער. אויף אַזוי פיעל אָבער, אויף וויפיעל די דאָזיגע אַנשויאונג שטעלט פאָר מיט זיך די פרוכט פון דער גאַנצער ביזהעריגער מענשליכער ענטוויקלונג, דאַרף זי אינטערעסירען אפילו די גרעסטע פערזענליכקייטען. דאָס נאַרעשע געשריי פון אַ פאָלקס-פערזאַמלונג האָט אין זיך די שטימען פון די גרעסטע דענקער, וועלכע רעדען אַרויס פון זייערע אָפט טויזענדיעהריגע קברים דורך דעם הייזעריג-פער'שכור'טען האַלז פון וועלכען ס'איז שוסטער אָדער בעל־עגלה; און ווער עס נעהמט זיך די מיה, פונאַנדערצוטיילען דעם דאָזיגען ווילדען ליאַרם אויף זיינע איינצעלנע עלעמענטען, קאָן יעדען נאַרעש-קלינגענדען שלאַגוואָרט, יעדער פוסטע פראַזע צו פיהרען אין דער פערגאַנגענהייט ביז אַ כּבֿודיגער קוועלע. די אָבגעדראָשענע באַנאַלע שטעלען אין דער רעדע פון דעם היינטיגען פיליסטער זענען אַמאָל, אין זייער צייט, געווען איבעראַשענדע, גלענצענדע איינפאַלען און יעדע אינסטינקטיווע נייגונג אָדער אָבנייגונג, יעדעס פאָראורטייל, יעדע אונבעוואוסטזיניגע האַנדלונג פון אַ היינטיגען פיליסטער איז געווען אַמאָל ביי וועלכען ס'איז אויסנאַהמס-מענשען די פרוכט פון זיין ערנסטער, שווערער גייסטעס-אַרבייט. די מעהרהייט שטעלט פאָר מיט זיך אין דער אונטערשטער שורה דער פערגאַנגענהייט און די מינדערהייט קאָן בעדייטען די צוקונפט, אויב איהר אָריגינאַליטעט וועט זיך דערהאַלטען. אַריסטו, דער פאָטער פון די

מעדרסטע װיסענשאַפטסצװײַגען אין אונזער צײַט, װאָלט הײַנט אין קײן פאַל נישט אויסגעהאַלטען דעם עקזאַמען פון אַ גאַנצען גימנאַזיום־קורס, אָט האָטש צוליעב דער גריכישער שפּראַך אַלײן, װעלכער ער האָט נישט געהאַט די מעגליכקײַט אויסצולערנען אַזױ גרינדליך. װי אַ הײַנטיגער פילאָלאָג; דאַרװינ׳ס טעאָריע װעגען דער בלוט־צירקו־לאַציע,, װאָס איז אויפגענומען געװאָרען אין זײַן צײַט, װי אַ אוג־געהערטע הציפות און װי אַנ׳אפיקורס׳ישער אַרויסטריט געגען אַלע אַנערקענטע הנהות, װערט הײַנט געלערנט אין די פאָלקס־שוהלען אָהן אַ שום הדוש און דער געניע, װאָס האַלט זיך הײַנט אָבגעזונדערט פון דער מאַסע און איז שטאָלץ דערמיט, װאָס צװישען איהם מיט איהר איז קײן שום געמײנזאַמעס נישט פערהאַן, װאָס ער טראַכט און פיהלט אַנדערש, װי זי און װאָס זי פערשטעהט איהם גאָרנישט, דער זעלביגער געניע, װען ער װאָלט געקאָנט אויפשטעהן פון קבר אין טויזענד יאָהר אַרום, װאָלט אפשר ערשטױנט געװאָרען, הערענדיג, װי קלײנינקע יונגעלעך זאָגען איבער זײַנע אָריגענעלע און איבער־ראַשענדע געדאַנקען מיט דער זעלביגער געלויפיגקײַט און זעלבסט־פערשטענדליכקײַט, מיט װעלכער זײ פּלוידערען און שטיפען צװישען זיך.

בײַ אַזעלכע אומשטענדען קאָן איך נאָר אײן זאַך נישט בעגרײַ־פען: פאַרװאָס די קאָנסערװאַטיװען און רעאַקציאָנערען, די פער־טײדיגער פון דאָס אַלטע און בעקעמפּפער פון יעדע נײַע רעפאָרם, פאַרװאָס זײ זענען שונאים פון דער דעמאָקראַטיע. װען זײ װאָלטען האָבען אַ שטיקעל הוש פאַר זײערע װירקליכע אינטערעסען, װאָלטען זײ אַלע זײַן פערברענטע דעמאָקראַטען, װאָלטען זײ געראַטען דעם קײזער ער זאָל אײַנפיהרען אין רוסלאַנד אַלגעמײנעם װאַהל־רעכט און די בעשלוסען פון פאָלקס־פערזאַמלונגען װאָלטען זײ שטעלען אַ סך העכער װי די בעשלוסען פון אַ מיניסטאָרען־ראַט. די מאַסע איז שטענדיג קאָנסערװאַטיװ, װײַל זי לאָזט זיך דיקטירען פון די געירשה׳נטע געשלעכטס־נײַגונגען, און נישט פון די נײַע אינדי־װידועלע דענקענס־פּראָצעסען. זי קאָן דעריבער זיך אַ עצה געבען נאָר מיט די געירשה׳נטע פערהעלטניסע, און נישט מיט די נײַע. זי קאָן זיך לאָזען פיהרען פון װעלכען ס׳איז מעכטיגען אײַנציגען װילען, װעלכער קאָן איהר אַרויסרײַסען פון איהר אויסגעטרעטענעם װעג, אַלײן אָבער, אויס אײגענער איניציאַטיװע, אויס דעם אײגענעם

דראַנג צו אַ פרייער בעוועגונג, וועט די קיינמאל נישט אוועקלאָזען די וועגען, וועלכע זיינען שוין אויסגעטרעטען פון די פריהערדיגע דורות. רעוואָלוציעס און איבערקעהרענישען זיינען שטענדיג די ארבייט פון דער מינדערהייט, וואָס זייער אָריגינאַליטעט קאָן נישט אויסקומען מיט די איבערגענומענע בעדינגונגען, וועלכע זיינען נישט צוגעפּאַסט צו איהר און נישט אויף איהר אויסגערעכענט. די מעהרהייט לאָזט אַ לאַנגע צייט נישט צו דערצו, אַז די עקזיסטירענדע בעדינגונגען זאָלען אַנערקענט ווערען פאַר אָבגעלעבטע און איבריגע; סיידען נאָר, ווען זי איז אין דעם פערלויף פון אַ סך דורות צוגעגרייט געוואָרען דערצו. די איינציגע אמת'ע נאָוואַטאָר'ס, פון וועלכע די היסטאָריע ווייס, זיינען געווען די אויפגעקלערטע דעספּאָטען, וועגען וועלכע עס חלומ'ען די קאָנסערוואַטיווע היסטאָריקער. דאַגעגען האָבען זיך אַ סך רעוואָלוציעס, וואָס האָבען געשטאַמט פון די מאַסען, גלייך אומגעקעהרט צו דער באַנאַליטעט. אויף דער הילע פון אַ רעאַקציאָנערען היסטאָרישען ווערק וואָלט מען געדאַרפט אַרויסזעצען נישט די פּאָרטרעטען פון פרידריך דעם גרויסען אָדער יאָסיף דעם 2־טען, נאָר דאָס בילד פון איינעם פון די 1848־ער דעמאָקראַטען מיט דעם האַראַקטעריסטישען הוט פון יענער עפּאָכע, און ווען די רעאַקציאָנערען וואָלטען עהרליך און אויפריכטיג זיין, וואָלטען זיי מוזען מודה זיין, אַז די באַרריקאַדע איז אַ שטיצע פאַר דעם מלוכה־און געזעלשאַפטס־בנין.

איבריגענס, אויב איך האָב דאָ דערמאָהנט דאָס וואָרט באַנאַליטעט אין'ם צוזאַמענהאַנג מיט פּאָליטיק, האָט עס געהאַט אין מיין מויל די בעדייטונג פון אַ אַכטונגס־אויסדריק. דער צוועק פון דער פּאָליטיק איז צו שאַפען, פאַר די גרויסע מאַסען וואָס מעהר גינסטיגע, וואָס מעהר לייכטע בעדינגונגען צו'ם עקזיסטירען; זי מוז זיך דעריבער רעכנען מיט די בעדערפנישען פון דעם גרויסען המון. די מאַסע דענקט און פיהלט אויטאָמאַטיש, ד. ה. לויט אַ געירשה'נטען נוסח און לויט אָרגאַניזירטע געוואָהנהייטען, זי האָט דעריבער דאָס פולע רעכט צו פאָדערען, מ'זאָל איהר נישט צווינגען צו לייסטען אַזאַ נייע אינדיווידועלע גייסטעס־אַרבייט, וואָס איז כמעט שטענדיג איבער איהרע כחות אונטער דעם וואָרט פּאָליטיק דאַרף מען אַלזאָ פערשטעהן די הערשאַפט פון דער מעהרהייט, באַנאַליטעט, טראַדיציע. (דער ביז־געשטימטער מענש, וואָס די ווערטער קלינגען איהם צופיעל

אונפּאַרטייאיש, קאָן פון סיינעטוועגען שטעלען אויף זייער פּלאַץ די טיראַניע פון דער מיטעלמעסיגקייט און שלעפּעניש דער מײַניטיגער אינדיווידואַליטעט מיט איהר אייגענאַרטיגער ענטוויקלונג איז אמת, נישט אַנגענעהם זיך צו צופּאַסען צו די סטערעאָטיפּישע בעדינגונגען, וועלכע זענען ריכטיג נאָר פאַר דער טיפּישער מאַסע. איהר איז טאַקע פינסטער און ביטער. זי האָט אָבער פון דעסטוועגען פאָרט קיין רעכט נישט, אַריינצושטופּען די גרויסע פיס פון דעם אַלטעגליכען מענשען אין איהרע עלעגאַנטע שיכלעך. יעדע אַנשטאַלט, וואָס געפעלט דער מעהרהייט, איז גוט; ס'פערשטעהט זיך: זי איז גוט נישט אַן און פאַר זיך, נאָר אין דער בעציהונג צו די בעדינגונגען, אין וועלכע זי געפינט זיך. דאָס קאָן נישט זיין אַנדערש. לאָמיר אָננעהמען, אַז די מאַסע גרייזט, אַז זי פערלאַנגט -- און אַ דאַנק דעם פערלאַנג ווערען בעשאַפען — אַזעלכע געזעצען, וועלכע זענען געגען דעם גלייכען מענשליכען שכל. וואָס אַמשנעלסטען ערפילט איהר פערלאַנג און פיהרט איין די דאָזיגע נאַרישע געזעצען; די מאַסע וועט זיך גלייך איבערצייגען, אַז די געזעצען האָבען איהר אַ רעה געטהון, דאַן וועלען קומען קליגערע און ווייטער-בליקענדע גייסטער און איהר ערקלערען די סבה דערפון און איהר מעגט זיכער זיין, אַז זי אַליין וועט גלייך פאָדערן, מ'זאָל די געזעצען ענדערען און איבערמאַכען. אויב ווייטער עס וועט זיך אַרויסשטעלען, אַז די מאַסע פיהלט זיך גאַנץ גוט מיט די דאָזיגע נאַרעשע געזעצען און אַז זיי האָבען איהר ווירקליך אַ טובה געטהון, — האָט זי דאָך ווידער דאָס פולע רעכט אָנצוווייזען דער פּאָליציי אויף די דאָזיגע הכמים, וועלכע זוכען איהר איבער געוואַלט צו איבערצייגען, אַז דאָס איז נישט קלוג פון איהר זייט, ווי אויף מאַיעסטעטס-בעליידיגער און מורדים. אויב דער המון איז נאַרעש, דאַרף מען קודם-כל איהם לאָזען נאַריש זיין. פון דעם קליגערען איז עס גאַנץ שען און איידעל, ווען ער וויל זיך אונטערנעהמען שווער צו אַרבייטען אום דעם המון אויפצוהויבען ביסלעכווייז, אום איהם קליגער צו מאַכען; דערווייל אָבער נויטיגט זיך די מאַסע אין אַזעלכע אַנשטאַלטען און געזעצען, וואָס זענען אויסגערעכענט פאַר בהמית, און נישט פאַר קיין היטרע בערזען-ספּעקולאַנטען. דער מינדערהייט קלוגע, וועלכע עס קומט אויס צו לעבען אונטער דער הערשאַפט פון די געזעצען און אַנשטאַלטען, קאָן איך נאָר מיין הערצליכסטען מיטלייד

אױסדריקען. מיר װעלען זיך נאָר פאָרשטעלען אױף איין מינוט אַזאַ שטאָדט, װאָס איז בעפעלקערט פון כּסדר בלינדע. טעאָרעטיש קאָן דאָך דאָס מעגליך זײַן. פּלוצלונג װעט זיך אַהין אַרײַנהאַפּען אַ זעהעדיגער און פּאָדערען, מ׳זאָל דאָרט אײַנפיהרען אין די גאַסען גאַז-בעלײַכטונג. זײַן פאָדערונג פאַר זיך איז געװיס אַ גאַנץ שײנע; ער האָט די מעגליכקײַט אָהן אַ שום אָנשטרענגונג צו ברענגען די איבערצײַגענדסטע פאַקטען און ראיות, אױף צו דערװײַזען די נױטיגקײַט פון גאַז-לאַמטערנעס און מיט דער אַנציהענדסטער בערעדזאַמקײַט צו שילדערן די שענקײַט פון אַ העל-בעלױכטענער נאַכט. און דאָך װעט די בלינדע בעפעלקערונג אײַנשטימיג אָבװאַרפען דעם דעם פּראָיעקט, און איך װאָלט װעלען זעהן דעם הכם, װעלכער װאָלט זײ געגעבען אונרעכט און דעם פערטײדיגער פון דעם פּראָיעקט — גערעכט; אַדרבא דאַרף האָבען אַ געזעצגעבענדע פערזאַמלונג פון אַבדעריטען און פאַר די געסט פון די פּלאַטאָנישע סימפּאָזיען איז דאָרט קײן אָרט נישט פערהאַן. בלײַבען זײ דאָך װאױנען אין שטאָדט און װילען פון דאָרטען נישט אַװעק, קאָנען זײ זיך יעדענפאַלס אונגעשטערט אַ קלוב גרינדען און צװישען זיך אָבלאַכען פון זײערע מיט-בירגער.

איך גלױב, אַז דער פּיליסטער קאָן גאַנץ צופרידען בלײַבען מיט דעם פּלאַץ, װאָס איך גיעב איהם אָב אין דער װעלט. איך אַנערקען איהם פאַר אַ מאָנומענטאַלע ערשײַנונג, ד. ה. פאַר אַ דענקמאָל פון דער פערגאַנגענהײַט, װעלכע דערהאַלט זיך אָפט, געװעהנליך, גאַנץ שלעכט: מיט אַ צוקריפּעלטע נאָז, מיט משונהדיגע אױסבעסערונגען און ציקלעפּעכצען: פון װעלכען ס׳איז שטאָדטישען מוליער. זײַן פיזיאָנאָמיע איז די כראָמאָליטאָגראַפיע פון אַ בילד, װאָס האָט אַ הױכען קינסטלערישען װערט. ער איז דער יורש פון דעם געניע, װאָס לאָזט איהם כּסדר איבער זײַנע קאָסטבאַרע אוצרות. גײַסטיג זעה איך שטענדיג איבער זײַן פערשמאָלצענער נאַכט-יאַרמולקע דעם גרינעם טורבאַן, פון װעלכען ס׳איז אַמאָליגען נביא. געװעהנליך, װעט איהם דער געניע נישט אַרײַנלאָזען אין זײַן אינערליכער װעלט — זי געהערט נאָר איהם אַלײן און אין דער בעציהונג צו איהר עקסיסטירט נישט קײן מעהרהײַט. װי ער טראַכט און פיהלט, דאָס איז זײַן זאַך. װי נאָר אָבער ער טרעט אַריבער די גרענעצען פון זײַן אינערליכער װעלט, װי נאָר ער הערט זיך

אויף צו בעטונגען דערמיט, בלויז מיט זיין ביישפּיעל צו ווירקען און בלויז פאר זיך אליין צו ארבייטען, — דאַרף ער אַראָבנעהמען פון זיך זיין אָריגינעלען קאָסטיום און אָנטהון די אוניפאָרם פון דער כאנאַליטעט. דאָ איז ער נישט מעהר, ווי נאָך איין עהרען־פיליסטער צווישען די פיליסטער׳שע מאַסען. אין ענגלאַנד איז איינגעפיהרט, אַז יעדער פרינץ אָדער לאָרד, וועלכער וויל שפּיעלען אַ שטיקעל ראָליע אין דער שבאָדטפערוואַלטונג, מוז זיין צוגעשריבען צו וועלכען ס׳איז פאַך. ער מוז לויט דעם נאָמען זיינעם ווערען אַ שניידער, אַ שוסטער אָדער וואָס ס׳איז עהנליכעס. דאָס איז אינגאַנצען, וואָס איך מיין.

ערפאלג.

וואס איז דער לעצטער צוועק פון די שולען, פון אלע למודים און פון דער ערציהונג? אויף דער פראגע איז נאר איין ענטפער פערהאן: דער לעצטער צוועק פון דעם אלעמען איז דאס לעבען צו פערטיעפען, צו בערייכערן און צו פערשענערען און אזויערנאך עס אנגענעהמער צו מאכען; אנדערש געזאגט, הייסט עס: אויפצו־הויבען די לאגע פון דעם איינצעלנעם מענשען און פון דעם כלל. די פעדאגאגען, וועלכע שרייבען צו דער שול אנדערע אויפגאבען, שטעלען זיך איינפאך אב אין מיטען וועג און דערגעהען נישט ביז דעם ענדליכען ציעל. מ'זאגט, למשל, אז די אויפגאבע פון דער שול איז אויסצובילדען דעם כאראקטער. וואס בלייבט פון דער פראזע, ווען מ'צוגליעדערט איהר עטוואס? מען בילדעט דאך נישט אויס דעם כאראקטער צוליעב זיין אייגענער שענקייט אדער צוליעב דעם, ער זאל קאנען בעפריעדיגען די אויגען פון וועלכען ס'איז מבין, אזוי ווי ווען מ'גיעסט אויס בראנז־פיגורען; מ'דאט דאך דערביי עפעס נוצען אין זינען! א אויסגעבילדעטער כאראקטער, דאס הייסט: בעשטימטע שטרעבונגען, שטייפקייט אין די האנדלונגען, פעסטקייט אין די איבערצייגונגען, זיכערקייט אין די נייגונגען און פורכטלאזיגקייט אין די נויטיגע פיינדשאפטען, — איז א גאנץ גוטעס געוועהר אינ'ם קאמפף אום דאס זיין. אזא שטארקער גייסט מאכט לייכטער דעם נצחון איבער די שונאים און געגנער, און אויב עס איז שוין יא

גזר געוואָרען מן השמים, אַז דאָס שלעכטע זאָל מנצח זיין דאָס גוטע, האָט אויך דער שטאַרקער כאַראַקטער די מעגליכקייט צופריעדען צו בלייבען מיט זיך און צו שטאָלצירען גראַדע מיט די אייגענשאַפטען, וועלכע זענען געווען די סבה פון זיין מפלה.

אַנדערע ווידער זאָגען, אַז די אויפגאַבע פון דער שול איז צו בילדען דעם גייסט, צו שטאַרקען דעם ווילען, צו ענטוויקלען דעם געפיהל פון אַלץ, וואָס איז שען און גוט. צו וואָס אָבער נוצט דאָס אַלץ? דעם גייסט בילדעט מען צוליעב דעם, ער זאָל פערשטעהן די ערשיינונגען פון דער נאַטור און פון דער געזעלשאַפט; ער זאָל קאָנען געניעסען דעם פערגניגען פון בעגרייפען, וועניגסטענס ביז אַ געוויסער גרענעץ, דעם עצם און די סבה פון אַ סך זאַכען; ער זאָל פערשטעהן אויסצומיידען אַ געפאַהר און אויסצונוצען אַ געלעגענהייט. דעם ווילען שטאַרקט מען צוליעב דעם, ער זאָל בעזייטיגען פון דעם אינדיווידואום אַלעס שעדליכעס. דעם געפיהל פון אַלץ, וואָס איז שען און גוט, ענטוויקעלט מען דערפאַר, כדי דאָס בעוואוסטזיין זאָל קאָנען האָבען וואָס מעהר אַנגענעהמע איינדריקע. און דער לעצטער צוועק פון די אַלע זאַכען, איז — דעם אינדיווידואום דאָס לעבען אַנגענעהם צו מאַכען.

ערפילט די שול מיט איהרע איצטיגע אָרדנונגען און אַרבייטסמעטאָדען די דאָזיגע אויפגאַבע? איך לייקען אין דעם. כמעט אַלע מענשען שטרעבען נאָר צו איין איינציגען ציעל — צו דעם אויסערליכען ערפאָלג אין לעבען. אָהן ערפאָלג האָט דאָס לעבען פאַר זיי קיין אַנגענעהמליכקייט נישט אין זיך. אויב עמיצער וועט זיי זאָגען, אַז ער וויל זיי דאָס לעבען אַנגענעהמער מאַכען, וועלען זיי פערשטעהן אונטער די ווערטער נאָר דאָס, אַז מ'וויל זיי לייכטער מאַכען און פערזיכערען דעם אויסערליכען ערפאָלג אין לעבען, און קוים וועט די האָפנונג זייערע נישט פערווירקליכט ווערען, וועלען זיי זיך רעכנען פאַר אָבגענאַרטע. אַזוי, אורטיילען און אַזוי טראַכטען ניין־הונדערט־ניין־און־ניינציג מענשען פון טויזענד. און עס קאָן זיין, אַז אין דער ווירקליכקייט איז די צאָהל פון יענע מענשען, וועלכע פאָדערן פון לעבען נישט קיין ערפאָלג, נאָר עפּעס אַנאַנדער זאַך, נאָך קלענער פון דער צאָהל, וואָס איך האָב דאָ משער געווען. די שול אָבער פאָרבערייטעט צו וואָס איהר ווילט, נאָר נישט צו דעם אויסערליכען ערפאָלג, נאָר נישט צו דעם, וואָס דיענט

אלס קוועלע פון גליק און צופריעדענהייט פאר דער אונגעדולדיגער מעדרהייט. די אידעאלען פון דער שול זענען נישט נאר אינגאנצען פערשיעדען פון די לעבענס-אידעאלען, נאר זאגאר דאגעגען זיי. דער גאנצער לעהר-און ערציהונגס-פלאן איז ווי ס'וועהט אויס בעשאפען געווארען מיט דער ספעציעלער כונה צו ערציהען אזעלכע מענשען, וואס דער ערשטער הויכט פון דעם ווירקליכען לעבען זאל ארויסרופען אין זיי א שנאה צו דער וועלט און צו דער מענשהייט, וואס זאלען מיט א געפיהל פון פעראכטונג צו דעם קאמפף איבער די געזעלשאפטליכע און מלוכה'דיגע פעטע ביסענ'ס אנטלויפען פון דארטען און זיך בעהאלטען אין דער פריעדליכער און צניעות'דיגער זעלבסטבעטראכטונג, אין דער פאנטאסטישער וועלט פון העכערע טרוימבילדער. קורץ: אזעלכע, וואס זאלען אהן א שום קאמפף אבטרעטען אנדערע, געמיינערע פון זיי, זייער פלאץ אויף דעם באל פון לעבען. דאס איז דער עיקר. עס זעהט אויס ריכטיג, ווי אלע שולען וואלטען זיין די ערפינדונג פון היטרע מענשען, וועלכע ווילען זיך און זייער גלייכען פערזארגען מיט די בעסטע ביסענס און זיי פערדארבען פאראויס דעם אפעטיט פון די יונגע, געזונדטע מאגענס, דער הונגער, פון וועלכע עס קאן זיין געפעהרליך פאר זיי אין דער צוקונפט; ווי אלע לעהרער וואלטען זעהען אין זייערע תלמידים אונטערוואקסענדע קאנקורענטען און זיי ווענדען אן אלע מעגליכקייטען זיי פאראויס אונשעדליך צו מאכען, זיי אבצושניידען די נעגעל, זיי טעמפ צו מאכען די צייהנער און ארויפצוזעצען בלויע ברילען אויף זייערע דורכדרינגענד-שארפע אויגען. די שול פארבערייטעט אזוי פיעל אידרע תלמידים צו דעם קאמפף אום דאס זיין, וויפיעל עס פארבערייטעט סאלדאטען צום קריעג יענער רעגלאמענט, וואס לערנט זיי און זאגט זיי אן, אז דאס געוועהר דארף מען נישט מיטנעהמען מיט זיך, אז אויף די קוילען פון שונא דארף מען נישט ענטפערן מיט קיין קוילען, אז מ'דארף אבטרעטען דעם געגנער די בעסטע פאזיציעס און אז אין אלגעמיין איז מעהר עהרע דערשלאגען צו ווערען, ווי צו זיעגען. א סך מענשען וועלען אזא מין רעגלאמענט געפינען פאר נארעש; דער שונא אבער וועט געוויס פון איהם צופריעדען זיין.

דעם ערפאלג, וועגען וועלכען איך רעד דא, קען מען הארקטעריזירען מיט עטליכע ווערטער. האבען ערפאלג — הייסט זיין גע-

אכטעט פון דער מעהרהײט. צו דעם ציעל קען מען, געװעהנליך, צוקומען דורך א סך װעגען. די אכטונג פון דער מעהרהײט קען מען זיך ערװערבען, װען מ'האָט א סך געלד אָדער װען מ'מאכט זיך פאר א גביר; װען מ'קען אײנפאסען דעם אײגענעם נאָמען, װי א טײַערען שטײן, אין א ראהם פון פערשידענע טיטולען; װען מ'קען בעפּוצען די ברוסט מיט לענטעס און אָרדענס; װען מ'בעזיצט מאכט און אײנפלוס; װען מ'קען זיך קונה־שם זײַן אין שטאָדט אָדער אין לאנד פאר א גרויסען, פאר א קלוגען, פאר א געלעהרנטען און פאר א עהרליכען מענשען. די פרוכט פון דער אכטונג איז אויך נישט בײַ אלעמען גלײַך: אמאָל איז זי א מאַטעריעלע, אמאָל א גײַסטיגע און אמאָל אויסגעמישט פון בײדע צוזאמען, מיט דער איבערגעװיכט פון דעם אָדער יענעם עלעמענט. די מאסע האָט א גוטע געװאָהנהײט, — א געװאָהנהײט אויסצודריקען איהרע אכטונג אין דער פאָרם פון מזומ'ענע געלד. דער געאכטעטער דאָקטאָר האָט א סך פאציענטען און בעקומט גרויסע האָנאָראַרען. דער געאכטעטער שריפטשטעלער פערקויפט זײַנע װערק אין א מאסע אויפלאַגען. װען מ'האָט ערפאָלג, קען מען אלזאָ אמעהרסטענטײל א סך געלד פערדינען און זיך פערשאפען די אלע פערגניגענס, װעלכע מ'קען נאָר בעקומען פאר געלד אין אונזער השכ׳־דיגער װעלטעל. אײנער טראַכט דערבײַ װעגען טריפלעך און געבראָטענע טויבען, א צװײטער װעגען װײַן און ליקער, א דריטער װעגען שענע טענצערינ'ס, װעלכער ס'איז משונה'דיגער נפש אפשר זאָגאַר װעגען שטיצען אָרעמע און עלענדע. נאָר װער איז דאָס אימשטאַנד אויסצורעכנען כסדר אלע אינדיװידועלע נײַגונגען! די נישט־מאַטעריעלע פערדינסטען פון ערפאָלג טראָגען א גאַנץ אנדער האַראַקטער, און נישט קוקענדיג אויף דעם, װאָס לויט דעם פאָלקסטימליכען שפּריכװאָרט, קען מען קײַן ברויט פון אזעלכע פערדינסטען נישט עסען, האָבען זײַ דאָך א הויכען װערט אין די אויגען פון דער מעהרהײט מענשען. דאָס איז א מערקװירדיגער געגענזאַץ אין דער מענשליכער נאַטור. דער בשמים־קרעמער שעצט די דאָזיגע פערדינסטען בײַ אנדערע אזוי װעניג, אז עס װעט אויף זײַער רעכנונג קײַן טומעלע געמאָהלענעם פעפער, אפילו נישט קײַן רײַנעם, נאָר צוגעמישטען מיט אליװען־קערנער — נישט באָרגען; און ער אלײן ברענגט פאר זײַ די גרעסטע קרבנות, — קרבנות פון צײַט, פון געדולד, פון הײַסען

שטרעבען, זאָגאַר פון געלד, פון דעם געבענשטען, טײַערען געלד. און בעשטעהן בעשטעהן די דאָזיגע נישט-מאַטעריעלע פערדינסטען אין דעם, וואָס אין גאַס בעגריסט מען דיך, וואָס אין די צײַטונגען דערמאָהנט מען אָפט דײַן נאָמען און אַמאָל זעצט מען נאָך צו צו איהם געוויסע הניפה׳דיגע עפּיטעטען. זיי נעהמען אויך אָן פערשידענע פאָרמען, אָבהענגיג פון די פערשידענע געזעלשאַפטסשיכטען און ספערען: אַ אײַנלאַדונג אויף אַ הויף-באַל, אַרויסשטעלונג פון דער פאָטאָגראַפיע אין די שויפענסטער; פליכטמעסיגע וויזיטען פון אויסלענדישע רײַזענדע; אַכטונגס-אויסדריקען פון פערטרויענספולע אונבעקאַנטע; אַ עהרענבירגער-דיפּלאָם; טיעפער דרך-ארץ פון די קעלנער אין דעם ערשטקלאַסיגען רעסטאָראַן; אויפּפאָדערונגען אַנ׳אַנטייל צו נעהמען אין דעם אויפשטעלען אַ דענקמאָל וועלכען ס׳איז בעריהמטען זײַפען-זיעדער; הניפה׳דיגע אײַנלאַדונגען צו מיטאָג אָדער צו אָבענדברויט אין רײַכע, פײַנע הײַזער — דאָס זענען עטליכע בײַשפּיעלען פון די נישט-מאַטעריעלע, אָבער אינערליך זעהר הייס פערלאַנגטע פערדינסטען, וועלכע שטעלען פאַר מיט זיך די פּראָצענטען פון דעם קאַפּיטאַל, וואָס הייסט ערפאָלג. נישט על-פּי טעות האָב איך דאָ אַרײַנגערעכענט די אײַנלאַדונגען צו מיטאָגען און אַבענדברויטען אין דעם רייסטער פון די נישט-מאַטעריעלע פערדינסטען. וואָרום דאָ שפּיעלען דאָך די הויפּטראָליע נישט די גוטע מאכלים, וואָס ווערן דערלאַנגט בײַ׳ם עסען, נאָר דער בעוויזענער כבוד. די מאכלים זענען דאָ נאָר דער מאַטעריעלער אויסדריק פון דעם כבוד און אויסער דעם קומט אוים צו בעצאָהלען פאַר זיי מיט טײַערע יום-טוב-מתנות; דער כבוד אַליין אָבער איז ריינער רוחה און נאָר געמיינע נאַטורען שעצען איהם נידעריגער, ווי דעם מעניו.

איצט אַקאָרשט וועלן מיר זעהן, צי די שול גיט ווירקליך דער יוגענד די כלי-זין, וואָס זענען נויטיג אום זיך צו קענען אויסקעמפען דעם דאָזיגען ערפאָלג אין לעבען, און צי זי לעהרנט איהר אויס האָטש נאָר די עלעמענטאַרע כללים פון דער קונסט, ווי אַזוי זיך צו ערווערבען די אויסגערעכענטע מאַטעריעלע און גײַסטיגע בעפריעדיגונגען. צו דער פאָלקסשול קען מען קיין גרויסע פּרעטענזיעס נישט האָבען. אין דער עלטער, אין וועלכער די קינדער בעזוכען זי, קען מען נאָך מיט זיי וועגען קיין ערנסטע זאַכען נישט רעדען, ווײַל די מיטלען, מיט דער הילף פון וועלכע דער מענש אַרבײַט זיך

אויס אַ וועג אין לעבען, פאָדערן שוין אַ געוויסע פערשטאַנדס-ענט-
וויקלונג און אַ געוויסע צייטיגקייט. די פאָלקס-שול לערנט די קינדער
לעזען, שרייבען און רעכענען און די אַלע זאַכען, בעזונדער דאָס
לעצטע, קענען נאָר נוצען ברענגען. קענען רעכנען איז בעזונדער
נוצבאַר, ווען עס קומט אויס צו געבען, און עטוואָס ווייניגער נוצבאַר,
ווען מ'דאַרף נעהמען. קענען שרייבען און לעזען קומט אויך אַממעהרס-
טענטייל צוניץ, אויב מ'פערשטעהט זיך איינצוהאַלטען און דאָס
נישט שלעכט אויסנוצען. מיט דער אוניווערזיטעט קען מען אויך
ווי ס'איז דורכקומען, ווייל די קאָרפּאָראַציעס און פעראיינען שטעלען
פאָר מיט זיך אַ גוטע געלעגענהייט אויסצוגעפינען און צו ענטוויקלען
עטליכע וויכטיגע טאַלענטען, ווי למשל, דעם טאַלאַנט צוצוציהען
צו זיך די אויפמערקזאַמקייט פון גלייכע און העכערע פערזאָנען
מיט דער הילף פון שרייענדיגע דרשות און געשעפטליכקייט; צו
דערגעהן די הערשענדע שטראָמונגען און זיך מיטצולאָזען מיט זיי;
צו הנפה'נען איינפלוסרייכע מענשען; אַ אויפמערקזאַמע בעאָבאַכ-
טונג פון די בעציהונגען, וואָס הערשען צווישען די אַסיסטענטען,
דאָצענטען און פראָפעסאָרען, קען אַ ' געבען דעם בעגאַבטען מענשען
אַזעלכע ידיעות, וואָס האָבען אַ גרויסען ווערט פאַר'ן לעבען. צום
בעדויערן, איז די אויפמערקזאַמקייט פון די העכערע שולען נישט גע-
ווענדעט אינגאַנצען אויף די קאָרפּאָראַציעס און זיי בעגרענעצען זיך
נישט דערמיט, צו ווירקען ערציהעריש מיט דעם ביישפּיל פון די
אַקאַדעמישע קאַריערעס. זיי בעלעסטיגען דער יוגענד אויך מיט
לעקציעס און פאָרלעזונגען, מיט אודיטאָריומ'ס און לאַבאָראַטאָריומ'ס
און איך צווייפעל שטאַרק אין דעם, צי די אַלע זאַכען ברענגען
וועלכע ס'איז ממשות'דיגע נוצען דער צוקונפט פון די סטודענטען.
די גימנאַזיומ'ס אָבער זענען אינגאַנצען קיין אויסגעבלאָזענע איי נישט
ווערט. זיי ברענגען אין קיין בעציהונג קיינע נוצען נישט די זיי
אַנפערטרויטע צוקינפטיגע בירגער. אדרבא, זיי מאַכען זיי נאָך ווע-
ניגער געשיקט פאַר דעם קאַמפף אום ערפאָלג, און דער, וואָס לערנט
אין זיי, פערברענגט אין גאָרנישט זיינע טייערסטע יוגענד-יאָהרען.
עס פרעגט זיך, וועלכע נוצען ברענגט דער יוגענד דאָס לעזען האָמער'ן
און האָראַצ'ן? צי מאַכט דאָס איהר שפּעטער לייכטער צו פער-
שטעהן דער בולוואַר-ליטעראַטור? אָדער וועלכע נוצען וועט זי האָבען
שפּעטער דערפון, וואָס זי איז בעגייסטערט געוואָרען פון געטהעס

„איסיגעניע"; ווערט דאָס דען אידר געבען דערנאָך די מעגליכקייט לומדיש צו פּלוידערן וועגן „קאַוואַלעריאַ רוסטיקאַנאַ"; מ'זוכט איינצופלאַנצען אין אידר, אַלס דעם לעצטען אויסצוג פון דער געשיכטע, דעם כלל: „שטאַרבען פאַר'ן פאָטערלאַנד ז'" צי קען דען אַזאַ קלינגענדע פראַזע דינען אַלס צופידר פאַר ערגעבענהייטסאַדרעסע אויף דעם נאָמען פון פּרעמיער-מיניסטער? קורץ: אין דער שול לערנט די יוגענד נישט, וואָס זי ווערט שפּעטער דאַרפען און קיין זאַך ווערט זי נישט דאַרפען דערפון, וואָס זי לערנט דאָרט יאָ.

אין אונזער בילדונגסלעבען בעמערקט זיך אַ לעדיגער פּלאַץ, וואָס קען ווירקליך לענגער נישט בלייבען אונאויסגעפילט. איך טרוים וועגען אַ שול, וואָס זאָל אָפען פאַרבערייטען נאָר צו דעם שפּעטערדיגען ערפאָלג אין לעבען, נישט פערמאַסקירענדיג זיך מיט איךחיים-אַליין-נישט-וועלכע, כלומר'שט-הויכע אידעאַלען. געוועהנליך זענען ביי היינטיגער צייט פערהאַן מענשען, וועלכע האָבען ערזייכט ערפאָלג אין לעבען, האָטש זיי האָבען זיך נישט געבילדעט אין אַזאַ שול. דערמיט אָבער איז נאָך נישט דערוויזען, אַז מיין געדאַנק איז נישט ריכטיג. אָט האָבען זיך דאָך אין די פינסטערע באַרבאַרישע צייטען און אין די לענדער, אין וועלכע עס זענען קיין שולען אינגאַנצען נישט געוועזען, אויך אַרויסגעהאַפּט איינצעלנע געלעהרטע, וואָס האָבען זיך ערוואָרבען זייער וויסען און בילדונג אויסשליסליך נאָר מיט דער אייגענער התמדה, אָהן קיינע מעטאָדעס און אָהן קיינעמס הילף. ווי שווער אָבער קומט עס אָן אַזאַ מין לערנען; וויפיעל צייט פערליערט מען דערביי אָהן שום נוצען און אָהן דער מינדעסטער נויטווענדיגקייט; וויפיעל טעותים הור'ט מען זיך עס איין; ווי איינזייטיג און נישט פאָלקאָמען איז עס דער רעזולטאַט פון אַזאַ לערנען אפילו שוין ביי די גינסטיגסטע בעדינגונגען; די מענשען, וועלכע האָבען ערזייכט ערפאָלג אויף אַנ'אויטאָדידאַקטישען אופן, וועלען, ערזייכענדיג דעם ציעל און אומקוקענדיג זיך צוריק אויף דער אָבגעגאַנגענער וועג, מיט אַ ביטערניש אין האַרצען זעהן, וויפיעל אָנגעלעגטע וועג, וויפיעל צודרעדטע זאַמד-און בלאָטע-ערטער עס וואָלט זיי געקענט איינשפּאָרען אַ געניטער וועג-ווייזער אָדער וועניגסטענס אַזאַ, וואָס איז פיעל-וועניג בעקאַנט מיט דער געגענד.

איין זאַך ערקלער איך פאָראויס: קיין אַבטיילונגען פאַר מעדלעך וועלן אין מיין ערפאָלגס-שולע נישט זיין. די פרוי געפינט זיך אין אַזאַ

גליקליכער לאַגע, אַז זי דאַרף קיין ערציהונג נישט האָבען, אום זיך די וויסענשאַפט צו ערווערבען. זי איז פון דער נאַטור בעגאַבט מיט די אַלע קענטעניסען, וועלכע זענען איהר נויטיג אויף צו ערגרייכען ערפאָלג אין לעבען, און די קליינע הכמות, וואָס פעהלען אין דער הינזיכט, לערנט זי זיך אַליין אויס שפּעטער אין אַ גאַנץ קורצער צייט. אין דער היינטיגער וועלטאָרדנונג שטרעבען די מעהרסטע טייל פרויען נאָר צו איין פאָרם פון ערפאָלג: זיי ווילען געפעלען ווערן די מענער. אום דעם ציעל צו ערגרייכען דאַרפען זיי נאָר שיין זיין אָדער זיך מאַכען אויפפאַלענד און עפעקטיש. מענשען מיט משונה׳דיגע געדאַנק צו עפנען פאַר מעדלעך העכערע לערהאַנשטאַלטען. דאָרט לערנט מען די אָרעמע נפשות צייכנען, פיקען אויפ׳ן פּאָרטעפּיאַן, „שפּרעכען" מיט אַ לעכערליכען אַקצענט עטליכע פרעמדע לשונות און פערפלאָנטערן די היסטאָרישע דאַטומס, ד. ה. אַלזאָ גראַדע דאָס, וואָס מאַכט זיי שפּעטער פאַר אַ געגענשטאַנד פון שרעק און פחד אין די אויגען פון די מענער. דער פּלאַן פון די דאָזיגע שולען האָט געקענט איינפאַלען נאָר וועלכע ס׳איז פערביטערטע אַלטע מעדלעך אָדער וועמען ס׳איז פון די התונה־קאַליקעס, וועלכער האָט זיך געוואָלט נוקם זיין פאַר די קלעפּ, וואָס ער האָט געקריגען פון זיין ווייב. אין דעם פּלאַן ווייזט זיך אַרויס, ווי ווייט די בעשעפער פון זיי האָבען נישט אָנגעהויבען צו פערשטעהן די לעבענסציעלען פון דער פרוי. די מורה־פעלקער מיט זייער פאַרצייטיגער הכמה בעציהען זיך צו דער פראַגע אַ סך פּראַקטישער. ביי זיי לערנען נישט די מעדלעך קיין שום אַנדער זאַך אויסער זינגען, טאַנצען שפּיעלען אויף אַ פייפעל, מעשה׳לעך דערצעהלען, פאַרבען זיך די נעגעל און די האָר, קורץ: דאָס אַלץ, וואָס מאַכט זיי אַנציהענד אין די אויגען פון די מענער; וואָס גיט זיי די מעגליכקייט אַרויסצוווייזען זייערע אַלע רייצען און הנ׳ען אין אַ גינסטיגער בעלייכטונג; וואָס ענטציקט זייערע מענליכע לעבענסבעגלייטער און בינדט איהם פעסט צו זיי. אונזערע אָרעמע מעדלעך אין מערב־אייראָפּאַ זענען איינפאַך פערשקלאַפט ביי דעם הערשענדען ערציהונגס־סיסטעם, וואָס לאָזט זיי נישט פאָלגען זייערע אייגענע נייגונגען, — יענע נייגונגען, וועלכע וואָלטען זיי אַ סך ווייטער געפיהרט ווי די אַלע ליידיגע פון גימנאַזיום אין ברילען אָדער אָהן ברילען. נאָר דאַן ערשט, ווען זיי פטר׳ן שוין אַריבער די אַלע שוועריגקייטען און

מאטערנישען פון דער שול, קענען זיי זיך פריי איבערגעבען זייערע אייגענע אינערליכע נייגונגען און זיי צוועקמעסיג ענטוויקלען. דאן ערווערבען זיי זיך אליין די קונסט פון פוצען און פודערן זיך; דאן פערשטעהען זיי אליין צו טראגען שרייענדיגע קליידער; אזוי צו זיצען, צו געהן און צו שטעהן, אז אלץ, וואס איז מעהר אויפרייצענד אין דער פארם פון זייערע קליידער, זאל זיך בעזונדער שטארק ווארפען אין די אויגען; דאן לערנען זיי זיך אליין אויס צו שפיעלען מיט'ן פעכער, צו ווארפען אויגלעך, זיך שען צו פערקרימען, זיך ליעבליך צו בעוועגען און דער שטימע צוצוגעבען די בעצויבערטע בייגונגען פון קינדערשער אונשולד, יוגענדליכער שטיפעריי און פיקאנטער נאאיוויטעט. בעוואפענט מיט די מיטלען זענען זיי זיכער, אז אומעטום, וואו אך זיי וועלן ערשיינען, וועלן זיי ארומזאמלען ארום זיך א גאנצע מחנה פערעהרער, קאוואלערען, טענצער; וועלן זיי זיך אויסגעפינען א מאן, און בכלל דאס אלץ, וואס מאכט דאס לעבען אנגענעהם און שען. די פרויען וועלן, געוועהנליך, זיך קרימען אויף זיי און אויף א געוויסער צאהל העכערע, מעהר אנשטענדיגע מע־נער וועלן זיי, אמת, ווירקען מעדר אבשטויסענד, ווי אנציהענד, די דאזיגע מענער וועלן גאר איינגעפינען, אז פעטקייט, מעהלשטויב, פארבענפלעקען און אלערהאנד שמירעכצען פאסען זיך אזוי צו א ווייבערשען געזיכט, ווי צו א סאמעטענעם קלייד; אז הויבען מיט די פלייצעס און זאטעל־טורנירען גיעבען דער פרוי א האר־באטען, א שווינדזיכטיגען אדער גאר א האטענטאטישען אויסזעהען און אז דאס וועלן דורכאויס געפעלן ווערן און די קאקעטעריע קענען אפילו דעם שענסטען ווענען אויך אונערטרעגליך מאכען. וואס געהען עס אבער דער פרוי אן אט די אלע מיינונגען? ביי די פארשטעהער פון איהר געשלעכט הארט איהר אינגאנצען נישט, אז זי וועט נישט מוצא־חן זיין; מיט דער סימפאטיע קען זי סיי־ווי־סיי גאר־נישט מאכען. און וואס עס געהער צו די מענליכע קריטיקער, בלייבט זי ביז דער העכסטער שטופע גלייכגילטיג, ווען וועלכער ס'איז בטלן אדער קאבינעט־מענש ווענדעט זיך אב פון [illegible] מיט פער־אכטונג, אזוי לאנג ווי די יונגע העררען פון קלוב אדער פון טעאטר האלטען פעראינטערעסירט אנגעשטעלט געגען איהר דעם מאנאקל. זי קען בכלל נישט צופאסען איהרע מאניערען און האלטונגען צו דעם אמת'ן געשמאק פון וועלכען ס'איז העכערן גייסט. ער איז

א אויסנאהם. א סך פרויען לעבען און שטארבען, נישט אנקוקענדיג אידם אפילו איין מאל אין די אויגען. דער שלאפענדער שענהייט איז גוט נאר אין דער קינדערשער מעשה׳לע: דארט קומט דער ריטער און בעפרייט איהר. אין דעם ווירקליכען לעבען אבער קען מען אויף דעם העלד נישט רעכנען. און ווער עס בעהאלט זיך אונטער׳ן פלויט, האט טאקע אלע שאנסען — פערגעסען צו ווערן. די פרוי וועט אלזא אויס א סך פערשטאנד, ווען זי זוכט געפעלן צו ווערן דער מעהרהייט און נישט דעם אויסנאהם.

אויב אבער די פרוי אין אלגעמיין קען זיך בעגעהן אויך אהן די טעארעטישע אויסבילדונגען צום ערפאלג, שטעהט עס מיט די מענער נישט אזוי גוט. אום זיך אויסצוארבייטען א שטיקעל וועג אין לעבען, מוז דער מאנספערזאן געפעלן ווערען זיינע אייגענע געשלעכטס-ברידער און דאס איז נישט אזוי איינפאך, ווי מאכען א גוטען איינדריק אויף א מענשען פון אנאנדער געשלעכט. אמת, אויף געוויסע געביטען האט דער מאנספערזאן אויך די זעלביגע פריווילעגיעס וואס די פרוי; ער קען מיט זיין אייגענער בערוזענ־ליכקייט ווירקען און דארף געפעלן ווערען נאר פרויען; אזעלכע פריווילעגיעס בעזיצען צום ביישפיעל ערשטע ליבהאבער, טענארען און פערקויפער אין בלומען-מאגאזינען. פאר די מענשען פון דעם קלאס איז די ערפאלגס-שול איבריג, און קוים האט זיי נאר די נאטור מוטערליך בעהאנדעלט, קענען זיי שנעל און לייכט זיך דערשלאגען אין דער הויך אהן א שום טעאריע. די בעסטע שול־לעהרע קען, צום בעהויערן, נישט געבען קיין שען-געקרייזעלטע וואנסען און קוים וועט דער הארקרויזלער נישט געפינען קיין סך האר אויפ׳ן קאפ, וועט ער, מיט זיין קינסטליכער פריזור, אויך גארנישט אויפטאן. דער אין בלוט און פלייש פערקערפערטער אפאלא פון בעלוועדער אדער דער שענ.עוואקסענער אפיציער פון דער בערלינער שלאסבריק דארף קיין סך נישט זארגען וועגען זיין ערפאלג אין לעבען. אזא מין שענער בחור וועט שוין אין ערגעץ נישט פערלוירען געהן. קוים איז ער א שליח, וועט ער גאנץ שנעל אריינקומען אין די פארערשטע צימערן; קוים איז ער א קעלנער וועט ער דעם רעסטאראן און ענדליך זיך אויך רייך מאכען; אזא מין ליעבלינג פון פרויען וואלט זיך נאר שארען ברענגען, ווען ער וואלט זיך אנשטרענגען צו ערווערבען אויסער זיינע קערפערליכע מעלות, אויך גייסטיגע. עס וואלט א

שאָד זײַן, װען ער װאָלט זיך מיט׳ן לעזען אַ סך איבערפיהרען דעם גלאַנץ פון זײַנע שענע אױגען. מיט בילדונג און װיץ װאָלט ער אַ שרעק אַרױפװאַרפען אױף די אײנפאַכע מעדלעך און זײ געשטערט פון אױסצודריקען פרײַ זײערע געפיהלען. זײַ שען, װי אַ גריכישער גאָט און נאַרעש װי אַ פיש,— און דו האָסט מהמד׳ם גן־עדן אױף דר׳ערד מיט אַלע זײַנע הורים (שענע מעדלעך) און אַלץ, װאָס דאָרט איז נאָך פערהאַן, לױט דעם גלױבען פון זײַנע אַנהענגער. אַזעלכע בעגאַבטע אינדיװידואומען דאַרפען אױך קײן ערפאָלגסשול נישט האָבען, אַזױ װי עס דאַרף זי נישט דער געניע.

דער געניע אָבער איז אַ זעלטענע אױסנאַהמע און די מענשליכע אײַנריכטונגען זענען אױסגערעכענט אױף דעם דורכשניטס־מענשען. בעטהאָװען װאָלט אָהן אַ קאָנסערװאַטאָריום אױך װערן דאָס, װאָס ער איז געװאָרען; געװעהנליכע הוני׳שע קינדער מוזען אָבער לאַנג זיצען איבער דעם קאָנטראַפונקט, אום צו בעקומען װען ס׳איז די שטעלע פון אַ קאַפּעלמײַסטער מיט אַ רעכט אױף פענסיע. מיר װעלן אַלזאָ לאָזען אָן אַ זײַט שטעהן די אַלע אױסנאַהמס־ערשײַנונגען: די אַפּאָלאָ׳ס, די הױכע אַריסטאָקראַטען מיט זײערע יעהרליכע הכנסות, די מיליאָנערישע קינדער און אַזױ װײַטער. זײ דאַרפען דעם ערפאָלג נישט נאָכלױפען, דער ערפאָלג לױפט זײ נאָך. מײַן ערפאָלגסשולע איז בעשטימט בלױז פאַר דער עלענדער מאַסע, װעלכע איז געבױרען געװאָרען אָהן רענטעס און טיטולען און הלומ׳ט פון דעסטװעגען פאָרט װעגען הױכע שטײַערונגען און אָרדענס לענטעס מיט די מיטעלמעסיגע װידער װאָלטען געװיס מיט אַ סך מעהר שאַנסען אָנגעהױבען דעם קאַמפּף אום דאָס זײַן, װען זײ װאָלטען פריהער סיסטעמאַטיש פאָרבערײטעט געװען, זיך צו קענען אַ עצה געבען מיט די שװעריגקײַטען פון לעבען.

װען די דאָזיגע פאָלקס־שולע װאָלט װירקליך עקסיסטירט, װאָלט דער דירעקטאָר איהרער קודם־כל זיך געמוזט װענדען צו יעדער פאַטער, װאָס װאָלט מרוצה װערען איהם אָנצופערטרױען זײַן אינגעל, מיט אַזאַ מין אָפּענהערציגער רעדע: מײַן ליעבער פרײַנד! גיט זיך פריהער אָב אַ קלאָרען רעכנונג פון דעם: װאָס װילט איהר אײגענטליך. אױב אײַער זוהן שטעהט פאָר צו פערברענגען דאָס לעבען אין אַ װעלט פון אידעאַלען, װאו דאָס גוטע װערט בעקרױנט מיט לאָרבער־קראַנצען; װאו דאָס בעשײדענע, װאָס

בעהאַלט זיך אין אַ פינסטערן ווינקעל, ווערט אויפגעזוכט און בע־לויהנט; וואו מ'ווייס נישט פון קיין נאַרעשקייט, פון קיין גאוה און פון קיין שלעכטסיגקייט; וואו דאָס גוטע, שענע און עדעלע הערשט מיט דער פולער מאַכט, אָדער אויב איהר גלויבט, אַז אייער זוהן וועט שטענדיג שעצען זיין זעלבסטאַכטונג העכער ווי דעם בייפאַל פון דער מאַסע; אַז ער וועט זיך רעכנען נאָר מיט זיין אייגענעם געוויסען, און נישט מיט דער מיינונג פון המון; אַז ער וועט זיך בעפריעדיגען מיט דער דורכפיהרונג פון זיינע אויפגאַבען און דערמיט, וואָס זיין אינערליכע שטימע וועט איהם ריהמען און לויבען דערפאַר,— דאַן האָט ער אין מיין שול נישט וואָס צו טאָן. דאַן וועט איהר בעסער טאָן, אויב איהר וועט איהם שיקען אין וועלכער ס'איז אַנדער שול און לאָזען איהם ערציהען לויט דעם אַלטען דרך. דאַן זאָל ער לערנען די ווערק פון אַלטע און נייע דיכטער, אַמוזירען זיך מיט דער וויסענשאַפט און שווערען ביי די הייליגע ווערטער פון רבין. אויב אָבער איהר ווילט, אַז אייער זוהן זאָל ווערן אַ מענש, וועלכען אַלע בעגריסען אין גאַס, וועל־כער פאָהרט אין אַ סאַלאָן־וואַגאָן און שטייגט אַראָב אין אַ האָטעל פון ערשטען ראַנג; אויב איהר ווילט, אַז ער זאָל בעזיצען געלד און מאַכט און קענען פעראַכטען די הונגעריגע שנאָרער'ס,— גיט איהם איבער צו מיר. איך גאַראַנטיר אייך נישט דערפאַר, אַז ער וועט אַמאָל זיך אַריינהאַפען אין דעם לעבענסקרייז פון די גרויסע מענשען; דערפאַר אָבער גאַראַנטיר איך אייך, אַז זיין נאָמען וועט פערנעהמען אַ אָנגעזעהענעם פלאַץ אין אַדרעס־קאַלענדאַר".

די ערפאָלגסשול מוז נאַטירליך אויך האָבען פערשיעדענע אָבטהיילונגען, העכערע און ניעדעריגערע, אַזוי, ווי די שול פון די אַבסטראַקטע וויסענשאַפטען. אַזוי גוט, ווי נישט יעדער גימנאַזיסט שטרעבט אָנצוקומען אין אַ אוניווערזיטעט און צו ווערן אַ פּראָפעסאָר, אַזוי וויל אויך נישט יעדער עהרגייציגער ווערן גלייך אַ מיניסטער אָדער אַ מיליאָנער. אַ סך בעגניגען זיך מיט בעשיידענע ציעלען און נויטיגען זיך דעריבער נאָר אין אַ עלעמענטאַרישער בילדונג. עס וואָלט דעריבער זיין גאַנץ צוועקמעסיג און גלייך איינצוטיילען די ערפאָלגסשול אין אַ ניעדריגער, מיטעלער און הויכער. די ניעד־ריגע שול וואָלט זיין בעשטימט פאַר יענע, וואָס ווילען זיך אי־בערגעבען די געוועהנליכע בעשעפטיגונגען: די האַנדאַרבייט, דעם

מסדר און אַזוי ווייטער. מיט זיי וואָלט מען דאַרפען אײַנחזר'ן נאָר איין-איינציגען כלל, וואָס די חכמה פון המון האָט איהם שוין לאַנג אַנערקענט, דעם כלל, לויט וועלכען „ערליכקייט איז די בעסטע פּאָליטיק און דער אמת איז דער בעסטער ליגען“. דאָס קלינג אפילו צו ווייניג מאַקיאַוועליסטיש, מ'קען אָבער דאָ גאָרנישט מאַכען: ביי די נידריגע בעשעפטיגונגען קען מען שטייגען און וואַקסען נאָר מיט דער הילף פון ערליכקייט און פּינקטליכקייט. דער שוסטער, וועלכער נעהט אויף אַ פּאָר גוטע קאַמאַשען און בעט פאַר זיי נישט טייער און דער קרעמער, וואָס גיט נישט קיין זאַמד אָנשטאָט צוקער, — וועלן זיך אויסטרעטען זייער בעשיידענעם וועג אין לעבען און וועלן זיין גליקליך, אויב זיי וועלן נאָר נישט פעררייסען די נעזער און זיך בעגנוגען מיט דער צופריעדענהייט פון זייערע קונדען און מיט אַ זאַטען מיטאָג טעגליך. די זעלביגע הכמה פון המון זאָגט אפילו, אַז רעקלאַמען און געשרייען געהערן אויך צום געשעפט, ווען מ'בעטראַכט אָבער די זאַך גרינדליכער, זעהט מען, אַז די מיינונג איז נישט קיין ריכטיגע. צו איינפאַך זענען די בעציהונגען צווישען דעם בעל-מלאכה און דעם קויפער, אום שאַרלאַטאַניזם זאָל דאָ קענען גילטען. די גרעסטע נאַראָנים אפילו האַפען דאָ אויך גלייך דעם ליגען, די בערימערייען און לאָזען זיך שוין מעהר נישט נאַרען. אויף די געביטען איז דער ערפאָלג ווירקליך אַ בעלויהנונג פאַר מיכטיגקייט און רעעלקייט, ווייל יעדערער קען דאָ זיין אַ מבין, ווייל יעדערער פערשטעהט זיך אויף דעם. צי דער פראַק איז ברייט אָדער ענג, זעהט יעדערער; ווען דאָס בעטעל וויל זיך נישט האַלטען, בעמערקט עס אפילו דער גרעסטער שוטה און די צומישונג פון ציקאָריע צום קאַווע רופט נישט אַרויס קיין פּראָטעסט, נאָר אין געוויסע שיכטען פון דער זאַקסישער בעפעלקערונג.

אַנדערש איז די זאַך ביי העכערע פרנסות. ווער עס קלייבט זיך זיי אויס מוז שוין לענגער און פלייסיגער פאָרבערייטעט ווערן צום ערפאָלג, און די פאָרבערייטונג וואָלט איהם געקענט געבען די מיטעלע און העכערע שול. דאָ דאַרף מען אַיינחזר'ן מיט'ן שילער עטליכע אַזעלכע פּרינציפּען, וואָס זענען פאָלשטענדיג דער היפך פון יענע, וועלכע עס פלאַנצט אין איהם איין די געוועהנליכע ערציהונגס-מעטאָדע. אויף די פאָלקס-שפּריכווערטער דאַרף מען אויס-

מערקזאַם אַכטונג געבען, וואָרום זיי ענטהאַלטען אין זיך אָפט אַ סך קערנער פון אמת. אָט איז, צום ביישפּיעל, אַ קלוגער האַטש נישט קיין גראַמאַטיקאַלישער פערז: „בעשיידענהייט איז אַ ציער (ציערונג), דאָך קומט מען ווייטער אָהן איהר". דאָס איז אַ גאָלדענע לעהרע, וואָס קען גאָרנישט גענוג געלויבט ווערן. אין דער אמתן: ס'איז נישטאָ קיין גרעסערע און מעהר געפעהרליכע שטערונג פאַר ערפאָלג אין לעבען, ווי בעשיידענהייט. דו מעגסט האָבען די גרעסטע פערדיענסטען, דו מעגסט זיין ביז דער העכסטער שטופע טאַלאַנטפאָל, דו מעגסט אויפטאָן די גרעסטע, די שווערסטע זאַכען,— קוים ביזטו אָבער בעשיידען, קוים האַלסטו דיך שטענדיג אָן אַ זייט, וועסטו קיינמאָל נישט בעלויהנט ווערן פאַר דיין אַרבייט. יאָ, ס'קען זיין, אַז ווען ס'איז וועט מען אויף דיין קבר אַ דענקמאָל אַוועקשטעלען.— זיכער איז דאָס אויך נישט!— ביי דיין לעבען אָבער, וועסטו נישט אָנזעהן נישט קיין געלד און נישט קיין כבוד. זיין בעשיידען הייסט: שטעהן ביים טהיר און אָבטרעטען אַנדערע די בעסטע פלעצער; נישט וואַגען זיך אַוועקצוזעצען ביים טיש דאָן, ווען אַנדערע האָבען זיך שוין לאַנג אָנגעגעסען; וואַרטען, ביז מ'וועט בעטען נעדהמען דעם ביסען, אָנשטאָט איהם פאָראויס צו בעטען, אָנשטאָט איהם צו פאָדערן, אָנשטאָט איהם מיט געוואַלט אַרויסצורייסען. דער, וואָס שטעלט זיך אַוועק אין אַזאַ מין נאַרעשער לאַגע, האָט נישט מעהר צו ערוואַרטען ווי דאָס, אַז מ'וועט איהם לאָזען שטעהן ביים טהיר, אַז ביים טיש וועט פאַר איהם גאָרנישט איבערבלייבען און אַז קיינער וועט איהם נישט בעטען, ער זאָל עפּעס נעהמען. „דו זאָלסט שטענדיג אויסמיידען צו רעדען וועגען זיך; דאָס איז נישט טאַקטיש". וואָסר'אַ טפשות! ריכטיג פערקעהרט: רעד שטענדיג אויסשליעסליך, סיסטעמאַטיש נאָר וועגען דיך אַליין. זאָל עס דיך גאָרנישט אָנגעהן אַהרען, וואָס יענעם ווילט עס נישט קודם-כל ווילט עס דיך אַליין; צווייטענס ווייטער, לאָזטו דערווייל נישט רעדען וועגען אַנאַנדערן און אפשר טאַקע וועגען דיין קאָנקורענט; און דריטענס — עפּעס, וואָס ס'איז פון דיינע ווערטער וועט שטענדיג בלייבען אפילו אין דעם לעכערדיגסטען זכרון. געוועהנליך, דאַרפסטו אַליין דעם שכל האָבען און פערשטעהן, אַז יעדען וועגען זיך דאַרפסטו נאָר גוטס. אין דער הינזיכט לאָז נישט צו צו זיך קיינע בעגרענעצונגען און בעשרענקונגען; לויב, ריהם

און הויב דיך, זײַ רעדעוודיג, בעגײַסטערט, אונערשעפּליך. גיב דיר אַלײַן די שענסטע טיטולען, הויב אויף ביז אין זיעבעטען הימעל דאָס, וואָס דו טהוסט אָדער וואָס דו האָסט געטהון, בעלײַכט עס פון אַלע זײַטען, לעג צו דערצו די בעסטע מעלות, ערקלער עס פאַר דער וויכטיגסטער געשעהעניש פון דעם יאָהרהונדערט, פערזיכער, אַז די גאַנצע וועלט בעוואונדערט עס, הזר איבער אַלע מינוט די גוטע מיינונגען וועגען דעם, וואָס דו האָסט געהערט אָדער וועלכע דו קענסט זיך פרײַ אַלײַן אויסטראַכטען. דו וועסט זעהן, ווי ווײַט דו וועסט קומען אַ דאַנק דעם סיסטעם. די הכמים וועלן לאַכען פון דיר אָדער זיי וועלען צושפּרונגען ווערען פון כעס, וואָס געהט עס דיך אָן? די קלוגע שטעלען פאַר מיט זיך אַ פערשווינדענדע מינדערהײַט און נישט זיי טיילען פונאַנדער די פערגניגענס פון לעבען. דײַנע קאָנקורענטען וועלן אויך שיטען אויף דיך פעך און שוועבעל. נאָך בעסער! דו וועסט זיי פאַראויסזעהן און ערקלערן, אַז די קנאה רעדט אַרויס פון זיי און דאָס וועט זײַן אַ פרישער בעווײַז אויף דײַן גרויסקײַט. די גרויסע מעדרהײַט, אָט היקא יענע מאַסע, וועלכע בעשאַפט דעם ערפאָלג, וועט דיר גלויבען, וועט איבער׳חזר׳ן דײַנע אײַגענע ווערטער וועגען דיר אַלײַן און וועט דיר אָברוימען דעם פּלאַץ, וועלכען דו האָסט דיר אָנגעמערקט. פאַר דעם רעזולטאַט זענען דיר ערוב די פּהדנות און די גײַסטיגע פוילקײַט פון דער מאַסע. צוליעב איהר פּחדנות וועט זי נישט פועל׳ן בײַ זיך דיר אָבצושלאָגען, דיך, ווי מ׳זאָגט, אויף דײַן פּלאַץ אַוועקצושטעלען. מ׳וועט דאָס אָננעהמען פאַר אָריגינאַליטעט און מ׳וועט איהר בעמערקען פערבײַגעהענדיג, אָבשטעלען זיך לאַנג אויף איהר וועט מען אָבער נישט. ווען מ׳וועט דיך ערגעץ־וואו אײַנלאַדען, וועט די בעל־הבית׳טע זאָגען: דאָס איז אַ מענש מיט אויסערגעוועהנליכע פאָדערונגען. אָט וויפיעל דו זאָלסט נישט אָנווענדען, וועט ער אַלץ זאָגען, אַז מ׳האָט איהם שלעכט אויפגענומען, אַז מ׳האָט זיך צו־וועניג אַרומגעקוקט אויף איהם. וואָס קען מען טאָן? איך מוז איהם זעצען נעבען זיך, וואָרום קוים נישט איז ער אימשטאַנד אַוועקצוגעהן פון מיטען אַ בעלײדיגטער". אויב עס געפינט זיך דערבײַ אַ בעשײדענער מענש, וועלכער האָט ווירקליך דאָס רעכט אויף דעם פּלאַץ, וועט מען איהם זאָגען גאַנץ רוהיג: „נישט אמת, איהר וועט דאָך נישט זײַן אין כעס, וואָס האָב איך איהם אַוועקגעגעבען דעם אויבען־אָן? איהר זײַט דאָך העכער פון אַזעלכע קלײני

ליכקײַטען?"— און אַזוי ערנאָך װעסטו זיך ערװערבען דעם ערשטען פּלאַץ, װעסטו צוגעװעהנען מענשען איהם דיר אָבצורוימען, און נאָך אַ קורצע צײַט װעט שוין קײנעם גאָר אין מח נישט אַרײַנפאַלען, אַז עס קען אַנדערש זײַן. די גײַסטיגע פוילקײַט פון דער מעהרהײַט איז די צװײַטע גאַראַנטיע פאַר דעם ערפּאָלג פון דײַן בעריהמערײַ. גאַנץ װעניג מענשען זענען אימשטאַנד אָדער געװאָהנט אַרויסצוציהען אַ בעשלוס פון דעם רויהען פאַקטען-מאַטעריאַל, ד. ה. אויפצונעהמען אײַנדריקע, די ערפאַהרונגען גענוי צו בעטראַכטען, זײ צו פערגלײַכען, צו ערקלערן, גײַסטיג איבערצואַרבײַטען און צוצוקומען צו אַ בעשטימטער אײגענער מײנונג; אַלע אָבער דאַגעגען קענען נאָכזאָגען און איבער'חזר'ן דאָס, װאָס אַנדערע האָבען שוין געזאָגט. די מאַסע נעהמט דעריבער צו פאַרטיגע מײנונגען פון אַנדערע מיט צופריעדענהײַט און איבערצײַגונג. עס מאַכט נישט אויס, װאָס די מײנונגען זענען דורך און דורך פאַלש, װאָס זײ זענען דער היפוך ריכטיג פון די פאַקטען. אום דאָס צו בעמערקען, װאָלט די מאַסע געדאַרפט אַלײן קאָנטראָלירען די פאַקטען און לאָגיש זײ פונאַנדערנעהמען און אָבשאַצען, און דאָס איז זי אינגאַנצען נישט בכח. דאָ נישט לאַנג האָב איך איבערגעלעבט אַ מערקווירדיגען בײַשפּיעל דערפון. אַלס דאָקטאָר איז מיר אויסגעקומען פאָרצושרײַבען אַ קלײן קינד, מעד צום טרינקען, און איך האָב געהײסען מ'זאָל דאָס איהם געבען פון צײַט צו צײַט אין אַ קאַװע-לעפעלע. אַ האַלבע שעה נאָך מײַן װיזיט בײַ דעם קלײנעם פאַציענט, פאַלט אַרײַן די מוטער, װי אַ באָמבע בײַ מיר אין צימער און שרײַט אויס אָהן אַ אָטעם נאָך אין טהיר שטעהענדיג: „אוי, הער דאָקטאָר, דאָס קינד שטאַרבט! װי דאָס האָט נאָר עטליכע טראָפּען פון דעם העלישען מעדיצין פאַר די ליפּען גענומען, איז עס אינגאַנצען שװאַרץ געװאָרען, האָט אָנגעהויבען שרעקליך צו הוסטען און איז שיער נישט דערשטיקט געװאָרען. אַ װאָס'רע רפואה האָט איהר דעם אונגליקליכען קינד געגעבען?" איך האָב גלײַך פערשטאַנען, אַז דעם קינד איז אַרײַן אַ טראָפּען האָניג „אין לינקען קעהל" װי מ'רופט עס, און עס האָט זיך פערהוסט. דאָך האָב איך איהר געענטפערט מיט אַ אומעטיגער מינע: „יאָ, יאָ, מיך װאונדערט עס נישט. װען עס קומט אויס אָנצוװענדען אַזאַ שאַרפען מיטעל, װי מעד, טרעפען זיך גאַנץ אָפט אַזעלכע װירקונגען". די פרוי האָט פערבראָכען די הענד און װידער אָנגעהויבען:

— ווי קען מען עס אָבער אַזאַ שאַרפען מיטעל —

— איהר ווייסט, פון וואָס מעד בעשטעהט? — האָק איך זי איבער אינמיטען.

— ניין.

עס איז אַ געמישעכץ פון האָניג מיט וואַכער.

איהר געזיכט האָט אויסגעדריקט שרעק און ליידען, פּונקט ווי ווען איך וואָלט זאָגען: „פון שוועבעלזויערע און מישיאַק".

— איהר פערשטעהט,— רעד איך צו איהר ווייטער — ווען מ'גיט איין אַזעלכע געוואַלטטעטיגע שטאָפען, ווי וואַכער און האָניג —

— דאָס איז אמת— האָט זי אָבגעזיפצט און אויף איהר געזיכט האָט זיך צוזאַמען מיט שמערצען אָבגעשפּיגעלט אויף ביטערע פּאַרוויַרפע.

אַזוי ווי די מוטער, נעהמט אויך די מאַסע אָן אַלין, וואָס מ'זאָגט איהר אין דעם בוכשטעבליכען זין און האַרט עס געטריי איבער, נישט אונטערשיידענדיג דאָס אמת'ע פון דאָס פאַלשע, דאָס ערנסטע פון דאָס לצנות'דיגע. גאַנצע פעלקער האָבען דאָס צו פערדאַנקען זייער בעריהמטקייט און זייער ראַנג אין דער וועלט. אין דער אמת'ן בעזיצען זיי די ערגסטע און ניעדריגסטע אייגענשאַפטען, וואָס קענען נאר געבען, און דאָך, האַלטען זיי אין איין פערזיכערן, אַז זייערע אייגענשאַפטען זענען די שענסטע און די בעסטע. זיי זענען דורכגעדרונגען מיט קנאה און זאָגען, אַז זיי זענען גרויסמוטיג; זיי זענען עגאָאיסטיש און שטעלען זיך אַרוים פאַר די גוטהערציגסטע; זיי קענען נישט אָנקוקען און פעראַכטען אַלע אַנדערע פעלקער און אין דער זעלביגער צייט ריהמען זיי זיך מיט זייער אַלוועלט-ליכער, ברידערליכער ליעבע צו דער מענשהייט; זיי שטעלען זיך דאַגעגען יעדען פּראָגרעס און שרייען כסדר, אַז זיי זענען דאָס וויעגעלע פון אַלע נייע געדאַנקען; זיי זענען אָבגעשטאַנען אין אַלע געביטען פון דענקען, און שרייען, אַז זיי שטעהען אַן דער שפּיץ פון אַלע קולטורעלע בעוועגונגען; אין דער ווירקליכקייט פערשקלאַפען זיי און דערשטיקען די שוואַכערע פעלקער, נעהמען אַוועק ביי זיי די פרייהייט. ברעכען די אָבמאַכונגען און טוען, וואָס זיי ווילען און פונדעסטוועגען הערען זיי נישט אויף צו דרשה'נען וועגען די שענע פּרינציפּען פון פרייהייט און יושר. און די וועלט זוכט נישט זיך גוט

צוצוקוקען צו די פאַקטען אַליין; זי הערט נאָר די ווערטער און רעדט זיי נאָך. זי באַמערקט נישט די סתירות צווישען די ווערטער און די מעשים און איז איבערצייגט, אַז די פעלקער וועלען טאַקע אַזוי, ווי זיי שטעלען זיך אַרויס.

אַלזאָ, בחור'ל־לעבען, וואַרף אַוועק די עניוות, אויב דו ווילסט שפּילען עפּעס אַ שטיקעל ראָליע אין דער וועלט. ערניעדריג זיך אַליין און — אַנדערע וועלן דיך ערניעדריגען. לאָז אַנ׳אַנדערן אַרויס־געהן פריהער און דער צושויער וועט מיינען, אַז איהם קומט עס, אַז ער האָט עס פערדיענט. מאַך דיך אַליין פאַר אַ גאָרנישט, דיין אַרבייט פאַר נישט וויכטיג, דיינע פערדיענסטען פאַר איבערטריבען,— און דיינע הערער וועלן די דאָזיגע מיינונגען וועגען דיר גלייך צוטראָגען אין אַלע ווינקעלעך, נישט אַנווייזענדיג פון וועמען זיי האָבען עס גענומען. איך זאָג נישט, פערשטעהט זיך, אַז באַשיידענהייט טויג קיינמאָל נישט. ס׳זענען פערהאַן אַזעלכע מאָמענטען, ווען זי איז נישט נאָר נישט־שעדליך, נאָר קען נאָך ברענגען זאָגאַר נוצען. דאָס קומט פאָר דאַמאָלס, ווען דער ציעל איז שוין אינגאַנצען ערריכט. אויב דו האָסט ערריכט אַ אַנערקענטע, אונצווייפעלבאַרע הויכע לאַגע, אויב דיין ראַנג איז אַזוי פעסט געזיכערט, אַז קיינער צווייפעלט שוין נישט מעהר אין דיין רעכט אויף איהם,— מעגסטו דיך מאַכען פאַר אַנ׳עניו. בלייב דאַן כסדר ביים טהיר שטעהן,— מ׳וועט דיך שוין מיט טריאומף אויפ׳ן ביהנע אַרויספיהרען. טרייסעל דיך פריי אָב פון קאָמפּלימענטען,— מ׳וועט זיי שוין אָנהויבען פונ׳ם ניי נאָך מיט מעהר היץ, מיט מעהר באַגייסטערונג. רעד פריי און אונבאַזאָרגט וועגען דיין נישט־וויכטיגקייט— דיינע אָרדענס און דיין געשטיקטער פראַק וועלן דיר שוין גענוג דייטליך און קלאָר אָבלייקענען. דו וועסט דיך דערמיט נישט שאַדען און וועסט נאָך האָבען דעם ריוח, וואָס אַלע וועלן זיין גערירט און ענטציקט פון דיין עניוות.

דו פערשטעהסט שוין איצט, אַז אַרויסשטעלען זיך איז אַ סך וויכטיגער, ווי זיין. טרינק וויין, וויפיעל דיין האַרץ געלוסט דיר נאָר אַנדערע הייס טרינקען וואַסער. דאָס איז נישט אויסגעשלאָסען אפילו אויך אין דעם פאַל, ווען דיין נאָז ברענט ווי אַ פאַנטאַסטישעס פייער, און דו פאַלסט פון די פיס. און אויב דיינע ליפּען וועלן ציטערן פון דעם נאָר וואָס אויסגעטרונקענעם ריינעם ספּירט דאַן אפילו,

ווען דו וועסט דעקלאַמירען פינדאַר'ס הימנע לכּבוד דאָס וואַסער, — שרעק דיך נישט: דײַנע הערער וועלן דאָס אָננעהמען פאַר טיפער התלהבות און וועלן פאַר דיר נאָך דאָפּעל דרך־ארץ האָבען.

דער אַנדערער גרונד־פּרינציפּ איז: זײַ נישט קײן בעל־טובה, האָב נישט ליעב קײן טובות צו טאָן. דערמיט וועסטו גאָרנישט מאַכען. דײַנע קאָקורענטען וועלן דיך פעראַכטען, דײַנע שונאים וועלן לאַכען פון דיר און דײַנע גוטע פרײַנד וועלן דיך געפינען פאַר נישט אינטערעסאַנט, פאַר לאַנגווײַליג. קײנער וועט זיך אויף דיר נישט אומקוקען, ווײַל מ'וועט זאָגען: „אַ, דער ד. ער איז אַזאַ גוטער: קוים טרעט מען איהם אָן אויפ'ן פוס, ענטשולדיגט ער זיך מיט אַ שמייכעל". קורצזיכטיגע, נאַרעשע עצה־געבער'ס וועלן דיר אפשר אײַנרעדען, אַז די בעסטע פּאָליטיק איז רעדען גוט וועגען אַלעמען, ווײַל דערמיט ענטוואָפענט מען די שטאַרקסטע געגענער. דו בילד זיך דאָס נישט אײַן. עס איז ריכטיג פערקעהרט. אויב מענשען וועלן זיך נישט מורא האָבען דערפאַר, טאָמער וועסטו אין זיי צוריק־שיעסען, וועלן זיי אין דיר שיעסען אָהן אַ אויפהער. חו מוזט זײַן שלעכט, ווי אַ מכשפה און אַ גיפטיגע צונג האָבען, ווי אַ שלאַנג. דײַן וואָרט דאַרף שוועבעל־זויערע זײַן און מאוסע לעכער אויסברענען אין אַלץ, צו וואָס עס ריהרט זיך צו. זאָל יעדער נאָמען, וואָס איז אַראָב פון דײַנע ליפּען אויסזעהן אַזוי, ווי ער וואָלט אַ וואָך צײַט אין אַ קרוג מיט וויטריאָל געלעגען. זאָל מען פאַר דיר מורא האָבען, און שרעק דיך נישט דערפאַר, וואָס מ'וועט דיך דאַן פײַנד האָבען. ווי דיר איז שוין פריהער ערקלערט געוואָרען, וועלן די טרוסען, די פּחדנים, וואָס שטעלען פאַר מיט זיך די גרויסע מעהרהײַט, זיך בעגעהן מיט דיר, ווי די ווילדע פעלקער מיט פײַנדליכע, בעזע געטער: זיי וועלן דיר הנפה'נען און ברענגען קרבנות, אום דיך אין אַ גוטער שטימונג צו דערהאַלטען. עס קען, איבריגענס, זײַן, אַז אַנדערע וועלן דיר אָבצאָהלען מיט דער זעלביגער מטבע; דו בערעכען אָבער, ווי אַנגענעהם עס וועט דיר זײַן צו ענטפערן, הויבענדיג מיט די פּלײצעס, אויף די בעמערקונגען פון דעם מענשען, וועלכען דו האָסט פערשוואַרצט: „דער עלענדער יונג חיל זיך איצט נוקם זײַן אָן מיר. איהר ווייסט דאָך, וואָס איך האָב שטענדיג געטראַכט און גערעדט וועגען איהם!" יעדע נישט־מיטפּיה־לענדע מיינונג וועגען דיר וועט פערלירען איהר ווערט אין די אויגען

פון דער מאסע, אויב דו ביזט געווען: אויף אזוי פיעל קלוג, אז דו האסט זיך פאראויס שלעכט אבגערופען וועגען דעם ארויסזאגער פון דער מיינונג, ווארום דו האסט דאך די פולע מעגליכקייט צו זאגען, אז די דאזיגע שלעכטע מיינונג, איז נאר א רעזולטאט פון זיין וועלן זיך נוקם זיין אן דיר.

עס איז זעהר פאפולער דער פאראורטייל, — וואס שטאמט, ווי ס'ווייזט אויס, פון נישט פראקטישע אידעאליסטען — לויט וועלכען יעדער מענש דארף זעהן ארויסרופען אכטונג צו זיך און א גוטע מיינונג וועגען זיך ביי זיינס גלייכען, ביי זיינע חברים. היט דיך, פון צו גלויבען אין דער ריכטיגקייט פון דעם כלל. דיינע חברים זענען — דיינע קאנקורענטען. די גרעסטע מעהרהייט פון זיי שטרעבט אויך, אזוי ווי דו, צו ערפאלג און נאר צו ערפאלג, און דער פלאץ וואס דו פערנעהמסט, וועט קלענער מאכען דעם פלאץ, וואס איז פאר זיי געבליבען. ערווארט נישט פון זיי נישט קיין יושר און נישט קיין טובות. דיינע פעהלערן וועלן זיי איבערטרייבען און צוטראגען אין אלע ווינקעלעך, דיינע מעלות אבער וועלן זיי קליגעריש פערשווייגען. דו דארפסט דיך נאר קימערן וועגען צוויי קאטעגאריעס מענשען: וועגען דער מאסע, וועלכע שטעהט ניעדריגער פון דיר, און וועגען יענע איינצעלנע איינפלוסרייכע פערזאנען, אין וועמענס הענד עס געפינען זיך טיטולען, גוטע שטעלעס, קורץ: דיין שטייגען און וואקסען. דו דארפסט דיך צופאסען צו דעם געזעץ פון דער דאפעלער אפטיק און אויסלערנען זיך אזוי האלטען, אז קוקענדיג אויף דיר פון אונטען ארויף זאלסטו אויסזעהן זעהר גרויס, און פון אויבען אראב — זעהר קליין. דאס איז נישט גאנץ לייכט, נאך א לאנגער איינאיבונג אבער און ביי א געוויסען אנגעבוירענעם טאלאנט קען מען דאס זיך איינארבייטען. די מאסע דארף גלויבען, אז דו ביזט א געניע פון אויסערגעוועהנליכער ארט, דיינע בעפעהלער, דאגעגען, און די העכערע גייסטליכע פון דיין פראפעסיע דארפען דיך האלטען פאר א פלייסיגער, ארבייטס-וויליגער מיטעלמעסיגקייט, וואס שווערט ביי די הייליגע ווערטער פון רבי'ן, פערשפרייט פלייסיג זיין בעריהמטקייט און איז בערייט צו שטארבען גיכער, ווי צו פערדונקלען די דאזיגע בעריהמטקייט מיט קריטיק אדער מיט אייגענע פערדיענסטען. אויב דו קענסט זיך האלטען אזוי, אז די מענשען, וועלכע שטעהען העכער און ניעדריגער פון דיר, זאלען דיר שטענדיג

זעהען אין דעם ריכטיגען פּאָקוס, דאַרפסטו דיך גאָרנישט אָנהויבען רעכנען מיט דער מיינונג פון דיינע חברים. דו וועסט געהן פאָרווערטס, און דאָס איז פאַר דיר דאָס וויכטיגסטע. און ווי נאָר דו לאָזט דיינע חברים הינטער דיך, ווי נאָר דו וועסט זיך געפינען אין אַזאַ לאַגע, וואָס וועט דיך געבען די מעגליכקייט זיי אַ טובה אָדער אַ רעה צו טאָן, וועסטו האָבען דעם פערגניגען צו זעהן, ווי שנעל און פאָלשטענדיג עס וועלן פערוואַנדעלט ווערן די אַלע שלעכטע רכילות'ן וועגען דיר אין בעגייסטערטע שבחים און לויבליעדער, די קאַלטע צוריקגעהאַלטענקייט אין היימער פריינדשאַפט און די גרינגשעצונג אין אַ דרך־ארץ'דיגער בעוואונדערונג.

ס'פערשטעהט זיך, אַז צוליעב די פילאָזאָפישע פּרינציפּען, ביי וועלכע דו מוזט זיך האַלטען, טאָרסטו נישט פערנאַכלעסיגען די אויסערליכקייט. נאָר זעהר אַ רייכער מענש, אין די מיליאָנען פון וועלכען קיינער קען שוין נישט צווייפלען, האָט דאָס רעכט צו פיהרען אַ בעשיידענע בעל־הבתי'שקייט. אַזעלכע אָבער נויטיגען זיך איינגאַנצען נישט אין אונזער ערפאָלגס־שול. וואָס אָרעמער דו ביזט, אַלץ נויטיגער איז פאַר דיר רייך אויסצוזעהן. קלייד דיך רייך, וואָהן שען, לעב אַזוי, ווי ווען דו וואָלסט האָבען ערגעץ אַ רייכע ירושה אָבצונעהמען. אַ וואָס — דאָס קאָסט געלד? געווים קאָסט, און טאַקע אַ סך. אויב אָבער מ'האָט נישט? מאַכט מען אָן הובות. הובות? יאָ, מיין טייערינקער, הובות. גאַנץ ווייניג זענען פעראַן אַזעלכע לייטער'ס, אויף וועלכע מ'קען אַזוי שנעל און זיכער צוקומען צו די העכסטע ציעלען, ווי גראַדע אָט די — הובות. ס'איז איינפאַך „געוואַלד"! צו שרייען, ווען מ'זעהט ווי די פּעדאַנטען האָבען זיי בענבל'ט און בעשמוצט. מ'איז געגען זיי, געגען די הובות — אַ שווערע עולה בעגאַנגען. דעם גאונישען היינע קען מען מוחל זיין זיין חוצפּה און זיין אויסגעלאַסענקייט, קיינמאָל אָבער נישט זיין פערז: „מענש, בעצאָהל דיינע הובות!" וואָסר'ע לייכטזיניגקייט, וואָסר'ע אונזיטליכקייט! אויב דו וועסט פאָלגען די עצה, ביזטו אַ פערפאַלענער. בערעכען נאָר איין זאַך: ווער וועט זיך אויף דיר אומקוקען, אויב דו וועסט זיך האַלטען ביי דעם קליינליכען, ענגהערציגען יושר און בעצאָהלען פאַר אַלץ, וואָס דיר וועט אויסקומען צו נעהמען, לאָזענדיג זיך אין דיין וועג? קיינער וועט אפילו אַ קוק ניט טאָן אויף דיר. געה דיר אין דיין צוריסענעם ראָק, לעב אונטער אַ דאַך, עס טרו-

קענעם ברויט און מאַך נישט קיין טובות; דו וועסט זעהן, וואָס דערפון וועט אַרויסקומען. די הינד וועלן אויף דיר בילען, די פּאָליציי-לייט וועלן דיך מיט אַ פערבאָרגענעם השד בעטראַכטען און אַנשטענדיגע מענשען וועלן פערשליעסען פאַר דיר די טהיר מיט אַ דאָפּעלען שלאָס. דער קרעמער אַליין אפילו, וואָס דו קויפסט ביי איהם, וועט אויך פערליערען צו דיר דעם מינדעסטען אינטערעס, פון דער מינוט, וואָס דו וועסט אָנהויבען איהם צאָהלען מיט מזומנים פאַר זיין סחורה. פאַל אַנידער פאַר זיין טהיר און ער וועט נאָר וועגען דעם טראַכטען, ווי אַוועקצונעהמען די שטערונג פון זיין שוועל. און פערקעהרט: נעהם אַלץ אויף באָרג, נאַר אַרויס עפּעס, וואו דו קענסט נאָר,— און דיין לאַגע וועט זיך ענדערן, ווי מיט דער הילף פון אַ צויבער-שטעקען. ערשטענס, זענען פאַר דיר אָפען די אַלע פערגניגענס, פון וועלכע דער גאַרעשער קבצן מוז זיך אָבזאָגען; צווייטענס, וועט דיין פערזאָן אומעטום אַרויסרופען גינסטיגע מיינונגען וועגען דיר; און דריטענס— וועסטו דיך ערווערבען אַ גאַנצע סוויטע פון פלייסיגע, פאַנאַטישע מיטאַרבייטער פאַר דיין ערפאָלג, וואָרום יעדער קרעדיטאָר איז אַ פריינד, אַ בעל-טובה, אַ בעשיצער. ער לאָזט אויף דיך קיין שפּרינקעלע נישט פאַלען און וועט געהן פאַר דיך אין פייער און אין וואַסער. קיין טאַטע וועט זיך אַזוי נישט הלאָפּאָטשען וועגען דיך, ווי דיין קרעדיטאָר. וואָס מעהר דו ביזט איהם שולדיג, אַלץ מעהר איז ער פעראינטערעסירט אין דעם, דו זאָלסט דיך אַרויפקריגען. ער וועט דיר נאָכגעהן און זעהן, אַז קיין האָר זאָל פון דיין קאָפּ נישט פאַלען, וואָרום דיין לעבען איז זיין געלד. ער ציטערט, ווען דיר שטעהט פאָר אַ געפאַהר, וואָרום דיין אונטערגאַנג איז דער קבר פון זיינע פאָדערונגען. האָב אַ סך קרעדיטאָרס, טייערער, און דיין גורל איז פאָראויס געזיכערט. זיי וועלן דיר שוין איינשאַפען אַ רייכע ווייב, אַ הויכע שטעלע און אַ גוטען נאָמען. די בעסטע פינאַנציעלע אָפּעראַציע איז די, ווען יענעמס געלד ווערט פערוואַנדעלט אין אַ אָרנאַמענט אויף דעם בילד פון אונזער עקסיסטענץ.

דאָס אונגעפעהר וואָלטען זיין די לייטענדע פּרינציפּען, אויף דעם יסוד פון וועלכע עס וואָלטען אויסגעבילדעט געוואָרען די שילער פון דער ערפאָלגסשול. די עלטערע תלמידים וואָלט מען געקענט ענטדעקען אויך די גרונד-אַנשויאונג, אויף וועלכער ס'איז געבויט

די גאַנצע וויסענשאַפט פון דער ערפאָלגס-ערציהונג. זי לאָזט זיך גאַנץ קורץ אויספאַסען; צו אַ וועג אין לעבען קען מען זיך דער-שלאָגען דורך צוויי מיטלען: אָדער דורך אייגענע מעלות אָדער יענעמס חסרונות. דאָס ערשטע מיטעל איז אַ סך שווערער און וועניגער-זיכער, וואָרום ערשטענס, מוז מען דאָך צו איהם מעלות האָבען, און דאָס איז אַזאַ זאַך, וואָס נישט יעדערער האָט עס, און צווייטענס, איז עס פערבונדען מיט דער בעדינגונג, אַז די מעלות זאָלען צו דער צייט בעמערקט און ריכטיג אָבגעשאַצט ווערען, וואָס עס טרעפט, ווי די ערפאַהרונג ווייזט, זעהר זעלטען. דאַגעגען אָבער די ספעקולאַציע אויף יענעמס חסרונות גיט זיך כמעט שטענדיג איין. דער רבי וואָלט דעריבער מיט פולער רעכט געקענט זאָגען דעם תלמיד: מאַטער דיך נישט צופיעל אויפצוטהון עפּעס גרויסעס, עפּעס אַזעלכעס, וואָס זאָל שוין רעדען פאַר דיך; די שטימע פון אַזאַ אויפטועכץ איז זעהר שוואַך און דאָס געשריי פון דער אייפער-זיכטיגער מיטעלמעסיגקייט פערטויבט איהר; זי רעדט אויף אַזאַ שפּראַך, וואָס די אונוויסענדע מאַסע פערשטעהט זי נישט; נאָר זיי בכבודיגע און איידעלע מענשען וועלן בעמערקען און אָבשאַצען דיינע פערדיענסטען. ס'איז אָבער אַ גרויסער ספק, צי זיי אפילו וועלען אויך עפּעס טאָן פאַר דיר, אויב דו וועסט זיי נישט קריכען אין די אויגען. אָנשטאָט אַלזאָ צו פערליערען דיין צייט אויף ערהליכער און ערנסטער שאַפונג, בענוץ איהר בעסער אויף דעם, צו דערגעהן גרינדליך די פעהלערן פון דער מאַסע און פון זיי נוצען צו ציהען. די מאַסע האָט נישט קיין אייגענע מיינונג — שטופּ איהר אַריין דיינע; די מאַסע איז קליין, זי איז נישט אימשטאַנד צו דענקען — היט דיך אַלזאָ פון טיעף זיין און פון אויפגעבען איהר שווערע גייסטיגע אַרבייט; די מאַסע האָט טעמפּע געפיהלען — טרעט דעריבער אַרוים פאַר איהר מיט אַזאַ ליאַרם, אַז די פערשטאָפּטסטע אויערן זאָלען דיך הערען און די בלינדסטע אויגען זאָלען דיך זעהען; די מאַסע פערשטעהט נישט קיין המצאה און נעהמט אָן יעדע זאַך בוכ-שטעבליך — רעד אַלזאָ אויס, גלייך און אין אַ צוגענגליכער פאָרם, אַלדאָס בייז וועגען דיינע קאָנקורענטען און אַלדאָס גוטס וועגען זיך; די מאַסע האָט אַ קורצען זכרון — נוץ אַלזאָ אויס אָהן אַ שום מורא יעדען וועג, וואָס קען דיך פיהרען צום ציעל; ווען דו וועסט נאָר האָבען דעם ציעל ערגרייכט, וועט קיינער זיך נישט דערמאָהנען, ווי אַזוי

דו ביזט צו איהם צוגעקומען. מיט די פּרינציפּען וועסטו זיין רייך און גרויס און וואויל וועט דיר זיין אויף דער ערד.

נאָר ווען איין שילער, וועלכען איך וואָלט ענטדעקען דעם סוד פון ערפאָלג, וואָלט איינפאַלען מיך צו פרעגען: „אויב איהר הייסט אַזוי גוט, ווי מ'דאַרף דאָס אַלץ מאַכען; האָט איהר דאָך מסתמא אויך זיך בענוצט מיט די כּללים? — וואָלט איך מיך געפונען אין אַ גרויסער פערלעגענהייט. איך וואָלט איהם בלויז נאָר דאָס געקענט ענטפערן: איך האָב געזעהן, ווי אַנדערע האָבען זיך דערשלאָגען צו ערפאָלג, און דאָס איז שוין גענוג פאַר מיר. ווען מ'שטעהט אין קיך און מ'זעהט, ווי דאָס פלייש ווערט געמאַכט און געקאָכט, פערליערט מען דעם אַפּעטיט צו איהם. אַנדערע אָבער קען מען איהם נאָך פונדעסטוועגען רעקאָמענדירען*).

*) מיט דעם אַרטיקעל מיינעם איז פאָרגעקומען אַ אונגלויבליכער פאַקט: אַ סך קריטיקער האָבען איהם בוכשטעבליך פערשטאַנען און פשוט געגלויבט, אַז איך האָב דאָ אין איהם אויסגעדריקט מיין מיינונג וועגען דער ערציהונגס-פראַגע: אַ שאָד. וואָס איך האָב נישט די פאָטאָגראַפיעס זייערע — איך וואָלט זיי געגעבען אריינגענומען אין דעם בוך, אום צו געבען דעם לעזער די מעגליכ-קייט זיך צו בעקאָנען מיט די געזיכטסצינע פון די דאָזיגע חכמים.

געניוז און טאלאנט.

I.

איידער איך טרעט צו צו די בעטראַכטונגען, וועלכע כ'וויל געווידמעט דער קאַפּיטעל, מוז איך ווי וויַיט מעגליך גענויער בעגרענצען יענע בעגריפען, אַרום וועלכע די בעטראַכטונגען וועלען זיך דרעהען. וואָס איז אַזוינס טאַלאַנט? וואָס איז אַזוינס געניע? אַלס תשובה אויף דער שאלה דיענט געוועהנליך דער אָנגעהויפטער מיש-מאַש, אין וועלכען די הויפּטווערטער דריקען אויס בעוואונדערונג, און די ביי-ווערטער — לויב. דערמיט אָבער קענען מיר זיך נישט בענוגענען. מיר דאַרפען נישט קיין קאָמפּלימענטען, נאָר אַ ניכטערע ערקלערונג. איך גלויב, אַז מיר וועלען זיין זעהר נאָהענט צום אֶמת, אויב מיר וועלען זאָגען: אַ טאַלאַנט איז אַ וועזען, וואָס איבט א'ים אַלגעמיינע אָדער אָפּטע טעטיגקייטען בעסער, ווי די מעהרהייט פון יענע וועזענס, וועלכע זוכען אויך זיך איינצושאַפען די דאָזיגע פעהיגקייט. דער געניע אָבער איז אַ מענש, וועלכער ערפינדעט נייע טעטיגקייטען, אַזעלכע, וואָס זענען נאָך פאַר איהם קיינמאָל נישט אויסגעאיבט געוואָרען, אָדער ער איבט אויס אַלטע געוואָהנהייטען לויט אַ פאָלשטענדיג-אָריגינעלער, ריין-פערזענליכער

מעטאָדע. איך האָב דאָ אומישנע דעפינירט דעם טאַלאַנט אַלס ח ע-
ז ע ן און דעם געניע אַלס מ ע נ ש ע ן. דאָס טאַלאַנט איז, נאָך מיין
מיינונג, אין קיין פאַל נישט בעגרענצט נאָר אויף דער מענשהייט
אַליין, און עס איז אָהן אַ שום ספק פאַרהאַן אויך אין דער וועלט
פון די בעלי־חיים. דער הונד, וועלכען מ׳קען אויסלערנען וויזען
מעהר פערוויקעלטע קונצשטיקער, ווי אַנדערע הינד, איז אַ טאַלאַנט.
דאָס זעלבע קען מען זאָגען אויך וועגען דעם סאָלאָוויי, אָדער וועגען
דעם קאַנאַריק, וואָס זינגט בעסער פון זיינע אַרט־חברים; און אפשר אויך
וועגען דעם העכט, וואָס יאָגט נאָך מיט מעהר ערפאָלג, אָדער
וועגען דעם גליה־וואָרם, וואָס לייכט העלער פון די אַנדערע. די גע-
ניאַליטעט, דאַגעגען, איז אַ אויסשליסליך מענשליכע אייגענשאַפט,
וואָס ווייזט זיך אַרויס ביי אַ איינצעלנעם וועזען. זי בעשטעהט אין
דעם, וואָס אַ אינדיווידואום טרעט אויס, ווי מ׳זאָגט, אַזעלכע וועגען,
איבער וועלכע קיינער פאַר איהם איז נישט געגאַנגען. ביי איינ-
צעלנע בעלי־חיים בעמערקען מיר נישט אַזעלכעס: דאָס קענען בע-
ווייזען נאָר גאַנצע אַרטען (מינים) זייערע. זיי קענען אַלזאָ בעגאַבט
זיין מיט געניאַליטעט נאָר געמיינזאַם, צוזאַמען; שפורען פון גע-
ניאַליטעט געפינען זיך אין אַלע לעבעדיגע וועזענס, צוזאַמען גע-
נומען. דאָס ווייזט דער ענטוויקלונגס־פראָצעס פון דעם איינצעלליגען
בעל־חי, ביז דעם מענשען. מיר קענען אַלזאָ זאָגען, אַז די אָר-
גאַנישע וועלט בכלל איז אַ׳ געניע. עוואָלוציע און געניאַליטעט
זענען סינאָנימען, און די טעאָריע וועגען דער אָבשטאַמונג פון די
אַרטען איז נישט קיין אַנדער זאַך, ווי דאָס אַנערקענען און אויס-
שרייען די הערשאַפט פון דער געניאַליטעט אין דער אָרגאַנישער
וועלט. אמת, אַ געוויסע פרייהייט אין דעם ענטוויקלען זיך, אַ גע-
וויסען דראַנג דערצו, זיך אָבצוזונדערן פון דעם אַלגעמיינעם שטאַמ-
טיפּ, עקזיסטירט ביי איינצעלנע בעלי־חיים אויך, וואָרום די ענדע-
רונגען, וועלכע מיר בעמערקען אין דעם בוי און וועזען פון די
אַרטען, נאָך דעם פערלויף פון אַ לאַנגער צייט, האָבען דאָך געמוזט
פאָרקומען ווען ס׳איז אין איינצעלנע אינדיווידוען. ביי דעם איינ-
צעלנעם בעל־חי איז אָבער דאָס אָבטרעטען פונ׳ם אַלטען און שטרע-
בען צום נייעם אַזוי קליין און נישט־וויכטיג, אַז מיר מוזען עס
אינגאַנצען פערביינגעהן, ווייל מיר זענען נישט אימשטאַנד דאָס צו
האַפּען. אַ ביהן, וואָס וואָלט אָנשטאָט אַ זעקס־, אויפבויען אַ פיער-

אָדער אַכט-עקיגע האָניג-צעללע; אַ שוואַלב, וואָס וואָלט פאַר איהר נעסט אַ נייע פאָרם אויסגעפינען; אַ אָקס, וואָס וואָלט מרוצה געווען בעסער אומצוקומען, איידער זיך צו לאָזען איינשפּאַנען אין אַ יאָך — וואָלט זיין אַ געניע. אַזעלכע ביישפּיעלען אָבער האָט נאָך די וועלט נישט געזעהען, אין דער צייט, וואָס צווישען מענשען האָט זי שוין אַ סך מאָל געזעהן אַזעלכע, וועלכע זענען אָבגעטרעטען אינגאַנצען פון די געירשה׳נטע טעטיגקייטען. דער חלוק צווישען דעם טאַלאַנט און דעם געניע איז אַלזאָ נישט אין דער אויסערליכער מאָס און פאָרם, נישט אין דער כמות, נאָר אין דעם אינערליכען עצם, אין דער איכות. איך האָב נישט פערזעהן דערביי, אַז אין דער אונטערשטער שורה איז יעדער אינערליכער אונטערשיעד, ווען מען בעטראַכט איהם גרינדליכער און טיעפער, פערבונדען מיט אַ חילוק אויך אין דער אויסערליכער מאָס און פאָרם. מיר ווען דאָס אילוסטרירען מיט איין ביישפּיעל: אום צו ווערען אַ פּראָפעסאָר פון היסטאָריע, מוז מען האָבען אַ געוויסע מאָס זכרון, ווילענסקראַפט און דענקענס-פעהיגקייט. די איינגענשאַפטען, צוזאַמען גענומען, גיבען ערשט אַ ערפאָלגרייכע מיטעלמעסיגקייט און אין בעסטען פאַל — אַ טאַלאַנט. אויב אָבער זיי ווייזען זיך אַרויס מיט אַ אונגעוועהנליכער קראַפט, קען שוין דער בעזיצער זייערער ווערען אַ גרויסער רעגירונגס-מענש, אַ הערשער איבער מענשען. ער גיט אפשר אויך דער וועלט-געשיכטע אַ נייע ריכטונג און מ׳מוז איהם אַנערקענען פאַר אַ געניע. אמת, דער אונטערשיעד איז דאָ געגרינדעט נאָר אויף דער פערשידענער גרויסקייט פון איינע און די זעלביגע אייגענשאַפטען, ער איז אָבער אויף אַזוי פיעל וויכטיג, אַז די ביידע ערשיינונגען, וואָס שיידען זיך אונטער איינע פון דער אַנדערער נאָר אין דער כמות, זעהען אויס, ווי זיי וואָלטען זיין פערשידען אין דעם אינערליכען עצם זייערן און נישט האָבען קיין שום עהנליכקייט צווישען זיך. דער אונטערשיעד צווישען דעם מאָנבלאַן און דעם קליינעם זאַמד-קערנדעל איז דאָך אויך נאָר אין דער כמות. וואָרום אינערליך זענען זיי דאָך איינס און דאָס זעלבע. דעם זאַמד-קערענדעל פעהלט נאָר אונגעהויער גרויס צו ווערען, אום אויך צו זיין אַ מאָנבלאַן; און זאָל מען דעם מאָנבלאַן איינציהען ביז דער סאַמע קלענסטער גרויס, וועט ער אויך ווערען אַ זאַמד-קערענדעל. פונדעסטוועגען געפינען מיר פאָרט, אַז ס׳איז גענוג דער אונטערשיעד אין דער

גרויס, צו מאכען פון צוויי וועזענס, וואס זענען לויט זייער עצם ביידע גלייך, אזעלכע צוויי גרונד-פערשידענע ערשיינונגען, ווי דאס זענען דער מאנבלאן און דאס זאמד-קערענדעל.

II.

אין דעם קאפיטעל וועגען דער מעהרהייט און די מינדערהייט האב איך שוין געזוכט צו דערהויזען, אז נישט יעדער ארגאניזם בעזיצט די פעהיגקייט צו רעאגירען אויף די איינדריקע, וואס קומען פון אויסענווענינ, מיט אייגענע, נייע, נישט קיין גערירשה'נטע ווירקונגען פון דעם נערווען-און-מוסקול-סיסטעם, ד. ה. מיט אייגענע געדאנקען און האנדלונגען. דאס קען נאר דער ארגאניזם, וואס איז בעזונדער פאלקאם געבויט, וואס איז בעזונדער רייך אין לעבענסקראפט. דער געניע, וואס זיין גרונד-אייגענשאפט איז די פעהיגקייט איבערצואר-בייטען מיט א אייגענער, אריגינעלער מעטאדע די איינדריקע פון דער אויסערליכער וועלט, מוז אלזא בעזיצען די העכסטע א..גאנישע ענטוויקלונג. דאס קלאוויאטור פון זיין גייסט בעזיצט אייך איין אקטאווע מעהר, ווי די קלאוויאטורען פון אנדערע גייסטער, און די דאזיגע גרויסע מתנה פון דער נאטור קען מען זיך נישט איינשאפען, נישט מיט קיין התמדה און נישט מיט קיין איינאיבען זיך. געטהע זאגט זיך גאנץ לייכט און מיט דער אונשולדיגסטער מינע, וואס קען נאר געבען: „טהוט זיך נאר גוט אריין אינ'ס פולע מענשליכע לעבען!" די פראזע קלינגט נאאיוו, אין דער ווירקליכקייט אבער איז דאס די גרויסקייט פון א הויכען זעלבסטבעוואוסטזיין. „טוט זיך נאר גוט אריין אין דאס פולע מענשליכע לעבען..." אין דער אמת'ן! דער רעצעפט איז א זיכערער, אום איהם איינצונעהמען מוז מען אבער א געניע זיין. דער געוועהנליכער און אפילו בעגאבטער מענש ווייס גארנישט, ווי זיך צו נעהמען פאר אזא מלאכה און אויב ער פראבירט יא דאס טאן, טרעט ער גלייך אב צוריק מיט לעדיגע הענד. עס קומט אלזא אויס, אז דער דורכשניטליכער מענש, און צו דער קאטעגאריע רעכען איך צו אויך דעם טאלאנט, זעהט גארנישט די וועלט, נאר דעם שפיעגעל

אידרעען אין די אויגען פון דעם גאָניע. ער זעהט „דאָס פולע מענש-ליכע לעבען" נישט אין זיין לעבעדיגער ווירקליכקייט, נישט אין רעליעף, נאָר דעם שאָטען זיינעם אויף'ן וואַנד, — דעם שאָטען, וואָס פאַלט פון דעם גאָניע'ס צויבער-לאַמטערנע. ער קען זיך מאַטערן אָנצוהאַפּען דעם דאָזיגען בליציגען און בעוועגליכען שאָטען, אין די הענד ביי איהם וועט אָבער גאָרנישט בלייבען. די ערשיינונגען פון דער וועלט שטעלען פאַר מיט זיך אַ רויהען מאַטעריאַל, פון וועלכען דער געוועהנליכער מענש קען גאָרנישט אויסאַרבייטען, פון וועלכען נאָר דער גאָניע אַליין איז אימשטאַנד צו בעשאַפען עפּעס אַזוינס, וואָס דער ערשטער קען עס שוין אויך פערשטעהן. דער מיטעלמעסיגער מענש זעהט פאַר זיך זאַכען און ערשיינונגען צוואַרפען אין פערשידענע גרופּעס, ווייל דער גאָניע האָט די גרופּעס איינגעשטעלט; די וועלט און דאָס לעבען שטעלען זיך איהם פאַר אין דער פאָרם פון בולט'ע בילדער, ווייל דער גאָניע האָט זיי פעראייניגט און איינגעפאַסט אין בעשטימטע ראַהמען. ער פיהלט, דענקט און האַנדעלט, ווי דער גאָניע האָט געפיהלט, געדענקט און געהאַנדעלט דאָס ערשטע מאָל פאַר איהם. די ערשיינונגען, וועלכע דער גאָניע האָט נישט אויסגעאַרבייט אָרגאַניש, געהט ער פערביי גאָרנישט בעמערקענדיג זיי, גאָרנישט פיהלענדיג און גאָרנישט טראַכטענדיג וועגען זיי.

אילוסטרירען די ערשיינונג קען איך נאָר מיט אַ ביישפּיעל פון דער אָרגאַנישער וועלט. די שטאָפען, אין וועלכע עס נויטיגט זיך יעדעס לעבעדיגע וועזען, ווי למשל קויהלען-און שטיקשטאָף, זענען פאַרהאַן אויף דער ערד אומעטום אין אונגעהויערע מאַסען, די בעלי-חיים אָבער קענען מיט זיי גאָרנישט מאַכען: אין דער פאָרם, אין וועלכער די נאַטור דערלאַנגט זיי די דאָזיגע מאַסען, זענען זיי נישט אימשטאַנד עס צו פערדייען. דאָרט וואו די אַטמאָספערע איז אָנגעזאַפּט מיט קויהלענזויערע, דאָרט, וואו דער באָדען איז פול מיט אַזאָט-זויערע זאַלצען — קענען זיך קיינע בעלי-חיים נישט דערהאַלטען.

איבערקאָכען אין זיך די דאָזיגע רויהע שטאָפען און פערוואַנדלען זיי אין שפּייז קענען נאָר די פלאַנצונגען און פון זיי אויך נאָר יענע, וואָס האָבען אין זיך כלאָראָפיל. די קויהלען-און שטיק-שטאָפען קענען ערשט דאַמאָלס נוצען אַלס שפּייז פאַר די בעלי-חיים, ווען זיי זענען איבערגעקאָכט און איבערגעאַרבייט געוואָרען אין די אָרגאַ-

ניזמען פון די פלאנצונגען. דאס זעלבע קומט פאר אויך מיט די געניעס און געוועהנליכע מענשען, צורעכענענדיג צו זיי אויך דעם טאלאנט. דער געוועהנליכער מענש קען די נאטור נישט פערדייהען, נישט אסימילירען, נישט פערוואנדלען אין גרונד-טיילען פון דעם אייגענעם בעוואוסטזיין. ער זעהט די ערשיינונגען, ער מאכט זיך אבער פון זיי קיין בילד נישט; ער הערט, ער פערשטעהט אבער נישט און בעגרייפט נישט. דער געניע, דאגעגען, האט אין זיך עטוואס בעזונדערס, עטוואס אזוינס, וואס איז עהנליך צו כלאראפיל, א דאנק וואס ער איז אימשטאנד זיך בעשאפען פון די ערשיינונגען פארטיגע פארשטעלונגען, וועלכע עס קען שוין דערנאך אויפנעהמען אין זיין בעוואוסטזיין אויך דער געוועהנליכער מענש. דארווין גיט אונז אין דעם ערשטען קאפיטעל פון זיין ווערק „א רייזע פון א נאטור-פארשער ארום דער וועלט" — א איבערראשענדעס בילד פונ'ם לעבען אויף דעם אינגאנצען נאקעטען סט. פאול-פעלזען אין מיטען אטלאנטישען ים. דארט לעבען צוויי סארטען פויגעל: דער „נאר" און דער וואסער-שוואלב אונטער דעם נאמען ווייסע קאפ. אויף די פויגעלי ווידער לעבען אלס פאראזיטען פערשידענע פליעגען און מילבען און האטש דארווין זאגט עס נישט, קען מען דאך זיכער אננעהמען, אז ארום די דאזיגע פויגעל, ד. ה. ארום די העכערע בעלי-חיים, ווימעלט זיך א גאנצע וועלט פון קלייניניקע מיקראסקאפישע ברואים'לעך, פון אינפוזיארען, מיקראבען און באקטעריען. ס'איז אלזא גענוג געווען, איין פויגעל נאר זאל זיך בעזעצען אויף דעם פעלזען, אום דער דאזיגער נאקעטער מדבר זאל פערוואנדעלט ווערן אין א נאהרונגסארט פאר א גאנצער רייהע ברואים'לעך, וועלכע וואלטען אהן איהם נישט געקענט אויסלעבען דא אפילו איין טאג. דאס זעלבע קומט פאר אויך מיט דער ענטשטעהונג פון א ליטעראטור ביי וועלכען ס'איז פאלק. דער געניע מיט די נאר איהם אליין אייגענטימליכע פערדייהונגס-ארגאנען בעשאפט פון די פערשידענע איינדריקע קינסטלערישע ווערק, וועלכע זענען צוגענגליך פאר דעם מענשליכען גייסט. גלייך נאכדעם בילדעט זיך אויס א גאנצע מהנה פאראזיטען. קודם-כל ווייזען זיך נאכאהמער'ס און זיי ארבייטען איבער די דאזיגע קונסט-ווערק מעהר אדער ווייניגער געלונגען. דאס זענען די פליעגען, וואס שפייזען זיך מיט'ן בלוט פון דער וואסער-שוואלב. דאן קומען אויף קריטישע און עסטעטישע שולען; זיי האבען שוין קיין עסק נישט מיט דער נא-

קעטער נאַטור און אינטערעסירען זיך נאָר מיט די רעזולטאַטען פון דער נאַטור-פערדייהונג אין די מאָגענס פון דעם געניע און זיינע נאָכאַהמער. דאָס זענען די שפּינען, וואָס געהען נאָך די פליעגען, און די מיסט-שרצים, וואָס נעהרען זיך מיט די פּאַרעשטאָפּען. אַם ענדע עדשיינען די היסטאָריקער פון דער ליטעראַטור, וועלכע דערצעהלען מיט אַ וויכטיגער מיענע, ווי אַזוי דאָס אַלץ איז צוגעגאַנגען. פאַר זיי געפין איך נישט איצט גראַדע דעם צוגעפּאַסטען ביישפּיעל-וועזען אויף דעם סט. פּאַול-פּעלזען, ווייל איך האָב נישט דאָס רעכט זיי צו פערגלייכען מיט די דאָרטיגע מיקראָבען און באַקטעריען. און אַזוי האָבען מיר שוין אַ גרויסע נאַציאָנאַלע ליטעראַטור, מיט בעלעטריסטישע ווערק פון צווייטען ראַנג, מיט עסטעטישע סיסטעמען, מיט גייסט-רייכע קריטישע ווערק, מיט ליטעראַטור-געשיכטע און מאָנאָגראַפּיעס איבער איינצעלנע עפּאָכעס אין איהר, מיט געלעהרנטע פּירושים צו די אַלע ווערק און מיט אַ גאַנצער מחנה פּראָפעסאָרען, וועלכע לעבען נאָר דערמיט, וואָס זיי לייענען יאָהראַיין יאָהראויס לעקציעס וועגען דער ליטעראַטור. און די דאָזיגע אַלע ביכער מיט אַלע זייערע לעבעדיגע הוספות אין דער געשטאַלט פון פּראָפעסאָרען און געלעהרנטע ציהען זייער אָנהויב און דאָס רעכט אויף צום עקסיסטירען פון יענעם קונסט-ווערק, וואָס עס האָט געשאַפען אַמאָל אַ נאַאיווער געניע, וועלכער איז נישט געווען קיין געלעהרטער, נישט קיין פּראָפעסאָר און האָט אַרויסגעבראַכט זיינע ווערק, אַזוי ווי דער עפּעלבוים גיט אַרויס עפּעל, נאָר דערפאַר, וואָס דאָס איז געלעגען אין זיין נאַטור. און די אַלע אַנדערע מענשעלעך, וועלכע זענען געקומען נאָך איהם, וואָלטען נישט געקענט אפילו קיין הע פון מויל אַרויסברענגען, ווען מ'וואָלט זיי צוזאַמענשטעלען מיט דער נאַקעטער נאַטור; זיי וואָלטען אפילו גאָרנישט אָנהויבען צו ערשיינען, אַזוי ווי די אַלע קליינינקע ברואים'לעך וואָלטען נישט ערשיינען אויף דעם סט. פּאַול-פּעלזען אָהן די פויגעל, וועלכע האָבען זיי געגעבען די מעגליכקייט צו עקסיסטירען.

די געניאַליטעט איז אַלזאָ דער רעזולטאַט פון אַ געבוירענער העכערער אָרגאַנישער ענטוויקלונג, און דאָס טאַלאַנט — פון דער דורך התמדה און איינאיבונג ערדייכטער אויסבילדונג פון די נאַטירליכע פעהיגקייטען, וועלכע עס בעזיצען די מעהרסטע טייל געזונדטע און נאָרמאַלע אינדיווידואומען פון דעם שטאַם. נאָר איב איך זאָג, אַז

די געניאַליטעט האָט אונטער זיך אַ פיזיאָלאָגישען, סטרוקטורעלען באָדען, האָט מען דאָך דאָס רעכט מיך צו פרעגען, וועלכעס איז עס דאָס געוועבעכץ אין דעם מענשליכען אָרגאַניזם, וואָס זיין רייכערע ענטוויקלונג בעשאַפט די אָריגינאַליטעט. די פראַגע זעהט אוים זעהר שאַרף, דאָך אָבער וואָלט מען אויף איהר גאַנץ לייכט געקענט ענטפערן, ווען געניע און טאַלאַנט וואָלטען זיין איינפאַכע ערשיינונגען. דאַן וואָלט מען געקענט מיט אַ גאַנץ פשוט׳ער מעטאָדע לעזען די פּערוּוי־קעלטע פראַגע. מ׳וואָלט זאָגען: דער טאַלאַנט בעזיצט אַ איבעראַשענד־גרויסען זכרון, דער געניע בעזיצט אַ אונגעוועהנליך־שטאַרקען ווילען און ביי ביידע פעלען מסתמא זענען בעזונדער אויסגעבילדעט די מאַרך־צענטערן, פון וועלכע ס׳איז אָבהענגיג דער זכרון אָדער דער ווילען. ביי היינטיגען טאָג ווייס מען נאָך נישט, וועלכע עס זענען די דאָזיגע צענטערן; מיט דער צייט אָבער וועט מען זיי געפינען און אויף דעם שפור פון עטליכע פון זיי איז מען שוין געפאַלען. דאָס צוגלידערן און ערקלערן די גייסטיגע אויסנאַהמסערשיינונגען וואָלט אויף אַזאַ אופן זיין נאָר אַ קינדערשפיעל. צום בעדויערן אָבער איז די זאַך נישט אַזוי איינפאַך, ווי מ׳גלויבט. געניע און טאַלענט זענען ביז דער העכסטער שטופע צוזאַמענגעזעצטע ערשיינונגען; נאָר זעלטען־ווען לאָזען זיי זיך ערקלערן מיט דער איבערגעוויכט פון איין גייסטיגער גרונד־פעהיגקייט, האָטש ביי די מעהרסטע טיילען איז טאַקע יאָ פערהאַן אַזאַ איבערגעוויכט פון וועלכער ס׳איז פעהיגקייט און זי קען זאָגאַר קאָנסטאַטירט ווערן דורך אַ געניטער אונטערזוכונג. כמעט שטענדיג בעטייליגען זיך אין דער צוזאַמענגענומענער ערשיינונג פון דעם געניע אָדער פון דעם טאַלאַנט עטליכע פעהיגקייטען, האָטש נישט אין קיין גלייכער מאָס, און זייערע פערשידענע צוזאַמענזעצונגען גיעבען אַזעלכע פערשידענאַרטיגע רעזולטאַטען, אַז גאַנץ אָפט איז בכלל שווער דורכצוקריכען דורך זיי און צוצוקומען ביז זייערע אָרגאַנישע סבות. די גאַנצע קונסט פון פסיכאָלאָגיש אַנאַליזירען דעם געניע אָדער דעם טאַלענט בעשטעהט דעריבער נאָר אין דעם, אַלץ, וואָס עס זעהט אוים ווי אַ איינהייטליך־גאַנצע זאַך, פונאַנדערצוגלידערן אויף די עלעמענטאַרסטע טיילען זיינע און אויסצוגעפינען דעם מקור פון די דאָזיגע טיילען אין אָרגאַניזם.

III.

יעדער געבילדעטער מענש ווייס היינט, אז אונזער צענטראלער נערווען-סיסטעם ד. ה. דער גרויסער, דער קליינער און דער פערלענגערטער מארך, דער הוט השדרה, די עמפפינדונגס- און בעוועגונגס-נערווען, שטעלען נישט פאר מיט זיך קיין איינהייטליכען ארגאן מיט איינפאכע פונקציעס ווי, למשל, דאס הארץ אדער ניערען, נאר א צוזאמענזעצונג פון א סך ארגאנען, וואס האטש זיי זענען פערוואנדט צווישען זיך לויט זייער כאראקטער, האבען זיי דאך אויסצואיבען פערשיעדענע פונקציעס. דא קומט פאר דאס זעלביגע, וואס מיט דעם פערדייהונגס-סיסטעם. דאס גאנצע אינגעוויד, פון דעם אויפנעהמענדען ביז דעם ארויסווארפענדען חלל, מיט די אלע מכשירים און צוזעצונגען, בילדעט איין אפאראט, די בעזונדערע טיילען פון וועלכען עס ארבייטען צוזאמען פאר איין ציעל: טויגליך צומאכען די אריינגעפיהרטע שפייז-שטאפען מיט דער הילף פון כעמישע און מעכאנישע פערענדערונגען צו דער ערהאלטונג און אויפבויאונג פון דעם ארגאניזם. ווי פערשיעדען אבער זענען עס די בעזונדערע גרונדטיילען פון דעם גרויסען אפאראט! די שפייעכץ-מאנדלען פון מויל האבען קיין שום שייכות נישט מיט די מאגען-מאנדלען און מיט'ן לעבער; דער בוי פון מאגען איז גארנישט עהנליך צו דעם בוי פון די איידעלע קישקעס; די פליעסיגקייטס-מאנדלען פון מאגען, וואס העלפען פערדייהען דעם עסען זענען אין יעדער הינזיכט אנדערש פון די שטאפען אין די קישקעס, וועלכע ריינינגען דעם קערפער פון די פסולת. דא ווערט אויסגעארבייט אזא זאפט, וואס פערוואנדעלט דעם קראכמאל אין צוקער, און דארט אזא, וואס מאכט צוגעהן דאס אונצוגעהבארע איי-ווייס. איין געוועבעכץ פערנעהמט זיך בלויז מיט דעם איבערפיהרען די שפייז-מאסען, און דאס אנדערע, פערקעהרט, האט די אויפגאבע צו פערשטעלען דאס ערשטע דעם וועג און איהם לאזען שטעהן אויף איין ארט; און נאך א דריטע געוועבעכץ איז פערהאן, וואס די איינציגע ארבייט זיינע איז — אויסזייגען א געוויסען זאפט. אויף דעם זעלביגען אופן פיהרט אויך אויס דער צענטראלער נערווען-סיטעם זיין גרויסע, קאמפליצירטע אויפגאבע: ער דיענט אלס פערמיטלער צווישען דעם איך און דעם נישט-איך, אדער, זיך אויסדריקענדיג נישט אזוי פילאזאפיש, צווישען דער אויסערליכער

וועלט און דעם אינדיווידואום, ער פערוואנדעלט איינדריקע אין בעוואוסטזיניגע פארשטעלונגען און העלפט דעם בעוואוסטזיין רעאגירען און אפרופען זיך אויף די איינדריקע פון דער אויסערליכער וועלט; די ארבייט אבער צופאלט אויף א אונגעהויערער צאהל פערשידענע, איינצעלנע פראצעסען, וועלכע ווערן אויסגעאיבט דורך פערשידענע טיילען פון מוח אדער פון הוט השדרה. איך וועל עס ערקלערן מיט א ביישפיעל. מיר וועלן נעהמען, למשל, דאס זעהען. דעם נישט-געלעהרענטען מענשען זעהט אויס גאנץ פשוט די ארבייט פון נעהמען א ציימונג און איבערלייענען וואס אין איהר שטעהט. אז א בלינדער קען עס נישט טאן, וועט ער אויך גלייך פערשטעהן. דאגעגען אבער וואלט ער אפשר נבהל ומשתומם ווערען, ווען מ'וואלט איהם זאגען, אז זעהענדיגע אויגען זענען אליין נאך נישט גענוג אויף דורכצופיהרען איינגאנצען דעם פראצעס פון לעזען; אז דערצו איז נאך אויסער דעם נויטיג די מיטווירקונג פון א גאנצער רייהע אנדערע ארגאנען, וועלכע געפינען זיך אין מארך, און אז ס'איז איינגאנצען אונמעגליך צו לעזען דאן, ווען איין-איינציג־ נאר פון די ארגאנען פונקציאנירט נישט, ווי געהעריג איז. דער אויג-אפעל שטעלט פאר מיט זיך א מין קאמערא אבסקורא, א מין דונקעלעס צימער, אויף דער הינטער-וואנד פון וועלכען עס פאלט א פערקלענערטעס שארפעס בילד פון דער אויסערליכער וועלט. דעם דאזיגען הינטערגרונד בילדעט א נעץ פון זעה-נערוועז, דורך וועלכע דער עמפפאנגענער איינדריק, ד. ה., די געשטאלט, וואס האט זיך אבגעשפיגעלט אויף דער הינטערוואנד, ווערט אריינגעפיהרט אין מארך. אויפגענומען ווערט דער איינדריק, ווי מ'קען משער זיין, אין יענעם טייל פון מארך, וואס ליעגט הינטער דעם אזוי גערופענעם אינערליכען קאפסול. די בעגרייפונג און אויסטייטשונג פון דעם איינדריק קומט שוין פאר אין אנ'אנדער ארט, וואס לויט די פארשונגען פון קוסמויל, וועסטפאהל און אנדערע קען מען זיכער אננעהמען, אז דאס געפינט זיך אין דעם לינקען אונטערשטען זייטענטייל פון מארך. דאס אויג שפיעגעלט אלזא אב אין זיך די אויסערליכע וועלט; דאס אבגעשפיעגעלטע בילד ווערט דורך דעם זעה-נערוו אריינגעפיהרט אין דעם אינערליכען קאפסול; דער אינערליכער קאפסול פערוואנדעלט דאס שפיגעלבילד אין א געפיהלטען איינדריק, און דער איינדריק גיט זיך איבער ווייטער אין דער גרויער מאטעריע פון מארך, וואו ער ווערט שוין איבערגעארבייט אין א

בעוואוסטזיניגער פארשטעלונג. אויב דאס אויג איז נישט פעהיג צום ארבייטען, שפיגעלט זיך אב די אויסערליכע וועלט נישט אין דעם ריכטיגען פונקט, און דער צוזאמענהאנג צווישען דעם איך און דעם נישט־איך דורך דער פערמיטלונג פון זעהען רייסט זיך איבער אינ־גאנצען. אויב ס'איז קראנק דער זעה־נערוו, איז הגם די וועלט שפי־געלט זיך אב אין דעם ריכטיגען פונקט, קומט אבער די אבשפיגלונג דאך נישט צו ביז'ן ארט, וואו זי ווערט פערהאנדעלט אין א עמפפינדונג איז דער הינטערשטער טייל פון דעם אינערליכען קאפסול נישט אין ארדונג, קומט צו דאס אבגעשפיגעלטע בילד ביז'ן מארך, עס איז אבער דארט, זיך אזוי אויסדריקענדיג, קיינער נישט פערדאן, ווער עס זאל עס אויפנעהמען; עס קומט ארויס דערפון דאס זעלבע, ווי ווען עס וואלטען זיין טעלעגראפישע דראטען, נאר אויפ'ן טעלעגרא־פען־סטאנציע וואלט קיין אויפנאהמס־אפאראט נישט זיין. דאס בילד ווערט דאמאלס נישט געפיהלט. און איז ענדליך קאליע די גרויע מאטעריע אין דעם אונטערשטען לינקען טייל פון מארך. איז האטש דאס בילד ווערט אויפגענומען, בלייבט עס אונפערשטענדליך, אונבע־גרייפליך. דער מענש זעהט, אבער ער פערשטעהט נישט, וואס ער זעהט. עס קומט אויס אזוי ווי ווען די דעפעשע וואלט ערהאלטען געווארען אין טעלעגראפען־ביורא, נאר זי קען נישט צוגעשטעלט ווע־רען דעם אדרעסאט. אזוי איז יעדע איינציגע גייסטיגע טעטיגקייט, יעדער ווילענס־אקט, יעדעס געפיהל, יעדע פארשטעלונג, ווי איינפאך און איינהייטליך זיי זאלען נישט אויסזעהן, זענען אין דער ווירק־ליכקייט ביז דער העכסטער שטופע צוזאמענגעזעצט, ביז דער העכ־סטער שטופע קאמפליצירט; אין זייער אויסבילדונג בעטייליגען זיך א סך אין־עצם־פערשידענע טיילען, ד. ה. ארגאנען פון דעם צענט־ראלען נערווען־סיסטעם.

די דאזיגע איינצעלנע ארגאנען, וואס געפינען זיך אין דעם הוט־השדרה און אין מוח ווערען אנגערופען צענטערן און טיילען זיך אויף נידעריגע און העכערע. זייער פלאץ אויף דעם שטופען־לייטער פון דער וויכטיגקייט בעשטימט זיך נאטירליך מיט דער פונקציע, וואס זיי האבען צו בעזארגען. ביי דער אבשאצונג אבער פון די פונקציעס האט מען זיך גערעכענט נישט מיט זייער וויכטיגקייט פאר דער ערהאלטונג פון לעבען, נאר מיט זייער גרעסערער אדער קלענערער בעטייליגונג אינ'ם אויסארבייטען די ספעציפיש־מענש־

ליכע אינדיווידואַליטעט. ס׳זענען פערהאַן אַזעלכע פעהיגקייטען, וואָס נאָר דער מענש אַליין בעזיצט זיי; דאָס אַבסטראַקטע דענקען, למשל, אָדער די שפּראַך; אַזעלכע, וואָס ער בעזיצט זיי געמיינזאַם מיט די בעלי־חיים, ווי צום בייספּיעל, דער זכרון אָדער דער ווילען; און אַזעלכע ענדליך, וואָס זענען איינע און די זעלבע ביי אַלע לעבעדיגע וועזענס, די ערנעהרונג, למשל. אָדער די ווייטערדיגע ענטוויקלונג פון דעם געשלעכט. ידאָ דאַרף מען בעמערקען, אַז אפילו די בעזונדער מענשליכע פעהיגקייטען, ווי דאָס אַבסטראַקטע דענקען און די שפּראַך, זענען אויך אויסשליסליך מענשליך נישט אין דעם זין, אַז ביי דעם מענשען טרעטען זיי אַרויס גלייך פאָלשטענדיג ענטוויקעלט. דאַן ווען ביי די בעלי־חיים. וואָס שטעהען נידעריגער פון איהם, איז אפילו קיין שפּור פון זיי נישט פערהאַן. אין די פאָרשונגען פון דעם ענגלישען זאָאָלאָג-פּסיכאָלאָג ראָמאַנס איז דייטליך צו זעהן, אַז דאָס מענשליכע גייסטיגע לעבען איז נאָר אַ העכערע ענטוויקלונג פון דעם גייסטיגען לעבען פון די בעלי־חיים. און אַז די נאַטור ווייס דאָ, ווי אומעטום. אויך נישט פון קיין שפּרינגען און פון קיין פּלוצלונגע איבעררייסונגען אין דעם ענטוויקלונגס-פּאָדים.) די וויכטיגקייט פון אַ פונקציע. און פאָלגליך אויך פון דעם צענטער איהרען. נעפינט זיך אַלזאָ אין אַ פערקעהרטער בעציהונג צו איהר פערברייטונג אין דער אָרגאַנישער וועלט און צו איהר וויכטיגקייט פאַר דער ערהאַלטונג פון לעבען. אָהן די גראָבע און איידעלע ערנעהרונגס-פּראָצעסען, ד. ה. אָהן פערדייהונג. אָטעמונג און בלוט-אומלויף. וואָלט דער אָרגאַניזם נישט געקאָנט לעבען אפילו איין סעקונדע. און דאָך רעכענען זיך די פערדייהונגס-צענטערן. וואָס געפינען זיך אין די גאַנגליען פון דעם אַזוי גערופענעם סימפּאַטישען סיסטעם, און די צענטערן, וואָס האָבען צו פערוואָרגען די ברוסט-מוסקעלן און די טעטיגקייט פון האַרצען, פאַר די סאַמע נידעריגסטע; די בעוועגונג פון די גליעדער און די רעגעלמעסיגע קאָמבינאַציע פון דער בעוועגונג, וואָס גיעבען די מעגליכקייט צו געהן, אָנצונעהמען עפּעס א. א. וו. זענען, געוועהנליך. אויך זעהר וויכטיג פאַר׳ן אינדיווידואום, מיקאָן דאָך אָבער אָהן זיי אויך לעבען: און דאָך רעכנען זיך די צענטערן פון דער מוסקול-בעוועגונג און זייער רעגעלמעסיגער צוזאַמענהאַנג, פאַר אַ סך וויכטיגער. זכרון, אורטייל און ענדליך איינבילדונגסקראַפט זענען בכלל פאַר׳ן אָרגאַניזם נישט קיין לעבענס-

נויטווענדיגקייט, נאָר אַ אַנגענעהמער לוקסוס; דאָס אינדיווידואום האָלט אָהן ווי אויך געקאָנט אָבלעבען יאָהרען און צעהנדליגע יאָהרען; ווייערע צענטערן אָבער, וועלכע זענען לאָקאַליזירט אין דער גרויער מאַטעריע פון דעם גרויסען מאַרך, רעכנען זיך פאַר די גרעסטע.

די דאָזיגע ראַנג-אָרדנונג איז נישט קיין צופעליגע, נאָר אַ בעגרינדעטע און אַ ריכטיגע. וואָס אַלגעמיינער און נויטווענדיגער די פונקציע איז, אַלץ איינפאַכער און גרעבער איז דאָס ווערקצייג צו איהר; וואָס אָריגענעלער און דיפערענצירטער די פונקציע איז, אַלץ פיינער, פערוויקעלטער און אײדעלער מוז אויך זיין דאָס ווערקצייג. דער אַקעראייזען איז אַ גרעסערע נויטווענדיגקייט און ווערט בענוצט פון אַ סך אַ גרעסערע צאָהל מענשען, ווי דאָס טאַשען-זייגעריל, און דאָס טאַשען-זייגעריל ווידער איז נויטווענדיגער און מעהר פערברייטעט פון אַ אינסטרומענט אויף צו פערגלייכען פינקטליך די גאַנגבאַרע מאָס מיט דעם ריכטיגען פאַריזער מוסטער-מעטער. דער אַקער-אַייזען איז אָבער אַ סך גרעבער און איינפאַכער פון דעם טאַשען-זייגעריל, און דאָס טאַשען-זייגעריל איז ווידער גרעבער און איינפאַכער פון דעם אינסטרומענט אויף אויסצומעסטען גענוי דעם מעטער. צוברעכט דעם אַקער-אַייזען איז נישט לייכט; מיט'ן טאַשען-זייגעריל דאַרף מען זיך שוין בעגעהן פאָרזיכטיגער, האָטש עס קאָן נאָך בייטשעהן פון דעסטוועגען אַ געוויסען קלאַפּ; און דער אינסטרומענט אויסצומעסטען דעם מעטער ווערט קאַליע ביי דעם מינדעסטען טרייסעל פון דער פאָרלאַגע דורך דעם, וואָס אַ עקיפּאַזש איז דורכגעפאָהרען פון דער ווייטענס. דאָס זעלבע קומט פאָר אויך מיט די צענטערן פון דעם נערווען-סיסטעם. וואָס אייגענאַרטיגער, אויסשליסליכער און אָבגעזונדערטער ס'איז די אַרבייט פון דעם צענטער, אַלץ אײדעלער, פערוויקעלטער און לייכטער איז ער. די פערדייַהונג איז פערהעלטניסמעסיג אַ גראָבע טעטיגקייט. שטרענג רעדענדיג, וואָלט זי זיך זאָגאַר אינגאַנצען געקאָנט בעגעהן אָהן אַ בעזונדערע אָרגאַן, אַזוי ווי מ'וואָלט געקאָנט, למשל, אויך אָהן אַ אַקער-אַייזען דורכגראָבען די ערד מיט אַ שטעקען, מיט אַ שטיין אָדער גאָר מיט'ן האַנד, נאָר נישט אַזוי לייכט און בעקוועם. יעדעס הייפעל איינפאַכע פראָטאָפּלאַזמאַ בעזיצט די פעהיגקייט זיך אַליין צו ערנעהרען אין דעם ברייטסטען זין, מיט דער הילף פון אויפנעהמען אין זיך פעסטע,

פליסיגע און גאז־אַרטיגע שטאָפן, ד. ה. עס בעזיצט די פעהיגקייט צו אָטעמען און צו פערדייהען. אויב מיר מוזען האָבען צו דער זעלביגער פונקציע אַזעלכע העכסט־פערוויקעלטע אינסטרומענטען, ווי בלוטאומלויף, אָטעמונגס־ און פערדייהונגס־סיסטעמען, איז עס דערפאַר, וואָס אונזער אָרגאַניזם קומט אויס מעהר פערוויקעלטע לייסטונגען צו בעזאָרגען, ווי דעם הייפעל פּראָטאָפּלאַזמא, און דעריבער בענוצט ער זיך מיט דער בעוואוסטער אַרבייטס־איינטיילונג, אָט ווי אַ מיניסטער, למשל, האָט קיין צייט נישט זיך אַליין אַ מיטאָג אָבצוקאָכען אָדער אַ מאַנטעל אויפצונעהען, דאַן ווען אַ נעאַפּאָליטאַנישער לאַצאַראָני (גאַסען־יונג) דאַגעגען קאָן עס גאַנץ גוט און לייכט בעהויפּטען. אין אונזער צוזאַמענגעזעצטען אָרגאַניזם, אין וועלכען די אַרבייטס־איינטיילונג ווערט ברייט און ווייט אויסגענוצט, איז די ערנעהרונג אַ ניעדעריגע און איינפאַכע אַרבייט, און די צענטערן, וואָס בעזאָרגען עס, זענען אַזוי גראָב, אַז זיי קאָנען לענגער פון אַלע בייסטעהן געגען די צושטערענדע ווירקונגען, און זיי שטאַרבען ווירקליך אַם לעצטען. די בעוועגונגס־צענטערן זענען אויך גענוג ניעדריג, און דעריבער אויך גענוג שטאַרק אַ ווידערשטאַנד צו שטעלען. פון די דאָזיגע צענטערן, וואָס געפינען זיך אין הויט־השדרה, פאָדערט זיך גאַנץ ווייניג. ווען די עמפּפינדונגס־נערווען ברענגען זיי די מיטטיילונג, אַז אויף וועלכען ס'איז טייל פון קערפּער ווירקט עפּעס אַ ווייטיגע קראַפט, מעג עס זיין אין דער פאָרם פון אַ איינפאַכער בעריהרונג אָדער פון אַ וועהטאָג, דאַרפען זיי אַרויסרופען די צוזאַמענציהונג פון אַ בעשטימטער גרופּע מוסקעלן און אַזויערנאָך דורכפיהרען אַ צוועקמעסיגע בעוועגונג, וועלכע ערווייטערט פונ'ם קערפּער דעם איינפלוס פון דער פרעמדער קראַפט. דאָס רופט זיך אַ רעפלעקטיווע בעוועגונג. זי קומט פאָר אָהן אַ בעפעהל, זאָגאַר אָהן דער אַנערקענונג פונ'ם בעוואוסטזיין און זי קאָן אויסגעאיבט ווערען אפילו דורך אַ זשאַבע מיט אַן אַרויסגעשניטענעם מאַרך פון קאָפּ. די בעוועגונגס־צענטערן זענען זעהר בעגרענעצט, נישט וועלענדיג זאָגען נאַרעש. זיי זענען נישט אימשטאַנד צו בעגרייפען די סבה, וואָס האָט אַרויסגערופען די צו־זיי־צוגעקומענע עמפּפינדונגען. אויף אויסערליכע אויפרייצונגען קאָנען זיי זיך אָברופען נאָר מיט די איינפאַכסטע מיטלען. ווען דער קערפּער קאָן זיך אונטערגעבען וועלכער ס'איז פרעמדער קראַפט אָהן אַ שום געפאַהר פאַר זיך,

מוז איינער פון די העכערע צענטערן זיי בעפעהלען צו בלייבען רוהיג. אויב־ווידער פערקעהרט דאָס איינפאַכע אַוועקרוקען זיך איז וועניג, אויב ס'איז נויטיג פאַר'ן קערפּער צו לויפען אָדער צו שפּרינגען, אום זיך צו בעפרייען פון דעם אויסערליכען אַיינפלוס, מוז דער העכערער צענטער ווייטער בעפעהלען זיי צו ברענגען אין בעוועגונג די נויטיגע מוסקעל־גרופּען, וואָס זייער צוזאַמענציהונג בילדעט דאָס לויפען אָדער דאָס שפּרינגען. די מאַרך־צענטערן ענדליך, וועלכע אַרבייטען אויס דעם ווילען און דעם בעזאוסטזיין מיט אַלע זיינע אינהאַלטען, זענען די העכסטע, ווייל זייער טעטיגקייט איז די פערשידענאַרטיגסטע און פערוויקעלטסטע; די דאָזיגע טעטיגקייט איז אַ אויסשליסליך־מענשליכע, און פאָדערט פאַר איהר ריכטיגער אַרט איבונג אַזאַ פּינקטליכע געמיינזאַמע ווירקונג פון אַזוי פיעל גרונד־טיילען זיינע, אַז די סאַמע קלענסטע אַיינפלוסען קאָנען צושטערן דעם עמפּפינדונגס־אַפּאַראַט, אַזוי גוט, ווי די סאַמע קלענסטע מיטווירקונגען קאָנען איהם טעטיג מאַכען. וואָס העכער דער צענטער איז, אַלץ שפּעטער ענטוויקעלט ער זיך, אַלץ שפּעטער ווערט ער צייטיג און אַלץ גיכער ווערט ער קאַליע. די ראַנג־אָרדנונג פון די צענטערן איז אויף אַזאַ אופן נישט קיין צופעליגע; זי איז געבויט נישט אויף די מיינונגען פון איינצעלנע אינדיווידואַליטעטען וועגען דער גרעסערער אָדער קלענערער וויכטיגקייט פון זייערע פונקציעס, נאָר אויף די געזעצען פון דער נאַטור אַליין. קוים וואָלט זיך געפונען וואו ס'איז אַ קענער אין הלכות אכילה, וועלכען עס וואָלט אַיינפאַלען צו זאָגען: „יעדערער האָט זיך זיין מיינונג; איך זאָג, אַז דער פער־דייהונגס־צענטער איז העכער פון דעם זכרון־ און דעם אורטייל־צענטער", וואָלט מען איהם געקאָנט ענטפערען אויף דעם, אַז זיינע אינדיווידועלע נייגונגען ברענגען איהם צו אַ טעות, אַז דער פערדייהונגס־צענטער קאָן נישט זיין העכער, ווייל ער געפינט זיך אויך ביי אַלע בעלי־חיים, ווייל ער ווייזט זיך אַרויס גלייך אין דער ערשטער מינוט פון דעם אינדיווידועלען לעבען, ציהט זיך ביז דער סאַמע ענדע פון אָרגאַניזם און ליעפערט שטענדיג די זעלביגע, קיינמאָל נישט אינדיווידועל מאָ־דיפיצירטע, אַרבייט, דאַן ווען די צענטערן פון זכרון און פון דענקען טרעטען אַרויס נאָר ביי די העכסטע בעלי־חיים, ווייזען זיך אין דעם אינדיווידועלען לעבען ערשט נאָך אַ געוויסען ענטוויק־לונגס־פּראָצעס, ווערען געוועהנליך טעמפּ און קאַליע פריהער נאָך.

איידער דער ארגאניזם שטארבט אב אינגאנצען, און פראדוציערען, אזא ארבייט, וואס קאן צוגעפאסט ווערען צו יעדע ענדערונג פון די אויסערליכע בעדינגונגען.

IV.

די נייע, דארוויניסטישע ביאלאגיע קוקט אויף דעם מענשען, אזאר ווי אויף א קאלאניע פון איינפאכע לעבעדיגע וועזענס מיט א ברייטער ארבייטס-איינטיילונג, צוליעב וועלכער יעדער איינציגער מיטגליעד פון דער קאלאניע מוז זיך ענדערן. גאר אין אנהויב איז יעדע צעללע, פון וועלכער מיר בעשטעהן, געווען א ארגאניזם פאר זיך, וועלכער האט געקאנט אלץ, וואס א ארגאניזם דארף קאנען, אום צו קאנען עקסיסטירען. די צעללע האט זיך אליין געקאנט ערנעהרען אויף דער איינפאכסטער ארט, מעהרען זיך און זיך בעוועגען מיט דער הילף פון איינציהען איהר פראטאפלאזמא. ווען אבער אונצעהליגע מיליאנען אזעלכע צעללען נעהמען זיך צוזאמען אויס-צובילדען דעם ארגאניזם פון א בעל־חי אדער פון א מענשען, טיילען זיי איין צווישען זיך די פערשיעדענע פונקציעס, אזוי אז יעדע איינע קאן נאר איין בעשטימטע ארבייט בעזארגען, געוועהנט זיך אב פון די איבריגע ארבייטען און וואלט געדארפט אונטערגעהן אינגאנצען, ווען די אנדערע צעללען האלטען נישט געטהון פאר איהר דאס, וואס זי אליין קאן נישט טהון. דאס רויטע בלוט-קוגעלע קאן אויפנעהמען אין זיך וויער-שטאף און עס פונאנדערטראגען אין אלע געוועבעכצען, דאס זעלבע קוגעלע אבער קאן שוין נישט בעוועגען און מעהרען זיך. די מוסקעל-פעדים קאנען זיך בעוועגען און ברענגען אין בעוועגונג די איבריגע אויסבילדונגען פון קערפער. די קאנען אבער נישט אריינעהמען אין זיך פון אויסענווייניג נישט קיין איבערגעארבייטע שפייז-שטאפען, זיי קאנען זיך נישט פערמעה-רען א. א. וו.

נישט קוקענדיג אויף דער אור-ערשטער גלייכהייט, וואס האט געהערשט צווישען אלע גרונדטיילען, אדער, ווי איך האב מיך פריהער

אויסגעדריקט, צווישען אַלע מיטגליעדער פון דער קאָלאָניע, האָט זיך אין איהר אויסגעאַרבייט זעהר אַ שטרענגער ראַנגס־סיסטעם. דער אָרגאַניזם איז אַ צוזאַמענגעזעצטע געזעלשאַפט מיט פּראָלעטאַריער, בורזשוען און הערשענדע קלאַסען. ער האָט אין זיך אַזעלכע עלעמענטען, וואָס שטעלען מיט זיך פאָר פערשיעדענע ענטוויקלונגס־שטופען אין דעם לעבען פון דער טיער־וועלט. די בלוט־קוגעלעך און די לימפאַטישע צעללען שטעהען נישט העכער פון באַקטעריען, מיט וועלכע זיי קומט אויס גאַנץ אָפט מלחמה צו האַלטען, און אַמאָל זאָגאַר אויך בעזיעגט צו ווערען, האָטש אַממעהרסטענטייל וויזען זיך אַרויס די בלוט־קוגעלעך אַלס שטאַרקער. דער הויט־השדרה שטעהט נישט העכער פון דעם זעלביגען ביי אַ זשאַבע; די עמפּפינדונגס־צענטערן נישט העכער פון די זעלביגע צענטערן ביי אַ מענשען פון דער נידעריגסטער ראַסע, און נאָר די העכערע צענטערן פון דענקען און אורטיילען שטעלען דעם אָרגאַניזם העכער פון אַלע אַנדערע לעבעדיגע וועזענס און מאַכען איהם נישט פאַר קיין אַלגעמיינעם וועזען, נישט פאַר סתם אַ מענשען, נאָר פאַר איין בעשטימטען מענשען, פאַר אַ אינדיווידואום, וואָס צייכענט זיך אויס פון די איבריגע און קאָן זיך אויפהויבען אַ סך העכער פון אַלע אַנדערע, ווען די דאָזיגע צענטערן זענען בעזונדער רייך אנטוויקעלט.

דער ראַנג־סיסטעם אין דעם מענשליכען אָרגאַניזם שליסט פון דעסטוועגען נישט אויס אַ געוויסע זעלבסטשטענדיגקייט ביי די איינצעלנע קלאַסען. מיקאָן זאָגען, אַז צווישען זיי הערשט אַ שטענדיגער קאַמפף פון די דעמאָקראַטישע און אַריסטאָקראַטישע יסודות. די נידעריגע צענטערן געבען זיך נישט גערן אונטער די העכערע פון זיי, און די העכערע שטרעבען פלייסיג, אַראָבצוואַרפען פון זיך די טיראַניע פון די נידעריגע. די מאַרך־צענטערן קאָנען נישט שטערען דעם ערנעהרונגס־צענטער אויסצופילען זיין אַרבייט, זיי קאָנען איהם נישט נויטען, ער זאָל אויספיהרען די אַרבייט שנעלער אָדער לאַנגזאַמער; די פונקציעס פון די בלוט־קוגעלעך, לימפאַטישע מאַנדלען א. א. וו. זענען אינגאַנצען נישט אונטער־געוואָרפען דער ווירקונג פון בעוואוסטזיין און פונ'ם ווילען; די מאַרך־צענטערן קאָנען נאָר אינדירעקט צו בעווייזען, אַז זיי זענען פאָרט שטאַרקער; זיי קאָנען אַוועקנעהמען ביי די נידעריגערע צענטערן יענע בעדינגונגען, וועלכע זענען אונבעדינגט נויטיג פאַר זייער טע־

טינקייט: זיי קאנען, צום ביישפיעל, שטערען דעם פראצעס פון אריינפירהרען שפייז אין מאגען, אדער לופט אין די לונגען און אויף אזא אופן מאכען אונמעגליך די ארבייט פון די פערדייהונגס-דרוזען און די בלוט-קוגעלעך. די ניעדריגע צענטערן ווידער, פון זייער זייט, האלטען די העכערע אין א שטרענגער אבהענגיקייט, ווייל די לעצטע קאנען דאס בעסטע זייערע נאר דאן פראדוצירען, ווען די ערשטע ערפילען רעגעלמעסיג און פינקטליך זייערע פפליכטען.

דעמאקראטישע טענדענצען הערשען נישט נאר אין די ניעדריגע קלאסען פון דער קאלאניע, וועלכע שטעלט פאר דעם ארגאניזם; די גאנצע מלוכה-ארדנונג אידרע טראגט אויף זיך א דעמאקראטישען אדער ווענינגסטענס, א מאנארכיסטישען כאראקטער. מיר האבען נישט קיין איינציגען צענטער, וועלכער זאל פול-בערעכטיגט, ווי א זעלבסט-הערשער רעגירען מיט די אלע איבריגע צענטערן פון ארגאניזם; אין דער ווירקליכקייט זענען פערהאן עטליכע אזעלכע, זיי זענען פאל-שטענדיג גלייך און פערטרעטען די זעלביגע לאגע אין דער ארגאנישער קאלאניע. דריי ווענינגסטענס פון די צענטערן קאנען פרעטענדירען אויף דער ראליע פון א טריאומוויראט, וועלכער פיהלט אוים אין ארגאניזם די פליכטען פון א רעגירונג: דאס זענען די צענטערן פון בעוואוסטזיין, פון זכרון און פון ווילען (איינענטליך איז עס פון מיין זייט נאר א השערה, אז די דריי טעטיגקייטען האבען בעשטימטע צענטערן; דאס איז נאך ביז אהער נישט דערוויזען געווארען און נאך א טיעפערער אונטערזוכונג וועט זיך אפשר גאר ארויסווייזען, אז בעוואוסטזיין, זכרון און ווילען זענען נישט קיין איינפאכע, נאר צוזאמענגעזעצטע ערשיינונגען און אז מ'קאן זיי צופיהרען ביז די לעצטע גרונדטיילען פון קערפער.) זיי ווירקען איינער אויפ'ן אנדערן, איינער פון אנדערן זענען זיי אבער נישט אבהעניג. בכדי זייער טעטיגקייט זאל זיין נוצ-באר פאר'ן ארגאניזם, וואלט צווישען זיי געדארפט זיין אחדות; די דאזיגע אחדות ווערט אבער צושטערט ביי צופעלען פון מארך-קראנקהייטען און אפילו ביי שיינבארער פאלשטענדיגער געזונדהייט. אמאל פערליערט מען דעם זכרון, בלייבענדיג ביים בעוואוסטזיין, און דאס זעלבע קאן מען, בלייבענדיג ביים בעוואוסטזיין, פערליערען דעם ווילען. פון דער צווייטער זייט קאנען אמאל בלייבען דער ווילען מיט'ן זכרון דאן, ווען עס פעהלט דאס בעוואוסטזיין, ווי צום ביישפיעל, ביי לונאטיזם און עטליכע פארמען פון היפנאטיזם.

און דאמאלס זאגאר, ווען אלע דריי צענטערן ארבייטען נארמאל, געהט זיך אויך יעדערער פון זיי מיט זיין וועג; דערביי קאנען זיי געהן אלע מיט דער זעלביגער שנעלקייט, וואס, איבריגענס, עס טרעפט נישט שטענדיג. מיר ווייסען, אז דער זכרון איז אינגאנצען אונאבהענגיג פון דעם ווילען. ער רופט ארויס אין אונזער בעוואוסטזיין אזעלכע פארשטעלונגען, וועלכע מיר האבען גארנישט געזוכט און גארנישט פערלאנגט, און, פערקעהרט, אמאל זאגט ער זיך אב פון ארויכריפען פארשטעלונגען, וועלכע מיר מאטערן זיך צו דערמאהנען מיט דער גרעסטער אנשטרענגונג. אזוי אויך איז דער ווילען אונאבהענגיג פונ'ם בעוואוסטזיין מיט אלע זיינע אינהאלטען. מיר קאנען זיך איבערצייגען וויפיעל מיר ווילען מיט דער גאנצער קראפט פון אונזער פערשטאנד צו טהון א בעשטימטע זאך און דאך — עס נישט טהון. דאס בעוואוסטזיין איז טאקע פאלשטענדיג איבערצייגט, דער ווילען אבער קוקט נישט אויף דעם. אמאל-ווידער דערווייזען מיר זיך מיט די איבערצייגענדסטע ארגומענטען, אז מיר דארפען זיך אבהאלטען פון א בעשטימטען אקט. דער ווילען הערט, לאזט אונז זיך אויסרעדען ביז'ן סוף און גאר אם ענדע טהוט ער דאס, וואס דאס בעוואוסטזיין האט נישט געהייסען טהון. די העכסטע צענטערן זענען אויף אזא אופן אינגאנצען נישט אבהענגיג איינער פון אנדערן; אמאל פערטראגען זיי זיך, אמאל רייסען זיי זיך ארום און דעם גאנצען לעבען אייגענטליך האלטען זיי מלחמה צווישען זיך פאר א גרעסערען איינפלוס אין ארגאניזם.

V.

פריהער, אינ'ם קאפיטעל וועגען דער מעהרהייט און דער מינדערהייט האבען מיר שוין געזעהן, אז נאר ביי זעהר א רייכער און פאלשטענדיגער ענטוויקלונג זענען די העכסטע צענטערן אימשטאנד, נייע קאמבינאציעס צו בעשאפען, ד. ה. זיך אבצורופען אויף די אויסערליכע איינדריקע מיט אזעלכע געדאנקען און האנדלונגען, וועלכע זענען נאך ביז דאמאלס גארנישט אויסגעאיבט געוואַ-

רען און פאר וועלכע ס'איז נאר קיין מוסטער נישט פערהאן. ביי א ווייניגער פאלשטענדיגער ענטוויקלונג ארבייטען די צענטערן אין די געווערנליכע, נעווירשה'נטע פארמען, ד. ה. אזוי, ווי זיי האבען געארבייט פריהער ביי די זעלבינע פעלען און ווי עס האבען געארבייט זייערע עלטערען פאר זיי. יעדע אפט-איבערגע'חזר'טע טעטיגקייט, ווערט ארגאניזירט; דאס הייסט: די פערהעלטניסע, אין וועלכע עס דארפען זיך געפינען די נערוען-צעללען און נערווען-פעדים, אום ארויסצוברענגען די טעטיגקייט, בלייבען דויערהאפט שטעהן, פעסט און פערגליווערט, און די טעטיגקייט איבט זיך אויטאמאטיש.

נישט קוקענדיג אויף דעם, וואס הערבערט ספענסער טרעט אזוי שארף ארויס געגען דעם בענוצען זיך מיט ביישפיעלען ביים ערקלערען פסיכאלאגישע פראצעסען, בלייבט עס דאך א וואויל מיטעל, אויף צו באלייכטען די דאזיגע שווערע פראגען און זיי פערשטענדליך צו מאכען. איך ברענג דא דעריבער, נארנישט צווייפלענדיג, א פשוט'ען און דעריבער אויך פערשטענדליכען מיטעל, אויף צו ערקלערען, וואס אזוינס מ'דארף פערשטעהן אונטער די ווערטער נישט ארגאניזירטע און ארגאניזירטע מארך-טעטיגקייט. די ארגאניזירטע טעטיגקייט פערהאלט זיך צו דער נישט ארגאניזירטער, ווי דאס שפיעלען פון א שפיעל-קעסטעל צו דעם שפיעלען פון אנ'ארטיסט. דאס שטיק, פיר וועלכען דאס שפיעל-קעסטעל איז אויסגעארבייט, שפיעלט עס ריכטיג אויס, אויב מ'האט עס נאר ריכטיג אנגעצויגען; קיין אנדער פיעסע אבער קאן שוין דאס קעסטעל, נאטירליך, נישט אויסשפיעלען. דער ארטיסט דאגעגען שפיעלט יעדע פיעסע לויט די נאטען, און ביי העכערע שטופע פון טאלאנט וועט ער אויך נייע פיעסען ערפינדען און נישט בלויז ארויסשפיעלען פון פרעמדע נאטען. ביי דעם מיטעלמעסיגען מענשען זענען די מארך-צענטערן ענהליך צום מעכאנישען שפיעל-קעסטעל: זיי שפיעלען נאר די פיעסען, וועלכע מ'האט אין זיי אריינגעטהון, וועלכע האבען זיך ארגאניזירט אין זיי. ווער-זשע איז עס געווען דער מעכאניק, וועלכער האט צוגעפאסט זייער אינסטרומענט צו בעשטימטע פיעסען? דאס איז געווען די רייהע זיידעס און עלטער זיידעס, וועלכע האבען א לאנגע צייט און כסדר געשפיעלט די זעלבינע פיעסע, אזוי, אז דער אינסטרומענט, וואס איז גאר אין אנהויב געבראכט געווארען אין בעוועגונג

דורך אַ פרייער שפּיעלענדער האַנד, איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ שפּיעל־קעסטעל, אין אַ אויטאָמאַט. ביי די אויסנאַמס־מענשען דאַגעגען זענען די געשלעכטסצענטערן עהוליך צו אַנאַרטיסט: זייער רעפּערטואַר בעשטעהט נישט פון עטליכע כסדר איבערגעהזר'טע פּיעסען; ער בייט זיך יעדעס מאָל און איז נישט בעגרענעצט אין צאָהל; די דאָזיגע אויסנאַהמען קענען אויסשפּיעלען אַזעלכע שטיקער, וואָס פאַר זיי האָט עס קיינער נישט געהערט. עס בלייבט איצט די לעצטע פראַגע: פאַרוואָס אָרגאַניזירט זיך די אָפּט־איבערגעהזר'טע טעטיגקייט? אָדער, זיך אומקעהרענדיג צו אונזער משל, פאַרוואָס עפּעס שפּיעלט זיך סוף־כל־סוף אויטאָמאַטיש די פּיעסע, וועלכער איז אַ סך מאָל געשפּיעלט געוואָרען? מיין ענטפער אויף דער פראַגע וועט זיין נאָר אַ השערה, — אַ השערה, וועלכע שטימט פון דעסטוועגען מיט אַלץ, וואָס מיר ווייסען וועגען די געזעצען פון דער נאַטור; דאָס ערקלערט זיך מיט דער ווירקונג פון דעם אַלגעמיינעם געזעץ, לויט וועלכען אין דער נאַטור טוט זיך אַלץ עקאָנאָמיש, אויסברענגענדיג וואָס ווייניגער כחות. ווען דער ווילען אָדער דאָס בעאווסטזיין בעשאַפען נייע קאָמבינאַציעס, איז עס פערבונדען מיט אַ גרויסער פערשווענדונג פון נערווענקראַפט. אַזאַ אַרבייט פאָדערט אַ קאָמאַנדאַ און אַ השגחה. די דאָזיגע קראַפטפערשווענדונג ווערט איינגעשפּאָרט, ווען עס גיט זיך איין אַזעלכע טעטיגקייטען, וואָס קומען פאַר אָפט, אויסצואיבען מעכאַניש. אום דעם דאָזיגען מעכאַניזם אין בעוועגונג צו ברענגען, איז גענוג נאָר איין אימפּולס, וועלכען עס קען געבען אַ געוועהנליכע עמפּפינדונג, אַ ווילענסבעפעהל אָדער דאָס בעוואוסטזיין, און דאַן טוט זיך די אַרבייט פון אָנהויב ביזן סוף, אָהן אַ אַנגעשטרענגטער אויפמערקזאַמקייט, אָהן דער אַריינמישונג פונ'ם בעוואוסטזיין און נישט פאָדערנדיג פון איהם קיין בעזונדערע בעפעהלען. די דאָזיגע נייגונג פון דער נאַטור, צו שפּאָרען אַרבייט און קראַפט מיט דער הילף פון פערוואַנדלען וואָס מעהר פרייע טעטיגקייטען אין אויטאָמאַטישע איז אַזוי שטאַרק, אַז זי שטרעבט שטענדיג זיך אַרויסצווייזען נישט נאָר אין דעם געשלעכט, נאָר אויך אין אינדיווידואום. אום וועלכע ס'איז פונקציע זאָל אָרגאַניזירט ווערן אין די צענטערן, וואָס דאַרפען איהר אויסאיבען, איז נישט נויטיג עס זאָל אַריבערגעהן אַ גאַנצע ריי־הע דורות. דאָס געשעהט אין אַ גאַנץ קורצע צייט, אָפט קירצער נאָך, ווי אַ איינציגעס מענשען־לעבען. ביי די שטאַרקסטע

אפילו, ד. ה., לויט מײַנע פריהערדיגע ערקלערונגען, בײַ די אָריגי-נעלסטע אָרגאַניזמען ווערט אויך זייער אָריגינאַליטעט אויטאָמאַטיש, און אויב זיי בלײַבען דאָך אָריגינעל אין דער בעציהונג צו אַנדערע אָר-גאַניזמען, הערען זיי עס אָבער אויף צו זײַן אין דער בעציהונג צו זיך. זיי ווערן אויך עהנליך צו דעם שפּיעל-קעסטעל, מיט דעם אונטערשיעד נאָר, וואָס זיי שפּיעלען מעכאַניש זייערע אייגענע ווערק. אויף אַזאַ אופן ערקלערט זיך דאָס, וואָס אפילו דער אָריגינעלסטער נעניע ווערט אויך אַ שקלאַף פון דער געוואָהנהײַט, און יענער שוסטער, וועלכער האָט בעמערקט, בעקוקענדיג אַ קינסטלערישעס בילד, אַז אום צו מאַכען אַזאַ בילד, מוז מען שוין גוט אײַנגעאיבט זײַן אין דער מלאכה,— איז גאָרנישט אַזוי אונגערעכט געווען.

די אויטאָמאַטישע פונקציעס פון די העכסטע צענטערן קומען צו צו אונז נישט אין דער פאָרם פון געדאַנקען, נאָר אין דער פון אָנרע-גונגען צום בעוואוסטזײַן. נאָר יענע טעטיגקײַטען, וועלכע געהען דורך פון אָנהויב ביזן סוף אין אונזער בעוואוסטזײַן, ד. ה. זיי הויבען זיך אָן מיט אײַנדריקע, ווערן פערוואַנדעלט אין עמפּפינדונגען, בעקומען אַ ערקלערונג אויף זייער סבה, ווערן אַרײַנגעפיהרט אין זכרון און צוגעבראַכט ביז אַ אורטייל, ביז אַ מיינונג, די אויספיהרונג פון וועלכער עס ווערט איבערגעגעבען דעם ווילען,— נאָר אַ[illegible]לכע טעטיגקײַטען ווערן אויפגענומען פון אונזער איך אין דער פאָרם פון קלאָרע, בע-שטימטע געדאַנקען. יענע טעטיגקײַט אָבער, וועלכע איבט זיך אויס אָהן דער דירעקטער אַרײַנמישונג פונ׳ם בעוואוסטזײַן און וועלכע בעשטעהט, אַלזאָ, נאָר אין דעם, וואָס וועלכער ס׳איז צענטער רופט זיך אָב מעכאַניש אויף דער אויסערליכער אויפרייצונג מיט אַ גאַנ-צען ציקל אָרגאַניזירטע ווירקונגען, עהנליך דערצו, ווי דאָס שפּיעל-קעסטעל שפּיעלט אויס זײַן פּיעסע,— די טעטיגקײַט ווערט אויפגענו-מען אין דער פאָרם פון נישט-קלאָרע, פערפלאָנטערטע זעעלענ-בעוועגונגען, אָדער אין דער פאָרם פון אָנרעגונגען. מ׳דאַרף גענוי געדענקען דעם אונטערשיעד, וואָרום ער שטעלט פאָר די הקדמה צו דאָס אַלץ, וואָס איך וועל זאָגען אין דעם קאַפּיטעל. מיר דאַרפען נישט פערגעסען, אַז דאָס, וואָס מיר רופען אָן בעוואוסטזײַן, נעמט נישט אַרום דעם גאַנצען אָרגאַניזם, נאָר איין-איינציגען אָרגאַן זײַנעם, און גראַדע איינעם פון זײַנע מאַרך-צענטערן; קורץ: אַז דאָס איז נישט קיין בעוואוסטזײַן אין אַלגעמיין, נאָר איין בעשטימטעס בע-

וואוסטזיין. יעדער צענטער האט זיך זיין איינענעם בעוואוסטזיין, פון וועלכען דער העכסטער צענטער, יענער, וועלכער שטעלט פאר דעם יסוד פון אונזער דענקענדען איך, פון אונזער גייסטיגער פערזענליכקייט, האט נאר א שוואכע אהנונג, און אפשר דאס אויך נישט. אונזער איך, ד. ה. אונזער העכסטער מארך-צענטער וויים גארנישט אדער וויים יא עטוואס זעהר אונבעשטימטעס פון די פראצעסען, וואס קומען פאר אין די צענטערן פון דעם השדרה אדער פון די סימפאטישע סיסטעמען. און דאך איז אונצווייפעלבאר, אז די צענטערן האבען אויך זייער בעוואוסטזיין, האטש א ענגען און א אונטערטעניגען; אז זיי וויסען יעדענפאלס, מיט וועלכער טעטיגקייט און מיט וועלכע בעפעהלען צו די זיי אונטערטעניגע געוועבעכצען זיי דארפען זיך אברופען אויף די אויסערליכע אויפרעגונגען. דעם בעוואוסטזיין דארפען מיר זיך פארשטעלען אלס א אינוועניגסטע אויג, וואס גיט אכטונג אויף דער טעטיגקייט פון די צענטערן מיט א בעזונדער סארט מיקראסקאפ. דאס זעה-רוים פון דעם מיקראסקאפ איז פערהעלטניסמעסיג נישט גרויס; דאס, וואס עס ליגט אויסער איהם, זעהט דער מיקראסקאפ געוועהנליך נישט, אזוי גוט ווי ער זעהט נישט אויף דעם אנהויב און דעם סוף פון די בילדער, וואס געהען דורך דעם דאזיגען ענגען רוים. דאס בעוואוסטזיין נעהמט אויף אין זיך די לעצטע רעזולטאטען פון דער טעטיגקייט, וואס עס איבען אויס אנדערע צענטערן, עס נעהמט אבער נישט אויף אין זיך דעם אנהויב זייערן און זייער ענטוויקלונג. ווען דער זכרון רופט ארויס וועלכע ס'איז פארשטעלונג אין דער טעטיגקייטס-פעלד פון דעם בעוואוסטזיין, זעהט עס זי; פון וואנען אבער די פארשטעלונג האט זיך גענומען און וואו זי איז אהינגעקומען, וויים דאס בעוואוסטזיין נישט. דאס בעוואוסטזיין זעהט דעם רעזולטאט פון דער טעטיגקייט, וואס עס איבט אויס דער ווילענס-צענטער, ד. ה. וועלכע ס'איז צוועקמעסיגע, פערוויקעלטע מוסקעל-בעוועגונג אדער א גאנצע רייהע אזעלכע בעוועגונגען. ווי אזוי אבער עס בילדעט זיך אויס דער נערווען-שטראם, ווי אזוי עס בילדעט זיך אויס די קראפט, וועלכע ברענגט צו דער איינציהונג פון די מוסקעלן מיט דער הילף פון די נערווען-ליניעם,— דאס וויים נישט דאס בעוואוסטזיין. דאס בעוואוסטזיין דערשפירט אויף גאנץ פערשידענע אופנים זיין אייגענע טעטיגקייט און די טעטיגקייט פון אנדערע צענטערן, אויף וויפיעל זי ווייזט זיך אין דעם ענגען

רוים פון זיין זעהען. די אייגענע ווירקונגען, וועלכע עס הויבט אליין אן און ענדיגט אליין, אלע טיילען פון וועלכע עס ארבייט אליין אויס, לאזען נישט איבער אין איהם קיין אונזיכערקייט, קיין אונצופריעדענקייט. דאס זענען, ווי ס'איז שוין אויבען געזאגט, קלארע געדאנקען; די נישט איינגאנצען אויפגענומענע ווירקונגען פון אנדערע צענטערן, אויף וועלכע דאס בעוואוסטזיין האט נישט קיין גלייכען איינפלוס, די איינצעלנע טיילען פון וועלכען עס אונטערשיידעט נישט אזוי גענוי, דער אנהויב און דער סוף פון וועלכע עס גליטשען זיך ארויס פון אונטער זיין זעה-רוים, — רופען אין איהם, אינ'ם בעוואוסטזיין, ארויס א געוויסען געפיהל פון אונצופריעדענהייט, א מין אנשטרענגונג, וואס איז עהנליך צו דער אנשטרענגונג פון בליק, צו דעם געפיהל, וואס עס לעבען איבער די אויגען, ווען זיי ווילען גוט בעטראכטען עפעס א ווייטען, קליינעם און שוואך-בעלויכטענעם געגענשטאנד. דאס איז די אנערקענונג פון די אייגענע גרענעצען, דאס בעוואוסטזיין פון דער אייגענער שוואכקייט און אונפאלקאמענהייט, די נייגעריגקייט, די אונרוהיגקייט און דאס שטרעבען מעהר צו וויסען; אט די עמפפינדונג איז עס יענע עמאציע, וועלכע קומט צו צו אונז אין דער געשטאלט פון א שטרעבונג אדער א נייגונג, פון א אונבעשטיממטער אויפרעגונג און א נישט-קלארען ווילען. די שארפע אבער און קלארע געדאנקען-ארבייט, די טעטיגקייט פון דעם העכסטען צענטר פון אונזער בעוואוסטזיין, וועלכער איך וועל אנרופען קורץ די דענקענדע טעטיגקייט אלס דעם היפוך פון עמאציע, — די טעטיגקייט ווערט אויסגעאיבט פון די פאלקאמענע, בעגאבטע אינדיווידוען, וועלכע בעזיצען די פעהיגקייט צו ערפינדען נייע קאמבינאציעס. די מאסע, וואס איהרע צענטערן ארבייטען אויטאמאטיש, ד. ה. זיי ענטהאלטען אין זיך נאר ארגאניזירטע קאמבינאציעס, — בלייבט נאר ביי דער עמאציע, די מעהרהייט מענשען האבען נישט אין דעם פערלויף פון א גאנצען לעבען קיין איין קלארען, פאלשטענדיג בעלויכטענעם געדאנק אים בעוואוסטזיין; צו זייער בעוואוסטזיין קומען צו נאר האלב-דונקעלע, פערנעבעלטע בילדער; זיי זענען נישט אימשטאנד אין יעדען אנגעגעבענעם מאמענט דייטליך אויסצודריקען, וואס עס קומט פאר ביי זיי אין דער נשמה; און פראבירען זיי עס יא טהון, קומט ארויס דערפון א אונבעשטיממטע פלידעריי און אלגעמיינע ווערטער, וואס זאגען גארנישט און דריקען גארנישט אויס. זיי לעבען אויס-

שליסליך נאר מיט עמאציעס. די עמאציע איז אלזא א געירשה׳נטע טעטיגקייט, און די קאגיטאציע (דענקענס-ארבייט) — א ערווארבענע. די עמאציע איז א געשלעכטסטעטיגקייט און די קאגיטאציע — די טעטיגקייט פון א איינצעל׳נעם וועזען.

VI.

די עמאציע, נישט קוקענדיג אויף איהר פערנעבעלטקייט, נישט קוקענדיג אויף דעם, וואס זי בעאונרוהיגט דעם בעוואוסטזיין און לאזט איהם אונבעפרידיגט, — איז דאך אנגענעהמער פון דער קאגיטאציע און דאס ערקלערט זיך מיט דריי טעמים. ערשטענס איז זי לייכטער, דאס הייסט, זי פאדערט נישט קיין שטארקע פערשווענדונג פון נערווען-קראפט, ווייל ארבייטען מיט די מארך-צענטערן אויטאמאטיש איז בעקוועמער, ווי ארבייטען מיט זיי פריי און בעוואוסטזיניג און בעקוועמליכקייט איז שטענדיג אנגענעהם, אזוי גוט ווי אנשטרענגונג רופט ארויס א געפיהל פון שמערץ און שווערקייט. צווייטענס, האט אין זיך גראדע אט די אונפעהיגקייט פונ׳ם בעוואוסטזיין קלאר צו זעהען די עמאציעס, ד. ה. די פראצעסען, וואס קומען פאר אין די אויטאמאטיש ארבייטענדע צענטערן, צוזאמען מיט עלעמענטען פון אונרוהיגקייט אויך דעם עלעמענט פון רייץ און אויפרעגונג; דאס בעוואוסטזיין זוכט צו טרעפען דאס, וואס עס ווייס נישט, עס זוכט זיך פארצושטעלען דאס, וואס עס קאן נישט זעהן; די דאזיגע טעטיגקייט פון דעם בעוואוסטזיין איז נישט קיין אנדער זאך, ווי די פאנטאזיע, וועלכע ווערט אנגערעגט פון דער עמאציע; די פאנטאזיע ווידער איז דאך ווי בעוואוסט, אן אנגענעהמע מארך-טעטיגקייט. דריטענס, — דער ארגומענט איז פערהאן אויך ביי דארווינ׳ען — ווערן די סאמע וויכטיגסטע פראצעסען פון ארגאניזם אויך אממעהרסטען אויסגעאיבט, דעריבער זענען די פונקציעס, וועלכע זענען אויטאמאטיש געווארען צוליעב דעם, וואס זיי ווערען אזוי אפט אויסגעאיבט, — אויך די סאמע וויכטיגסטע פאר דער ערהאלטונג פון דעם אינדיווידואום און דעם געשלעכט, און אזוי ווי

די פונקציעס קומען צו צום בעוואוסטזיין אין דער פארם פון עמאציעס, פיהלט זיי דער ארגאניזם טיעפער און שטארקער. ביי דער קאגיטאציע איז די זאך ריכטיג פערקעהרט און דאס ערקלערט זיך אויך מיט די זעלביגע דריי ארגומענטען. זי קאן נישט זיין אנגענעהם, ערשטענס, דערפאר, וואס זי איז צו שווער און קאמפליצירט פאר א געוועהנליכען מענשען; צווייטענס, דערפאר, וואס זי רופט נישט ארויס יענעם אנגענעהמען שפיעלען זיך פונ'ם בעוואוסטזיין, וועלכען מ'רופט פאנטאזיע; און דריטענס דערפאר, וואס זי זעהט אויס דעם ארגאניזם אין פלוג נישט אזוי וויכטיג און נישט אזוי נויטהווענדיג, ווייל ער ווייס שוין פון ערפאהרונג, אז ער איז זיך ביז איצט בעגאנגען אהן איהר אויך. איהר וויכטיגקייט ווייזט זיך ארויס ערשט דאן, ווען דער מענש, איבערציי׳גענדיג זיך אין איהר נוצבארקייט, הויבט אן איהר אפט איבערצוחזר'ן; אין אזא פאל אבער ווערט זי גאנץ שנעל ארגאניזירט און פערוואנדעלט זיך פון א דענקענדער טעטיגקייט אין א עמאציאנעלער. א סך דונקעלע ערשיינונגען לאזען זיך אויפקלערען מיט דער השערה. דער ראמאנטיזם, וועלכער שטעלט העכער דאס אלטע פונ'ם נייע; וועלכער געפינט דעם מיטעלאלטער פאעטישער פון אונזער צייט; וועלכער חלומ'ט וועגען איינגעפאלענע חורבות און רופט אן מאוס א צוועקמעסיגען, גוט אויפגעשטעלטען בנין, — דער דאזיגער ראמאנטיזם נעהמט זיך דערפון, וואס די אלטע, געירשה'נטע פארשטעלונגען וועקען אויף די אויטאמאטישע טעטיגקייט פון די צענטערן און פיהלען זיך אין דער פארם פון עמאציעס, דאן ווען די נייע, נאך נישט ארגאניזירטע פארשטעלונגען זענען פערבונדען מיט דער אנשטרענגונג פון דעם בעוואוסטזיין און רופען פאלגליך ארויס א דענקענדע טעטיגקייט.

דער אלטער פאסט-וואגען האט ארויסגערופען ביי יענעם דור, וואס האט זיך בענוצט מיט איהם, א עמאציע, און די אייזענבאהן — א דענקענדע טעטיגקייט, א קאגיטאציע; דעריבער האבען די מענשען פון יענער צייט, ווען עס איז פארגעקומען די דאזיגע אונגעוויינטע איבערקעהרעניש אין דעם פערקעהרס-וועזען, געפונען דעם פאסטוואגען פאר פאעטיש, און די אייזענבאהן פאר פראזאיש און נים אנגענעהם. די גאנצע פאעזיע און איהר ווירקונג איז געבויט אויף אט דעם גרונדליכען אונטערשייד צווישען עמאציע און קאגיטאציע. דעם גאנצען אינהאלט פון דער פאעזיע שטעלען מיר מיט זיך די

געוועהנליכע מענשליכע בעציהונגען, אומשטענדען און לײַדענשאַפטען, ד. ה. די געירשה'נטע, אויטאָמאַטישע, אָרגאַניזירטע טעטיגקײַט; די פּאָעזיע קומט, הײַסט עס, פון עמאָציע און רופט אַרויס עמאָציע. אין דעם אויסוואַהל זאָגאַר פון איהרע אויסדריקע לאָזט זי זיך אויך דיקטירען פון די אַלטע פאָרשטעלונגען נישט צופעליג, נאָר געצוואונגענערהײַד, ווײַל די אַלטע געירשה'נטע פאָרשטעלונגען קומען אַרײַן אינ'ם בעוואוסטזײַן צוזאַמען מיט דער פאָרם, אין וועלכער זיי זענען צוגעקומען צו אונז פון אונזערע זיידעס. די הײַנטיגע פּאָעזיע רעדט נאָך דעריבער אַלץ וועגען גײַסטער, וועגען עלפען און געטער; דעריבער שילדערט זי אין מענשליכע געשטאַלטען די נאַטור און די גײַסטיגע בעוועגונגען; דעריבער בענאָפּענט זי איהרע העלדען מיט פײַל און בויגען, און נישט מיט קײַן מויזער-ביקסען; דעריבער צווינגט זי איהרע רײַזענדער צו פאָהרען אויף אַגוטען פערד, און נישט אין קײַן שלאָפוואַגאָן; דעריבער האַלט זי זיך בײַ דער וועלט-אַנשויאונג, וואָס האָט געהערשט נאָך אין דעם קינדערישען פעריאָד פון אונזער ציוויליזאַציע. די נײַע פאָרמען און פאָרשטעלונגען טויגען נישט פאַר איהר. מיט אונזער הײַנטיגער וועלט-אַנשויאונג קאָן זי זיך קײַן עצה נישט געבען. דאָס איז צו-נײַ פאַר איהר; דאָס האָט נאָך נישט בעוויזען זיך צו אָרגאַניזירען, אויטאָמאַטיש צו ווערען; קורץ: דאָס איז נאָך נישט געוואָרען עמאָציאָנעלל. דעריבער האָבען קײַן ערפאָלג נישט געהאַט די אַלע פּראָבעס, וואָס זענען געמאַכט געוואָרען מיט דעם צוועק, צו געבען דער פּאָעזיע אַמאָדערנעם אינהאַלט. קוים געפינען זיך יאָ אַזעלכע גראַמען-מאַכער'ס, וועלכע ווילען בעשאַפען דער אַזוי גערופענער געדאַנקען-פּאָעזיע און אַרײַנברענגען דעם וויסענשאַפטליכען עלעמענט אין זייערע פערזען, — בעווײַזט עס נאָר דאָס, אַז זיי האָבען נישט דעם מינדעסטען בעגריף וועגען דעם, וואָס דאָס איז אַזוינס דער מדות פון פּאָעזיע. די פּאָעזיע איז עמאָציע, און וועלען איהר פערוואַנדלען אין קאָגיטאַציע איז דאָס זעלבע, ווי וועלען פערוואַנדלען אַחלום אין ווירקליכקײַט און אַזוי, אַז ער זאָל דאָך נישט אויפהערען אַחלום צו זײַן. דער איבערגאַנג אָבער פון דער דענקענדער צו דער עמאָציאָנעלער טעטיגקײַט וועט אונבעדינגט פאָרקומען. דאָס איז נאָר אַפראַגע פון צײַט. וואָס הײַנט איז נײַ, וועט אין טויזענד יאָהר אַרום אַלט זײַן. וואָס הײַנט איז אינדיווידועל, וועט דאַמאָלס געהערען צו'ן

געשלעכט, וועט דאַמאָלס געירשהנט און אָרגאַניזירט זיין. דאַמאָלס וועט אַ וואָקזאַל אויך אויסזעהן אַזוי פּאָעטיש, ווי איצט הורבות פון אַ שלאָס; קרופּ'ס אַנהאַרמאַט, ווי היינט אַ רייזע-שפּיז; אַ רמז אויף אַ עלעקטראָדינאַמישער מאַשין אָדער באַציל וועט דאַמאָלס האָבען אין זיך אויך אַזוי פיעל פּאָעזיע, וויפיעל היינט די מליצות וועגען פליעגלען פון געזאַנג, טרעלען פונ'ם נאַכטיגאַל א. א. וו. מ'דאַרף נישט פערגעסען, אַז די אַלע אַלטע פּאָעטישע כלי-זיין זענען אויך אַמאָל אַזוי ניי, ד. ה. קאָניטאַציאָנעל געווען, ווי היינט די אייזענבאַהנען, די אַרטילעריע, די נאַטור-וויסענשאַפט; דאַמאָלס האָט מען מסתמא די ריטער-כלי-זיין און דעם שלאָס אויפ'ן באַרג אויך אַזוי פאַר פּראָזאַאיש געפונען, ווי היינט אַ מיליטערישען מאַנטעל און אַ קאַזאַרמע און נאָר דאָס, וואָס איז דאַמאָלס אַלט געווען, האָט מען געפונען פאַר פּאָעטיש. דאָס איז נישט בלויז אַ השערה — די דאָזיגע בעהויפּטונג קאָן בעשטעטיגט ווערען מיט אַ סך פאַקטען. כמעט ביי אַלע אַלטע פעלקער זענען די רעליגיעזע און מיסטישע, ד. ה. אַלזאָ די עמאָציאָנעלע פאָרשטעלונגען, געווען פערבונדען מיט שטיינערנע כלים אין יענער עפּאָכע, ווען זיי האָבען זיך שוין עטליכע הורות גענוצט בעזעצט מיט בראָנזענע. די שטיינערנע כלים האָבען פאַרגעשטעלט מיט זיך פאַר די ווילדע פון דעם בראָנז-און נאָך פריהער הינען-אייזען-פּעריאָד דאָס זעלבע, וואָס עס שטעלען פאַר מיט זיך פאַר די פריהמערישע נאַטורען פון אונזער צייט — די סמאַטעס פון מיטעל-אַלטער.

עס זענען פערדאַן געשלעכטער, הורות, פעלקער און עפּאָכען, אין וועלכע די אויטאָמאַטישע טעטיגקייט שטייגט אַריבער די פריינע קאָמבינירענדע טעטיגקייט פון די העכסטע צענטערן; אין וועלכע די עמאָציע שטייגט אַריבער די קאָניטאַציע. די פרוי, וועמענס העכסטע צענטערן ס'זענען קיינמאָל נישט צוגעקומען צו יענער פאָלקאָמענער ענטוויקלונג, צו וועלכער זיי קומען אַמאָל יאָ צו ביי אַ מאַנספּערזאָן, איז מעהר עמאָציאָנעל, ווי דער מאַנספּערזאָן. דאָס קינד, וועמענ'ס צענטערן עס זענען נאָך נישט פאָלשטענדיג ענטוויקעלט; דער אַלטער מאַן, ביי וועלכען די מאַרך-צענטערן זענען צופאַלען, האָבען כמעט נאָר עמאָציעס, און נישט קיין קאָניטאַציעס. אין דער צייט, ווען מ'איז קראַנק אָדער גלייך נאָך דעם, ווי מ'איז אויפגעשטאַנען פון אַ קראַנקהייט, ד. ה. דאַמאָלס, ווען דער אָרגאַניזם, אַלזאָ אויך דאָס גאַנצע

צענטראַלע נערוועןסיסטעם, איז נאָך אָבגעשוואַכט, ברענגט דער וועלביגער אַרויס נאָר עמאָציעס. מאַרך־קראַנקהייטען לאָזען זיך בעמערקען קודם־כּל אין דער לייכטקייט, מיט וועלכער די פּערזאָן, וואָס ליידט פון זיי, געהט איבער פון איין שטימונג אין דער אַנדערער. פון וויינען צום לאַכען, ד. ה. זי ווערט אונטערגעוואָרפען פערשיעדענע עמאָציעס. די הינעזער און די נייצייטיגע ראָמאַנישע פעלקער זענען עמאָציאָנעל; זיי לאָזען זיך בעהערשען פון האַלב־בעוואוסטע שטימונגען, ד. ה. פון דער אויטאָמאַטישער געירשה׳נטער טעטיגקייט פון זייערע צענטערן; צווישען זיי מאַכען זיך גאַנץ ווייניג אַזעלכע פערזענליכקייטען, אין וועלכע די העכערע צענטערן זענען אויך גענוג שטאַרק, אום אָבצושטעלען די אויטאָמאַטישע טעטיגקייט און נייע קאָמבינאַציעס צו בעשאַפען, ד. ה. צו דענקען אָריגינעל, צו זיין קאָגיטאַציאָנעל. דאָס מיטעל־אַלטער איז געווען אַ גאַנץ לאַנגע עפּאָכע, וואָס האָט געטראָגען אַ ריין עמאָציאָנעלען האַראַקטער. די פערזענליכקייט איז אינגאַנצען פערשלונגען געוואָרען אין דער פאַמיליע, אין דער קאָרפּאָראַציע, אינ׳ם שטאַנד. אין דעם פערלויף פון אַ גאַנצען האַלבען יאָהרטויזענד איז נישט געווען קיין איין איינציגער מאַרך־צענטער, וועלכער זאָל זיין פעהיג צו אַ קאָגיטאַציאָנעלער טעטיגקייט. דעריבער איז די גאַנצע עפּאָכע געווען אַ סענטימענטאַלע, אַ רעליגיעזע און אַ מיסטישע, — אַלץ בייווערטער, וועלכע בעצייכענען נישט קיין אַנדער זאַך, ווי יענע אונקלאָרהייט, מיט וועלכער, ווי מיר האָבען שוין אויבען געזעהן, די אויטאָמאַטישע טעטיגקייט פון די צענטערן קומט צו צו׳ם בעוואוסטזיין פון די אינדיווידואום.

די ערקלערונגען, וואָס איך דאָ געגעבען ביז אַהער, האָבען זיך אַביסעל פערצויגען; פאַר דעם לעזער אָבער, וועלכער איז נישט קיין ספּעציאַליסט אין פּסיכאָלאָגישע פראַגען, זענען זיי נויטווענדיג. איצט נאָר וועט דער לעזער פערשטעהן, וואָס איך האָב געהאַט אין זינען, ווען איך האָב געזאָגט, אַז געניע און טאַלאַנט זענען אָבהענגיג פון דער ענטוויקלונג־שטופע פון געוויסע צענטערן. אין וועלכען טייל פון מאַרך מ׳דאַרף זוכען יענע צענטערן, די בעזונדערע ענטוויקלונג פון וועלכע עס דריקט זיך אויס אין אַ בעזונדער טאַלאַנט, — קאָנען מיר נאָך אַממעהרסטען טייל נישט וויסען. מ׳דאַרף אָבער נישט רעכענען פאַר אונמעגליך, און פערקעהרט, מ׳קאָן אָננעהמען פאַר

ויכער, אז די פעראיינגטע אנשטרענגונגען פון דער קלינישער מעדיצין, דער פאטאלאגישער אנאטאמיע און דער עקספערימענטאלער פאטאלאגיע, און אפשר אויך די נישט לאנג אנגעהויבענע סיסטע-מאטישע מארך-אויספארשונגען פון די גרויסע מענשען וועלען ברענגען דערצו, אז מ'וועט ענדליך דערגעהן דעם פלאץ פון די איינצעלנע צענטערן.

יענע, ביי וועלכע דער בעגריף פון גייסטיגער טעטיגקייט איז פערבונדען מיט דעם בעגריף פון נשמה, וועלען געפינען די ערקלערונג וועגען אזא ערשיינונג ווי געניע און טאלאנט פאר א קינדערשפיעל, אדער איינגאנצען פאר א אונמעגליכע זאך. זיי קאנען זיך עס נישט ערקלערען דערמיט, למשל, אז ראובן האט אין זיך מעהר נשמה פון שמעונ'ען, וואָרום דארט וואו ס'איז קיין שטאף נישט פערהאן, איז נישטא אויך קיין אויסשפרייטונג און קיין אינטענסיוויטעט און פאלגליך אויך קאן דערביי קיין רעד נישט זיין וועגען גרעסער און קלענער, נאר וועגען איינהייט. זיי קאנען נישט זאגען אויך דאס, אז די נשמות שיידען זיך אונטער איינע פון דער אנדערער אין זייער אינערליכען וועזען, וואָרום אנ'אונטערשייד אין דעם אינערליכען וועזען ביי נישט-מאטעריעלע זאכען איז אויך אזוי נישט דענקבאר פאר דעם מענשליכען פערשטאנד, ווי אנ'אינערליכער אונטערשייד אין דער מאטעריע, וועלכער מיר שטעלען זיך פאר אלס איינארטיג, אונ-פערענדערליך און שטענדיג גלייך צו זיך אליין. זיי בלייבט אלוא נאר די איינציגע ערקלערונג, אז גאָט'ס גנאד האט געשענקט דער נשמה א רייכערע טעטיגקייט, ווי דער אנדערער; דאס איז דאך אבער נישט קיין ערקלערונג. אדרבא, יענער, וועלכער נעהמט אן צוזאמען מיט דער היינטיגער וויסענשאפט, אז די גייסטיגע טע-טיגקייט איז א פונקציע פון א בעשטימטען ארגאן, פון די מארך-צענטערן, וועט גלייך פערשטעהן, אז דער בעסער-ענטוויקעלטער ארגאן ארבייט בעסער, ווי דער ווייניגער ענטוויקעלטער. ס'פער-שטעהט זיך, אז דערמיט האבען מיר נאך נישט ערקלערט, פארוואס איז ביי איין אינדיווידואום דער אדער יענער צענטר מעהר ענטוויקעלט, ווי ביי דעם אנדערן. מיט דעם דאזיגען צודרינגליכען „פארוואס?" וואס זוכט צו דערגעהן די סאמע לעצטע סבה פון די ערשיינונגען, ווייל די פינקטליכע וויסענשאפט בכלל קיין געשעפטען נישט האבען.

VII.

בײַ דעם טאַלאַנט דאַרפֿען מיר זיך נישט לאַנג אָבשטעלען. עס האָט נישט קיין אַנאַטאָמישען באָדען, און איז נישט געבויט אויף דער בעזונדער ענטוויקלונג פֿון וועלכען ס'איז צענטר. דער טאַלאַנט אונטערשיידעט זיך נישט, נישט אין דעם אינערליכען וועזען נישט אין דער אויסערליכער מאָס פֿון די מענשען, וואָס בעזיצען קיין טאַלאַנט נישט. איך בין בערייט זאָגאַר זיך נאָך שאַרפֿער אויסצודריקען און צו זאָגען, אַז בכלל זענען אינגאַנצען קיין טאַלענטען נישט פֿאַרהאַן. ווענינגסטענס דאַרף מען אונטער דעם וואָרט קיין ספּעציפֿישעס נישט פֿערשטעהן. דאָ איז פֿערהאַן נאָר התמדה און אַ געלעגענהייט, איינפֿאַך אַ געלעגענהייט זיך אײַנצואיבען און צו ענטוויקלען. יעדער געוועהנליכער מענש, וואָס לײַדט נישט פֿון קיין תראָנישער קראַנקהייט און איז בכלל נישט שוואַכער ענטוויקעלט פֿון דעם געוועהנליכען, מיטעלמעסיגען מענשען, האָט אין זיך אַלץ, וואָס איז נויטיג דערצו, אום „טאַלאַנטפֿאָל" אויסצואיבען יעדע טעטיגקייט. ער דאַרף נאָר דערצו אינגאַנצען אָדער ווענינגסטענס טיילווייז זיך איבערגעבען דער טעטיגקייט. פֿון יעדען געזונדטען מיטעלמעסיגען קינד קאָן מען מאַכען אַלץ, וואָס מ'וויל, ווען מ'פֿאַרבערייטעט איהם דערצו פֿערשטענדיג, גענוג לאַנג און גענוג שטרענג. מיט דער הילף פֿון אַ רעגעלמעסיגער ענטוויקלונג, וואָלט גאָרנישט שווער אָנקומען צו בעשאַפֿען אַ גאַנצע אַרמעע קינסטלער, שריפֿשטעלער, רעדנער און געלעהרנטע פֿון מענשען, וועלכע וואָלטען געקומען געוואָרען אָהן אַ שום אויסוואַהל, צופֿעליג אָדער לויט אַ גורל, אָט ווי מ'נעהמט רעקרוטען צום מיליטער, און יעדען איינציגען פֿון דער אַרמעע וואָלט אויסגעקומען צו אַנ'ערקענען פֿאַר אַ טאַלאַנט. אויף דער שווײַגענדיגער השערה איז טאַקע געבויט אונזער גאַנצער ערציהונגס-סיסטעם. די שול נעהמט זיך פֿאַר אַ יסוד דעם שטאַנדפּונקט, אַז אַלע שילער זענען גלײַך בעגאַבט און קאָנען ערדייכען איינע און די זעלבע בילדונגס-ציעלען; דעריבער האָט זי פֿאַר אַלע איין און די זעלבע מעטאָדע, איינע און די זעלבע אויפֿגאַבען, איין און דעם זעלבען לעהרמאַטעריאַל. אויב עס מאַכען זיך דאָך גוטע און שלעכטע תלמידים, איז עס אָבהענגיג (אויסשליסענדיג געוועהנליך, די נישט פֿאָלקאָם-ענט-

וויקעלטע, די קראנקע און פאלגליך אויך די נישט-טיפישע תלמידים) נאר פון גרעסערער אדער קלענערער התמדה און פון דער גרעסע-רער אדער קלענערער מעגליכקייט זיך איבערצוגעבן די שול-למודים. געוועהנליך, וועט די דאזיגע ארמעע קינסטלער, רעדנער, געלעהרני-טע, פאעטען א. א. וו. קיין נייעס נישט אויפטהון; זיי וועלען קיינמאל נישט ברייטער מאכען די גרענעצען פון זייער ספעציאליטעט; דאס אבער, וואס איז שוין געטהון און געזאגט געווארען פאר זיי, וועלען זיי איבער'חזר'ן זעהר געשיקט, זעהר לייכט און זעהר שען און דעם מענשען, וועלכער קאן דאס רופט מען דאך אן טאלאנט. אלס ביישפיעל וואלט מען געקאנט ברענגען א סך מענשען, וועלכע זענען ווירקליך אנערקענט געווארען פאר טאלאנטען איינצייטיג אין די סאמע פערשידענסטע און ווייטע איינע פון די אנדערע געביטען. איך וועל דא אנרופען נאר דעם נאמען אורבינא באלדי, וועלכער איז געווען א קלאסישער פילאלאג, א קינסטלער, א מאטעמאטיק, א דאק-טאר און א דיכטער; דאס אויסגעלעהרנט זעכצעהן שפראכען, האט געליינענט מעדיצינישע לעקציעס אין דעם פאדואנער אוניווערזיטעט, און אין די דאזיגע אלע פאכען האט ער בעדייטענדעס אויפגעטהון. אין די פריהערדיגע דורות זענען אזעלכע אוניווערזעלע טאלאנטען בכלל נישט געווען קיין זעלטענהייט און ביי היינטיגער צייט וואלט מען זיי אויך געקאנט ערציהען מאסענווייז, ווען דער וויסענשאפטס-שטאף וואלט זיך נישט אזוי אונגעהויער פערמעהרט. איצט דארף מען האבען א סך מעהר צייט, אום זיך אויסצולעהרנען איבער'חזר'ן דאס, וואס איז ביז אהער געשאפען געווארען. דאס איז נאר א פראגע פון צייט, און נישט פון אנגעבוירענער פעהיגקייט. ווען מענשען וואלטען לעבען צו צוויי הונדערט יאהר, וואלט נאך איצט אויך, ווי אין דער רענעסאנס-עפאכע, איין און דער זעלביגער מענש געקאנט גרינדליך אויסלעהרנען א גאנצע רייהע פערשידענע ספעציאליטעטען, און אין זיי ערררייכען אזעלכע געוואלטיגע רעזולטאטען, אז מ'וואלט איהם געמוזט אנערקענען פאר א טאלאנט אין יעדערען פון זיי.

וואס אבער וועל איך זאגען וועגען די אזוי גערופענע אנ-געבוירענע נייגונגען צו בעשטימטע ספעציאליטעטען? איין קינד וויל יונגערהייד זיין א סאלדאט, א צווייטעס — א מוזיקאנט, א דריטעס— א נאטורפארשער אדער א מעכאניק. דאס ווייזט דאך דייטליך, אז איי

אונז איז פערהאַן עטוואָס אַזוינס, וואָס איז נישט פערהאַן בײַ אַנדערע קינדער אָדער, וועניגסטענס, וואָס אַנדערע האָבען עס וועניגער. אמת, אַזוי זאָגען אַלע. איך גלויב אָבער, אַז אָט די אַלע צופאַלען פון דער צווייפעלהאַפטער נייגונג, וואָס מ'בעמערקט בײַ געוויסע קינדער צו וועלכער ס'איז בעשעפטיגונג, ערקלערען זיך גאַנץ איינפאַך מיט קיין נישט ריכטיגער בעאָבאַכטונג. אַממעדרסטען טייל פלאַנצט זיך איין אין קינד אַ נייגונג צו וועלכען עס איז געביט, אַלס רעזולטאַט פון אַזעלכע ריין אויסערליכע אומשטענדען, ווי דער בײַשפּיעל פון די אַרומיגע, די שמועסען פון דערוואַקסענע, ביכער, וואָס זענען צופעליג אַרײַנגעפאַלען אין האַנד, אָדער פּיעסען, וועלכע זיי האָבען צופעליג געזעהען. און בײַ דער פאָלשטענדיגער גלײַכגילטיגקייט צו יעדער נייגונג, איז גענוג די סאַמע מינדעסטע אָנרעגונג, אום אָבצוהאַלטען די אויפמערקזאַמקייט אויף איינער פון זיי מעהר ווי אויף די אַנדערע. און בײַ יענע איינצעלנע פעלען, וועלכע לאָזען זיך נישט ערקלערען אויף אַזאַ אַרט, איז די אַזוי-גערופענע אָנגעבוירענע נייגונג צו וועלכען ס'איז געביט נישט קיין אַנדער זאַך, ווי אַ אָנגעבוירענע אָבנייגונג צו אַלע אַנדערע געביטען, וואָס איז געגרינדעט אויף דעם בעוואוסטזײַן פון דער אונפעהיגקייט אויסצואיבען געוויסע טעטיגקייטען, און דאָס ווידער ערקלערט זיך דערמיט, וואָס איינצעלנע צענטערן אין דעם נערווען-סיסטעם זענען נישט גענוג ענטוויקעלט. דאָ אָבער געהען מיר שוין אַרײַן אין דעם געביט פון אַ קראַנקהאַפטער ערשײַנונג: מיר האָבען פאַר זיך אַ אינדיווידואום, וואָס איז אין וועלכער ס'איז הינזיכט נישט דערוואַקסען ביז דעם נאָרמאַלען מענשליכען טיפּ; און מײַן השערה, אַז טאַלאַנט איז נישט מעהר ווי אַ ענטוויקלונגס-שטופע, וואָס ווערט ערדייכט מיט דער הילף פון פלײַסיגער אַרבייט, רעדט נאָר וועגען נאָרמאַלע אינדיווידואומען, וועלכע זענען פאָלשטענדיג און רעגעלמעסיג ענטוויקעלט. ס'איז גענוג נאָר זיך גוט צו צוקוקען, אום צו פערשטעהן, אַז דער בחור, וואָס האָט אַוועקגעוואָרפען דעם לערנען אָדער דעם קאַנטאָר-טיש, אום צו ווערען אַ קינסטלער אָדער אַ סאָלדאַט, האָט עס געטהון נישט דערפאַר, וואָס איהם האָט אַזוי שטאַרק געצויגען צו קונסט אָדער צו מיליטער-דינסט, ווי ער וועט זיך דערנאָך אַליין אײַנרעדען, נאָר אויס שרעק פאַר די מאַטעמאַטישע לעקציעס אָדער פאַר די שטרענגע אָרדנונגען פונ'ם קאַנטאָר און צוליעב דער

חונקעלער פארשטעלונג, אז די אנדערע קאריערעס זענען לייכטער און אנגענעמער פון די, וואס ער האט זיך אין אנהויב אויסגעקליבען. דער דאזיגער סוביעקט, וואס בייט אלע מאל זיין פראפעסיע, שטעהט מיט קיין זאך נישט העכער פון אנדערע; פערקעהרט נאך, ער איז וועניגער בעגאבט פון אנדערע, ווארום איהם פעהלט די פעהיגקייט איבערצוטראגען די שוועריגקייטען פון דעם סיסטעמאטישען לעהרנען אדער פון דער האנדעלס-דיסציפלין.

נאך דעם, וואס מיר האבען שוין דא געזאגט, פאלט שוין טמילא אב די פראגע וועגען דעם, צי מ'קאן ירשה'נען א טאלאנט. אזוי ווי איך גלויב נישט אין קיין טאלאנט, ווי אין עפעס אזוינס, וואס איז אנגעבוירען דעם ארגאניזם, קאן איך שוין נישט גלויבען אויך אין זיין ירושה-קראפט. אין דער בעציהונג קאן מיר נישט פערפיהרען נישט דאס, וואס מ'נעהמט אן פאר ערפאהרונג, און אויך נישט דאס אזוי בעריהמטע בוך פון דעם בעריהמטען גאלטאן, וואס טראגט אויף זיך א מאדנעם נישט קיין ריכטיגען נאמען: „די ירושה-קראפט פונ'ם טאלאנט". דער פאקט, וואס מ'בעמערקט אין איין פאמיליע א גאנצע רייהע די אזוי גערופענע טאלאנטען און אין איין און דער זעלביגער ספערע, בעווייזט נאך גארנישט. וואס קאן זיין נאטירליכער און איינפאכער דערפון, אז דער ביישפיעל פון טאטען אדער זיידען פיהרט אן די געדאנקען פון קינד אין א בעשטימטער ריכטונג? דער זוהן פון א דאקטאר איז פון קינדווייז אן ארומגערינגעלט מיט פארשטעלונגען, וואס טראגען א מעדיצינישען אדער נאטורוויסענשאפטליכען כאראקטער; אויב ער איז נאר נישט קיין אידיאט, מוז ער זיך פערנעהמען מיט די פארשטעלונגען, זיי וועלען איהם צונרעגען דערצו, ער זאל זיך אויסקלייבען די בעשעפטיגונג פון זיין פאטער אדער קרוב, און אויב ער איז א נארמאלער מענש, וועט ער ערדרייכען אין איהר וויכטיגע רעזולטאטען און, פאלגליך, זיין א טאלאנט. הייסט עס דען, אז ער האט גע'ירשה'נט דעם טאלאנט פון פאטער? ניין. זיין פעהיגקייט אויסצולעהרנען די פערשיעדענע מענשליכע בעשעפטיגונגען איז געהען געווענדעט נאר אויף דעם, אויסצולעהרנען די בעשעפטיגונג פון כאמער. ווען דער בחורל וואלט זיין א זוהן פון א גענעראל, וואלט ער געווארען א מיליטערישער טאלאנט, ווען ער וואלט זיין א זוהן פון א קינסטלער, וואלט ער ווערען א טאלאנטפאלער קינסטלער; אין די אלע פעלען

וואָלט פון איהם אַרויסגעוואַקסען אַ גאָלדענע מיטעלמעסיגקײט, וואָלטען ווען אָבער עטוואָס מעהר. די ערשײנונג פון עטליכע אײנע און די זעלביגע טאַלאַנטען אין אײן פאַמיליע איז נאָך גאָרנישט קײן בעווײז אויף דעם, אַז דער טאַלאַנט איז אַ געירשה׳נטער: אַדרבא, עס ווײַזט, אַז יעדעס נאָרמאַל-ענטוויקעלטעס קינד קאָן אין יעדער פּראָפעסיע, אין דער ריכטונג פון וועלכער עס פיהרען איהם אָן די טראַדיציעס פון דער פאַמיליע, עררײכען אַ געוויסע שטופע פון טאַלאַנט, נאָר אַ דאַנק דעם אײנפלוס פון אַ בײַשפּיעל, נישט נויטיגענדיג זיך דערצו אין קײנע אָרגאַנישע פּאָרלאַגען. ס׳איז דאָ אײן וויסענשאַפטליכע פּראָבע, מיט דער הילף פון וועלכער די דאָזיגע פראַגע וואָלט געקאָנט פאָלשטענדיג געלעזט ווערען, נאָר, אויף וויפיעל מיר איז בעוואוסט, איז אָט די פּראָבע נאָך נישט געמאַכט געוואָרען. זי וואָלט בעשטאַנען אין דעם, וואָס אַ אײן-גאַס-געפונענעס, און אים שוץ-הויז אויפגעהאָדעוועטעס קינד, וואָס וואָלט ערצויגען ווערען אין אַזאַ שול, וועלכע וואָלט איהם נישט טרײַבען צו קײן שום פּראָפעסיע, וואָלט פלוצלונג אַרויסווײַזען אַ פעסטע נײגונג צו וועלכער ס׳איז בעשטימטער בעשעפטיגונג, און וואָלט צוקומען אין איהר צו אַ בעדײַטענדען, האָטש אויך נישט קײן אונגעוועהנליכען, ערפאָלג. און פלוצלונג וואָלט זיך שפּעטער ענטדעקט די אָבשטאַמונג פון דעם קינד און עס וואָלט זיך אַרויסווײַזען, אַז ער קומט אַרויס פון אַ פאַמיליע, וועלכע האָט שוין געהאַט אַ סך טאַלאַנטפאָלע פערטרעטער אין דער פּראָפעסיע. די דאָזיגע פּראָבע וואָלט געדאַרפט איבערגע׳חזר׳ט ווערען עטליכע מאָל, אום אויסצושליסען די מעגליכקײט פון אַ צופאַל. נאָר דאַן ערשט וואָלט דערוויזען געוואָרען, אַז אַ טאַלאַנט גערט איבער בירושה. איך זאָג אָבער נאָכאַמאָל, אַז אַזאַ מין פּראָבע איז נאָך פאָרלויפיג נישט אונטערגענומען געוואָרען, און איך צווײפעל שטאַרק אין דעם, צי מ׳וועט עס ווען ס׳איז אונטערנעהמען.

VIII.

גאַנץ אַנדערש איז אָבער די זאַך בײַם געניע. געניאַליטעט איז נישט אַזױנס, וואָס מ׳ערווערבט זיך מיט דער הילף פון פלײַסיגער

אָנשטרענגונג. דאָס איז נישט קיין נאָרמאַלער טיפּ, וואָס האָט זיך גוט ענטוויקעלט אַ דאַנק פערשיעדענע גינסטיגע בעדינגונגען. דער געניע איז אַן־אונגעוועהנליכע ערשיינונג, וואָס איז ווייט אָבגעווייכט פון דעם נאָרמאַלען טיפּ. דאָס איז אַ ערשיינונג, וואָס איז געבויט אויף דער בעזונדער ענטוויקלונג פון וועלכען ס'איז נערווען־צענטער, גאַנץ אָפּט פון עטליכע און ענדליך אויך פון אַלע. דער געניע איבט דעריבער אויס די אַלע פונקציעס, וועלכע לאָזען זיך פיהרען פון זיינע אונגעוועהנליך־ענטוויקעלטע צענטערן, מיט אַ אונגעוועהנליכער פאָלקאָמענהייט, — אַ סך פאָלקאָמענער, ווי עס איבט זיי אויס אַ מענש פון דעם געוועהנליכען טיפּ, אפילו אויך אין דעם פאַל, ווען ער האָט ענטוויקעלט — מיט דער הילף פון אַ שטאַרקער איינאיבונג — די צענטערן, וועלכע זענען נויטיג דערצו, און האָט זיי צוגעבראַכט ביז יענע סאַמע העכסטע גרענעצען, וועלכע זענען גאָר פאַר איהם נישט צוגענגליך. פון דעם ריין־פיזיאָלאָגישען שטאַנד־פונקט וואָלט מען געדאַרפט רעדען וועגען געניאַליטעט יעדעס מאָל, ווען עס קאָנסטאַטירט זיך אַ אונגעוועהנליכע ענטוויקלונג פון וועלכען ס'איז צענטער, — אַן־ענטוויקלונג, וועלכע געהט איבער די נאָרמאַלע גרענעצען. אַ אונגעוועהנליך־געזונדטער מענש, וועלכער וואָלט געקאָנט שטעהן אָהן אַן־אויפהער און טהון די סאַמע שווערסטע אַרבייט, אויסהאַלטען די שווערסטע היץ און דעם ברענענדסטען פראָסט, נישט דערשלאָפען, נישט דערעסען און זיך שלעכט קליידען, און ביי דעם אַלעמען בלייבען פאָלקאָם געזונד, וואָלט פערדיענט דעם טיטול געניע פון לעבענס־קראַפט, ווייל זיינע נידריגע צענטערן, יענע, אונטער וועלכע עס זענען אונטערגעוואָרפען די סאַמע נידריגסטע פונקציעס פון אָרגאַניזם, די אינערליכע, מעכאַנישע און כעמישע פראָצעסען פון דער לעבעדיגער צעללע, — זענען ביי איהם ענטוויקעלט ביז אַן־אונגעוועהנליכער שטופע פון פאָלקאָמענהייט. מילאָ פון קראָטאָן איז אין דעם זין געוועזען אַ מוסקעל־געניע. דאָס מוסקעל־געוועב איז ביי איהם ענטוויקעלט געוועזען שטאַרקער, ווי ביי אַלע אַנדערע, פון וועלכע די היסטאָריע חיים צו דערצעהלען. ער האָט געקאָנט דעריבער אַזעלכע זאַכען בעווייזען, וואָס קיינער פאַר איהם האָט עס נישט בעוויזען, וואָס געוועהנליכע מענשען האָבען אויף זיי געקוקט, ווי אויף אונמעגליכקייטען און וועלכע זענען טאַקע פאַר זיי אונמעגליך געוועזען. מיט די הענד האָט ער בוימער צובראָכען. דאָס איז געוועזען אַזאַ מעטאָדע

פֿון שפּאַלטען קלעצער, וואָס קיינעם פֿאַר איהם האָט עס גאָר אין קאָפּ נישט געקאָנט איינפֿאַלען, אַז"י, אַז ער האָט עס פֿון קיינעם נישט געקאָנט איבערנעהמען, נישט קוקענדיג אויף די שווערסטע אָנשטרענגונגען. העכסטענס האָט מען זיך געקאָנט האָבען בענוצט מיט דער מעטאָדע ביים שפּאַלטען דינע און שוואַכע קלעצלעך. עס זענען געווים געווען מוסקעל־טאַלאַנטען, וועלכע האָבען זיך אויסגעלערנט מאַכען מיט יונגע בוימלעך דאָס זעלבע, וואָס דער מוסקעל־געניע האָט דער ערשטער, אָהן אַ שום פֿאָרבערייטונג און אָהן אַ שום ביישפּיעל, געטהון מיט אַלטע געזונדטע בוימער. מיר קאָנען זיך פֿאָרשטעלען אַ מענשען, וועלכער האָט אַזאַ פֿאָלשטענדיגען געהער (חוש השמיעה), אַז דורכגעהענדיג אין גאַס, איז ער אימשטאַנד דייטליך צו הערען, וואָס מ'רעדט און וואָס מ'סוד'עט זיך זאָגאַר אין די הייזער, און איהם וואָלט מען געדאַרפֿט אַנערקענען פֿאַר אַ געניע פֿון הערען. ער וואָלט געקאָנט אָהן אַ שום מיה און אָהן וועלכער ס'איז זייטיגער הילף דערוויסען זיך אַזעלכע זאַכען און אַריינדרינגען אין אַזעלכע סודות, וועלכע אַ נאָרמאַלער מענש וואָלט אין קיין פֿאַל נישט געקאָנט דערגעהן.

און פֿון דעסטוועגען רופֿען מיר דאָך נישט אָן אַזעלכע מענשען מיט דעם טיטול געניע, ווייל זיי שטעלען נישט פֿיר מיט זיך קיין אויסשליסליך־מענשליכע איינענשאַפֿט. די נידריגע צענטערן פֿון די לעבענס־פֿונקציעס זענען פֿערהאַן אין יעדען לעבעדיגען וועזען. אויב מיר וועלען אָנרופֿען דעם אויבען־בעשריבענעם געזונדטען מענשען מיט דעם טיטול געניע פֿון לעבענס־קראַפֿט, וואָלטען מיר מיט דעם זעלביגען טיטול דאַרפֿען קרוינען אויך דער זשאַבע, וואָס לעבט אין שטיין איינגעגראָבען, אַ סך יאָהרהונדערטער, אָדער דער קאַץ, וואָס לעבט זעקס וואָכען אָהן עסען אין אַ קוימען אונטער דעם אַש פֿון אַ שרפֿה. מילאָ פֿון קראָטאָן קאָן, לויט דער ענטוויקלונג פֿון זיינע מוסקעלען, אַוועקגעשטעלט ווערען אין איין רייהע מיט אַ בעזונדער שטאַרקען עלעפֿאַנט אָדער אַפֿילו נאָר מיט אַ אויסנאַהם־פֿלוי, וואָס קאָן שפּרינגען העכער פֿון זיינע געשלעכט'ס־חברים; און דער געהער־געניע שטעהט נישט העכער פֿון יענע בעלי־חיים, ביי וועלכע געוויסע חושים ערדייכען אַ אונגעוועהנליכע פֿאָלקאָמענהייט, ווי צום ביישפּיעל, דער חוש הראיה (זעהן) ביי געוויסע בייטאָגעדיגע רויבפֿויגעל און דער חוש הריח (דערשמעקען) ביי הינט. געוויסע

בעלי חיים בעזיצען אַזעלכע פעהיגקייטען, וועלכע זאָגען עדות אויף דער מציאות פון אַזאַ צענטר, וואָס ביי דעם מענשען איז ער גאָרנישט פערדאַן. אַ געוויסער וואָרם גיט אַרויס פון זיך עלעקטרישע שטראָמען; די פאָסט־טויב פליהט דורך לענדער גאַנצע און געפינט דעם וועג צו איהר טויבענשלאַג; געוויסע פלייש־פרעסענדע קראָטען זענען אַזוי קלאָר אין דער אַנאַטאָמיע פון די גליעדער־בעלי־חיים, אַז מיט איין אונפעהלבאַרען שטאָך, לעכערען זיי דורך די נערווען־גאַנגליען פון אַלע זייערע קערפער־רונגען, אויסער די גאַנגליען פון קאָפּ; אַ דאַנק דעם ווערט דער קרבן זייערער אינגאַנצען פאַראַליזירט און שטאַרבט נישט, נאָר דיענט לעבעדיגערהייד אַלס שפּייז פאַר די קראָטען, נישט ברענגענדיג זיי קיין שום שאָדען מיט זיינע בעוועגונגען אין זייער ענגען נעסט. דער מענש בעזיצט נישט די דאָזיגע אַלע פעהיגקייטען. און עס איז אַ גרויסער ספק, צי ער ועט זיי זיך אַמאָל ערווערבען פשוט דערפאַר, וואָס ער דאַרף זיי נישט. אָנשטאָט די דאָזיגע אַלע פעהיגקייטען בעזיצט ער דעם שכל — די העכסטע און אַליין אַרומנעמענדע פעהיגקייט. ער אַרבייט זיך אויס שטאַרקערע עלעקטרישע באַטאַרעען פון יענע, וואָס עס גיט אַרויס פון זיך דער וואָרם; מיט דער הילף פון קאָמפּאַס און לאַנדקאַרטען געפינט ער זיך אויך זיין וועג, נישט שווערער פון דער פאָסט־טויב. אין אַנאַטאָמיע האָט ער זיך אויך ערוואָרבען נאָך טיפערע קענטנישען פון די פלייש־פרעסענדע קראָטען. טעאָרעטיש אָבער איז זעהר מעגליך אָנצונעהמען די ערשיינונג פון אַזאַ פענאָמען אין דער פערזאָן פון אַ מענשען, וועלכער בעזיצט אַן עלעקטרישען אָרגאַן, אַן אָריענטירונגס־אָרגאַן, יענעם אָרגאַן, וועלכער דיענט דעם קראָט אַלס לעהר־בוך פון אַנאַטאָמיע און פיזיאָלאָגיע, אָדער, ענדליך, אַזאַ אָרגאַן, וועלכער וואָלט איהם געבען די מעגליכקייט איינצונעהמען די בעוועגונגען, וועלכע קומען פאָר אין פרעמדע מאַרך־צענטערן, אָט אַליינס ווי מיר נעהמען אויף מיט אונזערע אויגען און אויערן פערשיעדענע אַנדערע בעוועגונגען. אַזאַ מענש וואָלט אימשטאַנד זיין אויפצוטהון אַזעלכע זאַכען, וועלכע עס וואָלט אונמעגליך זיין נישט אָנצוערקענען פאַר צויבער־שטיק. אַלע, אויסער געצעהלטע זעהר געבילדעטע מענשען, וואָלטען איהם געהאַלטען פאַר אַ כשוף־מאַכער. קיינער אָבער וואָלט איהם נישט אַנערקענט פאַר קיין געניע.

מיט דעם טיטול דאַרפען מיר אָנרופען נאָר יענע חעזענס,

בײַ װעלכע ס׳איז אונגעװעהנליך שטאַרק ענטװיקעלט ניִשט װעלכער ס׳איז צענטער, װאָס איז פערהאַן בײַ אַנדערע בעלי־חיים אויך און אויך ניִשט, פערקעהרט, קײן איבערמענשליכער צענטער, נאָר אײנער פון די אויסשליסליך־מענשליכע צענטערן, אײנער פון יענע, װעלכע עס בעזיצט פאָלשטענדיג נאָר דער מענש אלײן.

די דאָזיגע בעגרענעצונג פון דעם בעגריף גאָניע שליעסט אויס די מעגליכקײט פאַלש זיך צו בענוצען מיט דעם װאָרט, — אַ פאַקט, װעלכען מ׳קאָן בעמערקען בײַ יענע אפילו, װעלכע רעכענען גוט איבער יעדעס װאָרט, װאָס זײ לאָזען אַרױס פון מויל. איך בעדױער זעהר, װאָס מיר װעט דאָ אויסקומען צו דערמאָהנען נעמען פון געװיסע פערזאָנען; איך גלױב אָבער, אַז דאָס איז אונבעדינגט נויטיג אויף צו ערקלערען מײַן געדאַנק.

געװעהנליך רופט מען אָן מיט דעם טיטול גאָניע אַזעלכע מענשען װי ליסט, מאַקאַרט און דאַװיסאָן. דאָס איז אויך אַזױ ניִשט ריכטיג, װי װען מ׳װאָלט אָנרופען גאָניע דעם איבערנדערמאָנטען מענשען מיט דעם אונגעװעהנליך שטאַרק ענטװיקעלטען מוסקעל־סיסטעם. אום צו דערװײַזען דאָס, דאַרף מען נאָר איבעראַנאַליזירען און פונאַנדערגליעדערען די כּלומר׳שט אַזעלכע קאָמפּליצירטע ערשײַנונגען, װי ס׳זענען דאָס שפּיעלען אויף אַ קלאַװיר, דאָס מאָלען און דאָס שפּיעלען פון אַן אַרטיסט אויפ׳ן סצענע.

IX.

מיר װעלען אָנהײבען פונ׳ם קלאַװיר־שפּיעלען. דאָס שפּיעלען װערט אַרױסגעבראַכט מיט דער הילף פון פינגער־, האַנד־ און אָרעם־בעװעגונגען (די ניִשט־װיכטיגע פוס־בעװעגונגען לאָזען מיר דורך), און פון יענע אימפּולסען, װעלכע מאַכען די דאָזיגע בעװעגונגען מעהר אָדער װעניגער שטאַרק, שנעל אָדער לאַנגזאַם, ריטמיש אָדער ניִשט־ריכטיג. דאָ װירקען אַלזאָ כּסדר די פאָלגענדע קרעפטען: אַ צענטער, װאָס שיקט אַרױס אונגעװעהנליך שנעל זיך־ענדערנדע בעװעגונגס־אימפּולסען פון פערשיעדענער שטאַרקײט און פערשיע־

דענע אַרטען; נערוען, וועלכע זענען געטיג עמפּפינדליך, אום איבערצוגעבען די דאָזיגע אימפּולסען מיט דער העכסטער שנעלקייט און פּינקטליכקייט, אַזוי אַז זיי זאָלען נישט ליידען פון קיין שום ענדערונג נישט אין דער אַרבייט און נישט אין האַראַקטער; און ענדליך די מוסקעלן פון די אויבערשטע אויסוועניגסטע גלידער, וועלכע ברענגען אַרויס אַזעלכע פּינקטליכע צוזאַמענציהונגען, אַז די בעוועגונגען בלייבען שטענדיג פּאָלקאָם איינשטימיג מיט די אימפּולסען. מיר ווייסען, אַז די ציעלמעסיגע קאָמבינאַציעס פון די מוסקעל-בעוועגונגען האָבען בעשטימטע צענטערן, און מיר קאָנען אָננעהמען, אַז די מוזיקאַלישע אימפּולסען ענטשטעהען אין אַזאַ

יעמפּפינדונגס-צענטער, וואָס זיין אויטאָמאַטישע טעטיגקייט ווערט אַרויסגערופען נישט נאָר דורך איינדריקע פון דעם געהער (חוש השמיעה), נאָר אויך דורך איינדריקע פון אַנדערע חושים און מאַרך-צענטערן, אויב די דאָזיגע לעצטע פעראייניגען זיך אַלע מאָל מיט די געהער-איינדריקע. אַזעלכע נישט-אַקוסטישע, נאָר מיט זיי געוועהנליך צוזאַמענגעזעצטע איינדריקע, זענען קודם כל די געשלעכטליכע. ס'איז ביז דער העכסטער שטופע זיכער, אַז דער פּרימיטיווער מענש, אַזוי ווי היינט אַ גאַנצע רייהע בעלי-חיים, — האָט בעגלייט זיינע לעבענס-געפיהלען מיט טענער (ריטמישע געשרייען, געזאַנג), און צוליעב דעם איז אין אונזערע מאַרך-צענטערן איבערגעבליבען אַן אָרגאַנישע פערבינדונג צווישען דער טעטיגקייט פון דעם געשלעכטס-צענטער און דעם חוש השמיעה. ווי נאָר איין צענטער קומט אַריין אין אַ אויפגערייצטען צושטאַנד, הויבט גלייך אָן ווירקען אויך דער אַנדערער צענטער. ליעבעס-עמפּפינדונגען רופען אַלזאָ אַרויס מוזיקאַלישע אימפּולסען און די טעטיגקייט פון דעם צענטער, וואָס פערוואַלטעט מיט די מוזיקאַלישע אימפּולסען, רופט אַרויס די טעטיגקייט פון דעם ליעבעס-צענטער. דאָס אָבער איז נאָך נישט די איינציגע אַסאָציאַציע (פערבינדונג) פון דער אַרט. יעדער איינדריק פון דער אויסערליכער וועלט האָט אין זיך אויפרעגונגען נישט נאָר פאַר איין חוש, נאָר פאַר אַלע. לאָמיר נעהמען, צום ביישפּיעל, אַזאַ ערשיינונג, ווי אַ זוניגער כדיהמאָרגען אים פריהלינג. דער וויכטיגסטער חוש אויף וועלכען די ערשיינונג ווירקט, איז, געוועהנליך, דאָס זעהען, דער חוש הראיה, ווייל דער עיקר עלעמענט זיינער וועט ווערען די זונען-ליכטיגקייט און די פאַרבען-שענקייט

אין דער נאטור. צוזאמען דערמיט וועט אבער דער חוש הריח אויך אבנעהמען זיין חלק: דעם ריח פון די גראזען און בלומען, דעם ריח פון דער וואסער-פארע און פון אזאן; דער חוש המשוש (אנטאפען) נעהמט אויך אנ'אנטייל אין דער ערשיינונג: די איינדריקע פון דער קעלט און די פייכטקייט; און דער חוש השמיעה (געהער) נעהמט אריין אין זיך די שטימען פון פערשיעדענע בעלי-חיים און פויגעל, דעם רויש פון די בלעטער א. א. וו.

יעדע בעזונדערע, קאמפליצירטע ערשיינונג האט אין זיך די איינדריקע פון עטליכע אדער פון אלע חושים; די דאזיגע פערשיעדענע איינדריקען, פון וועלכע אנדערע זענען שטארקער און אנדערע שוואכער, האלטען זיך אין זכרון אין דער געשטאלט פון אנ'אלגעמיינעם בילד, און דערנאך איז שוין גענוג איין אויסערליכער איינדריק אויף איינעם פון די חושים ארויסצורופען אויך אין די אנדערע חושים און מארך-צענטערן די איינדריקע, וואס זענען פערבונדען מיט איהם. אזוי, למשל, רופט ארויס דער בעזונדער ריח פון א זוניגען פריהלינגס-פריהמארגען אין דארף אדער אין וואלד פארשטעלונגען פון א פאלשטענדיגען זומער-פריהמארגען, ד. ה. די אלע איבריגע איינדריקע פון די חושים, פון וועלכע די ערשיינונג איז צוזאמענגעשטעלט: די פריהמארגענדיגע פרישקייט, דאס קרעהען פון האן, דאס הינטישע בילען א. א. וו.

מ'זעהט אלזא, אז די שוואכסטע אויפרעגונג פון וועלכען ס'איז חוש קאן ברענגען צו דער אויפרעגונג אויך פון אלע אנדערע חושים, און ארויסרופען די טעטיגקייט פון דעם מוזיקאלישען צענטר; די דאזיגע טעטיגקייט וועט זיין נישט קיין גלייכע, אבהענגיג דערפון, וואס'רע כאראקטער עס טראגט אויף זיך דער ערהאלטענער איינדריק. דער צוזאמענהאנג צווישען דער טעטיגקייט פון פערשיעדענע צענטערן קומט פאר אינגאנצען אויסער דעם בעוואוסטזיין, אינגאנצען אויטאמאטיש. דאס בעוואוסטזיין קאן זאגאר נישט שטענדיג אונטערשיידען, וועלכען איינדריק עס האט ארויסגערופען די טעטיגקייט פון אנדערע צענטערן, ווייל עס איז נישט געוואוהנט צו אנאליזירען די ערשיינונגען און פעסטצושטעלען, וועלכען אנטייל יעדער חוש האט גענומען אין זיי; עס רעכענט פאר דעם עיקר איינעם, דעם סאמע שטארקסטען איינדריק און הויבט זיך אינגאנצען נישט אן צו רעכענען מיט די איבריגע, מיט די שוואכערע און

אום נישט צו ווייט אבצוטרעטען פון מיין געגענשטאנד, וועל איך דא ברענגען נאר איין ביישפיעל. אין דער צוזאמענשטעלונג פון אזא ערשיינונג, ווי א עהל-בילד, קומט אריין דער איינדריק פון דעם עהל-פארב-ריח. דער דאזיגער איינדריק אבער איז אזוי שוואך און נישט וויכטיג, אינם פערגלייך מיט די איינדריקע פון דעם חוש הראיה, אז מיר בעמערקען איהם כמעט גארנישט און פערגעסען גאר אינגאנצען, אז אין דער אויסבילדונג פון דער ערשיינונג, וואס רופט זיך „עהלבילד", האט גענומען אנאנטייל דער חוש הריח, און פון דעסטוועגען איז פארט גענוג, דער צענטר פון חוש הריח זאל קריגען אזא איינדריק, ווי דער ריח פון עהלפארבען, אום ער זאל ארויסרופען די טעטיגקייט פון די אנדערע צענטערן, וועלכע האבען געוועהנליך פונקציאנירט צוזאמען מיט דעם צענטר יעדעס מאל, ווען ס'האט זיך אויסגעבילדעט די פארשטעלונג וועגען דאס עהלבילד. אין אונזער בעוואוסטזיין וועט זיך אזויערנאך פלוצלונג בעוויזען די פארשטעלונג פון דעם בילד, און מיר וועלען נישט אימשטאנד זיין זיך צו ערקלערען פון וואנען האט זיך עס דאס בילד פלוצלונג גענומען צו אונז אין זכרון. דאס איז איינער פון די יסודות, אויף וועלכע ס'איז געבויט די אזוי גערופענע אידעענפערבינדונג; דערמיט ערקלערען זיך די שטימונגען, וועלכע בעהערשען אונז פלוצלונג אהן א שום סבה; דאס זעלבע, קאן זיין, קומט פאר אויך מיט דער מעהרסטער טייל הלומות, אין וועלכע די צענטערן פון די חושים, ביי א שוואכער אדער אינגאנצען איבערגעריסענער טעטיגקייט פון דעם בעוואוסטזיין-צענטר, בעשאפען זיך אויטאמאטיש פארשטעלונגען פון די נישט אויסערליכע איינדריקען.

אום צו זיין א גוטער פיאניסט מוז אלזא די פערזאן בעפריעדיגען די פאלגענדע פאדערונגען: זי מוז בעזיצען זעהר א פליהענדען ד. ה. ארבייטספעהיגען נערווען-סיסטעם; איהר מוזיקאלישער צענטר דארף זיך לאזען לייכט אויפרייצען אונטער דעם איינפלוס פון די אויסערליכע איינדריקע, וועלכע ווירקען אויפ'ן געהער און, לויט דעם אויבענערקלערטען מעכאניזם, אויך אויף די אנדערע חושים; איהר בעוועגונגס-צענטר דארף זיך אויסצייכענען מיט א בעזונדער פאלקאמענהייט, אום ער זאל קאנען קאמבינירען די סאמע איידעלסטע, די סאמע פינקטליכסטע און קאמפליצירטעסטע בעוועגונגען מיט די הענד-מוסקלען, אומבייטענדיג זיי שנעל איינע נאך דער אנדערער.

די מעלות פון דעם פּיאַניסט בעשטימען זיך מיט דער איבער־געוויכט פון דעם אָדער יענעם צענטער. אויב ביי איהם איז בעזונדער שטאַרק ענטוויקעלט דער בעוועגונגס־צענטער, וועט ער בעזיצען א גלענצענדע טעכניק, און וועט בייקומען אַלע שוועריגקייטען, זיין שפּיעלען אָבער וועט מאַכען דעם איינדריק פון אַ קאַלטער קינסטלעריי אָהן אַ ברעקעל נשמה. אויב ביי איהם איז, פערקעהרט, צוזאַמען מיט דעם בעוועגונגס־צענטער ענטוויקעלט אויך דער צענטער פון געהער, וועט דאָס שפּיעלען זיין נישט נאָר גלענצענד אין איהר טעכניק, נאָר אין איהם וועלען זיך אָבשפּיעגלען אויף פערשיעדענאַרטיגע, זיך שנעל ענדערנדע עמפּפינדונגס־אימפּולסען ד. ה. עס וועט זיין לעבעדיג און פול מיט געפיהל. אַ אונגעוועהנליך־הויך ענטוויקעלטער צענטער פון די געהער־עמפּפינדונגען, וועט אימשטאַנד זיין אויסצואַרבייטען שטאַרקערע, מעכטיגערע אימפּולסען און די צו קאָמבינירען אויף אַ גאַנץ אַנדער אופן; דאָס איז בעטהאָווענ'ס גרויסקייט. אויך אַזאַ ענטוויקעלטער צענטער פון די געהער־עמפּפינדונגען, צו וועלכען עס קומט נאָך צו אַ גוט ענטוויקעלטער בעוועגונגס־צענטער, בעשאַפט דעם אינדיווידואום, וועלכער וועט זיין אַ קאָמפּאָזיטאָרישער געניע, אי אַ אויסערגעוועהנליכער פּיאַניסט, ווי, צום ביישפּיעל, מאָצאַרט. אויב דער ערשטער צענטער איז נאָך אַלץ אַזוי אונגעוועהנליך־הויך ענטוויקעלט, נאָר דער אַנדערער איז פון דעסטוועגען פאָרט העכער פון איהם, וועט אויסוואַקסען פון איהם אַזאַ קאָמפּאָזיטאָר, די ווערק פון וועלכען עס וועלען ערשט דאַמאָלס מאַכען אַ פולען רושם אויפ'ן הערער, ווען זיי וועלען געשפּיעלט ווערען פון איהם אַליין, אָדער ריכטיג אַזוי ווי ער האָט זיי אַליין אויסגעפיהרט, ד. ה. זיך שטרענג האַלטענדיג ביי דער אָריגינאַליטעט פון זיין בעוועגונגס־צענטער; אַזאַ קאָמפּאָזיטאָר איז געווען שאָפּען, למשל. און ענדליך: אַן'אונגעוועהנליך ענטוויקעלטער בעוועגונגס־צענטער אין צוזאַמענהאַנג מיט אַ געהער־צענטער, וואָס איז נאָר עטוואָס מעהר ענטוויקעלט פון דעם ביי אַ געוועהנליכען מענשען, גיט אַ וואונדערבאַרען פּיאַניסט און אַן'אויסגעצייכנעטען מוזיקאַלישען שפּיעלער, נאָר זעהר אַ מיטעלמעסיגען קאָמפּאָזיטאָר, אַט אַזאַ ווי ליסט, למשל, וועלכען מ'רופט נישט ריכטיג אָן מיט דעם טיטול געניע.

ווי ס'איז שוין אויבען ערקלערט געוואָרען, איז אַט די געניאַליטעט בעגרינדעט אויף דער אונגעוועהנליכער ענטוויקלונג פון

דעם בעוועגונגס-צענטער, ד. ה. אלזא, אז מ'נעהמט איהם אן פאר א בעוועגונגס-געניע. דער דאזיגער צענטער אבער געהער צו דעם רייסטער פון די נידריגע, נישט אויסשליסליך-מענשליכע, און זיין העכערע ענטוויקלונג גיט נאך נישט קיין רעכט אויף דעם טיטול געניע, ווייל מיט דעם טיטול בעצייכענט מען געוועהנליך די פאלקאמענהייט נאר אין דעם געביט פון די אויסשליסליך מענשליכע צענטערן.

אנ'אונגעוועהנליכען בעוועגונגס-צענטער געפינט מען ביי בעלי-חיים אויך; אזוי, למשל, ווייזט די מאלפע אזעלכע קונצשטיק אין שפרינגען און קריכען, וועלכע נאר געצעהלטע מענשען קאנען נאכמאכען. ביים מענשען אליין אפילו איז אויך די אונגעוועהנליכע ענטוויקלונג פון די פערהעלטניסמעסיג נידריגע פעהיגקייט פערבונדען מיט א פאלשטענדיגען בעוועגונגס-צענטער. מ'מוז, צום ביישפיעל, בעזיצען א הויך-ענטוויקעלטען בעוועגונגס-צענטער אין די אונטערשטע אויסערליכע גליעדער, אום אנ'אויסגעצייכענטער אייזלויפער (גליטשער) צו זיין. די זעלביגע פאלקאמענהייט, פערבונדען מיט א גוט ענטוויקעלטען צענטער פון די געהער-עמפפינדונגען גיט ארויס אנ'אונגעוועהנליכען טענצער, און אויב די דערמאהנטע פאלקאמענהייט וועט זיין פערבונדען נישט מיט דער גוטער ענטוויקלונג פון דעם געהער-צענטער, נאר מיט א שטארק ענטוויקעלטען ווילענס-צענטער, ד. ה. מיט דעם עיקר עלעמענט פון מוט און אונערשראקענהייט, און דערצו וועט נאך צוקומען א גוט ארבייטענדער פערשטאנדס-צענטער, וועט ארויסוואקסען פון דעם מענשען א אויסגעצייכענטער רייטער. די הויכע ענטוויקלונג פון דעם בעוועגונגס-צענטער אין די איבערשטע אויסערליכע גליעדער, גיט אויסער די איבענאויסגערעכענטע נאך א גאנצע רייהע פערשיעדענע פעהיגקייטען, אנהויבענדיג פון יענע הויכע צענטערן, וועלכע זענען ענטוויקעלט צוזאמען מיט איהם און קאנען איהם איבערגעבען אימפולסען. די קאמבינאציע פון די בעוועגונגס-צענטערן מיט דעם צענטער פון געהער (חוש השמיעה) גיט, ווי מיר האבען שוין געזעהן א פיאניסט; די קאמבינאציע פון די ווילענס-צענטערן מיט דעם פערשטאנדס-צענטער גיט ארויס א קינסטלערישען פעכטער. עס בעקומט זיך אויף אזא אופן א האראקטעריסטישער פאראלעל צווישען דעם מענצער און פיאניסט פון איין זייט, און דעם רייטער און פעכטער — פון דער אנדערער. רעדען פון א „געניאלען" קלאוויר-שפיעלער איז

אַלזאָ נישט מעהר ריכטיג, ווי געבען דעם טיטול געניע אַ טענצער, אַ רייטער אָדער אַ פעכטער.

די פראַגע, וועלכע איך האָב דאָ בעריהרט, איז אונגעהויער ברייט; אום איהר צו בעהאַנדלען אויספיהרליך און גרינדליך, וואָלט מען געדאַרפט נישט קיין קאַפּיטעל, נאָר בענדער גאַנצע. מ'וואָלט געקאָנט אַזוי אָהן אַ סוף קאָמבינירען פערשידענע צענטערן און זעהן וועלכע אויסשליסליכע פעהיגקייטען עס וואָלטען ענטשטאַנען דערפון. מיר לאָזען דאָס אָבער איבער דעם לעזער, וועלכען די איבענגעבראַכטע ביישפּיעלען האָבען גענוג פעראינטערעסירט. איך וויל דאָ איבערפלעכליך, נישט אויסשעפּענדיג איהר אינגאַנצען, אָנריהרען נאָר איין פראַגע נאָך. וואָס וואָלט ווערען פון אַ מענשען מיט אַזעלכע אָרגאַנישע אָנלאַגען, ווי ליסט, ווען ער וואָלט געבוירען ווערען פריהער, איידער ס'איז ערפונדען געוואָרען דער ראָיאַל און בכלל אַזאַ אינסטרומענט, פון וועלכען מען קאָן אַרויסברענגען טענער מיט דער הילף פון האַנד-בעוועגונגען? דאַן וואָלט שוין נישט ענטשטעהן אַזאַ האַראַקטעריסטישע קאָמבינאַציע פון ביידע צענטערן, פון וועלכע איינער איז ענטוויקעלט אויסער געוועהנליך, און דער אַנדערער גוט. יעדערער פון זיי וואָלט זיך געאַרבייט פאַר-זיך, און אָנשטאָט ליסט'ן וואָלט זיך בעקומען אַ מענש, וואָס צייכענט זיך אויס מיט אַ סך קינסטלערישעם אין פערשידענע האַנד-אַרבייטען, אין שטריקען און פלעכטען, למשל, — און אפשר אויך אַ אויסגעצייכענטער קונצען-מאַכער; דערביי וואָלט ער זיין בעגאַבט מיט מוזיקאַלישע ניגונגען, וועלכע וואָלטען זיך אויסדריקען אין ליעבע צו'ם זינגען אָדער אין דעם פּראָבירען אַפּט זינגען און אונטערפייפען. די טעטיגקייט אַפילו פון אַזאַ פאָרנעהמען צענטער, וואָס שפּיעלט אַ בעדייטענדע ראָליע אין דער ענטשטעהונג פון אַ קלאַוויר-שפּיעלער און די העכסטע ענטוויקלונג פון וועלכען עס גיט אַרויס אַנ'אמת'ען געניע, אַ בעטהאָווען, למשל, — בלייבט פון דעסטוועגען פאָרט נאָר אַ אויטאָמאַטישע, נאָר אַ ריין-עמאָציאָנעלע, און שטעהט ניעדריגער פון יעדער דענקענדער (קאָגיטאַציאָנעלער) טעטיגקייט. די טעטיגקייט ווידער פון דעם נאָך מעהר ניעדריגען, פון דעם בעוועגונגס-צענטער, קאָן בכלל נישט אַנערקענט ווערען פאַר קיין גייסטיגער, אויסשליסליך-מענשליכער טעטיגקייט, נאָר פאַר אַזעלכער, וואָס איז איינגענטימליך אַ סך אָרגאַניזמען אויך

אויסער דעם מענשען, און ערוויכט ביי זיי וואגאר א הויכע שטופע פון פאלקאמענהייט.

X.

איצט וועלען מיר צוטרעטען מיט דער זעלביגער צוגליעדערונגס-מעטאדע צו דער ערשיינונג פון א פארבען-קינסטלער, פון א מאקארט, למשל. א מאלערישעס קונסט-ווערק, א בילד, איז אויך זעהר א צוזאמענגעזעצטע זאך; זיינע איינפאכע עלעמענטען קאנען זיך אויף די פערשיעדענסטע אופנים בעטייליגען אין דער ענטשטעהונג פון דער גאנצער ערשיינונג. אין דער אויסארבייטונג פון בילד ווערען קודם כל געשמעקט אין בעטראכט די פארבען, נאכהער די פארם און ענדליך איהר גייסטיגער אינהאלט—דאס טהעמא אדער די אידעע. אונזער צענטר פון די ליכטיגקייטס-עמפפינדונגען איז אזוי בעשאפען, אז די איינדריקע פון געוויסע פארבען און זייער צוזאמענשטעלונג נעהמט ער אויף אלס אנגענעמע, און די איינדריקע פון אנדערע פארבען—אלס אונאנגענעהמע. אויף וועלכע יסודות די דאזיגע פערשיעדענהייט אין דער סוביעקטיווער עמפפינדונג איז געבויט, קאן איך גענוי נישט ערקלערען. העלמהאלץ און ברוקע האבען וועגען דער פראגע פערעפענטליכט רייכע פארשונגען און האבען געמאכט זעהר וואהרשיינליך די הנחה, אז די סוביעקטיווע ווירקונג פון דער טאן-און פארבען-צוזאמענשטעלונג איז געגרינדעט אויף די געגענזייטיגע בעציהונגען, אין וועלכע עס שטעהען צווישען זיך די צאהל, ווייטקייט און פארם פון די טרייסלונגען אדער וועלען-בעוועגונגען, וועלכע רופען וואהרשיינליך, ארויס אין אונזערע הושים די ענדערונגען, וואס מיר עמפפינדען אלס פארבען אדער טענער.

ליט דער מיינונג פון די דאזיגע גרויסע פארשער קומט אלזא פאר ביי אנגענעהמע אדער אונאנגענעהמע טאן- און פארבען-איינדריקע א'אונבעוואוסטזיניגע קאנסטאטירונג פון איינפאכע אדער צוזאמענגעזעצטע אריטמעטישע און געאמעטרישע בעציהונגען צווישען די בעוועגונגען פונ'ם עטער און דער מאטעריע. ווי דאס זאל נישט זיין, פאר אונז איז גענוג דער פון ערפאהרונג גענומענער פאקט, אז

ס'זענען פערהאן אנגענעהמע און נישט קיין אנגענעהמע פארבען און פארבען-צוזאמענשטעלונגען. אנ'אונגעוועהנליך ענטוויקעלטער חוש הראיה מאכט דעם מענשען פעהיג, ערשטענס, זעהר שטארק אויפצונעהמען די פארבען-עמפפינדונגען, ד. ה. בעזונדער שטארק צו פיהלען די אנגענעמליכקייט פון הארמאנישער פארבען-צוזאמענשטעלונג און די אבנייגונג צו נישט קיין הארמאנישער צוזאמענשטעלונג, און צווייטענס, צו געפינען אזעלכע פארבען און פארבען-צוזאמענשטעלונגען, וועלכע מאכען א בעזונדער אנגענעמען איינדריק. דער צענטר, וועלכער שפיעלט דא די הויפט-ראליע, געהער, ווי אלע צענטערן פון די אויסערליכע חושים, צו די נידריגע מארך-צענטערן. ער שטעלט נישט פאר מיט זיך קיין אויסשליסליך מענשליכע אייגענטום, נאר פערשפרייט זיך אויך אויף אלע בעלי-חיים, אויף די סאמע נידריגסטע זאגאר. מיר קאנען אננעהמען, אז איהם בעזיצען א מאסע פויגעל, פליעגען און זאגאר חייכ-קערפערדיגע בעלי-חיים, ווארום אנדערש וואלט נישט זיין מיט וואס צו ערקלערען, פון וואנען עס נעהמען זיך צו זיי אזעלכע שענע פארבען.

פון דארווינ'ען אן זענען כמעט אלע איינשטימיג אין דעם, אז די שענע פארבען פון פערשיעדענע בעלי-חיים שטאמען פון דער געשלעכטליכער צופאסונג, ד. ה. דערפון, וואס די שען-געפארבטע ווערזענס האבען געהאט מעהר ערפאלג ביי די אינדיווידואומען פון דעם צווייטען געשלעכט, אזוי אז עס וואלט שוין זיין אונמעגליך נישט אנצוערקענען ביי די ווערזענס קיין עמפפינדליכקייט פאר דער ווירקונג פון שענע פארבען און פון א שענער פארבען-צוזאמענשטעלונג.

די עמפפינדליכקייט אין דער בעציהונג צו פארבען און די אנגענעמליכקייט, וואס דער מענש פיהלט, זעהענדיג שענע פארבען, שטעלען אלזא דעם מענשען אין איין רייהע מיט דעם קוקו אדער מיט דער וואסער-אנעמאנע. די ענטוויקלונג פון דעם ליכט-עמפפינדונגס-צענטר אליין פאר זיך איז אימשטאנד ארויסצוברענגען נאר די איינציגע פעהיגקייט: די פעהיגקייט אויסצוארבייטען שענע, אויבערפלעכליכ'ע שטוב-פערציערונגען, ווי דעקען, טאפעטען א. א. וו. אין א שענער פארבען-צוזאמענשטעלונג. די אייגענטליכע בילדער, וועלכע ווערן געארבייט מיט דער הילף פון דעם צענטר, מאכען אויף אונז, אין בעסטען פאל, דעם איינדריק פון נישט-קשה'דיגע אריענטאלישע דיוואנען. זיי שטעהען אבער נידריגער פון יענע בנוגע צו זייער קינסט-

לערישען חערט, ווייל יענע זענען פאלקאמענער אין זייער ארט.

דער צווייטער יסוד, וועלכער איז אונבעדינגט נויטיג פאר א בילד, איז די פארם. דער קינסטלער שטרעבט אונז איבערצוגעבען מיט זיין בילד די אויסערליכע ערשיינונג פון די געגענשטאנדען. די מיטלען מיט וועלכע די מאלעריי בענוצט זיך, אום צו עררייכען דעם ציעל, זענען: די צייכנונג און די פארבען. (געוועהנליך, האלט איך מיר דא ביי דעם אונטערשייד, נאר צוליעב דער בעקוועמליכקייט; ווארום אין גרונד גענומען איז דאס, וואס מיר רופען צייכנונג, אויך נישט מעהר, ווי א פארבען-ווירקונג; די צייכנונג גיט אונז איבער דעם געגענשטאנד אויך נאר א דאנק דעם געגענזאץ צווישען די שטופען פון דער ליכטשטארקייט אדער פון די פארבען, אמערהרסטען טייל צווישען שווארץ און ווייס). אין דער ווירקליכקייט זעהען מיר אלע געגענשטאנדען אין פערשידענער גרויס, פארם און בעלייכטונג, אבהענגיג פון זייער לאגע אים רוים, ד. ה. פון דעם, אויף וויפיעל זיי זענען אבגערוקט פון אונז און איינער פון אנדערן; פון דעם, וואס'רע פלאץ זיי פערנעהמען איבער אונז, אונטער אונז אדער אן א זייט פון אונז; איין און דער זעלביגער באלל (קוגעל) וועט אונז אויס גרויס, געפינענדיג זיך נאהנט פון אונז, און קליין, ווען ער ליעגט אונז פון דערווייטען. הײנט, ווען ער איז בעלויכטען ווי געהעריג איז, זעהען מיר א גאנצע העלפט פון איהם; ביי אנאנדער בעלייכטונג אבער זעהען מיר נאר א גרעסערע אדער א קלענערע שטיקעל פון איהם; אז דער באלל איז קיילעכדיג דערוויסען מיר זיך נישט גלייך, נאר דערפאר, וואס דער גרעסטער טייל פון איהם, וועלכער ליעגט נעהנטער צו אונז, איז אנדערש בעלויכטען און אנדערש בעפארבט פון די איבריגע טיילען. נישט קוקענדיג אויף דעם, וואס די אבבילדונג פון דעם באלל, וועלכע מיר האבען אויף דער נעצהויט פון אונזערע אויגען, איז אין יעדער לאגע אנדערש, שרייבען מיר עס פינדעסטוועגען פארט צו איין און דעם זעלביגען באלל, אלץ איינס, צי ער שטעלט זיך אונז פאר גרויס פון-דער-נאהנטען, צי קליין פון דער ווייטען; צי מיר זעהען א גאנצע העלפט פון איהם, צי נאר א שטיק; צי ער ווייזט זיך אונז אויס בעלויכטען פון פארנט, אינמיטען ליכטיגער און ביי די זייטען דונקעלער, צי בעלויכטען פון הינטען, אינמיטען דונקעלער און ביי די זייטען ליכטיגער. פונאנדערנעהמען די בילדער, ד. ה. די

איינדריקע פון דער נעץ-הויט, האָבען מיר זיך אויסגעלערנט פון דער ערפאַהרונג, וואָס מיר האָבען בעקומען מיט דער הילף פון אונזערע אַנדערע חושים און דעם פערשטאַנד.

אין דער ווירקליכקייט זעהען מיר נאָר איבערפלעכליכע בילדער, אויסגעשפרייט אויף איין גלייכען שטח, וואָס די טיילען זייערע זענען פערשיעדען איינער פון אַנדערן אין דער גרויס, אין די פאַרבען און אין דער ליכטיגקייטס-מאָס. נאָר פון דער ערפאַהרונג דערוויסען מיר זיך, אַז צוזאַמען מיט דעם דאָזיגען אונטערשיעד אין דער גרויס, אין די פאַרבען און אין דער בעלייכטונג געהט מיט פאַראַלעל נאָך אַ אונטערשיעד אין דער ווייטקייט; אַז די געגענשטאַנדען, וועלכע מיר זעהען ליעגענדיג אויף איין גלייכען שטח, ליעגען נאָר אין דער אמת'ן אויף פערשיעדענע איבערפלעכען. אום זיך צו דערוויסען, אַז דאָס פלאַכע בילד מיט דער קיילעכדיגער פאָרם, וואָס איז בעלייכטען אינמיטען אַנדערש, ווי ביי די זייטען, איז אַ באַלל, האָבען מיר געמוזט אַמאָל אַזאַ בילד אַרומטאַפען און איצט זיך דערמאָהנען די בעוועגונגען, וואָס די האַנד האָט דאַן געמאַכט, אום אָנצוטאַפען די איבערשטע פלעכע פון דעם געגענשטאַנד. דאָס מוסקעל-געפיהל מוז קומען צו הילף אונזער חוש הראיה און אויספילען זיינע אָנווייזונגען. דאָס זעלבע אויך האָבען מיר, אום צו וויסען, אַז דאָס הויז, וועלכעס זעהט אונז אויס קליין און פערשוואומען, איז אין דער ווירקליכקייט גרויס, נאָר ווייט פון אונז, געמוזט דורכגעהן אַמאָל דעם וועג, וואָס פיהרט צו אַזאַ קליינעם און פערשוואומענעם אָביעקט, און איצט זיך דערמאָהנען, וועלכע בעוועגונגען אונזערע פיס האָבען דאַמאָלס געדאַרפט מאַכען, אום אַז דער קליינינקער און פערשוואומענער אָביעקט זאָל פערוואַנדעלט ווערען אין אַ גרויסען און שאַרף-בעגרענעצטען.

די מאַלעריי שטרעבט איבערצוגעבען די געגענשטאַנדען נישט אַזוי ווי זיי זענען אין דער ווירקליכקייט, נאָר אַזוי ווי זיי שפּיעגלען זיך אָב אויף אונזער נעץ-הויט, ד. ה. אין דער גרויס און אין דער בעלייכטונג, אין וועלכער זיי שטעלען זיך אונז פאָר, און אויב דאָס אַלץ איז ריכטיג איבערגעגעבען, ערקלערן מיר זיך שוין, לויט דער אַלטער געוואָהנהייט, די דאָזיגע פלאַכע אָבבילדונגען, אַלץ איינס ווי מיר ערקלערן זיך געוועהנליך די פלאַכע אָבבילדונגען אויף אונזער נעץ-הויט, ד. ה. מיר זעהען אין אַ נישט שאַרף געצייכענטען

קליינעם פינטעל א גרויס הויז, און האטש דאס בילד געפינט זיך נאהנט פון אונז, זעהט אויס דאס הויז ווייט פון אונז, און ניכשט קוקענדיג אויף דעם, וואס דאס הויז ליעגט צוזאמען מיט נאך אנדערע געמאלטע געגענשטאנדען אויף דער זעלביגער לייזוענד-פלעכע, זעהט עס אויס א סך ווייטער פון אונז, ווי די בוימער און יענע אנדערע געגענשטאנדען, וואס געפינען זיך אינ'ם פאדער-גרונד.

די ערקלערונגס-ארבייט קומט פאר געוועהנליך ניכשט אין אויג, נאר אין די העכערע צענטערן, אין די צענטערן פון זכרון און פערשטאנד, וועלכע ווערן נאר אנגערעגט דורך די איינדריקע פון דעם חוש הראיה.

אום ארויסצורופען א בילד אין אונזער בעוואוסטזיין, מוז אלזא דער קינסטלער אויסארבייטען אייגענטליך נאר איין סימן, מעג עס זיין די צייכנונג פון א געגענשטאנד אדער די ליכט-איינדריקע פון איהם. די איבריגע סמנים גיט שוין צו דער זכרון אויטאמאטיש, ווייל ער איז געוואהנט צו זעהען זיי שטענדיג צוזאמען מיט דעם סמן. דעריבער דאכט זיך אונז אפט, אז מיר זעהען אויפ'ן בילד אזעלכע זאכען, וועלכע דויבען גאר ניכשט אן צו זיין אויפ'ן לייוועגד און וועלכע אונזער אויג האט דעריבער גארניכשט געקענט אויפנעהמען. זיי גיעבען צו אונזערע מארך-צענטערן, זעלבסטשטענדיג ענטוויקלענדיג די רמזים, וועלכע דער מאלער האט יעדענפאלס אריינגעלעגט אין זיין בילד.

איך וועל דאס ערקלערן מיט איין איינציגען ביישפיעל. אונז דאכט זיך, אז מיר זעהען אויפ'ן בילד די איינצעלנע האר פון א בארד אדער די איינצעלנע בלעטער פון א בוים. דער מאלער אבער האט געמאלט ניכשט קיין האר און ניכשט קיין בלעטער, נאר א געוויסע ווירקונג פון ליכטיגקייט אויף א אונרעגעלמעסיגען ברוינעם אדער גרינעם שטח; נאר אזוי ווי מיר בעאבאכטען אפט די דאזיגע ליכט-ווירקונג אויף בערד און שפיצען פון בוימער און די ערפאהרונג האט אונז געוויזען, אז דערצו איז נויטווענדיג האר און בלעטער, זעצט זיי שוין אונזער זכרון צו אויך אויפ'ן בילד, האטש זיי זענען נאר דארט אינגאנצען ניכשט פערהאן; אונזערע מארך-צענטערן זעהען דארט אלזא עטוואס אזעלכעס, וואס אונזערע אויגען זעהען גאר-ניכשט.

די קונסט פֿון דעם מאַלער בעשטעהט אין דעם, אויסצוגעפינען די אייגענטימליכע סמנים פֿון די געגענשטאַנדען און זיי אויסצואַרביי־טען אין דער פאָרם, אין וועלכער עס עמפפינדעט זיי ווירקליך אונזער נעץ־הויט. ער קען איבערגעבען אַלע סמנים אָדער נאָר עטליכע פון זיי, יעדענפאַלס אָבער מוזען זיי זיין די וויכטיגסטע, די אייגענ־טימליכסטע. די איינפאַכע צייכנונג פון אַ געגענשטאַנד רופט אַרויס אין זכרון נאָר איין סמן זיינעם, זיינע גרענעצען, און פאָדערט דעריבער זעהר אַ בעדייטענדע הילף פון די מאַרך־צענטערן, אום אַרויסצוברענגען אַ גאַנצע פאָרשטעלונג וועגען דעם געגענשטאַנד. די פערספעקטיווישע צייכנונג (פון דער וויטען) פון אַ געגענשטאַנד גיט אונז שוין יאָ אַ פאָרשטעלונג פון זיינע פערהעלטניסע אים רוים, ווייל מיר געפינען אין איהם די כלומר'שטע אונטערשיידען אין דער גרויס, וועלכע מיר בעמערקען אין דער ווירקליכקייט. די שאַ־טירטע צייכנונג גיט צו דעם געגענשטאַנד נאָך איין סמן, דעם אונ־טערשיעד אין דער בעלייכטונג, וועלכע מאַכען אונז אין דער ווירק־ליכקייט לייכטער אָבצושאַצען די גרויס און די ווייטקייט פונ'ם געגענשטאַנד, און ממילא אויך צו דערקענען זיין כאַראַקטער. די פאַרבען ענדליך גיעבען אונז דעם לעצטען סמן, וועלכען עס קען בכלל אויפנעהמען דער חוש הראיה.

אַ ריכטיג געמאָלטעס בילד, וואָס גיט איבער פינקטליך די צייכנונג, די פערספעקטיווע, די בעלייכטונג און די פאַרבען פון דעם געגענשטאַנד, מאַכט אויפ'ן אויג פונקט דעם זעלביגען איינדריק, וואָס דער געגענשטאַנד אַליין, אַזוי אַז די הויכע צענטערן איז אַמאָל אונמעגליך אונטערצושיידען דעם איינדריק, וואָס עס מאַכען אויף די אויגען די געגענשטאַנדען אַליין, פון דעם, וועלכען עס מאַכט אויף זיי זייער בילד. די אַרבייט פונ'ם קינסטלער בעשטעהט אין דער פינקטליכער אַנאַליזע פון זיינע פאָרשטעלונגען, אין וועלכע ער דאַרף וויסען אָבצוזונדערן דעם אַנטייל פון די העכערע צענטערן פון דעם אַנטייל, וואָס עס האָט אין זיי גענומען דער חוש הראיה.

אום צו בלייבען בײַ דעם פריהערדיגען ביישפּיעל הייסט עס אַזוי: ווען ער זעהט בלעטער פון אַ בוים, דאַרף ער אַנאַליזירען די פאָרשטעלונג און בעמערקען, אַז אין דער ווירקליכקייט זעהט ער דאָ נישט קיין בלעטער, נאָר דעם אייגענאַרטיג בעלויכטענעם, [illegible]רעגעלמעסיגען גרינעם שטח, וועלכער ווערט פערוואַנדעלט אין

איינצעלנע בלעטער, נאָר אַ דאַנק דעם זכרון זיינעם; ער דאַרף דעריבער מאָלען נישט די בלעטער, וועלכע ער שטעלט זיך פאָר, און וועלכע ער זעהט גאָרנישט אין דער ווירקליכקייט, נאָר די אייגענאַרטיגע בעלויכטונג פון דעם גרינעם שטח, וועלכען זיין אויג האָט ווירקליך אויפגענומען.

אַ אומוויסענדער מענש האָט קיין שום השגה נישט דערפון, ווי פערשידען סאיז דאָס, וואָס אונזער אויג זעהט אין דער ווירקליכקייט, פון דעם, וואָס מיר שטעלען זיך פאָר, ווען מיר עמפּפינדען אַ בעשטימטען איינדריק מיט דער הילף פון אונזער חוש הראיה. דער קינסטלער אָבער מוז אינגאַנצען זיך אָבזאָגען פון דער פאָרשטעלונג און זיך האַלטען בלויז ביי דעם איינדריק, וואָס האָט אין אים די פאָרשטעלונג אַרויסגערופען. די דאָזיגע אַנאַליזע מאַכט זיך אומבעוואוסטזיניג. זי איז פערבונדען מיט דער פעהיגקייט, אַריינצוברענגען לעבען אין די מוסקעלן, וועלכע קומען אין בעוועגונג בשעת'ן צייכנען און מאָלען, דורך די ליכט-עמפּפינדונגס-צענטערן, אינגאַנצען אָהן דער אַריינמישונג פון די העכערע צענטערן, די פון זכרון און פון פערשטאַנד.

די האַנד קאָן אַלזאָ צייכנען נאָר דאָס, וואָס דער ליכט-עמפּפינדונגס-צענטער האָט זיי ווירקליך עמפּפונדען, ד. ה. דאָס, וואָס מיר זעהען, און נישט יענע צוזעצונגען, וועלכע שטאַמען פון די העכערע צענטערן. די דירעקטע פערבינדונג צווישען זעה- און בעוועגונגס-צענטערן, וועלכע איז דער אָרגאַנישער יסוד פון יעדען קינסטלערישען טאַלאַנט, שליעסט נישט אויס די בעטייליגונג פון די העכערע מאַרך-צענטערן. די העכערע צענטערן קלויבען אויס דאָס, וואָס איז נויטיג, פון דעם איינדריק, וואָס דער געגענשטאַנד מאַכט אויף דעם זעה-צענטער; זיי לאָזען אָבער פון איהם נאָר עטליכע, עלעמענטאַרע טיילען, וועלכע ווערן דערנאָך אָבגעמאָלט מיט דער הילף פון די מוסקעל-בעוועגונגען, דאַן ווען די נישט-וויכטיגע טיילען ווערן מעהר אָדער ווייניגער איגנאָרירט. אין אַ סך פעלען דריקט דער קינסטלער אַרויס אין אונז די פאָרשטעלונג פון אַ געוויסען געגענשטאַנד מיט דער הילף פון איין סמן, איין שטריך, איין ליכט-ווירקונג און דאָס הויבט אויף דעם קינסטלער'ס אַרבייט ביז צו דער מדרגה פון אַ גייסטיגער טעטיגקייט און שטעלט איהר העכער פון אַ געוועהנליכער פאָטאָגראַפיע.

נאָך דעם אַלעמען אָבער שטעהט די דאָזיגע טעטיגקייט פאָרט זעהר ניעדריג; זי שטעהט אין אַ גאַנץ קלייגער בעציהונג מיט די העכערע צענטערן און ווענדעט זיך נישט צו זיי. דער רעזולטאַט איהרער איז אַ קונסט־ווערק, די איינציגע מעלה פון וועלכען ס'איז דער אמת; דאָס איז אָבער אַ אמת נישט קיין אינטערעסאַנטער, אַזאַ, וואָס רעגט אין קיין הינזיכט נישט אויף אונזער גייסט. אַ אינדיווידואום, וואָס בעזיצט די פעהיגקייט איבערצוגעבען זיינע וועהעמפפינדונגען אין זייער ריינער געשטאַלט, אָהן דער אַריינמישונג פון יענע ענדערונגען און צוזעצונגען, וואָס שטאַמען פון זכרון און פערשטאַנד, וועט שען צייכנען מיט אַ בלייפעדער אָדער, אויב ביי איהם איז ענטוויקעלט די פאַרבען־עמפפינדונג, מאָלען מיט פאַרבען די טוידטע נאַטור. ער וועט זיין אַ קלאַסישער קינסטלער אין דער שילדערונג פון אויסטערן און טריאומפירען מיט זיינע געמאָלטע קופערנע קעסלען; ווייטער פון דעם אָבער וועט ער נישט געהן.

XI.

איצט קומען מיר צו צו דעם דריטען עלעמענט, וועלכען מ'דאַרף נעהמען אין אַכט ביים בעטראַכטען אַ בילד, — צו זיין גייסטיגען אינהאַלט, ד. ה. צו דעם סיוזשעט אָדער צו דער אידעע, וואָס דאָס בילד פערקערפערט. אַט די זעלביגע פעהיגקייט צום אַנאַליזירען, וועלכע גיט דעם קינסטלער די מעגליכקייט צו בעמערקען דעם אונטערשיעד צווישען דער ווירקליכער אָפּטישער ערשיינונג פון דעם געגענשטאַנד און זיין פסיכישען בילד, אַרויסצוהאַפּען און איבערצוגעבען די גרונד־עלעמענטען פון יענער ערשיינונג, — די זעלביגע פעהיגקייט, ביי אַ נאָך מעהר שטאַרקער ענטוויקלונג, ערלויבט איהם אויסצוהאַלטען אין זכרון די ווירקליכע אָפּטישע ערשיינונגען אויך פון געשעהענישען און זיי איבערצוגעבען. אַט אַליין איינס, ווי מיר זעהען נישט די קיילעכדיגקייט פון אַ באַלל, אַזוי זעהען מיר נישט קיין בעוועגונגען און קיין גייסטיגע שטימונגען. אין דעם ערשטען פאַל זעהען מיר אין דער ווירקליכקייט נאָר אַ האַראַק־

טעריסטיש בעלויכטענעם פלאכען קרייז, און איינם צווייטען — א רייהע בילדער, וואס פאלגען נאך איינס דאס אנדערע, אדער א געוויסע לאגע פון די געזיכטס־מוסקעלן, פון די גליעדער און פון קערפער.

די ערפאהרונג אבער האט אונז אויסגעלעהרנט, אז א פלאכער קרייז, ווען ער איז אין א געוויסער ארט בעלויכטען, בעדייטעט א באלל (קוגעל), און אזוי אויך ווייסען מיר פון ערפאהרונג, אז א רייהע גלייכע בילדער, וואס ערשיינען איינס נאך דאס אנדערע איוף אונזער נעצהויט און לאזען זיך דייטליך אונטערשיידען, נאר א דאנק די בעוועגונגען פון אונזערע אויגען און האלזמוסקעלן, — אז די בילדער זענען די בעוועגונגען פון געזעהענעם געגענשטאנד, און געראנצעלטע ברעמען מיט פערמאכטע פויסטען ביי א מענשען זענען א אויסדריק פון צארן און כעס.

דער מאלער האפט ארויס יענעם אפטישען סמן, וועלכער דריקט אויס, צום ביישפיעל, כעס, פרייד, שמערץ אדער פערגניגען און ריכטיג אבבילדענדיג איהם, רופט ער ארויס אין אונז די פארשטעלונג, אז ער האט אבגעמאלט די שטימונגען אליין, וועלכע קענען גאר אין דער ווירקליכקייט נישט געמאלט ווערן.

פון דעם אלעמען, וואס מיר האבען שוין דא געזאגט, קען מען ארויסדרינגען די גרענעצען פון דער מאלעריי־קונסט. די דאזיגע קונסט איז קודם כל א היסטארישע, ד. ה. זי איז אימשטאנד צו שילדערן נאר יענע געשעהענישען, וועלכע מיר האבען שוין געזעהען אמאל אין דער אדער אין א ערנליכער פארם, ד. ה. אזעלכע, וועלכע בעזיצען די אונז־בעקאנטע סמנים. אויב דער מאלער וואלט אונז אבגעמאלט אזעלכע געשעהענישען, וועלכע זענען אונז פאלשטענדיג פרעמד, וואלטען מיר געהאט פאר זיך אזא אפטישע ערשיינונג, וועלכער מיר וואלטען גארנישט אימשטאנד זיין זיך צו ערקלערן. אונזער נעצהויט וואלט געקריגען אזעלכע איינדריקע, צו וועלכע דער זכרון און דער פערשטאנד וואלטען גארנישט קענען געבען, און דאס בילד וואלט בלייבען בלויז א עמפפינדליכער איינדריק, וועלכער רופט נישט ארויס קיין שום פארשטעלונג, — יענע פארשטעלונג, וועלכע דער קינסטלער איז נישט אימשטאנד צו בעשאפען מיט זיין קונסט. ער קען זי נאר ארויסרופען אין אונז, און אונזער אייגענער גייסט דארף זי אויסארבייטען אויף דעם

פון די רמזים, וואס דער קינסטלער האט אנגעגעבען אינ'ם

און נאָך װאָס: די מאָלערײ־קונסט איז נישט אימשטאַנד איי־בערצוגעבען בעזונדערע גײַסטיגע פּראָצעסען; זי איז נישט אימשטאַנד אױסצודריקען, למשל, אַזאַ מין געדאַנק: „איך בין נישט צופריעדען דערמיט, װי איך האָב פערבראַכט די לעצטע צעהן יאָהר, און בע־זונדער נישט צופריעדען בין איך פון דער פּראָפעסיע, װאָס איך האָב זיך אױסגעקליבען". זי קען נאָר דעם אַלגעמײנעם געפיהל אױסדריקען: „איך בין נישט צופריעדען". פאַרװאָס? װײַל די אונ־צופריעדענהײַט אין אַלגעמײן האַראַקטעריזירט זיך מיט אױסערליכע סמנים, מיט אַ בעשטימטען געזיכטס־אױסדריק, מיט אַ בעשטימ־טער פּאָזע, דאַן װען די אונצופריעדענהײַט מיט דער פּראָפעסיע אָדער מיט אַ בעשטימטען פעריאָד פון לעבען צײכענט זיך נישט אױס מיט קײנע בעזונדערע, נאָר איהם אַלײן אײגענטימליכע אָפּטישע סמנים.

מיט די דאָזיגע גרענעצען פון דער מאָלערײַ איז פערבונדען אױך דאָס, װאָס די דאָזיגע קונסט איז אַ רײן עמאָציאָנעלע און קען קײנמאָל נישט זײן קײן קאָגיטאַציאָנעלע. עטװאָס אַזױנס װאָס איז אינגאַנצען נײַ, װאָס איז רײן פערזענליך און נישט פערבונדען מיט קײן בעקאַנטע זאַך — איז פאַר איהר נישט צוגענגליך. די געניאַליטעט פונ׳ם מאָלער דריקט זיך אַלזאָ אױס, ערשטענס, אין דעם, װאָס זי געפינט זאָגאַר אין די סאַמע פערװיקעלטסטע ערשײַנונגען יענע אָפּטישע סמנים, װעלכע זענען אײגענטימליך נאָר זײ אַלײן און נישט קײן אַנדערע און װעלכע פאָדערן װעדער אַ טיעפע און אײדעלע אַנאַליזע; צװײטענס, אין דעם, װאָס זי איז אימשטאַנד מיט דער גרעסטער פּינקטליכקײַט איבערצוגעבען די אַרױסגעהאָפּטע סמנים, און, דריטענס, אין דעם, װאָס זי קלײַבט אױס פאַר דעם געגענשטאַנד פון איהר שילדערונג אַ װיכטיגע געשעהעניש.

דאָס בלױזע טאַלאַנט אָדער גאָר די טאַלאַנטלאָזיגקײַט װעט זיך קײנמאָל נישט פערגלײַכען מיט דער געניאַליטעט, װעניגסטענס אין די ערשטע צװײ פּונקטען, װײַל זײ זענען נישט אימשטאַנד פונאַ־דערצונעהמען די ערשײַנונגען, אַרױסצוהאַפּען פון זײ די װיכטיגסטע אָפּטישע סמנים און זײ װידער דערנאָך האַראַקטעריסטיש איבער־צוגעבען; אַלץ, װאָס זײ קענען, איז נאָר דאָס: נאָכאַהמען די מאָלע־רישע ערשײַנונגס־אַנאַליזע פון דער געניאַליטעט.

מיר זעהען אַלזאָ, אַז די מאָלערישע געניאַליטעט איז צוזאַמע־

געזעצט פון די דאזיגע איינפאכע יסודות: א זין אדער א חוש פאר פארבען; די פעהיגקייט אבצוטיילען אין א ערשיינונג דאס, וואס די אויגען זעהען ווירקליך, דערפון, וואס עס גיט צו די גייסטיגע טעטיגקייט, און ענדליך די פעהיגקייט פונאנדערצונעהמען א קאמפליצירטע ערשיינונג און ארויסצוהאפען פון איהר די נאר איהר אליין אייגענטימליכע זיכטבארע (אפטישע) סמנים, וועלכע גיבען די מעגליכקייט זיי גלייך און ריכטיג צו ערקלערן. די ביידע ערשטע פעהיגקייטען זענען נידעריגע און אויטאמאטישע; דאס בעווייזען זיי גיט קיין שום רעכט נישט אויף דעם טיטול „געניע". די דריטע דאגעגען פאדערט שוין דעם אנטייל פון די העכערע צענטערן און מאכט נויטווענדיג א נייע, זעלבסטשטענדיגע טעטיגקייט, — די טעטיגקייט פון אויסגעפינען די הארעקטעריסטישע אפטישע סמנים, וועלכע זענען ביז אהער פון קיינעם נישט בעמערקט געווארען. די אלע דריי פעהיגקייטען זענען נישט שטענדיג פעראייניגט און ענטוויקעלט אין דער זעלביגער מאס; און די פיזיאנאמיע פון דער קינסטלערישער געניאליטעט איז אבהענגיג דערפון, וועלכע פון די דריי פעהיגקייטען ס'איז מעהר און שטארקער ענטוויקעלט. אנאליטישע פעהיגקייט, געניאיגקייט און פארבען-זין אין א כמעט גלייכער פאלקאמענהייט גיעבען א ראפאעל; א דאנק די דאזיגע פעהיגקייטען שאפט מען א סיקסטינישע מאדאננע, וועלכע גיט איבער די סאמע וויכטיגסטע און אמערהסטען הארעקטעריסטישע שטריכען פון יענער ערשיינונג, וועלכע רופט ארויס אינ'ם מאנספערזאן (אין דער פרוי ווייניג, און אין דעם האלב-ענטוויקעלטען אינדיווידואום גארניט) די מעכטיגסטע עמאציעס, די עמאציעס פון פאלקאמענער שענקייט און רייגער ווייבליכקייט; וועלכע רעגט אויף זיינע געשלעכטס-צענטערן און בעפריעדיגט זיינע גערישה'נטע נייגונגען צו מיסטיציזם; דערצו נאך מאכען די צייכנונג און די פארבען דעם איינדריק פון אמת און איהר פארבענשטימונג, ד. ה. איהר פארבענצוזאמענשטעלונג ווירקט זעהר אנגענעהם אויף דעם חוש הראיה.

מורילא און וועלאסקעץ בעזיצען אויך אזוי פיעל אנגענעהמעס אין זייער פארבענשטימונג און נאך מעהר אפטישען אמת, און פונדעסטוועגען רופען זיי פארט נישט ארויס אין אונז יענע עמאציעס, ווייל דער אינהאלט פון זייערע בעריהמטעסטע ווערק ווענדעט זיך נישט צו אזעלכע צוויי מעכטיגע געפיהלען, ווי עס

וועגען דער געשלעכטס-אינסטינקט און די נייגונג צו מיסטיציזם, נאר צו איינעם פון די ביידע, אדער צו דער איינפאכער נייגעריגקייט, צו דעם מעהר אדער ווייניגער איבערפלעכליכען אנטייל אין וועלכער ס'איז מענשליכער געשעהעניש. (איך רעד נישט דא וועגען מורילא'ס מאדאנע'ס, ווייל איך רעכען זיי נישט פאר זיינע בעסטע שעפּפונגען, נאר וועגען זיינע עפּישע בילדער אין דער קאַרידאַד.*) פארבענרייץ אין דער פעראייניגונג מיט ווייניגער אמת און דער פעהיגקייט אויסצורופען נישט קיין אלגעמיין-מענשליכע, נאר נאציאנאלע עמאציעס, גיעבען אזא קינסטלער, ווי פאאלא ווערא-נעזע; אמת און א בעדייטענדער אינהאלט אהן א בעזונדער פארבענשענהייט גיעבען א קארנעליע אדער א פייערבאך. קוים פעהלט די העכסטע קינסטלערישע פעהיגקייט, ד. ה. די פעהיגקייט איבערצוגעבען די האראקטעריסטישסטע, אינערליכסטע שטריכען פון בעדייטענדע ערשיינונגען און געשעהענישען, נאר ס'איז פונדעסטוועגען פארט פערהאן אפטישער אמת און א אויסערגעוועהנליכער פארבען-זין, קומט ארויס א קינסטלער פון דעם סארט ווי מייסאניע אדער גאנדעקוטער. זיי שאפען עטוואס אזוינס, וואס איז איבערראשענד־שען, זיי רופען אבער קיינמאל נישט ארויס קיין טיעפע עמאציעס; די דאזיגע קינסטלער קען מען שוין נישט אנרופען מיט דעם טיטול געניע. א שטארקע איבערגעוויכט פון דער פעהיגקייט ריכטיג צו זעהען און איבערצוגעבען געגענשטאנדען, ביי א נישט-וויכטיגער אדער אינגאנצען פעהלענדער ענטוויקלונג פון דער העכערער אנאליזירונגס-פעהיגקייט און פון פארבען-רייץ, גיעט א קורבע, די בילדער פון וועלכען עס וואלטען נישט פערדיענט קיין אויפמערקזאמקייט נישט צוליעב זייערע פארבען און נישט צוליעב זייער אינהאלט, ווען זיי וואלטען נישט זיין אויף אזוי פיעל אפטיש אמת, ווען זיי וואלטען נישט ארויסרופען אינ'ם צושויער קיין פאלקאמענע איללוזיע.

דא קומען מיר שוין צו כמעט ביז דער פאטאגראפיע, מיט דעם קליינעם אונטערשיעד נאר, וואס די פאטאגראפיע גיט איבער אלע אפטישע סמנים פונ'ם געגענשטאנד — ביז זיין פארב —, וועהרענד קורבע מיט זיינע העכערע צענטערן פערהאלט דאס בילד ביי זיין אונבעוואוסטזיניגען איבערגאנג פון דער נעצהויט צו דער

---

*) א שפיטאל מיט א בילדער-גאלעריע אין שפאניען.

צייכענונגען און פערניכטענדיג דערביי געוויסע ניט וויכטיגע שטריכען און ווערענדערונגען נאר די פאסטע כאראקטעריסטישע סמנים. דער בלויזער פארבענויז אליין, ענדליך, ניט א מאקארט, וועלכער קען צוזאמען שטעלען אנגענעהמע פארבען איינע נעבען דער אנדערער, איז אזוי ווי דער אויסטראלישער קראגען-פויגעל קען צוזאמענלעגען זיינע פעדערן, וועלכער אבער בעזיצט נישט די פעהיגקייט נישט אפשר ריכטיג ארויסצוכאפען און איבערצוגעבען געגענשטאנדען און נישט אויסצומאלען וויכטיגע געשעהענישען אדער ערשיינונגען אין זייערע אייגענטימליכסטע שטריכען, אזוי אז זיי זאלען ארויסרופען די זעלביגע עמאציעס, וועלכע עס רופט ארויס די ערשיינונג אליין אדער דאס געשעהעניש. אנרופען אזא קינסטלער ווי מאקארט מיט דעם נאמען געניע וואלט מען געקענט נאר אין דעם פאל, ווען מיר וואלטען בעשליעסען ביי זיך אזוי אנצורופען אויך דעם אויסטראלישען-קראגען-פויגעל.

XII.

וועגען דעם ארטיסט וועט אונז נישט אויסקומען קיין סך צו רעדען. דיזע אייגענארטיגע פעהיגקייט איז געבויט אויף דער דורך בעזונדער פלייס און איינאיבונג עררייכטער ענטוויקלונג פון אזעלכע ארגאנישע אייגענשאפטען, וועלכע עס בעזיצען נישט נאר אלע מענשען, נאר אויך די העכערע בעלי-חיים, — איך מיין די נאכאהמונגס-פעהיגקייט און די זיך ענדערנדע ווירקונג פון די פארשטעלונגען אויף די בעוועגונגען און פון די בעוועגונגען אויף די פארשטעלונגען. וועגען דער נאכאהמונגס-פעהיגקייט דארף איך גארנישט אנהויבען צו רעדען. יעדערער ווייס, וואס דאס איז אזוינס. וועגען דער געגענזייטיגער השפעה אבער פון די פארשטעלונגען אויף די בעוועגונגען און פערקעהרט דארף מען יא רעדען עטליכע ווערטער. אלע אויסערליכע איינדריקען, וועלכע ווערען איבערגעגעבען דורך די עמפפינדונגס-נערווען אין חוט השדרה אדער אין די מארךצענטערן, רופען ארויס אין זיי אנארבייט, וועלכע קומט צו צו דער עמפפינדונג פון אונזערע חושים אין דער געשטאלט פון בעווע-

גונגס-אימפולסען. מיר דערמאנען דא פערפילפעלטיגענדיג, אז אין יענעם פאל אפילו, ווען דער אויסערליכער איינדרוק רופט ארויס, ווי ס'מאכט זיך, נאר א בעוואוסטזיניגע גייסטיגע ארבייט — א געדאנק — אדער א אונבעוואוסטזיניגע אויטאמאטישע ארבייט פון די העכערע צענטערן — א עמאציע —, און נישט קיין שום בעוועגונג. — בעקומט זיך פונדעסטוועגען אלץ א שוואכער בעוועגונגס-אימפולס, וועלכער קען אויפגענומען ווערען פון בעזונדער עמפפינדליכע סוביעקטען, אט אזעלכע, ווי ס'זענען, צום ביישפיעל, די בעוואוסטע „געדאנקען-לעזער".

אט לאמיר נעהמען עטליכע גראבע פשוטע און דעריבער אויך דייטליכע ביישפיעלען. די עמפפינדונגס-נערווען פון א פינגער, ביי א אונפארזיכטיגער בערירונג צו א הייסען אייזען, געבען איבער דעם חוט השדרה און דעם מוח פון קאפ אזא איינדריק, וועלכער ווערט אויפגענומען אין די ניעדריגע צענטערן פון חוט השדרה אין דער געשטאלט פון א געפאהר בכלל, און אין די העכערע מארך-צענטערן אלס א בעשטימטען וועהטאג פון אבברייהען זיך. דער צענטער פון חוט השדרה רופט זיך אב אויף דעם מיט א בעוועגונגס-אימפולס צו די האנד-מוסקעלן, וואס עס רופט ארויס דעם שנעלען טרייסלען זיך פון די האנד, און דער מארך-צענטער רעאגירט אויף דעם מיט א בעוועגונגס-אימפולס צו די געזיכטס-אטעם- און האלז-מוסקעלן, וועלכער ברענגט ארויס א שמערצליכע גרימאסע אויפ'ן געזיכט און א געשריי. די עמפפינדונג אדער די פארשטעלונג פון א בראנד-וועהטאג האט אליין ארויסגערופען בעשטימטע בעוועגונגס-אימפולסען. און פערקעהרט ווידער, אט די זעלביגע בעוועגונגען, ד. ה. דאס פלוצלונגע צאפלען זיך פון די האנד, די שמערצליכע גרימאסע אויפ'ן געזיכט און דאס געשריי, וואס ווערט ארויסגערופען דורך דער שטארקער צוזאמענציהונג פון די צווישען-ריפען-מוסקעלן, ביי דער ענטשפרעכענדער האלטונג פון די האלז-מוסקעלן, — די זעלביגע בעוועגונגען רופען ארויס אין די הויכע מארך-צענטערן די עמפפינדונג אדער די פארשטעלונג פון א פלוצלונגען וועהטאג אין האנד.

יעדער איינציגער קען מאכען די פאלגענדע פראבע: זאל ער פריהער גענוי בעשטימען, אין וועלכע אויסערליכע בעוועגונגען דריקט זיך אויס ביי אידם דער גייסטיגער צושטאנד פון א טיעפען טרויער,

למשל; אין אראבלאזען דעם קאפ, אין א געוויסער אינטאנאציע ביים רעדען, אין א בעשטימטער מינע אויפ'ן געזיכט, אין וויינען א. א. וו.; דערנאך זאל ער אט די אלע בעוועגונגען פינקטליך נאכמאכען, און צו זיין גרויסער ערשטוינונג, וועט ער גלייך דערפיהלען, אז איהם בעהערשט א טיעפער טרויער. ער בעמערקט דאן, אז עס ווייזען זיך זאגאר יענע בעגלייטער פון דער שטימונג, וועלכע קענען גארנישט ווילקירליך ארויסגערופען ווערן, ווייל זיי שטעהען נישט אין קיין פערבינדונג מיט בעוועגונגען פון די קווער-געצויגענע מוסקעלן; עס וועלן זיך אלזא ווייזען ביי איהם טרערען, אומעטיגע געדאנקענפערבינדונגען, פאנטאסטישע בילדער א. א. וו.

מ'דארף שטענדיג געדענקען, אז די נערוועו, וואס געהען פון די פעריפעריען (קערפער-גרענעצען) צו די צענטערן, דאן ווייטער אט די צענטערן אליין און די נערוועו, וועלכע ציהען זיך פון די צו אנדערע צענטערן אדער צו אנדערע מוסקעלן, בילדען אלע צוזאמען איין אלגעמיינעם אפאראט, די פערבינדונגען פון וועלכען עס זענען ארגאניש אדער אויטאמאטיש געווארען, און אז דער דאזיגער אפאראט טוט זיין אויטאמאטישע ארבייט אלץ איינס, אין וועלכען ארט מ'זאל איהם נישט ברענגען אין בעוועגונג, אין דער ריכטיגער אדער אין פערקעהרטער ארדנונג, פון פארשטעלונגען צו בעוועגונגען אדער פון בעוועגונגען צו פארשטעלונגען. מיט דער הילף פון דעם דאזיגען מעכאניזם ערפילט דער ארטיסט זיין אויפגאבע, וועלכע בעשטעהט אין דעם, צו געבען דעם צושויער די מעגליכקייט צו עמפפינדען די גייסטיגע שטימונגען פון דער פערזאן, וועלכע דער ארטיסט שטעלט פאר מיט זיך אויף דער כצענע. ער קאן צוקומען צו דעם דאזיגען ציעל דורך צוויי וועגען, א בעוואוסטזיניגען און א נישט-בעוואוסטזיניגען. בעוואוסטזיניג קאן ער פינקטליך און שארף בעאבאכטען, מיט דער הילף פון וועלכע מוסקול-בעוועגונגען, ד. ה. זשעסטען, מינעס און שטים-ביגונגען, עס דריקען זיך אויס גייסטיגע שטימונגען, אזעלכע, למשל, ווי פרעהליכקייט, אויפגערעגטקייט, טרוימעריי, ביי מענשען מיט פערשיעדענע טעמפעראמענטען און ארגאניזאציעס: ביי רוהיגע און נערוועזע, ביי גוט-ערצויגענע און פראסטע, און דאן זעהן שטארק אנשטרענגען דעם חילען און איבערגעבען אט די אלע בעוועגונגען. אדער ער קאן זיך פארשטעלען א בעשטימטען גייסט-צושטאנד בכלל און מיט דער הילף

פון געוויסע בעוועגונגען, וועלכע ווערען געוועהנליך אין געוויסען דורך אזא צושטאנד, איהם פערשטארקען. די דאזיגע בעוועגונגען ווידער פון זייער זייט ווירקען אויף דער פארשטעלונג און מאכען זי אויף אזוי פיעל לעבעדיג, אז זי גיט ארויס, אונבעוואוסט און אויטאמאטיש, די אלע בעוועגונגס-אימפולסען, צו וועלכע ער איז צוגעוועהנט, ווילענדיג אדער נישט ווילענדיג.

די ערשטע מעטאדע איז א שווערע און נישט קיין זיכערע. זי פאדערט פון דעם ארטיסט די זעלביגע פעהיגקייט צו בעאבאכטען און אנאליזירען די ערשיינונגען, וועלכע מיר האבען שוין אנערקענט אלס נויטוועגדיג פאר דעם מאלער. דער בעוואוסטזיניג-נאכאהמענדער ארטיסט מוז טאקי ווירקליך בעאבאכטען די גייסטיגע שטימונגען, וועלכע ער וויל איבערגעבען; קיין איינציגער פון זייערע אויסערליכע כאראקטעריסטישע שטריכען טאר זיך נישט ארויסגליטשען פון אונטער זיין בליק; ער קאן נישט, ווי דער מאלער, זיך בעגרענעצען בלויז מיט די זאפטישע סימנים פון דעם געגענשטאנד אדער פון דער ערשיינונג, און מוז נעהמען אין בעטראכט אויך דעם שטימענקלאנג זייערען. אויב ביי איהם אין זכרון לעבט נישט דאס בילד, וועלכעס ער וויל איבערגעבען, אדער אויב ער האט עס נישט גענוג אויפמערקזאם בעאבאכטעט, וועט די נאכאהמונג זיין נישט געשיקט און נישט פאלשטענדיג און וועט נישט מאכען דעם איינדרוק פון אמת.

די צווייטע מעטאדע, דאגעגען, איז לייכט און זיכער. אזוי ווי איינפארמיגע גייסטיגע שטימונגען דריקען זיך אויס ביי אלע מענשען אין די זעלביגע אויסערליכע בעוועגונגען, אין ערגסטען פאל נאר מיט א גאנץ קליינעם אינדיווידועלען אונטערשיעד, און דער ארטיסט איז דאך אויך א מענש, איז גענוג פאר איהם איין מאל נאר ארויסצורופען אין זיך אזא מין גייסטיגע שטימונג, אום צו קאנען שוין דערנאך גאנץ רוהיג לאזען ארבייטען איהר, דער שטימונג, אליין. קוים האט ער זיך נאר געמאכט, למשל, פאר א כעסן, פאר א אומעטיגען אדער פאר א משוגע'נעם, וועלען זיך שוין ארויסווייזען אין איהם די אלע אייגענטימליכע סימנים פון דעם צושטאנד, און ער וועט שוין כסדר מאכען די אלע בעוועגונגען, וואס עס מאכט געוועהנליך א מענש, געפינענדיג זיך אין אזא צושטאנד; ער וועט וויינען, לאכען, קריצען מיט די ציינער, טופען מיט די

פיס און אזוי ווייטער, און דער פולער מענשליכער אמת פון דער נאכאהמונג וועט ערדייכט זיין. דאס בענוצען זיך מיט דער מעטאדע פאדערט פון דעם ארטיסט נאר דאס איינציגע: א לייכטען, נישט קיין פעסטען גלייכגעוויכטס-צושטאנד פון די מארך-צענטערן. פעסטע שטימונגען, שטארקעס בעוואוסטזיין, ארגינעלע פערזענליכקייט א. אז. וו. — דאס אלץ פארט זיך נישט מיט דער ארטיסטישער ארבייט. די קאנטעמפלאציאנעלע טעטיגקייט פון די העכערע צענטערן דארף נישט איבערוועגען די עמאציאנעלע און דארף זיך נישט אריינמישען אין איהר אויטאמאטישער ארבייט. דער אויסגעצייכענטער ארטיסט איז ווי א ביקס מיט א אונגעוועהנליך-לייכטען דריק-קנאפ. אזוי ווי דאס מינדעסטע צוריהרען זיך צו דעם קנאפ רופט ארויס דעם שאס, אזוי רופט ארויס דער שוואכסטער אויסערליכער איינדרוק ביי דעם גוטען ארטיסט יענע גייסטיגע שטימונג, וועלכע ער וויל איבערגעבען, און וועלכע האט זיך שוין ביי איהם אויטאמאטיש אויסגעגאסען אין א בעשטימטער אויסערליכער פארם.

עס איז קלאר, אז אזא מין פערהאלטען זיך קאן מען ערווארטען נאר פון דעם מענשען, ביי וועלכען די מארך-צענטערן זענען געוועהנליך מיט קיין זאך נישט פערנומען, ברענגען נישט ארויס קיין ארגינעלע דענקענס-ארבייט און רעאגירען דעריבער אויף אלע איינדריקע מיט צוגעפאסטע שטימונגען און פארשטעלונגען. הייגט וואו-זשע איז דא פארהאן א פלאץ פאר געניאליטעט?

די דענקענדע בעאבאכטונגס-פעהיגקייט און די בעוואוסטזיניגע נאכאהמונג שאפען ערשט נאר א ארטיסט פון צווייטען ראנג. דאגעגען ווידער די סאמע פעהיגסטע, ריכטיגסטע און אמשטארקסטען ווירקענדע מענשען-פארשטעלער דארפען זיין מענשען מיט שוואכערע פעהיגקייטען, מיט א פוסטען בעוואוסטזיין און א שוואכער אינדיווידואליטעט; זייערע צענטערן דארפען בעזיצען די קראנקהאפטע פעהיגקייט אונגעוועהנליך שנעל איבערצוגעהן צו א אויטאמאטישער טעטיגקייט.

האראקטעריסטיש איז אויך דאס, וואס די פיזישע שענקייט און די אנגענעהמליכקייט פון דער שטימע, ד. ה. די ניעדריגערע ארגאנישע איינענשאפטען, דיענען אלס נויטווענדיגע בעדינגונג פאר דעם ערפאלג פון דעם בענאבטען ארטיסט; דער גוטער ארטיסט בעזיצט די פסיכישע ארגאניזאציע פון א קינד אדער פון א ווילדען;

די אבהאלטונגס-טעטיגקייט פון די צענטערן פון בעוואוסטזיין דאט ביי איהם קיין שום איינפלוס נישט אויף דער אויטאמאטישער ארבייט פון די בעוועגונגס-צענטערן. די אויפגאבע פון דער ערציהונג ביי דעם קולטור-מענשען בעשטעהט דוקא אין דעם, צו ענטוויקלען און צו שטארקען די דאזיגע אבהאלטונגס-טעטיגקייט; אויף אונז ווירקט מען אין דער ריכטונג, מיר זאלען נישט לאזען אונזערע גייסטיגע שטימונגען זיך אויסדריקען אין בעוועגונגס-אימפולסען, אין געשרייען, אין גרימאסען און פערשידענע זשעסטיקולאציעס. און אונז גיט זיך טאקי איין אויף אזוי פיעל צו בעהערשען די אויטאמאטישע ארבייט פון די צענטערן, אז מיר לאזען נישט צו קיין שום אויסדרוק פון אונזער גייסטיגען צושטאנד אין א ממשות'דיגער, בולט'ער פארם, און ווייזען נישט ארויס מיט קיין אויסערליכען צייכען דאס, וואס עס קומט פאר אין אונזער בעוואוסטזיין. דער ארטיסט, וועלכער וואלט ערדרייכט דעם ערציהונגס-אידעאל, וואלט זיך מיט זיין קונסט לענגער נישט קאנען בעשעפטיגען.

XIII.

פון דעם אלעמען איז אלזא קלאר צו זעהן, אז בכלל פאסט זיך נים דער עפיטעט געניע אין דער מוזיק — צו א פיאניסט, אין דער מאלעריי-קונסט — צו א מאלער, וועלכער קאן נאר צוזאמענשטעלען שענע פארבען, און בכלל — צו א ארטיסט. די בעזונדערע ענטוויקלונג פון אזעלכע נידעריגע צענטערן, ווי עס זענען די בעוועגונגס- און די לופטעמפפינדונגס-צענטערן, אדער א אינטענסיווע געבענזייטיגע ווירקונג פון די בעוועגונגען און די צו זיי צוגעפאסטע גייסטיגע שטימונגען, גיט אויך אזוי וועניג רעכט אויף דעם טיטול געניע, ווי צום ביישפיעל, די בעזונדערע ענטוויקלונג פון דעם מוסקול-סיסטעם אדער פון דעם חוש הראיה. די געניאליטעט איז געבויט נאר אויף דער אויסערגעווערהנליכער ענטוויקלונג פון די הויכע, אויסשליסליך-מענשליכע צענטערן, די טעטיגקייט פון וועלכע עס דריקט זיך אויס אין וועלען און דענקען. דענקענס-קראפט און

ווילען — דאָס זענען די ביידע פעהיגקייטען, די צוזאַמענזעצונג פון וועלכע עס שטעלט דעם מענשען העכער פון אַלע בעלי־חיים און די בעזונדערע ענטוויקלונג פון וועלכע עס הויבט אויף דעם געניע איבער דער מאַסע, איבער דעם המון.

וואָס הייסט עס אַזוינס דענקען? דאָס איז אַ טעטיגקייט, וואָס אַרבייט אויס זעלבסטשטענדיג נייע פאָרשטעלונגען פון די עמפפינדונגס־איינדריקע אָדער פון דער פריהערדיגער געדאַנקען־אַרבייט. דעם מאַטעריאַל, איבער וועלכען די דענקענס־קראַפט אַרבייט, בעקומט זי פון זכרון, וועלכער שעפּפט איהם פון די עמפפינדונגס־איינדריקע, און פון פערשטאַנד, וועלכער ערקלערט די דאָזיגע איינדריקע. די געזעצען, וועלכע רעגירען מיט דער דענקענדער אַרבייט, בילדען צוזאַמען דאָס, וואָס מיר רופען לאָגיק.

דער סדר איז אַלזאָ אַזוי: די עמפפינדונגס־צענטערן נעהמען אויף דעם איינדרוק פון די חושים, דער שכל ערקלערט איהם, דער זכרון היט און דערהאַלט איהם, און צום סוף קומט דאָס אורטייל אָדער די קראַפט פון דענקען און אַרבייט אויס פון איהם נייע פאָרשטעלונגען, לויט פעסטבעשטימטע רעגעלן, די רעגעלן פון דער לאָגיק, וועלכע גילטיגען זיך שוין נישט אין קיין דירעקטען איינדרוק פון די חושים. מיט אַ גאַנץ איינפאַכען משל קען מען דאָס אַלץ ערקלערען יענעם לעזער אפילו, וועלכער האָט קיינמאָל גאָרנישט אָנגעהויבען הערען פון דער וויסענשאַפטליכער פסיכאָלאָגיע. מיינע חושים, מיין געפיהל און מיין געזיכט האָבען מיר אַמאָל געגעבען דעם פאָלגענדען איינדרוק: אויף מיר האָבען זיך געגאָסען טראָפּענס וואַסער און דער הימעל איז געווען שוואַרץ. מיין פערשטאַנד האָט צוזאַמענגעבונדען די דאָזיגע פערשידענע איינדריקע און האָט זיי ערקלערט אין דער פאָרם פון אַזאַ פאָרשטעלונג: עס רעגענט פון די וואָלקענס. מיין זכרון האָט אַריינגענומען און בעהאַלטען ביי זיך די איינדריקע מיט דער ערקלערונג. איצט לאָמיר אָננעהמען, אַז איך זעה אַמאָל, ווי עס ציהען זיך דיקע וואָלקענס און דערביי הזר'ען זיך איבער די אַלע איבריגע בעדינגונגען (טעמפּעראַטור, באַראָמעטער־שטאַנד, די ריכטונג פון ווינד א. אַז. וו.) ביי וועלכע עס פאַלט אַ רעגען; דאַן קומט מיין דענקענס־קראַפט און פון די פאָרשטעלונגען, וואָס זי בעקומט פון זכרון וועגען דער ערשיינונג פון אַ רעגען, די בעדינגונגען פון וועלכען

עס האָט שוין פעסט אָבגעשטימט דער שכל, — אַרבײַט זי אויס אַ נײַע פאָרשטעלונג: „ס'וועט פאַלען אַ רעגען“, אויף דעם יסוד פון דעם לאָגישען געזעץ, וועלכען מיר האָבען זיך ערוואָרבען פון דער ערפאַהרונג, ד. ה. אויפ'ן יסוד פון דעם געזעץ, אַז די זעלביגע סבות בײַ די זעלביגע בעדינגונגען רופען אַרויס די זעלביגע רעזולטאַטען. די דאָזיגע נײַע פאָרשטעלונג איז נישט קײַן רעזולטאַט פון וועלכען ס'איז אײַנדרוק, וואָרום די ערשײַנונג, וועלכע דאַרף נאָך ערשט פאָרקומען *שפעטער*, קאָן דאָך נישט מאַכען קײַן אײַנדרוק אויף די חושים *שוין*.

אַז דאָס אורטײַל שטעהט אין אַ פערבינדונג מיט דער טעטיגקײַט פון אײנעם פון די אָרגאַנען אָדער פון די מאַרך־צענטערן און שטעלט נישט פאָר מיט זיך קײַן ערשײַנונג, וואָס שטעהט אויסער דער מאַטעריע, ווי עס נעהמט אָן דער גרויסער און טיעפער דענקער וואונדט, זעהט מען שוין דערפון, וואָס בײַ אַ אָפטער ווידערהאָלונג ווערט עס אָרגאַניזירט, ד. ה. עס ווערט, ווי יעדע אַנדערע טעטיגקײַט פון הוט השדרה און פון די מאַרך־צענטערן, אויטאָמאַטיש אין דעם אײנצעלנעם וועזען, און דערנאָך, אַ דאַנק דער ירושה־קראַפט, געהט דער דאָזיגער אויטאָמאַטיזם איבער אויך אינ'ם געשלעכט.

זיך אומקעהרענדיג צו אונזער אײנפאַכען משל, זעהען מיר, אַז אויך יענע בעלי חיים, וועלכע שטעהען אויף זעהר אַ נידריגער ענטוויקלונגס־שטופע, בעזיצען די פעהיגקײַט זיך צוזאַמענצושטעלען אַזאַ אורטײַל, אַז עס וועט פאַלען אַ רעגען, ווען עס זענען פאַרהאַן געוויסע סימנים דערצו. דאָס קאָנען מיר שליסען דערפון, וואָס אײדער נאָך עס הויבט אָן פאַלען אַ רעגען מאַכען זײ שוין אַלע געוועהנליכע פאָרבערײַטונגען: זײ גראָבען זיך אײַן אין דר'ערד, בעהאַלטען זיך א. אַז. וו. וואָס מעהר פאָלקאָם עס איז דער דענקענס־צענטער, אַלץ לײַכטער קומט איהם אָן אויסצואַרבײַטען נײַע פאָרשטעלונגען פון דעם מאַטעריאַל, וועלכען עס ליעפערען איהם די חושים, דער זכרון און דער שכל, און אַלץ מעהר וועלען די דאָזיגע נײַע פאָרשטעלונגען זיך דערווײַטערן אין צײַט, ר"ים און אַרט פון יענע אײַנדריקע, וועלכע זענען אין דער אמת'ן געווען די ערשטע סבה פון זײער אויסבילדונג. אַ פאָלקאָמענער דענקענס־צענטער וועט זיך אויסצײַכנען פון אַ ווײניגער כאָל־

קאַמענעם דערמיט, וואָס דער לעצטער וועט זיך נישט אַזוי גערן דערווייטערן, בײַם אויסאַרבײַטען נײַע פאָרשטעלונגען און מיינונגען, פון די שטײַפע יסודות, אויף וועלכע עס שטיצען זיך די איינדריקע און די זכרונות, אין דער צײַט, ווען דער ערשטער וועט מיט אַ איבעראַשענדער פרעכהײַט אויסאַרבײַטען פון די איינדריקע און ערינערונגען נײַע אורטיילען און וועט זיך בעגעהן מיט די דאָזיגע פראָדוקטען פון דער אייגענער שאַפונג אויך אַזוי, ווי מיט דעם מאַטעריאַל פון די איינדריקע, פון זכרון און פון שכל, און פון זיי ווידער וועט ער מיט דער הילף פון די בעשטימטע לאָגישע געזעצען אַרויסברענגען נײַע, ווײַטערדיגע אורטיילען. דאָס דאָזיגע אַרויסברענגען איין אורטייל פון אַנדערן, די דאָזיגע אָנהויפונג פון נײַע פאָרשטעלונגען, וועלכע שטאַמען אַמאָל פון די סאַמע קלענסטע און שוואַכסטע איינדריקע, קאָן בײַ זיי ערדייכען אַזעלכע רעזולטאַטען, וועלכע זענען גאָרנישט צוגענגליך פאַר קיין געוועהנליכען מענשען.

אום צו ערקלערען די דאָזיגע בעציהונג צווישען דעם איינדרוק פון די חושים און דעם אורטייל, קאָן מען זאָגען, אַז בײַ אַ מיטעלמעסיגען מענשען איז די דענקענדע טעטיגקייט ענליך צו אַ פּיראַמידע, דער פונדאַמענט פון וועלכער עס איז דער איינדרוק פון די חושים, און דער שפּיץ — דאָס אורטייל; בײַם געניע דאַגעגען — צו אַ אומגעקעהרטער פּיראַמידע, וועלכע שטעהט אויף אַ שפּיץ פון איינדריקע און געהט אַלע מאָל ברייטער און ברייטער ביז צו דער דענקענס-קראַפט, ביז צום אורטייל. דאָס בעזיצען אַ מעכטיגען אורטיילס-צענטר גיט די מעגליכקייט צו דערגעהן פון איין איינדרוק, פון איין בליק אָדער קלאַנג די סאַמע פערפלאָכערטסטע צוזאַמענזעצונג פון פערשידענע ערשיינונגען; אויף דעם גרונד פון דער געגענוואַרט פאָראויסצוזעהן גאַנץ אָפט די ווייטע צוקונפט, אויף דעם גרונד פון איין ערשיינונג צו ענטדעקען זיין געזעץ און פאָראויסצוזאָגען דעם רעזולטאַט פון דער געגענזייטיגער ווירקונג בײַ פערשידענע ערשיינונגען נאָך פריהער איידער ער קען זיי בעאָבאַכטען; אַזאַ אורטיילס-צענטר גיט, זיך אויסדריקענדיג פאָלקסטימליך, מענשענקענטעניש, הערשאַפט איבער דער לאַגע, די זיכערסטע הערשאַפט איבער זיך אַליין און איבער אַנדערע, קלוגהייט, דורכדרינגליכקייט און ערפינדונגס-קראַפט.

דאס אורטייל, ווי איך האב עס ביז אהער דעפינירט, איז געבויט אויף דער הנהה פון דער קויזאליטעט, ד. ה. אויף דער הנהה, אז יעדע ערשיינונג האט א געוויסע סבה, אז די זעלביגע סבות ביי די זעלביגע בעדינגונגען רופען ארויס די זעלבע ווירקונגען און אז די גרענעצען פון די סבות שטעהען אין א גלייכער פערהעלטניש צו די גרענעצען פון די ווירקונגען. נאר נאך אזא הנהה קען דאס מאטעריאל, וואס ווערט געליפערט פון זכרון, האבען עפעס א ווערט פאר דעם אורטייל; נאר ביי אזא בעדינגונג קען דאס אורטייל אויסבילדען נייע פארשטעלונגען פון די עראינערונגס-בילדער און שליסען פון דער פערגאנגענהייט אויף דער צוקונפט, פון א נאהנטען אויף א ווייטען, פון אזוינס, וואס קען אויסגענומען ווערען מיט די חושים אויף אזוינס, וואס ליעגט גאר אויסער דעם אונמיטעלבארען געביט פון די חושים. איך קען מיר אבער פארשטעלען אזא געוואלטיגען דענקענס-צענטר, וועלכער האט גארנישט נויטיג צו זיין ארבייט קיין שום געליפערטען מאטעריאל און, פאלגליך, אויך קיין שום סבה. אזא צענטר וואלט אימשטאנד זיין איבערצואַרבייטען די איינדריקע פון די חושים און זיי אונמיטעלבאר צו פערוואנדלען אין נייע פארשטעלונגען, וועלכע וואלטען זיך געשטיצט אויף דער אנערקענונג פון א אייגענעם געזעץ אין יעדער נייער ערשיינונג, און זיי וואלטען געקענט שליסען נישט נאר פון עראינערונגס-בילדער אויף דער צוקונפט, נאר ווירקליך אויפשטעלען נייע, פאלשטענדיג-אריגינעלע בעוואוסטזיינס-צושטאנדען, אזעלכע, אין וועלכע ס'וואלט זיך נישט איבערגעחזר'ט קיין איין שוין בעקאנטער שטריך. דאך ווילט זיך מיר נישט דעם דאזיגען געדאנק ווייטער ציהען, ווייל מיר ווילט זיך האלטען אין די ענטוויקלונגס-גרענעצען פון דער היינטיגער מענשהייט.

XIV.

מיר האבען פריהער געזאגט, אז אויסער דענקען, איז דער גילען אויך איינער פון די וויכטיגסטע יסודות, אויף וועלכע ס'זיז

געבויט די גענעאַליטעט. וואָס איז דאָס אַזוינס ווילען? אין דעם פערשטעהן די דאָזיגע גרונד-פראַגע ערלויב איך מיר זיך פונאַנדערצוגעהן ווי מיט קאַנט׳ן, פאַר דער ערדריקענדער גרויסקייט פון וועלכען איך בויג מיין קאָפּ מיט הכנעה, אַזוי אויך מיט ריבאָ׳ן, די טיעפקייט און די גרינדליכקייט פון וועלכען איך בין מיט פערגניגען בּרייט אַנצוערקענען. ווען קאַנט ערקלערט אונז, אַז דער ווילען איז אין דער זעלביגער צייט אויך דאָס בעפעהלענדע, דאָס געזעץ און דאָס פאָלגענדע, איז עס אַ טראַנסצענדענטאַלע ערקלערונג, וואָס איז נישט דייטליכער און פערשטענדליכער, ווי די טעאָלאָגישע ערקלערונג וועגען דער איינהייט פון גאָט׳ס דריי נאַטורען. ריבאָ׳ס דעפיניציאָן, לויט וועלכער דער ווילען איז די צוריקווירקונג פון אונזער איך אויף די איינווירקונגען פון דער אויסערליכער וועלט, — איז צו ווייט און נעהמט איינענטליך אַרום דעם גאַנצען בעוואוסטזיין, וועלכעס, זייענדיג געבויט אויף די איינדריקע פון די חושים און בעשאַפענדיג פון זיי זיין גאַנצען אינהאַלט (איך ריהר דאָ נישט אָן די פראַגע, אויף וויפיעל מיר דאַרפען אָננעהמען אַפּריאָריסטישע פאָרשטעלונגען), איז אויך נישט מעהר ווי אַ רעאַקציע פון אונזער איך אויף די ווירקונגען פון דער אויסערליכער וועלט. די בעשטימונג אָבער, וועלכע ברענגט צו דער השערה, אַז דאָס בעוואוסטזיין און דער ווילען זענען גלייך, קען נישט זיין קיין ריכטיגע. יעדערער, ווער נאָר עס געהט אַרויס פון דעם נאַטירליך-וויסענשאַפטליכען שטאַנדפּונקט, קען זאָגען צוזאַמען מיט מיר: דער ווילען איז די טעטיגקייט פון אַזאַ צענטער, די איינציגע אויפגאַבע פון וועלכען עס בעשטעהט אין דעם, אַרויסצורופען מוסקעל-צוזאַמענציהונגען, בעוועגונגס-אימפּולסען.

אין פילאָזאָפישער הינזיכט איז די דעפינירונג פונ׳ם ווילען נאָהנט צו דער דעפיניציע פון שאָפּענהויער׳ן, וואָרום שאָפּענהויער רופט אָן דעם ווילען דאָס, וואָס פערוּרזאַכט בעוועגונגען, נישט נאָר ביי אַ לעבעדיגען אָרגאַניזם, נאָר אויך ביי אונאָרגאַנישע זאַכען, און אַזוי ווי יעדע ערשיינונג איז אין דער אונטערשטער שורה אָדער אַ בעוועגונג אָדער אַ ווידערשטאַנד געגען אַ בעוועגונג, ד. ה. אַ פּאַסיווע בעוועגונג, קומט דאָך אויס, אַז דער ווילען איז די נשמה פון אַלע ערשיינונגען, ד. ה. פון דער וועלט. איך געה נישט אַזוי ווייט. נישט קוקענדיג אויף דער טעאָרעטישער ענהנ-

ליכקייט און וואָגאַר אויך אויף דער גלייכקייט, וואָס איז פערהאַן צווישען דאָס אַראָבפאַלען פון אַ שטיין און דאָס געהן מיט די פיס פון אַ מענשען, האָבען מיר דאָך אַ גרונד אין דער פּראַקטיק אונטערצושיידען די ראָזינע ביידע ערשיינונגען איינע פון דער אַנדערער און זיך נישט צו בענוצען מיט איין און דעם זעלביגען אויסדריק אויף צו בעצייכנען די סבה, וועלכע רופט אַרויס דעם פאַל פון שטיין און דאָס, וואָס פעראורזאַכט די מענשליכע טריט.

מיר וועלען אַלזאָ אָנרופען ווילען, נאָר דער סבה פון די בעוועגונגס-אימפולסען ביי לעבעדיגע אָרגאַניזמען, און וועלען פערשטעהן אונטער דעם וואָרט ווילען — אַ ערשיינונג, וואָס געהט צוזאַמען מיטן לעבען. דאָס, וואָס מיר קענען אַרויסרופען מוסקעל-צוזאַמענציהונגען נישט נאָר מיטן ווילען, נאָר אויך מיט דער הילף פון אַ גאַלוואַנישען שטראָם, — בעווייזט גאָרנישט געגען די ריכטיגקייט פון מיין ערקלערונג; וואָרום ערשטענס שליסט דאָך קיינער נישט אויס די מעגליכקייט אַרויסצורופען איין און די זעלביגע ערשיינונג מיט דער הילף פון פערשידענע סבות, און צווייטענס, בעווייזט אונז קיין זאַך נישט, אַז דער ווילען איז אויך נישט אַזאַ מין עלעקטרישע ערשיינונג. די אויסדריקע „נערווענשטראָמען", „נערווען-קראַפט" און „נערווען-פליעסיגקייטען", רופען אַרויס די פאָרשטעלונג, אַז דער ווילענס-צענטר איז אויך אַ געוויסער סאָרט עלעקטרישע באַטערעע, און דער בעוועגונגס-אימפולס, וואָס ווערט איבערגעגעבען די מוסקעלן — אַ עלעקטרישער שטראָם.

אַנאַנדערער וועט אפשר וועלען מיך אָבשלאָגען און אויסווייזען, אַז דער ווילען רופט אַרויס אויך אַזעלכע ערשיינונגען, וועלכע מיקען נישט אָנרופען פשוט מוסקעל-בעוועגונגען; מיר מאַכען, צום ביישפיעל, געוויסע ווילענס-אָנשטרענגונגען, אום זיך עפעס צו דערמאָהנען, און דער זכרון איז דאָך נישט קיין מוסקעל-טעטיגקייט. דערויף ענטפער איך: דער זכרון גיט זיך ווירקליך אונטער דעם ווילען נאָר זעהר נישט פאָלשטענדיג און איך גלויב, אַז דער ווילען ווירקט אויף דעם צענטר פון זכרון נאָר אונדירעקט, אַז ער רופט אַרויס צוזאַמענציהונגען און ערווייטערונגען, ד. ה. בעוועגונגען פון די גלאַטע מוסקעלן אין די כלים, וועלכע פיהרען אַריין דאָס בלוט אין די צענטערן פון זכרון. דורך אַ רייכערען בלוט-צופיהר ווערט דער אָרגאַן אָנגערעגט צו אַ מעהר ענערגישע טעטיגקייט און ער

קען דאַן גאַנץ אָפט צושטעלען דעם בעוואוסטזיין דאָס פערלאַנגטע ערגיינערונגס-בילד דאַן, ווען ביי אַ שוואַכען בלוט-צופיהר און נישט אַזאַ לעבעדיגער טעטיגקייט קען ער דאָס נישט בעווייזען.

איך בלייב אַלזאָ דערביי, אַז קיין איינציגע פון די מיר בעוואוסטע פסיכאָ-פיזיאָלאָגישע ערפאַהרונגען איז נישט דאַגעגען דעם כלל, לויט וועלכען דער ווילען איז די טעטיגקייט פון אַ אָרגאַן, וואָס רופט אַרויס בעוועגונגס-אימפולסען. אונז בלייבט צו ענטפערן נאָר אויף די פראַגען: ווי אַזוי פערוואַכען עס די פון ווילען אַרויס-גערופענע איינפאַכע בעוועגונגס-אימפולסען צילמעסיגע בעוועגונגען און ווי אַזוי ווערט עס דער ווילען אַליין אָנגערעגט צו זיין ספּעציפישער טעטיגקייט. אַ ענטפער אויף די פראַגען געפינט מען, ווען מ'פערגעסט נישט, אַז דאָס לעבען בכלל איז וועדר אַ צוזאַמענגעזעצטע ערשיינונג און אַז יעדע העכערע לעבענס-טעטיגקייט ווערט אויס-געאיבט נאָר אַ דאַנק דעם צוזאַמענווירקען פון פערשידענע אָר-גאַנען. דער ווילען רופט אַרויס נאָר צוזאַמענציהונגען פון די מוס-קעלן און נישט מעהר. נאָר די קאָאָרדינירענדע (איינאָרדנענדע) צענטערן נעהמען אויף דעם אימפולס און גיבען אידם איבער יענע מוסקעלן, וועלכע דאַרפען זיך צוזאַמענציהען, אום דורכצופיהרען די געמיינטע צוועקמעסיגע בעוועגונגען און דאָס נישט נאָר אין דער פערלאַנגטער פאָרם, נאָר אויך מיט דער פערלאַנגטער קראַפט. די קאָאָרדינאַציאָנס-צענטערן שפּילען אַלזאָ אין דער בעציהונג צום ווילען די זעלבע ראָליע, וואָס עס שפּילען אין דעם עלעקטרישען אַפּאַראַט די קאָמוטאַטאָרען, רעלעס און ווידערשטאַנדען אין דער בעציהונג צו דער באַטערעע. ווער אָבער האָט עס אויסגעלערנט די קאָאָרדינאַציאָנס (איינאָרדנונגס)- צענטערען צו דערקענען, וועלכע מוסקעלן גראַדע עס דאַרפען זיך צוזאַמענציהען, אום דורכצופיהרען אַ בעשטימטע בעוועגונג אין דער פערלאַנגטער פאָרם און מיט דער פערלאַנגטער קראַפט? די ערפאַהרונג, די ערפאַהרונג פון דעם איינצעלנעם וועזען און פון דעם גאַנצען געשלעכט פון דעם טאָג, וואָס זיי זענען ענטשטאַנען, די ערפאַהרונג, וועלכע איז אָר-גאַניזירט געוואָרען און ווירקט אויטאָמאַטיש, ווי אַזוי ווערט עס דער ווילען אָנגערעגט צו זיין ספּעציפישער טעטיגקייט? דורך דער מיטווירקונג פון אַלע אַנדערע צענטערן, דורך דער אינדוקציע, זאָג איך, בעניצענדיג זיך מיט אַ וואָרט פון דער עלעקטריציטעטס-ווי-

סענשאַפט. אַ בלויזער אײנדריק פון די הושים קען אָנרעגען דעם
ווילען אויך אָהן דער מיטווירקונג פונ'ם בעוואוסטזײן און אַרויס־
רופען בײַ איהם דעם בעוועגונגס־אימפולס; אין דעם פאַל קומט
פאָר אַ רעפלעקטיווע בעוועגונג, וועלכע ווערט פאַלש אָנגערופען
„נישט־ווילענדיג". נישט־ווילענדיג, ד. ה. נישט אָנגערעגט פון ווי־
לען און נישט איהם אונטערגעוואָרפען, איז עס נישט; דאָס איז
נאָר נישט בעוואוסטזיניג.

די אויטאָמאַטישע טעטיגקײַט פון די העכערע צענטערן, ד. ה.
די עמאָציעס, ווירקען אויך אָנרעגענד אויפ'ן ווילען. די דאָזיגע סבה
פון אַ ווילענס־האַנדלונג קומט צו צום בעוואוסטזײַן מיט דער איבענגע־
שילדערטער האַלבדײַטליכקײַט, וועלכע געהט צוזאַמען מיט די עמאָצי־
יעס. ענדליך קען די זעלבסטשטענדיגע, נײַע, נישט אָרגאַניזירטע
טעטיגקײַט פון בעוואוסטזײַן, ד. ה. די קאָגניטאַציע אָדער דאָס אור־
טײל אויך פעראורזאַכען אַ ווילענסאַרבײַט. דאָס אורטײל אַלײן „וויל"
נישט; עס אַרבײַט נאָר אויס אַ פאָרשטעלונג פון וועלכע ס'איז אײנ־
פאַכער אָדער צוזאַמענגעזעצטער בעוועגונג, וועלכע זעהען איהם אויס
צוועקמעסיג אין דער אָנגעגעבענער לאַגע. אויב דאָס איז אַ אָרגאַניזם
אַ פאָלשטענדיג געזונדטער, אַ רעגעלמעסיג ענטוויקעלטער און אַזאַ,
וואָס געפינט זיך אין אַ צושטאַנד פון פולער גלײַכגעוויכט, איז די דאָ־
זיגע פאָרשטעלונג גענוג פאַר איהם, אום אָנצורעגען דעם ווילענס־
צענטער ער זאָל אַרויסגעבען אַ בעוועגונגס־אימפולס. דאָס, אַז די
בעוועגונג איז שוין אויסגעאַרבײַט געוואָרען, קומט אויך צו צום בעַ־
וואוסטזײַן ערשט נאָר דורך פון די איהם געמעלדעטע אײנדריקע
פון דעם מוסקעלגעפיהל.

דער פראָצעס איז אַלזאָ אַזוי: דאָס אורטײל אַרבײַט אויס בעוועַ־
גונגס־פאָרשטעלונגען, דער ווילען גיט די אימפולסען צו זײ, די
קאָאָרדינאַציאָנס־צענטערן פערטײלען די אימפולסען צוועקמעסיג, און
דאָס מוסקעל־געפיהל טײלט מיט דעם מאַרך וועגען דער פאָרגעקו־
מענער בעוועגונג. בעוואוסטזיניג זענען נאָר דאָס אָנהויב און דער סוף
פון דעם פראָצעס: די בעוועגונגס־פאָרשטעלונגען, וואָס ווערן אויסגעַ־
אַרבײַט דורכ'ן אורטײל, און דאָס בעוואוסטזײַן פון דער אויסגעאַרבײ־
טער בעוועגונג. די אַלע צווישענפראָצעסען גליטשען זיך אַרויס
פון בעוואוסטזײַן. עס ווײס גאָרנישט וועגען דעם, ווי אַזוי די בעוועַ־
גונגס־פאָרשטעלונגען זענען פערוואַנדעלט געוואָרען אין בעוועגונגען

די נישט געניטע בעאָבאַכטונג אָבער דאָט פערדונקעלט דעם ראָזיגען אַזוי איינפאַכען און קלאָרען גאַנג פון די אָרגאַנישע אַקטען. אַזוי ווי די בעוועגונגס-פאָרשטעלונגען און די אויסגעאיבטע בעוועגונגען קומען דאָך צו צום דעם מענשליכען בעוואוסטזיין, האָבען זיי דעם ווילען אַליין אויך צוגערעכנט צום בעוואוסטזיין. די ערפאַהרונג אָבער לערנט, אַז נאָך דער סאַמע לעבעדיגסטער בעוועגונגס-פאָרשטעלונג אַפילו קומט אויך נישט שטענדיג פאָר קיין בעוועגונג און אַז דאָס אורטייל איז אַלזאָ נישט דאָס זעלבע, וואָס דער ווילען. ביי נעוויראַסטעניע און ביי אַנדערע נערווענקראַנקהייטען, גליטשט זיך דער ווילענסצענטער אינגאַנצען אַרויס פון אונטער דעם דענקענדען איינפלוס. אין אַזאַ פאַל קען מען זיך פאָרשטעלען בעוועגונגען, נאָר מ'איבט זיי נישט אויס. דער קראַנקער אַנערקענט פון שטענדיג די צוועקמעסיגקייט פון וועלכער ס'איז האַנדלונג. פון געדמען אַ בוך, צום ביישפיעל, אָדער פון געהן אין גאַס, ער קען אָבער נישט צווינגען די הענד אָדער די פיס צו מאַכען די נויטווענדיגע בעוועגונגען. דאָס הייסט נאָך נישט, אַז ער איז אָבגעשוואַכט געוואָרען; וואָרום ער איז פאָלשטענדיג אימשטאַנד צום ביישפיעל, אויסצופיהרען דעם בעפעהל פון אַ פרעמדען. דער קראַנקער זאָגט דערביי: „איך ווייל, נאָר איך קען נישט". דאָס איז אָבער נישט ריכטיג. אין דער אמתן טראַכט ער טאַקע, נאָר ער וויל נישט. דער דענקענסצענטער אַרבייט, עס אַרבייט נישט נאָר דער ווילענסצענטער.

ס'זאָגט גאַנץ אָפט אויף אַ מענשען, אַז ער דאָט אַ שוואַכען ווילען. דאָס איז, געוועהנליך, אויך נישט ריכטיג. אַממעדרסטענטייל איז שוואַך דווקא דער דענקענסצענטער. ער איז נישט פעהיג אויסצואַרבייטען קיין בעשטימטע בעוועגונגס-פאָרשטעלונגען; דעריבער קען אויך דער ווילען נישט צוטרעטען צו קיין טעטיגקייט. ווען אָבער אַ פרעמדעס אורטייל טיילט איהם מיט אַזעלכע בעוועגונגס-פאָרשטעלונגען, ד. ה. ראַטעט אָדער בעפעהלט איהם, פיהרט ער אויס בעוועגונגען ענערגיש, זיכער און געוואַלטיג, וואָס עס קען דיענען אַלס בעווייז אויף דעם, אַז זיין ווילענסצענטער איז גענוג שטאַרק.

דאָס זעלבע קומט פאָר אויך אין יענע פעלען, ווען מ'רעדט וועגען אַ דאָפעלען ווילען אָדער וועגען שטאַרקע ליידענשאַפטס-אויסברוכען, וועלכע שטאַמען פון ווילען. די דאָפעלטקייט ליעגט דאָ אויך נישט אים ווילען, נאָר אינים דענקען. ביי אַ מענשען קענען

נישט זײַן קײן „צװײ קעמפּפענדע װילענס“, נאָר צװײ פאָרשטעלונגען, פון װעלכע קײן אײנע איז נישט אױף אַזױ פיעל דײַטליך, אום אָנצורעגען דעם װילען צו װעלכען ס׳איז אימפּולס. װי נאָר די פאָרשטעלונג װערט פאָלשטענדיג קלאָר, בעװעגט זי אַלע איבריגע און ברענגט אים בעװעגונג דעם װילען. האַמלעט׳ן פעהלט נישט קײן װילען, נאָר אורטײל, נאָר דענקענסקראַפט. זײַנע דענקענסצענטערן װײַזען זיך אַרױס פאַר נישט גענוג שטאַרק, אום אױסצואַרבײַטען אַ בעשטימטע פאָרשטעלונג פון צװעקמעסיגע בעװעגונגען. װאָלט ער דאָס געקענט, װאָלט זײַן װילען די בעװעגונגען אױך אױסגעאיבט, אָננעהמענדיג, געװעהנליך, אַז דער װילענסצענטער איז געזונד, װעגען װאָס שעקספּיר גיט נישט אפילו דעם מינדעסטען רמז. און װען אימיצער טוט אָב אָדער לאָזט דורך אונטער דעם אײנפלוס פון אַ שטאַרקער לײַדענשאַפט אַזױנס, װאָס דער פערשטאַנד פאָדערט אָדער פערבאָט, איז אױך נישט די סבה דערפון דאָס, װאָס „דער װילען זײַנער איז אונמעכטיג געװאָרען“, נאָר דאָס, װאָס די אױטאָמאַטישע עמאָציאָנעלע טעטיגקײַט פון די העכערע צענטערן איז געװאָרען שטאַרקער פון דער פרײַער, דענקענדער טעטיגקײַט. די בעװאוסטזיניגע פאָרשטעלונגען פון דענקען האָבען נישט בעזיעגט דער האַלב־אָדער אינגאַנצען נישטבעװאוסטזיניגער אָרגאַנישער אַרבײַט פון די מאַרך־צענטערן, דער װילען האָט געקריגען אַ שטאַרקערע אָנרעגונג פון זײער אױטאָמאַטיזם און פערװירקליכט די אױטאָמאַטישע בעװעגונגס־פאָרשטעלונגען, און נישט יענע, װעלכע זענען ענטשטאַנען פאָלקאָם בעװאוסטזיניג. דער װילען איז אַלזאָ גענוג שטאַרק געװען; נאָר דאָס אורטײל האָט זיך אַרױסגעװיזען פאַר צו שװאַך דערצו, אום אָבצושטעלען די אױטאָמאַטישע אַרבײַט פון די העכערע צענטערן און צו װירקען מיט זײַן פרײַער, בעװאוסטזיניגער אַרבײַט אױפ׳ן װילען.

XV.

מיר װעלען נישט אױסמישען װילען מיט דענקען צוזאַמען און אין יענע פעלען, װען אונז װעט אױסקומען צו רעדען װעגען אױטענט־

שלאַפלאָזיגקייט אָדער זעהנען לײַדענשאַפטס-אויסברוכען. װעלכע זעהנען געגען פערשטאַנד, װעלען מיר עס בעצייכנען נישט אלס שוואַכקייטען פון װילען, נאָר אַלס שוואַכקײַטען פון דענקען. אַ װירקליכע װילענס-שוואַכקײַט קענען מיר אָננעהמען נאָר דאַן, װען בײַ אַ פּאַלקאָם געזונדטען מענשען (ד. ה. אַזעלכען, בײַ װעלכען דער צוזאַמענהאַנג צווישען די צענטערן פון װילען און דענקען איז נישט צושטערט און בײדע זעהנען זיי גענוג שטאַרק אָדער פאָלשטענדיג פעהיג צו אַ רעגעלמעסיגער געגענזײַטיגער װירקונג) װערן ניט פערװירקליכט קיין פאָלשטענדיג-דײַטליכע און בעשטימטע בעװעגונגס-פאָרשטעלונגען אָדער זיי װערן אויסגעפיהרט זעהר לאַנגזאַם און נישט פאָלקאָם, און דאַן, װען אימפּולסען פון לײַדענשאַפט בלײַבען נאָר געפיהלען, פערלאַנגען, בענקענישען, און װערן נישט פערװאַנדעלט אין האַנדלונגען. װאָרום דער איינציגער מאַסשטאַב אויף צו מעסטען די קראַפט פון װילען קען דאָך זײַן נאָר זײַן פעהיגקײַט בײַצוקומען די שטערונגען. נישט די מוסקעלן בעװעגען די שטערונגען, נאָר דער װילען, די מאַסע אָנרעגונגען, װאָס ער גיט די מוסקעלן. משוגע׳נע, בײַ װעלכע דער װילענסצענטער איז קראַנקהאַפט אויפגערייצט און גיט די מוסקעלן אונגעװעהנליך שטאַרקע אימפּולסען, ג.הרען דורך אַזעלכע האַנדלונגען, װעלכע זעהען אויס װי אונמעגליכקײַטען. אַלטע לײַט אָדער װײַבער ברעכען אַײזערנע שטאַנגען, צורײַסען קייטען; די סאַמע שטאַרקסטע שומרים קענען זיך מיט זיי קיין עצה ניט געבען. װען די זעלביגע פּ.ר־זאָנען װאָלטען אין אַ נאָרמאַלען צושטאַנד געטאָן עטװאָס אַזעלכעס, װאָלט מען זיי אָנגענומען פאַר די סאַמע שטאַרקסטע מענשען פון דער צײַט. זיי קענען דאָס אָבער נישט טאָן, האָטש זייער מוסקעל-סיסטעם בלײַבט דאָס זעלביגע, װאָס אין דער צײַט פון זייער משוגעת. דערפון קען מען זעהען, אַז בײַ אויסברוכען פון קראַפט שפּיעלען נישט די הויפּטראָליע די מוסקעלן, נאָר די קראַפט פון דעם אימפּולס, װאָס איז צוגעקומען צו זיי פון די װילענסצענטערן. װאָס קירצער עס איז דער אין בעטראַכט גענומענער נערװען-װעג, װאָס קלענער און צאַרטער ס׳איז די מוסקעל-גרופּע, װעלכע דאַרף אָנגערעגט װערן, אַלץ קלענער איז איהר װידערשטאַנד, אַלץ שוואַכער קען זײַן דער װילענס-אימפּולס, װעלכער איז נויטיג, אום אַרויסצורופען אַ בעװעגונג.

די סאַמע אײַדעלסטע מוסקעלן, װעלכע מיר בעזיצען, זעהנען יענע פון די אויבערשטע גלידער אין האַלז, פון די אויגען, פון

מיל, פון געזיכט און פון די הענד. ס'איז גענוג דער סאַמע שוואַכסטער, ווילען אום צו ברענגען די דאָזיגע מוסקעלן אין בעוועגונג, צו פלוידערן, זיך צו פערקרימען, צו מאַכען אַ אומעטיגע אָדער אַ פרעהליכע מינע און צו זשעסטיקולירען. דערמיט בעגרענעצט זיך די האַנדלונג פון געוועהנליכע מענשען. שוועהרער אַביסעל איז שוין אַרויסצורופען אַ צוזאַמענציהונג אין די מוסקעלן פון די הענד, און נאָך שוועהרער — אין די מוסקעלן פון די פיס און פון קערפּער. דערצו פאָדערט זיך שוין אַ שטאַרקערער אימפּולס און, פאָלגליך, אויך אַ מעהר ענערגישע אַרבייט פון דעם ווילענסצענטר.

מענשען, וועלכע בעזיצען אין דער אמת'ן אַ שוואַכען ווילען, גיט זיך דעריבער זעלטען איין אויסצופיהרען נאָך אַ געוויסער פלוידעריי אָדער נאָך אַ שטאַרקער זשעסטיקולאַציע עטוואָס אַזוינס, וואָס פאָדערט אַ גאַנג אָדער אַ געוויסע אַרבייט פון די הענד. שוועהרער פון אַלץ איז אויסצופיהרען אַזעלכע בעוועגונגען, דער ציעל פון וועלכע ס'איז בייצוקומען די אויסערליכע שטערונגען, אַלץ איינס צי דאָס וועלן זיין נישט קיין אָרגאַנישע געגענשטאַנדען, אָדער לעבעדיגע בעשעפענעשען. אין אַזאַ פאַל קומט אויס דעם ווילען מנצח צו זיין נישט נאָר דעם אינערליכען ווידערשטאַנד, וועלכער קומט צו צו אונזער בעוואוסטזיין אַלס פוילקייט אָדער אַלס אַ אָבנייגונג צו דער בעוועגונג, נאָר אויך די נאַטירליכע כחות (שווערקייט, צום ביישפּיעל) אָדער די אימפּולסען פון אַנאַנדער ווילען.

דער ווילען דאַרף אַלזאָ זיין אימשטאַנד צו שיקען שטאַרקע אימפּולסען, יעדענפאַלס שטאַרקערע, פון די אימפּולסען, וואָס עס גיט דער ווילען פונ'ם געגנער, אים פאַל, ווען דער ווידערשטאַנד קומט פון אַ מענשען. אויב דער ווילען איז נישט גענוג שטאַרק דערצו, ווערן די בעוועגונגס-פאָרשטעלונגען פונ'ם אורטייל ניט פערווירקליכט אפילו אויך דאַמאָלס, ווען זיי זענען גענוג דייטליך און בעשטימט. די פערזאָן ווייסט קלאָר ווייסען, וואָס זי דאַרף צו טאָן, ווייסט זעהר לעבעדיג וועלן דאָס טאָן, און וועט עס פאָרט נישט טאָן. דאָס, וואָס מ'רופט געוועהנליך אונגעדולדיגקייט און פּחדנות, איז אין דער אמת'ן נישט קיין אַנדער זאַך, ווי די פאָרם, אין וועלכער עס דריקט זיך אויס ווילענס-שוואַכקייט. די פערזאָן שטעלט זיך נישט אָב לאַנג ביי איהר אונטערנעהמונג אָדער דערשרעקט זיך גלייך פאַר איהר אָנהייב און טרעט שוין אָב צוריק, דאָס קען פאָרקומען אין

יענעם פאל, ווען די פערזאן איז אונוויסענד און איבערטרייבט די שוועריגקייטען פון דער אונטערנעהמונג אדער ווייס זיי, נאר פיהלט, אז זיי ווענען איבער זיינע כחות. אין ביידע פעלען, בילדעט דאס אורטהייל אויס די אנגעוויזענע בעוועגונגס-פארשטעלונגען נישט גענוג קלאר, ווייל דער זכרון שטעלט איהם צו אזעלכע בילדער, אין וועלכע דער ווילען דאס זיך ארויסגעוויזען פאר צו-שוואך, אום ביי צוקומען עהנליכע שוועריגקייטען. פוילקייט און פחדנות ווענען אלזא געגרינ-דעט אויף דער איבערצייגונג אין דער שוואכער קראפט פון ווילען.

XVI.

די שטארקערע ענטוויקלונג פון די ווילענס-און דענקענס-צענטערן שטעלט אלזא פאר מיט זיך דעם ארגאנישען יסוד פון דער ערשיינונג, וועלכער מיר רופען געניע. א איינזייטיגע ענטוויקלונג פון דעם ווילענס-צענטר איז נאך נישט גענוג, אום ארויסצוגעבען א געניע. מענשען מיט ריעזיגע ווילענס קענען בייקומען אלע שטערונגען, וועלכע שטע-לען זיך ענטקעגען דער פערווירקליכונג פון זייערע בעוועגונגס-פארשטעלונגען, אין וועלכער פארם די דאזיגע פארשטעלונגען זאלען זיך נישט האבען ארויסגעוויזען: אין דער פארם פון מענשען, פון געזעצען אדער פון געגענשטאנדען; זיי וועלען אבער קיינמאל נישט זיין אימשטאנד זעלבסטשטענדיג אויסצוארבייטען צוועקמעסיגע און בעדייטענדע בעוועגונגס-פארשטעלונגען. הערקולעס האט בעוויזען זיינע צוועלף העלדענטהאטען, עוריסטעאוס אבער האט זיי איהם געמוזט אויפגעבען. מיט דער הילף פון א ריעזיגען ווילען אליין קען מען אין בעסטען פאל ווערן א ארמעע-פיהרער אונטער אלעקסאנדר דעם גרויסען, א סעלייקוס, א פטאלאמעאוס, אדער א מארשאל ביי נאפאלעאניען; קען מען ווערן א בערימטער מיניסטער אונטער דער ממשלה פון א געניאלען מאנארך, אדער, גיכער, דער אונשטערב-ליכער קייזער פון א געניאלען מיניסטער. אים ערגסטען פאל ווידער קען מען ווערען אזא שארלאטאן, וואס די מעשיות וועגען זיינע זיגען (גרוילטהאטען, ווילדע מעשים) געהען איבער פון דור

צו דור און וועֶרן דאָגאַר פעֶרציַיכעֶנט אין דעֶר היסטאָריעֶ, אָדעֶר אַ פעֶרברעֶכעֶר פון יעֶנעֶר קאַטעֶגאָריעֶ, וועֶלכעֶ וואַרפט אָן אַ אימה אויף אַלעֶ מעֶנשעֶן פון זיין צייט, — אַ צעֶזאַר באָרדזשיאָ אָדעֶר אַ שינדעֶרהאַנס. אין דעֶם עֶרשטעֶן פאַל פעֶרווירקליכט דעֶר מעֶנש די בעֶוועֶגונגס־פאָרשטעֶלונגעֶן, וועֶלכעֶ זעֶנעֶן אויסגעֶאַרבייט געֶוואָרעֶן אין דעֶם געֶניאַלעֶן דעֶנקעֶנסצעֶנטעֶר פון אַנאַנדעֶר מעֶנשעֶן, און אינים לעֶצטעֶן — די האַלב־אָדעֶר אינגאַנצעֶן אונבעֶוואוסטזיניגעֶ עֶמאָציאָנעֶלעֶ אויפרעֶגונגעֶן פון די אייגעֶנעֶ צעֶנטעֶרן.

פעֶרקעֶהרט ווידעֶר, די איינזייטיגעֶ עֶנטוויקלונג פון דעֶם דעֶנקעֶנסצעֶנטער קעֶן פאַר זיך אַליין אַרויסברענגעֶן אַ געֶניעֶ, עֶר וועֶט אָבעֶר בעֶזיצעֶן אַנאַנדעֶר האַראַקטעֶר, אָבהעֶנגיג פון דעֶר גרעֶסעֶרעֶר אָדעֶר קלעֶנעֶרעֶר עֶנטוויקלונג פון דעֶם ווילעֶנסצעֶנטער אינים פעֶרגלייך מיט די צעֶנטעֶרן פון דעֶנקעֶן. דעֶר דעֶנקעֶנס־געֶניעֶ אָהן אַ בעֶזונדער ווילעֶנסקראַפט קעֶן זיין אַ גרויסעֶר דעֶנקעֶר, אַ פילאָזאָף, אַ מאַטעֶמאַטיק אפשר אויך אַ נאַטור־פאָרשעֶר. וואָרום ביי די דאָזיגעֶ טעֶטיגקייטעֶן קומט אוים בייצוקומעֶן די סאַמעֶ שוואַכסטעֶ דינאַמישעֶ שטעֶרונגעֶן, אַרויסצוגעֶבעֶן די שוואַכסטעֶ מוסקעֶל־צוזאַמעֶנציהונגס־אימפולסעֶן; זייעֶר אורטייל דאַרף נישט אויסאַרבייטעֶן קיין גראָבעֶ בעֶוועֶגונגס־פאָרשטעֶלונגעֶן, — זיין קראַפט און גרויסקייט ווייזט זיך אַרוים אין אַ גאַנץ אַנדעֶר אַרט. פון די אַיינדריקעֶ, וואָס עֶס בעֶקומט פון די חושים, ציהט עֶס אַרוים אונגעֶוויליכעֶ, נייעֶ פאָרשטעֶלונגעֶן; פון אַ איינפאַכעֶר ציפעֶרעֶן־בעֶאָבאַכטונג — דעֶם פּיטאַגאָרעֶאישעֶן כלל, די טעֶאָריעֶ פון די ציפעֶרן, די אינטעֶגראַל־ און דיפעֶרעֶנציאַל־רעֶכנונג; פון דעֶם אַראָבפאַלעֶן פון אַ עֶפּעֶל — דעֶם געֶזעֶץ פון דעֶר צוציהונגס־קראַפט; פון דעֶם עֶמפּפינדונגס־אינהאַלט פונים בעֶוואוסטזיין — די טעֶאָריעֶ פון בעֶגריפעֶן; פון די עֶרפאַהרונגס־פאַקטעֶן אין דעֶר עֶנטוויקלונגס־לעֶהרעֶ און פאַלעֶאָנטאָלאָגיעֶ — דאָס עֶוואָלוציאָניסטישעֶ סיסטעֶם פון דאַרווין. איך קעֶן נישט מסכים זיין מיט דעֶר מיינונג פון בעֶן, וועֶלכעֶר שטעֶלט דעֶם פילאָזאָפישעֶן געֶניעֶ אין דעֶר עֶרשטעֶר רייהעֶ פון דעֶם געֶניעֶן־רייסטעֶר. מיין טעֶאָריעֶ צווינגט מיך אָבצוגעֶבעֶן דעֶם דעֶנקעֶר און פאָרשעֶר דעֶם הינטעֶרשטעֶן פּלאַץ אין דעֶם דאָזיגעֶן רייסטעֶר, וויל זייעֶר גרויסקייט איז געֶגרינדעֶט נאָר אויפ'ן דעֶנקעֶן אַליין, וואָס איז דאָך נישט אימשטאַנד אַליין, אָהן דעֶר מיטווירקונג פון ווילעֶן, צו פעֶרוואַנדלעֶן די פון איהם אויסגע־

אַרבייטע פאָרשטעלונגען (מעגען זיי אפילו זיין די שענסטע און וואונדערבאַרסטע), אין ערשיינונגען, וועלכע קענען אויפגענומען ווערן דורך די חושים. דערצו אפילו, אום זיי אויסצודריקען אָדער צו פערשרייבען, נויטיגט עס זיך אין אַ ווילענס-אימפולס. ווען דער ווילען פון דעם דאָזיגען דענקענס-געניע וואָלט זיך אַרויסוויַיזען פאַר נישט גענוג שטאַרק דערצו, אום אַרויסצורופען די טעטיגקייט פון רעדען אָדער פון פערשרייבען, וואָלטען זיינע סאַמע העכסטע פאָרשטעלונגען בלייבען נאָר ריין-סוביעקטיווע, און קיינער אויסער איהם וואָלט נישט וויסען פון זיי. זיי וואָלטען בלייבען פראָצעסען פון דער מאָלעקולאַרער בעוועגונג ביי איהם אין מוח און וואָלטען זיין צוגענגליך אַנדערע מענשען נאָר אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל די לעצטע קענען אויפנעהמען געדאַנקען פון אַ געוויסען מרחק און אויף וויפיעל מיקען בכלל אָננעהמען פאַר מעגליך אַזאַ מין טעטיגקייט, ווי לייענען יענעמס געדאַנקען.

אויב דער דענקענס-געניע בעזיצט אַ מיטעלמעסיג ענטוויקעלטען ווילענסצענטער, קען ער ווערן אַ גרויסער פאָרשער אין דעם געביט פון די עקספּערימענטאַלע (ערפאַהרונגס) וויסענשאַפטען אָדער אַ ערפינדער. דער מדות פון זייער פעהיגקייט און טעטיגקייט איז ביי די ביידע דער זעלביגער. דער עקספּערימענטאַטאָר, ווי דער ערפינדער, ביידע ציהען זיי אַרויס געזעצען פון ערשיינונגען און אַרבייטען אויס די מאַטעריעלע בעדינגונגען, וועלכע ערלויבען זיי צו פערווירקליכען די פון זיי ערפונדענע געזעצען, אין איינשטימונג מיט זייער פערלאַנג. צווישען זיי איז קיין שום טעאָרעטישער אונטערשיעד נישט פערהאַן, נאָר אַ פּראַקטישער. דער עקספּערימענטאַטאָר בעפריעדיגט זיך מיט אַזאַ קאָמבינירונג פון די בעדינגונגען און ערפאַהרונגען, וועלכע ווייזט איהם, צי די איינדריקע פון די חושים שטימען מיט די פאָרשטעלונגען פון זיין דענקען, צי עס וועט קענען פערווירקליכט ווערן אין דער ערשיינונגס-וועלט דאָס געזעץ, וועלכען ער האָט אויסגעאַרבייט און זיינע מאַרך-צענטערן און דער ערפינדער שטרעבט צו שאַפען אַזעלכע בעדינגונגען, דער אויסשליעסליכער ציעל פון וועלכע ס'איז צו פערגרעסערן די מענשליכע בעקוועמליכקייט אינם ברייטסטען זין פון די ווערטער.

דאָ אָבער מוזען מיר וואָרנען דעם לעזער און פאָראויסזאָגען, ער זאָל קיין טעות נישט האָבען. אַ ערפינדונג אָדער אַ ענטדעקונג

מוז נישט אונבעדינגט זיין די פרוכט פון אורטיילס-געניאַליטעט פער-איינינגט מיט אַ שטאַרקען ווילענס-קראַפט. דער מאָנאַך שוואַרץ האָט נאָרנישט אָנגעהויבען צו זוכען קיין פולווער, ווען זיין צוזאַמענמישונג פון שוועבעל-, סאַלפּעטער- און קוילענמאַסען האָט אויפגעריסען אין מערזשער און פּראָפעסאָר גאַלוואַני האָט נישט אָנגעהויבען צו קלערן וועגען אונבעוואוסטע נאַטורקרעפטען, ווען ער האָט די זשאַבע אויפגעהאַנגען אויף דער קופּערנער האַקע. אין אַלגעמיין אָבער בין איך בערייט אָנצוערקענען פאַר אַ צופאַל נאָר די נישט וויכטיגע ראָליע אין די גרויסע ענטדעקונגען און ערפינדונגען. יעדענפאַלס מוז מען בעזיצען אַ אונגעוועהנליכען פערשטאַנד, אום רעגעלמעסיג צו בעאָבאַכטען אונבעוואוסטע ערשיינונגען און גלייך בעמערקען, אַז דאָס קען נישט בעפרידיגענד ערקלערט ווערען מיט דער הילף פון די וויסענשאַפטליכע ידיעות, וועלכע זענען דאַן פערהאַן; אום גלייך צו געפינען די סבות פון דער ערשיינונג און אַרויסצוברענגען פון איהר נייע פאָרשטעלונגען. דער צופאַל קען אויף אַזאַ אַרט דיענען אַלס אויסגאַנגס-פונקט פאַר ענטדעקונגען אָדער ערפינדונגען נאָר דאַן, ווען ער קריגט פאַר אַ עדות — אַ מענשען מיט בעדייטענדע דענקענדע פעהיגקייטען. דער עמאָציאָנעלער, מיטעלמעסיגער מענש מיט זיין אויטאָמאַטיש-אַרבייטענדען מאַרך וועט בלייבען טויב צו די איינדריקע, וועלכע שטימען נישט איין מיט זיינע געירשהינטע און אָרגאַניזירטע פאָרשטעלונגען. ווען שוואַרצ'ס מערזשער וואָלט אויפגעריסען געוואָרען פאַר אַ דורכשניטליכען מענשען אין די אויגען, וואָלט ער זיך איבערגעצלמ'ט, געגלויבט, אַז דאָס איז דעם טייוועל'ס מלאכה, און אַרויסגעצויגען פון דער בעאָבאַכטונג זיינער נאָר די לעהרע, אַז ווייטער דאַרף ער זיך היטען, נישט אָנצורירען קיין מערזשער מיט שוועבעל. דעם פולווער וואָלט ער נישט ערפונדען.

אַ סך זעהר פרוכטבאַרע צופאַלען קומען פאָר טאָג טעגליך פאַר די אויגען פון דער מענשהייט און זענען שטענדיג פאָרגעקומען. דערצו אָבער, אום זיי צו פערשטעהן און אויסצוגעפינען זייערע געזעצען און צופאַסונגען, איז נויטיג, אַז זיי זאָלען פאָרקומען פאַר די אויגען פון אַ אונגעוועהנליך שטאַרקער דענקענסקראַפט. דאָס גאַנצע מאַטעריאַל פון די ערשיינונגען, וואָס ליגען אים גרונד פון די ביאָלאָגישע, כימישע און פיזישע וויסענשאַפטען, אין די פערשידענע עלעקטרישע, מעכאַנישע און פאַרע-ערפינדונגען, געפינט

זיך שוין פון לאַנג, פון ששת ימי בראשית אָן, אין דעם וועלכינגען צו־
שטאַנד און האָט געקענט בעאָבאַכטעט און אויסגענוצט ווערן פון
די מענשען אין דעם שטיין־פעריאָד, ווי פון אונז היינט. און דאָך,
אום איהם צו פערשטעהן און צו בעהערשען, איז נויטיג געוועזען אַזאַ
ענטוויקלונגס־שטופע פון די דענקענס־פעהיגקייטען, וועלכער ס'האָבען
נישט ערבייכט די אוראַלטע מענשען, און אויך נישט די מענשען פונ'ם
מיטעל־אַלטער. ס'איז קיין שום צווייפעל נישטאָ אין דעם, אַז נאָך
היינט אויך זענען מיר אַרומגערינגעלט מיט די סאַמע אינטערע־
סאַנטעסטע ערשיינונגען, ביי וועלכע מיר שטעלען זיך גאָרניט אָב, וועל־
כע מיר קענען זיך ניט אויסטייטשען און ערקלערן, און די געזעצען
פון וועלכע מיר זוכען גאָרנישט, ווייל צווישען די מענשען פון אונזער
צייט בעזיצט קיינער נישט גענוג דענקענסקראַפט, אום פון די דאָזיגע
איינדריקע אַרויסצוציהען נייע פאָרשטעלונגען וועגען זייער סבה
און די פאָלגען, וואָס מיקען פון זיי אַרויסבעקומען. ס'איז אָבער
וועדר מעגליך, אַז סוף כל סוף וועט פאָרט קומען אַזאַ געניע,
פאַר וועלכען דאָס וועט זיין נישט נאָר ערקלערבאַר, נאָר אויך לייכט,
און אונזערע נאָכקומענדע הרות אויף דר'ערד וועלן נישט אימשטאַנד
זיין זיך צו ערקלערן, ווי אַזוי מיר האָבען געקענט פערביינגעהן אַזעל־
כע מערקווירדיגע ערשיינונגען גאָרנישט בעמערקענדיג און גאָרנישט
הערענדיג, אַט אַלץ איינס, ווי מיר קענען נישט פערשטעהן, ווי אַזוי
מענשען זענען נישט צוגעקומען נאָך מיט טויזענדער יאָהרען צוריק
צו דער ערפינדונג פון אויפרייס־מאַטעריאַלען, פון פאַרע־מאַשינען
און פון עלעקטריציטעט.

איצט וועלן מיר לאָזען שטעהן אָן אַ זייט די נישט־וויכטיגע אַר־
ביים פון דעם צופאַל און מיר וועלן זעהן, אַז די ערפאַהרונגען אין
דעם זין פון בעקאָן: „די קלוגע פראַגען, וואָס ווערען גע־
שטעלט דער נאַטור"; ד. ה. וואָס ווערען געשטעלט מיט בעוו־
וואוסטזיין און אַבזיכט און אויף וועלכע מ'ערוואַרטעט פאָראויס אַ
בעשטימטען ענטפער, ד. ה. די מעטאָדישע אַרבייטען פון ראָבערט
מייער, העלמהאָלץ אָדער קאָך, — אַז די אַלע ערפאַהרונגען פאָדערן אַ
געניאַלען דענקענס־צענטר און אַ שטאַרק ענטוויקעלטען ווילען. דער
ווילען איז אונבעדינגט דערפאַר, וואָס ביי עקספערימענטען און ער־
פינדונגען איז בעזונדער וויכטיג דאָס, אַז די פאָרשטעלונגען, וועלכע
זענען אויסגעאַרבייט געוואָרען דורך די דענקענסצענטרן, זאָלען אָנ־

נעהמען אַ ממשות׳דיגע פאָרם, וואָס ס׳איז מעגליך נאָר מיט דער הילף פון אַ מוסקעל-טעטיגקײט, צו וועלכער ס׳זענען אונבעדינגט נויטיג ווילענס-אימפולסען.

XVII.

ווען ענדליך דער ווילענסצענטער איז אויך אַזוי אונגעהעדגליך ענטוויקעלט, ווי די דענקענס-צענטערן, ד. ה. ווען מיר האָבען פאַר זיך אַ מענשען, וועלכער שטעלט פאָר מיט זיך אין איין און דער זעלביגער צײַט אי אַ גאָניע פון ווילען אי אַ גאָניע פון דענקען, — האָבען מיר די מעגליכקײַט צו בעגריפען איינע פון יענע ערשײַנונגען, וועלכע ענדערן דעם גאַנג פון דער וועלט-געשיכטע. אַזאַ גאָניע ווײַזט זיך אַרױס ניט אין געדאַנקען און ווערטער, נאָר אין מעשים, אין האַנדלונגען. זײַן אורטײל אַרבײַט אויס נײַע פערזענליכע פאָרשטעלונגען, און זײַן ווילען איז גענוג שטאַרק און ענערגיש, אום זיי צו פערוואַנדלען אין פאַקטען, ניט קוקענדיג אויף קײנע שטערונגען.

אַזאַ מין דאָפּעלער גאָניע פעראַכטעט די בעקוועמערע מיטלען, וועלכע פירען צו דער פערקערפערונג פון די פאָרשטעלונגען, ער פעראַכטעט די קלאַנגען און געשריבענע צײכענס, און שטרעבט צו אַזעלכע פערקערפערונגס-מיטלען, וועלכע פאָדערן די בעזיעגונג פון די סאַמע שטאַרקסטע שטערונגען. ער רעדט ניט און שרײַבט ניט, נאָר טוט, ד. ה. ער הערשט איבער אַנדערע מענשען און איבער די קרעפטען פון דער נאַטור, אין אײנשטימונג מיט זײַנע פאָרשטעלונגען. אַזאַ גאָניע ווערט דאָס, וואָס ער וויל, און טוט, וואָס ער וויל. ער ענטדעקט וועלט-טײלען. ער נעהמט אײן לענדער און מאַכט אונטערטעניג פעלקער. ער מאַכט דורך דעם לעבענס-וועג פון אַלעקסאַנדער מוקדון, מחמד, קראָמוועל און נאַפּאָלעאָן. קײן מענש איז ניט אימשטאַנד צו שטעלען אַ גרענעץ זײַן הערשאַפט, נאָר סײַדען דער, וועלכער איז נאָך מעהר גאָניע פון איהם. ער טרעט אָב צוריק נאָר דאַן, ווען ער האָט געגען זיך די מעכטיגע כחות פון

דער נאַטור, וועלכע איז שטאַרקער פון זיין ווילענסקראַפט. אַ אוראַגאַן וואָלט געקענט פערניכטען קאָלומבוס'ען, אַ קראַנקהייט האָט פערקירצט דאָס לעבען פון אַלעקסאַנדער מוקדון, נאַפּאָלעאָנ'ען האָט מיט הרפה בעדעקט דער רוסישער ווינטער. דער דענקענס-צענטר קען אין זיינע פאָרשטעלונגען בייקומען אפילו דער נאַטור אַליין; דער ווילענסצענטר קען בייקומען נאָר אַזעלכע קרעפטען, וועלכע זענען שוואַכער פון איהם.

די אָרגאַניזאַציע פון אַזאַ אורטיילס-און ווילענס-געניע ברענגט מיט דאָס, אַז אין איהר איז ווענינער, און אַמאָל אויך גאָרנישט פערהאַן דאָס, וואָס מ'רופט געוועהנליך געפיהל, קינסטלערישעס געשמאַק, שענהייטס- און ליעבעסבעדערפניש. זיינע שטאַרקע צענטערן פערוואַנדלען אַלע אַיינדריקע אין קלאָרע פאָרשטעלונגען און ברענגען אַרויס פון זיי פאָלשטענדיג בעוואוסטזיניגע געדאַנקען. די אויטאָמאַטישע טעטיגקייט קומט פאָר אים אויסערסטען פאַל נאָר אין די ניעדריגע קאָאָרדינאַציאָנס- און ערנעהרונגס-צענטערן; די העכערע אָבער אַרבייטען אָריגינעל, נישט לויט געירשה'נטע מוסטערן. ער איז כמעט אינגאַנצען פריי פון די דונקעלע, האַלב- אָדער אינגאַנצען אונבעוואוסטזיניגע נייגונגען. ער איז נישט סענטימענטאַל און מאַכט דעריבער דעם אַיינדריק פון אַ קאַלטען, האַרטען מענשען. די דאָזיגע ווערטער אָבער זאָגען נאָר דאָס, אַז ער איז בעגאַבט מיט אַ ווענקענדען, און נישט עמאָציאָנעלען האַראַקטער.

מיט אַזאַ אָרגאַניזאַציע איז געוועהנליך פערבונדען נאָך איין אייגענשאַפט: דעם געניע זענען זעהר שווער צוגענגליך די פאַרטיגע געדאַנקען פון אַנדערע קעפּ. זיינע צענטערן זענען גענייגט נאָר צו אָריגינעלער אַרבייט, און נישט צו דער נאַכאַהמונג פון אַנדערע. זיי נויטיגען זיך אין אַ רויהען מאַטעריאַל פון אויסערליכע אַיינדריקע, אום זיי צו פערוואַנדלען אין נייע פערזענליכע פאָרשטעלונגען. די פריהער-פערדייהטע געדאַנקען-פּראָדוקטען, ד. ה. דאָס רייהע מאַטעריאַל פון אויסערליכע אַיינדריקע, וואָס איז שוין פערוואַנדעלט געוואָרען אין פאָרשטעלונגען דורך די מאַרך-צענטערן פון אַנדערע מענשען, — רופען אַרויס אין איהם אַ אָבנייגונג.

ביי דעם פונקט פון מיינע בעטראַכטונגען שטעלט זיך אַוועק פאַר מיר אַ שאַרפע פראַגע. אויב די געניאַליטעט שטעלט פאָר מיט זיך אַ פעראייניגונג פון אַ אונגעוועהנליך ענטוויקעלטען און

א אונגעוועהנליכען אורטייל, איב די טעטיגקייט פון געניע בע־שטעהט אין שאפען נייע אבסטראקטע פארשטעלונגען און זיי פער־ווירקליכען, טא וואס בלייבט מיר צו זאגען וועגען די עמאציאנעלע גאונים, ד. ה. וועגען די אלע דיכטער און קינסטלער? האב איך דען אין אזא פאל דאס רעכט אנצונעהמען, אז א דיכטער און א קינסטלער קאן אויך זיין א געניע? דאס דאזיגע רעכט איז אין דער אמת'ן טאקע זעהר א צווייפעלהאפטעס. לאמיר גוט געדענקען, וואס דאס איז אזוינס עמאציע. די איינדריקע פון די חושים קומען צו צו די צוגעפאסטע צענטערן פון די חושים, די ווידער ברענגען אין גאנג אנדערע צענטערן, גראדע יענע, וועלכע נעהמען אויף די איינ־דריקע צוזאמען מיט די ערשטע; זיי רעגען אויף די צענטערן פון ווילען און פון דער קאארדינאציע און אלס רעאקציע רופען זיי ארויס וועלכע ס'איז האנדלונג פון ארגאניזם, אלץ איינס, צו די האנדלונג איז א געזיכטס־אויסדריק, א ענדערונג אינ'ם פולס פון הארצען, צי א געשריי. דאס אלץ קומט פאר אויטאמאטיש, לויט א געירשה'נטער, ארגאניזירטער געוואהנהייט, אהן דער הילף פון דענקען, וועלכעס בעקומט וועגען די פראצעסען אין די נידריגע צענטערן נאר דונקעלע מיטטיילונגען אדער אגאנץ בעשטימטע אהנונג; די דאזיגע פראצעסען, וואס קומען פאר אויסערן בעוואוסטזיין, זענען עס די עמאציעס.

די פאעזיע, די מוזיק, און די מאלעריי האבען נאר איין אויפגאבע פאר זיך — ארויסצורופען עמאציעס. יעדערע פון זיי סטארעט זיך מיט דער הילף פון איהרע מיטלען ארויסצורופען אין ארגאניזם די פראצעסען, וועלכע ווערען אין דער אמת'ן פערואור־זאכט פון א בעשטימטער רייהע אויסערליכע איינדריקע און וועלכע מיר עמפפינדען אלס עמאציעס. דער לירישער דיכטער שטרעבט מיט ווערטער, דער מוזיקער מיט טענער און דער קינסטלער מיט פארבען אנצורעגען אונזערע צענטערן צו דער ארבייט, וועלכער זיי איבען אויס אין יענע פעלען, ווען די חושים גיעבען זיי איבער איינדריקע פון א שענעם און ליעבענסווירדיגען וועזען פון דעם ענט־געגענזעצטען געשלעכט, פון וועלכען ס'איז שונא, פון די צו־שטערענדע נאטור־קרעפטען, פון א ליידענדען מענשען אדער א בעשטימטער צייט פון יאהר. וואס ריכטיגער זיי קאנען ארויסהאפען און שילדערן די אין ווערטער אויסגעדריקטע אפטישע און אקוסטישע גייסטיגע שטריכען פון די געשעהענישען, וועלכע קאנען געשילדערט

ווערען מיט דער הילף פון קונסט, אלץ מעהר ועלען די עמאציעס, וואס ווערען ארויסגערופען דורך זיי, זיך דערנעהנטערן צו די עמאציעס, וואס ווערען ארויסגערופען דורך די געשעהענישען אליין.

מיר אנערקענען נישט פאר קיין קונסטווערק אזא פאעטישעס אדער קינסטלערישעס ווערק, וועלכעס רופט נישט ארויס אין אונז קיינע עמאציעס, זאגאר אויך אין דעם פאל, ווען מיר אנערקענען, אז עס איז קלוג ארומגעטראכט, אז אויף איהם איז געאפפערט געווארען א סך ארבייט און געשטיקטקייט און אז אום איהם צו שאפען האט מען געמוזט בייקומען א סך שטערונגען.

די ווירקונג פון קונסט איז אלזא געגרינדעט אויף דער אויטאמאטישער טעטיגקייט פון די נידריגע צענטערן, די טעטיגקייט אבער קאן ארויסגערופען ווערען נאר דורך אזעלכע איינדריקע, וועלכע עס איז געוואהנט צו עמפפינדען דער ארגאניזם און א גאנצע רייהע פון זיינע זיידעס; דאס שליעסט איינגאנצען אויס די מעגליכקייט פון נייעס אין קונסט. אום אויסצואיבען וועלכע ס'איז האנדלונג, מוז דאס קונסטווערק האבען פאר א אינהאלט אלטע, ארגאניזירטע איינדריקע. און האבען מיר קוים אנערקענט אלס דעם אויסגעצייכענטען שטריך פון א געניע די פעהיגקייט צו שאפען נייע, ביז אהער נישט בעוואוסטע פארשטעלונגען און פערוואנדלען זיי אין ממשותדיגע ערשיינונגען קאן זיך עס דאך שוין יעדענפאלס נישט פעראייניגען מיט קונסט, אין וועלכער עס האנדעלט זיך אויסשליסליך נאר וועגען דעם, איבערצוהורין אלטע, ארגאניזירטע ערשיינונגען, וועלכע זענען איינגענטימליך דעם גאנצען געשלעכט?

די תשובה אויף דער פראגע ברענגט מיך אין פערלעגענהייט נאר דערפאר, וואס מיר וועט אויסקומען דערביי זיך איינצורייסען מיט די איבעראל-אנגענומענע אנשויאונגען. ס'איז פאלשטענדיג זיכער, אז דער עמאציאנעלער געניע איז נישט קיין געניע. ער שאפט נישט קיין שום נייעס, גיט נישט דעם מענשליכען בעוואוסטזיין קיין מעהר רייכען אינהאלט, ענטדעקט נישט קיין אונבעוואוסטע וואהרהייטען און האט נישט קיין שום איינפלוס אויף דער ערשיינונגס-וועלט. דאך זענען פערהאן אין איהם געוויסע פסיכא-פיזישע אנלאגען, וועלכע מאכען איהם פאר א בעזונדער וועזען און צייכנען איהם אויס פון דעם מיטעלמעסיגען מענשען. די צענטערן, וועלכע רופען ארויס עמאציאנעלע טעטיגקייטען, דארפען ביי איהם ענטוויקעלט זיין שטאר-

קער, ווי אין אַ געוועהנליכען אָרגאַניזם. פון דאַנען איז געדרונגען, אַז נישט נאָר די חושים רופען אַרויס אַ מעהר אינטענסיווע טעטיגקייט אין זיינע אויטאָמאַטישע צענטערן, נאָר אויך זיין בעוואוסטזיין נעהמט בעסער אויף די דאָזיגע טעטיגקייט, ווייל זי איבט זיך אויס אין איהם מיט אַ גרעסערען געוואויש, גרויסאַרטיגער, און ציהט צו צו זיך מעהר אויפמערקזאַמקייט. דער עמאָציענעלער געניע איז אַ מעכאַנישער מוזיקאַלישער אינסטרומענט, און נישט קיין פרייאימפראָוויזירענדער און פריי-שפּיעלענדער ווירטואָז. גוט; מוזיקאַלישע אינסטרומענטען זענען דאָך אָבער פערדאַן פערשידענע, פון דאָס מוזיקאַלישע טאַבאַק-פושקע, וואָס גיט אַרויס שווינדזיכטיגע, קוים הערבאַרע טענער, ביז דעם מעכאַנישען אָרגאַן, דער דונער פון וועלכען עס מאַכט ציטערן די ווענט. דאָס זעלבע דאַרף מען זיך פאָרשטעלען, אַז די אויטאָמאַטיש אַרבייטענדע צענטערן ביי דעם עמאָציענעלען געניע זענען טאַקע מעכאַניש, נאָר זיי שפּיעלען פון דעסטוועגען אַ סך העכער, ווי די צענטערן פון אַ געוועהנליכען מענשען; אַז צווישען זיי עקזיסטירט די זעלביגע בעציהונג, וואָס צווישען דאָס טאַבאַק-פושקע און דעם אָרגאַן. דער רעזולטאַט פון דעם מעכאַניזם איז דאָס, וואָס דאָס בעוואוסטזיין פון דעם עמאָציאָנעלען געניע נעהמט אין אַ גרעסערער מאָס אַנטהייל אין זיין טעטיגקייט, ווי דאָס בעוואוסטזיין פון אַ געוועהנליכען מענשען.

אמת, זיין אַנטהייל דריקט זיך נישט אויס אין קיין שאַפענדער אַרבייט און לאָזט נישט קיין איינפלוס נאָך זיך, נאָר בעגרענעצט זיך בלויז מיט דער עמפּפינדונג אַליין. זיין דענקענסקראַפט קאָן קיין זאַך נישט ענדערען אין דער אויטאָמאַטישער אַרבייט פון די צענטערן; זי קאָן זיך נאָר צוקוקען צו דער אַרבייט און איהר בעאָבאַכטען. אין דעם בעגריף-ענטצען זין קאָן אָבער דער עמאָציאָנעלער געניע אויך בעפריעדיגען די פאָדערונגען פון נייהייט און אָריגינאַליטעט, וועלכע איך שטעל דעם געניע. אמת, ער רופט אַרויס נאָר יענע עמאָציעס, וועלכע די מענשהייט האָט בעקומען בירושה און צו וועלכע זי איז פאַלקאָם צוגעוואָהנט; ער רופט זיי אָבער אַרויס שטאַרקער, ווי אַלע מענשען פאַר איהם. זיין ווירקונג איז אַלזאָ ניי אין איהר גראַד, נישט אין איהר אַרט.

XVIII.

די רייהע פון דעם געניען-ראַנג איז געגרינדעט אויף דער וויכטיגקייט פון דעם געוועב אָדער אָרגאַן, די אויסשליעסליכע פאָלקאָמענהייט פון וועלכען עס בעשאַפט די געניאַליטעט. יעדע אַנדערע קלאַסיפיקאַציע איז נישט נאַטירליך, ווען אַפילו זי איז אַזוי שאַרפזיניג בעגרינדעט, ווי יענע, וועלכע עס גיט ביזן. וואָס מעהר דער אָנגעגעבענער מאַרך-צענטר געהער דעם מענשען אַליין, וואָס מעהר אויסשליסליך-מענשליך דער מאַרך-צענטר איז, אַלץ אַ העכערען געניע גיט אַרויס זיין בעזונדערע ענטוויקלונג. די ענטוויקלונג פון דעם ביינער-געוועב קאָן נישט אַרויסגעבען קיין געניע, ווייל ביינער האָט נישט נאָר דער מענש אַליין, נאָר אויך אַ סך אַנדערע בעלי-חיים. דאָס זעלבע איז אויך מיט די מוסקעל-געוועבען, מיט וועלכע ס'צייכענט זיך אויס אַ מילא פון קראָטאָן און וועלכע שטעלען איהם פון דעסטוועגען נישט העכער פון וועלכער ס'איז שטאַרקער חיה. אויך די צענטערן פון די חושים קאָנען נישט דיענען אַלס אָרגאַנישער יסוד פאַר געניאַליטעט, ווייל אין שאַרפזיכטיגקייט וועט דער קאָנדאָר שטענדיג איבערשטייגען דעם בעסטען מענשליכען בליק און ליכט-אויפנעהמונגסצענטר, און אין דער בעציהונג צו אַ אידעאַלען געהער (חוש השמיעה) וועט דער מענש קיינמאָל נישט אימשטאַנד זיין זיך צו פערגלייכען מיט געוויסע סאָרטען אַנטילאָפען א. א. וו.

די העכסטע צענטערן אַפילו קאָן מען אויך נישט אָנערקענען פאַר אַזעלכע, וואָס געהערען אויסשליעסליך נאָר דעם מענשען, אויב זייער פאָלקאָמענהייט געהט נישט איבער די גרענעצען פון אויטאָמאַטיזם. וואָרום אַלע העכערע בעלי חיים זענען בעגאַבט מיט דער פעהיגקייט אויטאָמאַטיש צו רעאַגירען אויף די אויזערליכע איינדריקע און די דאָזיגע רעאַקציע געהט אויך צו צום בעוואוסטזיין, אין דער געשטאַלט פון עמאָציעס. ביי עלעפאַנטען און הינד, קאָנען מיר בעמערקען, ריכטיג ווי ביי דעם מענשען, האַנדלונגען, וואָס האָבען אין זיך דעם אויסדריק פון ליעבע, האַס, נקמה, מורא און מיטלייד צוזאַמען מיט די זיי בעגלייטענדע פסיכישע אויפרעגונגען. דער איינציגער אונטערשייד צווישען אַ מענשען און אַ בעל-חי אין דער הינזיכט איז דאָס, וואָס די מענשליכע עמאָציעס קאָנען אַרויסגערופען

ווערען אויך מיט דער הילף פון א קינסטליכער נאכאהמונג, אדער מיט דער סיכבאליזירונג פון די נאטירליכע ערשיינונגען, דאן ווען די עמאציעס ביי א בעל-חי קאנען ארויסגערופען ווערען נאר דורך די ערשיינונגען אליין.

אין דער ענטשטעהונג פון עמאציעס האבען אלזא דער זכרון און דער פערשטאנד מעהר ווערט ביי א מענשען, ווי ביי בעלי-חיים. דאגעגען דאס דענקען קאן מען אנגעמען פאר א ריין-מענשליכע פעהיגקייט — אויף וויפיעל געוועהנליך עס געהט איבער די גרענצען פונ'ם איינפאכען, אונמיטעלבארען אויסטייטשען די איינדריקע פון די חושים און בילדעט אוים פון זיי נייע פערשטעלונגען; ד. ה. אויף וויפיעל עס איז אימשטאנד ארויסצוציהען פון איין אבסטראקציע אן אנדערע, א נייע. אזא מין דענקענסקראפט בעזיצט נאר דער מענש אליין און נישט קיין איין אנדער בעל-חי. און דערצו נאך איז ביי קיין אנדער בעל-חי נישט אזוי שטארק אויסגעדריקט דער ארגאנישער צוזאמענהאנג צווישען די צענטערן פון ווילען און דענקען, ווי ביי דעם מענשען.

די הויכע ענטוויקלונג פון די דענקענס- און ווילענס-צענטערן גיט אלזא ארוים א ריין-מענשליכען געניע, וועלכער שטעלט פאר מיט זיך דעם העכסטען אויסדריק פון דער ארגאנישער פאלקאמענהייט, וואס דער מענש האט עררייכט. און פון דעם שטאנדפונקט ארויסגעהענדיג דארף מען, געוועהנליך, אפגעגעבען דעם ערשטען פלאץ יענע גאונים, וועלכע פערקערפערען אין זיך די פעראייניגונג פון א ריעזיגער דענקענסקראפט און א ריעזיגען ווילען. דאס זענען ארבייטס-מענשען, דאס זענען יענע, וועלכע מאכען די וועלט-געשיכטע, וועלכע ערציהען פעלקער גייסטיג און קערפערליך, און בעשטימען זייער גורל אויף שפעטער מיט אסך יאהרען פאראויס: די גרויסע ארגאניזאטארען, געזעצגעבער, מלוכה-גרינדער, רעוואלוציאנערען מיט קלארע, דורך זיי עררייכטע ציעלען, און אויך בעזיעגער, אויב זייערע האנדלונגען זענען געבויט אויף די שטרענג בעשטימטע פארשטעלונגען פון זייער אורטייל, און נישט אויף דעם איינפלוס פון האלב-בעוואוסטזיניגע אימפולסען, אדער פרעמדע אנרעגונגען. אין דער בעציהונג צום בעגרייפען און פערשטעהן שטעהען די דאזיגע פארנעהמע גאונים אויך אזוי הויך, ווי די פון דער פאלגענדער קאטעגאריע: זיי ציהען אויך אזוי זיכער ארוים נייע פארשטעלונגען פון זייערע אויסערליכע איינדריקע; זיי געפינען

אויך אויס אזא צוזאמענהאנג צווישען ערשיינונגען, וועלכע מען קאן נישט משיג זיין מיט די חושים אליין, זייערע סבות, זייערע געזעצען, זייערע פאלגען אין דעם סאמע ווייטסטען רוים און סאמע ווייטסטער צייט. זיי שטעהען העכער פון יענע דערמיט, וואס זיי זענען אימשטאנד צו פערווירקליכען זייערע פארשטעלונגען נישט בלויז נעגען דעם ווידערשטאנד פון טויטע געגענשטאנדען, נאר אויך נעגען די שטערונגען פון לעבעדיגע ארגאניזמען, פון מענשען. האפענדיג, אז זייערע פארשטעלונגען וועלען אננעהמען א ממשות־דיגע פארם אונטער דעם איינפלוס פון ווילען, זענען זיי אימשטאנד צו שאפען אין זייער דענקען אזעלכע פארשטעלונגען, דער אינהאלט פון וועלכע ס'שטעלט פאר מיט זיך א גאנצען פאלק און זאגאר די גאנצע מענשהייט, און וועלכע זיי קאנען פערווירקליכען נאר דאן, ווען זיי מאכען די ווילענסצענטערן פון פעלקער, פון דער מענשהייט זאגאר, אבהענגיג פון זייער ווילען און דענקען.

אויף דער צווייטער מדרגה שטעהען די דענקענס־גאונים, מיט א גוט ענטוויקעלטען, נאר נישט געניאלען ווילען: די גרויסע פארשער, עקספערימענטאטארען, ענטדעקער און ערפינדער. זיי שטעהען נידריגער פון די גאוניעס פון דער ערשטער קאטעגאריע דערמיט, וואס זיי קאנען נישט בענוצען זיך מיט מענשען, ווי מיט א חיהען מאטעריאל אויף צו פערווירקליכען זייערע פארשטעלונגען. דעריבער קאנען זיי פערווירקליכען נאר אזעלכע פארשטעלונגען, וועלכע האבען פאר א אינהאלט דעם נישט לעבעדיגען שטאף. זייער ווילען איז גענוג שטארק, אום ביישקומען די טויטע שטערונגען, אבער נישט די לעבעדיגע.

דעם דריטען פלאץ פערנעהמען די ריינע דענקענס־גאונים, וועלכע בעזיצען נישט קיין שטארק־ענטוויקעלטען ווילען: די דענקער און פילאזאפען. לויט זייערע ידיעות, זייער הכמה, זייער פעהיגקייט אריינצודרינגען אין די סאמע ווייטסטע פראצעסען, און יענע, צו וועלכע מ'קען מיט די חושים אליין נישט צוקומען, זענען זיי גלייכבערעכטיגטע מיטגלידער אין דער זעלביגער גאונים־משפחה, צו וועלכער עס געהערען די מלוכה־גרינדער און ערפינדער. זייער אונפאלקאמענהייט בעשטעהט אין דעם, וואס זייערע פארשטעלונגען, וועלכע זענען אזוי גלענצענד אויסגעארבייט געווארען אין זייערע דענקענס־צענטערן, בלייבען ביי זיי אין מארך אדער — אין געסטען

פאַל — גענומען אָן די ממשות'דיגע פאָרם פון געזאָגטע אָדער געשריבענע ווערטער. קיין דירעקטען איינפלוס אויף מענשען און אויף נישט-אָרגאַנישע געגענשטאַנדען — האָבען זיי נישט. זיי רופען נישט אַרויס קיין בעוועגונגס-ערשיינונגען. אום די פּראָצעסען און די צענטערן פון זייער דענקען זאָלען אַרויסרופען אַנדערע פּראָצעסען אויסער זייער אָרגאַניזם, איז נויטיג, אַז זייערע פאָרשטעלונגען זאָלען אָנרעגען דעם ווילען פון אַ צווייטען מענשען.

נאָך די דריי קאַטעגאָריעס פון קאָגיטאַציאָנעלע געניעס, נאָך די בעזיגער פון מענשען, בעזיגער פון דער טויטער מאַטעריע און בלויזע דענקער, — געהען די עמאָציאָנעלע געניעס, וועלכע צייכנען זיך אויס פון דעם געוועהנליכען מענשען מיט אַ שטאַרקער קראַפט אין דער אויטאָמאַטישער אַרבייט פון זייערע צענטערן, און נישט מיט זייער בעזונדערער אינדיווידועלער ענטוויקלונג. זיי גיעבען נישט דעם המון קיין נייע בעוואוסטזיניגע פאָרשטעלונגען, נישט קיין בעוואוסטזיניגע בעוועגונגס-אָנרעגונגען, נאָר האַלב- אָדער אינגאַנצען אונבעוואוסטזיניגע עמאָציעס. צווישען די עמאָציאָנעלע גאונים שטעהען אויף דער ערשטער מדרגה די דיכטער, ערשטענס דערפאַר, וואָס אין זייער אַרבייט נעהמט אַ גרעסערן אַנטייל דאָס אורטייל, און צווייטענס דערפאַר, וואָס זיי ברענגען אַרויס זייער ווירקונג מיט דער הילף פון די מיטלען, וועלכע זענען אַממעהרסטען צוגעפּאַסט דערצו, צו פערקערפּערן די פערשיעדענע צושטאַנדען פונ'ם בעוואוסטזיין, אָט דעם העכסטען אינהאַלט פון אַלע קונסטען. דאָס דאָזיגע מיטעל איז — דאָס וואָרט. אין דער צייט, ווען דער קינסטלער און דער מוזיקער זענען געצוואונגען זיך צו בעגרענעצען מיט אַזעלכע שטריכען פון דעם בעוואוסטזיינס-צושטאַנד, וועלכע גיעבען די מעגליכקייט צו האַפּען פון איהם נאָר דאָס אַלגעמיינע בילד, האָט דער דיכטער די מעגליכקייט איהם שאַרף צו בעגרענעצען און צו ספּעציאַליזירען, אַזוי אַז עס וועט שוין שווער זיין איהם צוזאַמענצומישען מיט אַ עהנליכען בעוואוסטזיינס-צושטאַנד. אָהן דער מיטווירקונג פון דענקען קען זיך אים אויסערסטען פאַל בעגעהן נאָר דער לירישער פּאָעט, „די אויגען פון וועלכען עס בלאָנדזשען אַרום אין בעציבערענדען וואַהנזין" און ביי וועלכען די אַיינדריקע ברענגען אין גאַנג די שפּראַך-צענטערן אויטאָמאַטיש, גאָרנישט דורכגעהענדיג דעם בעוואוסטזיין. אין די אַלע איבריגע סאָרטען פּאָעזיע

קומט אויס דעם פּאָעט אויסצובילדען, מיט דער הילף פון אורטייל, בעוואוסטזיניגע פאָרשטעלונגען, וועלכע צייכנען זיך אויס פון דעם דענקער'ס פאָרשטעלונגען נאָר דערמיט, וואָס זייער אינהאַלט איז די פערקערפּערונג פון גע'ירשה'נטע עמאָציעס, און נישט דאָס דער־נעהן די נישט־ממשות'דיגע פערהעלטניסע צווישען ערשיינונגען.

דאָס איז די איינציגע נאַטירליכע קוואַליפיקאַציע, ווייל זי איז געגרינדעט אויף אָרגאַנישע הנחות. און דאָך איז די געוועהנליכע אָבשאַצונג פון די פערשיעדענע קאַטעגאָריעס אין דער געניאַליטעט, — אַ גאַנץ אַנדערע. קאָגיטאַציאָנעלע נאַטורען שאַ־צען דעם געניע לויט די נוצען, וועלכע ער ברענגט דער געזעלשאַפט און וועלכע זי איז אימשטאַנד צו פערשטעהן; עמאָציאָנעלע נאַטו־רען שאַצען איהם לויט דער קראַפט און דער אַנגענעהמליכקייט פון די עמאָציעס, וואָס ער קען אין זיי אַרויסרופען. די אוראַלטע געמיינדע אַנערקענט פאַר איהר וויכטיגסטען מיטגליעד דעם סאַמע שטאַרקסטען און מוטיגסטען קריעגער. די קראַפט פון די מוסקעלן און פון ווילען, ד. ה. מוט, ווערט דעריבער אַנערקענט פאַר דער שענסטער אייגענשאַפט פון אַ מענשען און דער גליקליכער, וועלכער בעזיצט עס, פערנעהמט דעם ערשטען פּלאַץ צווישען די חברים פון זיין שבט און רופט אַרויס כמעט אַ געטליכע פערעהרונג. אין אַזאַ געמיינדע קען קיין גרויסער דענקער, פאָרשער, מאַטעמאַטיק, פילאָזאָף א. אַז. וו. נישט ערקלערען קיין פּרעטענזיעס אויף אַכ־טונג. ווען צווישען די רויטהויטיגע שבטים וואָלט זיך פּלוצלונג בעוויזען אַ וועלכער ס'איז דעקאַרט אָדער ניוטאָן, וואָלט מען אויף איהם געקוקט, ווי אויף אַ נישט־נוצבאַרען מיטגליעד אין דער גע־מיינדע און געשטעלט איהם אַ סך נידריגער פון וועלכען ס'איז געשיקטען בערען־יעגער אָדער קריעגער, וועלכער טראָגט אויף זיין גאַרטעל אַ סך פון שונא אָבגענומענע סקאַלפּען. און פון דעם נוצ־ליכקייטס־שטאַנדפּונקט זענען זיי פאָלשטענדיג גערעכט, וואָרום דער אינדישער שבט, ביי דער ענטוויקלונגס־שטופּע, וואָס ער האָט ער־רייכט, נויטיגט זיך נישט אין קיין מאַטעמאַטיקער און מעטאַפיזיקער, נאָר אין פלייש און זיכערקייט. אויב מ'גיט נאָך אין אונזער ציווי־ליזירטער צייט אויך אָב אַ בכבוד'ען פּלאַץ דעם סאָלדאַט און מען דריקט אויס די טיעפסטע אַכטונג זיין מיליטערישער טאַטוירונג אויפ'ן קראַגען, אויף די אַרבעל און אויף די פאָלעס פון זיין מונ־

דיר, — איז עס נאר א ירושה פון די אנשויאונגען, וואס האבען געהערשט צווישען די ווילדע, בארבארישע פעלקער. אזא מין אכטונג איז געווען גאנץ נאטירליך און פערשטענדליך אין דעם אור־אלטען צושטאנד פון דער מענשהייט; ביי דעם היינטיגען צושטאנד אבער פון דער מענשליכער קולטור האט עס קיין שום לאגישע בעדייטונג נישט. אזוי איז אויך נאטירליך דאס, וואס די עמאציאנעלע נאטורען שאצען דעם געניע לויט די עמאציעס, וואס ער רופט ארויס ביי זיי. זיי זענען נישט אימשטאנד זעלבסטשטענדיג אדער אריגינעל צו דענקען, זייער אויטאמאטישע, ארגאניזירטע מארך־טעטיגקייט קען זיך אבער זיין גאנץ וויכטיג. זייער בעוואוסטזיין איז דעריבער אנגעפילט נישט מיט קיין קלארע פארשטעלונגען, נאר מיט די א סך מאל איבערגעהורטע האלב־דונקעלע בילדער, אין דער פארם פון וועלכע דאס בעוואוסטזיין נעהמט אויף די אויטאמאטישע טעטיגקייט פון די מארך־צענטערן.

דער אמת'ער געניע פאדערט פון די העכערע צענטערן נישט קיין גע'ירשה'נטע, נישט קיין ארגאניזירטע, נאר בעוואוסטזיניגע ארבייט, און זיי קענען איהר נישט געבען. דעריבער עקזיסטירט דער דענקענס־געניע איגנאנצען נישט פאר זיי. דאגעגען, דער עמאציאנעלער פאלשער געניע (פסעוודא־געניע) רעגט אויף די אויטאמאטישע טעטיגקייט פון זייערע צענטערן און זיי אנערקענען איהם; פאר זיי שטעלט ער פאר מיט זיך א קוואל פון עמפפינדונגען, און אזוי ווי מענשען זענען געוואהנט צו מעסטען דאס לעבען מיט דעם איינהאלט פון די איינדריקע, איז דער עמאציאנעלער געניע פאר זיי א הייליגער לעבענס־קוואל. פרויען וועלען דעריבער שטענדיג שעצען העכער דעם קינסטלער, ווי דעם דענקער און פארשער, און צווישען די פארשטעהער פון קונסט שטעהט ביי זיי אויפ'ן ערשטען פלאץ דער מוזיקער, ווייל די מוזיק גיט עמאציעס, וואס רעגען אויף דעם געשלעכטסצענטר און זענען דעריבער די טיעפסטע און אנגענעמסטע. דער קינסטלער און דער ארטיסט פערנעהמט אויך ביי זיי א בעדייטענדען פלאץ; דער ערשטער דערפאר, וואס זיין קונסט רעגט נישט אויף די דענקענדע טעטיגקייט און זיי קענען געניסען פון איהר, זיך נארנישט אנשטרענגענדיג, און דער צווייטער, אויסער דעם, אויך נאר דערפאר, וואס די ווידקונג פון זיין נאכאהמענדיר און עמאציאנעלע ניסטעס־צושטאנדען פערזיכלינבעדער

מעטיגקייט ווערט נאָך שטאַרקער אַ דאַנק דעם רייץ פון זיין פערזענליכקייט.

עמאָציאָנעלע נאַטורען און קודם־כל פרויען, שעצען דעם דיכטער אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל זיין אַרבייט איז אַ ריין־עמאָציאָנעלע, און נישט קיין קאָגיטאַציאָנעלע; זיי וועלען דעריבער דעם לירישען דיכטער שעצען העכער, ווי דעם עפּישען; דעם דיכטער, וועלכער שילדערט אויסערליכע אויפרעגענדע געשעהענישען העכער, ווי דעם דיכטער, וועלכער אַנאַליזירט גייסטיגע שטימונגען.

געוועהנליך, קען אַזאַ מין אָבשאַצונג פאַר אונז קיין שום ווערט נישט האָבען. ווען די אינטענסיוויטעט פון די אָנגערעגטע עמאָציעס וואָלט בעשלאָסען די פראַגע וועגען דעם, אויף וועלכען פלאַץ מ׳דאַרף אַוועקשטעלען דעם געניע, וואָלט פאַר דעם מאַנספערזאָן זיין געליעבטע און פאַר דער פרוי איהר געליעבטער געווען העכער פון אַלע געניעס, וועלכע די מענשהייט האָט ווען ס׳איז אַרויסגעגעבען פון זיך, ווייל ס׳איז קיין שום צווייפעל נישטאָ אין דעם, אַז יוליע אין ראָמעאָ׳ן, אָדער לעאַנדר אין העראָ׳ן רופען אַרויס אַ סך שטאַרקערע עמפּפינדונגען, ווי געטהע אָדער שעקספיר, בעטהאָווען אָדער מאָצאַרט, נישט רעדענדיג שוין, פערשטעהט זיך, וועגען קאַנט׳ן אָדער לאַפּלאַס׳ן, וועגען יוליוס צעזאַר אָדער ביסמאַרק׳ן. און איך גלויב, אַז ווען מיר וואָלטען פרעגען וועלכען ס׳איז פון די צוויי אינטערעסאַנטע פּאָרלעך, וואָלטען זיי גאָרנישט אַ קלער געטאָן אַפילו און גלייך אַנערקענט זייער יוליע׳ן אָדער לעאַנדר׳ען פאַר דעם גלענצענדסטען פון אַלע פערגאַנגענע, איצטיגע און צוקינפטיגע געניעס.

די ווירקונג פון איין פערזענליכקייט אויף דער אַנדערער קען אַלזאָ נישט דיענען אַלס מאַסשטאַב פאַר איהר בעדייטונג, ווייל די דאָזיגע ווירקונג ענדערט זיך כסדר, אָבהענגיג דערפון, צו די מענשען, אויף וועלכע די ווערט אויסגעאיבט, זענען מעהר אָדער ווייניגער געבילדעט, מעהר אָדער ווייניגער קאָגיטאַציאָנעל. אַלס אַזאַ מאַסשטאַב קען דיענען נאָר דער אויסשליסליך מענשליכער האַראַקטער פון די מאַרך־צענטערן, די אונגעוועהנליכע ענטוויקלונג פון וועלכע עם שטעלט פאַר מיט זיך דעם פסיכאָ־פיזישען יסוד פון דער ערשיינונג. און אַזוי ווי דער העכסטער און סאַמע מענשליכסטער צענטער איז דער צענטער פון דענקען, קען נאָר די ענט־

װיקלונג פון דעם צענטר שאַפען אַ געניע, װעלכער טיטיגט זיך נאָך, דערצו, אין אַ שטאַרק־ענטװיקעלטען װילענס־צענטר, אום צו מאַכען די אַרבײַט פון זײַן דענקענס־צענטר צוגענגליך פאַר די הױשים פון אַנדערע מענשען.

דער דענקענס־געניע שטעלט פאָר מיט זיך ביז היינטיגען טאָג דאָס לעצטע װאָרט פון מענשליכער פאָלקאָמענהײַט. צי װעט די אָרגאַנישע ענטװיקלונג פון דער מענשהײַט געהן נאָך װײַטער און װעלכע ריכטונגען זי װעט אָננעהמען, — װעגען דעם װאָלט געקענט אורטײַלען נאָר אַ גרױסער דענקענס־געניע, װעלכער בעזיצט די פעהיגקײַט צו שליסען פון דער געגענװאַרט אויף דער סאַמע װײַטסטער צוקונפט.

די פּסיכאלאגישע סבות פון אנטיסעמיטיזם.

הערר מאָמיגליאַנאָ הויבט אָן זיין אויסבעסערונגס־אַרטיקעל צו די בעמערקונגען פון הערן לאַריאַ וועגען „די עקאָנאָמישע יסודות פון אַנטיסעמיטיזמוס" מיט אַ פערביינונג פאַר דער „אויטאָריטעט, וואָס קיינער קאָן נישט אָבפרעגען" פון דעם דאָזיגען אויסגעצייכענטען עקאָנאָם ה' לאַריאַ. איך אָבער בעדויער, וואָס איך מוז די דאָזיגע אויטאָריטעט אונבעדינגט אָבפרעגען, און נאָך מעהר, אויף וויפיעל עס איז נוגע דעם אַנטיסעמיטיזמוס, מוז איך זי אינגאַנצען אָבלייקענען.

ווען ער פערזיכערט, אַז די סבה פון די יודישע פערפאָלגונגען און רדיפות אין מיטעלאַלטער און אין אונזערע צייטען איז די קנאה פון דעם „געטויפטען" קאַפּיטאַל קעגען דעם „גע'מל'טען" קאַפּיטאַל, בעווייזט דערמיט, אַז ער האָט נישט קיין שום בעגריף וועגען דער דאָזיגער פראַגע. איך בין זאָגאַר חושד, אַז הערר לאַריאַ, אַזוי ווי דאָס רוב פון די פאָלשטענדיג „אַסימילירטע" יודען, איז בכלל אינגאַנצען נישט בעקאַנט מיט'ן יודענטום, מיט זיין איצטיגער לאַגע און מיט זיינע עקזיסטענץ־בעדינגונגען.

מען רעדט זיך איין, אַז עמיץ, וואָס שטאַמט אַרויס פון יודען, מוז דעריבער אויך זיין בעקאַנט מיט דער יודען־פראַגע, אָדער וועניגסטענס מיט איינינע פון איהרע אַנשויאונגען, און מען ווענדעט זיך צו

איהם, כדי צו בעקומען אַ ריכטיגע ידיעה וועגען דער דאָזיגער פראַגע. פאַקטיש אָבער האָבען די אַסימילירטע יודען פערלאָרען די מינדעסטע פיהלונג מיט זייער ראַסע, וויסען נישט וועגען איהר קיין זאַך, און נאָך מעהר, זיי שטאַלצירען דערמיט. וואָס זיי וויסען נישט, און שטעלען דאָס אַרויס פאַר אַ מעלה. זיי שטודירען די פייער-לענדער און מאַכען פאָרשונגען וועגען די לאַפּען; זיי לייענען אַלץ, וואָס ווערט געדרוקט וועגען די באַטאַקודען, און אינטערעסירען זיך זעהר שטאַרק מיט די פּאַפּואַס. דער איינציגער טייל פון דער מענשהייט, וואָס זיי האַלטען נישט פאַר ווירדיג צו לעגען אויף איהם די מינדעסטע אויפמערקזאַמקייט, וועגען די יודען. זיי רעדען זיך איין, די דאָזיגע עדעלע זעעלען, אַז נאָר אונטער אַזאַ בעדינגונג וועלען די קריסטען האַלטען זייער „אַסימילאַציע" פאַר אַן אמת'ע און ריינע.

די דאָזיגע פעטערס, וועלכע שעמען זיך מיט אונז, און זאָגען זיך אָב פון זייער שטאַם, זאָג איך נישט קיין מוסר דערפאַר, וואָס זיי דרעהען זיך צו אונז אויס מיט'ן רוקען. נאָר איך פערלאַנג פון זיי, אַז זיי זאָלען בלייבען טריי דער לאָגיק פון זייער אויספיהרונג. ווען מ'ווענדעט זיך צו זיי, אום צו בעקומען ידיעות וועגען אונז, זאָלען זיי קיין ענטפער נישט געבען, כדי צו דערוואַרטען אויף אַזאַ אופן יעדען טעות וועגען זייער בעציהונג צו אונז און עהרליך מודה זיין, אַז זיי האָבען נישט קיין שייכות צו אונז.

הערר לאַרואַ זעהט די סבה פון אַנטיסעמיטיזמוס אין דער יודישער רייכקייט. דער דאָזיגער טעות קאָן זיך נאָר ערקלערען דערמיט, וואָס ער שעפּט זיינע קענטנישען וועגען יודען נאָר פון אַנטיסעמיטישע קוועלען. די „יודישע רייכקייט" עקזיסטירט נישט. דאָס האָבען די אַנטיסעמיטען פון שנאה אויסגעטראַכט, אַז יודען זענען רייך. די יעניגע רייכקייט, וועלכע איז כלל נישט די סבה פון דער שנאה צו די יודען, איז אַ צוגעגעבענע אויסגעטראַכטע לעגענדע, כדי צוגעבען כלומר'שט אַ ערקלערונג פאַר די געפיהלען, לויט וועלכע עס בענעהמען זיך מיט אונז די יעניגע, וועלכע פערשפּרייטען די דאָזיגע לעגענדע.

דער אמת איז, אַז דאָס יודישע פאָלק, ווען מיר בעטראַכטען עס אַלס גאַנצעס, איז להלוטין דאָס אָרעמסטע פון אַלע קולטורעלע פעלקער. עס קאָן אפשר זיין, דאָס עס גיבט ווילדע שטאַמען, וועלכע לעבען נאָך אין גרעסערען עלענד, אָבער די דאָזיגע פיהלען

ניט זייער עלענד, וועדרענד די יודען פון דאָס וועהר ביטער. דען די יודען האָבען אַלע בעדערפנישען פון דעם קולטור-מענש, און בעזונדערס אויך אַ נויטיגע בעדערפניש צו לערנען און צו אַר-בייטען, און האָבען ניט קיין מיטעל צו קאָנען בעפרידיגען די דאָזיגע בעדערפניש.

ווילט איהר ציפערען? איך גיעב זיי גערן. 80 פּראָצענט פון אַלע יודען פון דער וועלט וועלען פערטיילט צו אַ תּראָנישער האַלב-ערנעהרונג. זייער עקאָנאָמישע לאַגע איז פיעל ניעדריגער ווי די לאַגע פון אַלע פּראָלעטאַריאַטען פון דער וועלט. דען דער קריסטליכער פּראָלעטאַריער האָט אַמווענינגסטענס דאָס רעכט צו זוכען ארבייט אומעטום, וואו ער קאָן זי געפינען, וועהרענד די יודען אין רוסלאַנד און רומעניען, וואו עס לעבט אַ יודישע בעפעלקערונג פון 6,250,000 פּערזאָן, איז געצוואונגען צו זיין איינגעדריקט אין איניגע שטעדט, אין וועלכע עס איז פאַר זיי קיין ארבייט נישטאָ און וואו עס בלייבט זיי נאָר אויסצוקלייבען איינס פון די צוויי: אָדער צו בעטלען און אויסצוגעהן פאַמעליך פון הונגער, אָדער אויסצוגעהן שנעל פון הונגער און זיך ניט בעשליעסען צו בעטלען. 17 פּראָצענט פון אַלע יודען פערדיענען מיט גרויס מיה פונקט אַזוי פיעל, וויפיעל זיי איז נויטיג, און אַזוי ווי אָרום זיי הערשט נאָר שנאה, דעריבער וועלען זיי געצוואונגען דאָפּעלט צו ארבייטען, כדי צו דערגרייכען דורך זייער ארבייט דעם זעלבען פערדיענסט, וואָס זייער קריסטליכער קאָנקורענט. ערשט העכסטענס דריי פּראָצענט יודען לעבט זיך גוט, און וועלען אפשר אויך רייך. צווישען זיי געפינען זיך פיער אָדער פינף פאַמיליען — ניט מעהר; — וואָס זייערע נעמען, וועלכע ווערען פאַנאַנדערגעטראָגען דורך דער שנאה, זענען בעקאַנט אין דער גאַנצער וועלט. קיין איין איינע פון די דאָזיגע פאַמיליען, ניט די ראָטשילדס, ניט די הירשס, ניט די בלייכרעדער, ניט די פּאַלאַקאָוו׳ס, שטעהען ניט אויף דער רשימה פון די מיליאָרדערען פון היינטיגען קאַפּיטאַליזמוס, אויף וועלכער עס שטעהען די אַסטאָרס, די ראָקפעלער׳ס, די גולד׳ס, די וואַנדערבילט׳ס, די מאָרגאַנס, די קאַרנעדזשי׳ס א. א. וו. דערצו נאָך ווערט דאָס פערמעגען פון די יודישע עשירים אונגעהייער איבערשאַצט, דורך דער נוואַלדיגער רעקלאַמע, וואָס דער אַנטיסעמיטיזמוס מאַכט זיי צום דערמאַהנטען צוועק.

עס האָט דעריבער קיין זינען ניט און עס איז שענדליך צו

רעדען וועגען „יודישער רייכקייט"; גיכער האלט מען שטענדיג און איבעראל געדארפט הויך שרייען וועגען דעם מוראדיגען עלענד פון דער אונגעהויערער מעהרהייט פון די יודען; דאס דאזיגע עלענד איז פאר זייערע פערפאלגער א שאנדע און קעגען די רעגירונגען אני־אנקלאגע, וואס פערדעקט זיי מיט חרפה, דען דאס דאזיגע עלענד שטאמט נאר פון די אויסנאהמס־געזעצען, וועלכע פערבאטען די יודען אויסצוניצען זייערע קרעפטען און פעהיגקייטען, כדי צו פערדינען, וואס זיי נויטיג איז. און ווי באלד עס איז גאר נישטא קיין „יודישע רייכקייט", קאן זי דאך אויך נישט זיין די סבה פון אנטיסעמיטיזמוס.

איבריגענס, מען קאן נאך אויף אנאנדער אופן בעווייזען די אונבעדינגטע פאלשקייט פון העררן לאריא'ס ערקלערונג.

וואו געפינט זיך דען דער אנטיסעמיטיזמוס צו'ם מייסטען? וואו ווייזט ער זיך ארויס אין די ווילדעסטע, ערגסטע פארמען? אין רוסלאנד, אין רומעניען, אין גאליציען. דאס הייסט, גראדע אין די לענדער, וואו די יודען האבען קיין ווערט נישט אלס עקאנאמישער פאקטאר. די יעניגע יודען, וועלכע פערמאגען דארט עפעס, זענען א וועלטענע אויסנאהמע. זיי האבען נישט קיין שלעסער, נישט קיין הייזער, נישט קיין עקיפאזשען, נישט קיין מעטרעסען, זיי בעזיצען נישט קיינע באנקען, נישט קיין פאבריקען, נישט קיין אייזענבאהנען; אפילו אין די בערזען פון יענע לענדער ווערען זיי פערשוואונדען צווישען דער גרעסטער מעהרהייט פון די קריסטען. זיי זענען כלל נישט קיינע קאנקורענטען פאר די קריסטען. זיי קאנען נישט שטערען דעם „געטויפטען" קאפיטאל, ווייל זיי זענען קעגען איהם שוין צו קליין. וואס בלייבט אלזא איבער פון העררן לאריא'ס בעוויין?

גראדע דארט, וואו מען קאן געפינען איינציגע יודישע מיליאנערען, אין ענגלאנד, אין אמעריקא, אין האלאנד, איז כמעט אינגאנצען נישטא קיין אנטיסעמיטיזמוס, אדער דער אנטיסעמיטיזמוס איז דארט פיעל מילדער ווי אין די לענדער, וואו די יודען זענען בעטלער. אמת, אין פראנקרייך זענען דא רייכע יודען, און שוין איינציגע יאהר, ווי דארט איז אויך דא א שטארקער אנטיסעמיטיזמוס. נאר דער דאזיגער אנטיסעמיטיזמוס איז נישט געווענדעט קעגען דער רייכקייט פון די יודען, נאר קעגען דעם, וואס עס פעהלט זיי כלומר'שט ליעבע צו'ם פאטערלאנד, קעגען זייער „אינטערנאציאנאליזמוס". אמת,

אין דייטשלאנד שפילען די יודען א זעהר וויכטיגע ראלע אויף דער בערזע און פערנעהמען א גאנץ גרויסען פלאץ אין באנק-געשעפט און אין דער אינדוסטריע. נאר וואס זעהען מיר דארט? גראדע די רייכע יודען בעקומען אלערליי אמטליכע און געזעלשאפטליכע כבודים, וועהרענד די רדיפות ווענען אנגעווענדעט נאר קעגען די יעניגע, וועלכע האבען גאר נישט אדער האבען וועניג און וועלכע מוזען אויסנוצען זייערע פעהיגקייטען ערגיץ אנדערש אויסער דער בערזע און די באנקען. וואו זעהט איהר דען א יודישען מיליאנער, וועלכער זאל געהודפט ווערען צוליעב זיין ראסע אין רעליגיאן און זאל מוזען ליידען? וועלכע יודען ווענען בעפוצט מיט טיטלען פון גראפען און באראנען? ווענען דאס אפשר די געלעהרטע, די שריפטשטעלער, די קינסטלער? ניין און קיינמאל נישט! דאס ווענען דוכאוים, אהן איין און איינציגע אויסנאהמע, געלד-לייט אדער זייערע יורשים. די איינציגע יודען אין רומעניען, וועלכע האבען א דאנק דעם בערלינער קאנגרעס פון יאהר 1878 בעקומען בירגער-רעכטע, ווענען באנקירען. די איצטיגע יודען אין רוסלאנד, וועלכע מעגען וואהנען אין גאנצען לאנד, ווענען (אויסער די, וועלכע בעזיצען א דיפלאם פון א הויך-שולע, וואס זייער צאהל איז גאנץ ווענינ, ווייל דער פראצענט פון יודען, וועלכע ווערען צוגעלאזט אין די הויך-שולען, איז זייער קליין) די סוחרים פון „ערשטער גילדע", ד. ה. די יעניגע, וועלכע צאהלען גרויסע שטייערן, און דאס פאדערט דאך א גרויסע רייכקייט און א וויכטיגען צושטאנד אין דער האנדעלס-וועלט. אין פראנקרייך ווענען די ראטשילדס מיטגליעדער פון זשאקיי-קלוב און די הייגעס מאכען חתונה זייער טאכטער מיט א רעגירענדען פירשט.

עס איז, הייסט עס, נישט אמת, אז מען האט די יודען פיינד צוליעב זייער געלד. דען ערשטענס ווענען די געלד-יודען א יעדער וועלטענע אויסנאהמע, און צווייטענס גראדע די ווענינע געלד-יודען ליידען כלל נישט פון דער שנאה צו די יודען, ווערען אין ערגיץ נישט געהודפט, און אפילו אין די לענדער, וואו דער אנטיסעמיטיזמוס איז צום שטארקסטען, ווערען זיי געעהרט און געשעצט דורך די רעגירונגען, דורך דער געזעלשאפט און זייערע קריסטליכע קאנקורענטען, זיי ווערען דערהויבען צום אדעלשטאנד, בעקומען אמטליכע טיטלען און ארדענס און גענימען פון אלע רעכטע און אפילו פון דאס חוב בעזונדערע רעכטע פון דער פריווילעגירטער אריסטאקראטיע.

הערר מאָמיגליאַנאָ קומט שוין פיעל נעהנטער צו'ם אמת, ווען ער ווייזט אָן דערויף, אַז די הערשענדע קלאַסען זעגען עס, וואָס, בענוצענדיג זיך מיט'ן אַנטיסעמיטיזמוס אויף אַלערליי אופנים, שפּעקולירען זיי און רעכענען אויס אויף די אונוויסענהייט און די פּאָרורטיילען פון דער מאַסע און סטאַרען זיך אָבצווענדען אויף די יודען דעם כעס פון די אונצופריעדענע אויף דעם קאַפּיטאַליזמוס און אויף די שלעכטע מעשים פון די רעגירענדע. נאָר דערמיט בעשטעטיגט נאָר הערר מאָמיגליאַנאָ די פאַקטען, אָבער ער גיעט נישט קיין ערקלערונג צו זיי. פון וואַנען נעהמען זיך די פּאָראורטיילען פון דער מאַסע? פון וואַנען נעהמט זיך זייער שנאה פון לאַנג אָן צו די יודען, די שנאה, וואָס די הערשענדע קלאַסען דאַרפען נאָר אויפבלאָזען, דערהאַלטען און אויסנוצען פאַר זייער טובה?

אויף די דאָזיגע פראַגע ענטפערט נישט הערר מאָמיגליאַנאָ. איך וועל מיך בעמיהען דאָס צו טהון אָנשטאָט איהם.

דער וואָרצעל פון דער שנאה צו די יודען שטעקט אין איינער פון די עלטעסטע און אַלגעמיינסטע מערקווירדיגע איינענשאַפטען פון דעם אַרט דענקען פון דעם מענשען און אפילו פון חיות. יעדעס וועזען, וואָס איז בעשענקט מיט בעוואוסטזיין, פיהלט אַ שנאה צו אַלץ, וואָס איז אַנדערש פון איהם אין דער ערשיינונג, אין דעם אַרט פון זיין וועזען, אין זיינע געוואָהנהייטען, — אויסער אין יענע זעלטענע פאַלען, ווען דאָס וועזען, וואָס איז אַנדערש געבויט אָדער פיהרט זיך אַנדערש, איז אַרומגערינגעלט מיט אַ ליכט־קראַנץ, ד. ה. ווען עס איז גרויס, שטאַרק, וואונדערבאַר; דעמאָלט פיהלט מען נישט דערצו קיין שנאה, נאָר מען בעוואונדערט עס. בכלל אָבער איז גענוג, אַז עמיץ זאָל זיין אַנדערש ווי מיר, און ער איז אונז שוין אונאַנגענעהם. דאָס איז איינע פון די פאָרמען פון „מיזאָנעאיזמוס", יענעס מיטעל, מיט וועלכען דער אָרגאַניזמוס פערטיידיגט זיך קעגען די אָנשטרענגונג זיך צו צופּאַסען צו דער אַרומיגער וועלט, וואָס מיין גרויסער לעהרער צעזאַרע לאָמבראָזאָ האָט עס מייסטערהאַפט אַנאַליזירט און אַזוי אַ נאָמען געגעבען. און אויב די יעניגע, וועלכע זענען אַנדערש ווי מיר, זענען אַ קליינער און שוואַכער מיעוט (מינדערהייט), דעמאָלט פיהלען מיר נישט די בעדערפניש צו קעמפּפען מיט אונזער אַנטיפּאַטיע קעגען זיי, אָדער עס אפילו צו האַלטען אין זיך בסוד, נאָר זי ווייזט זיך אַרויס מיט איהר גאַנצער חוצפּה, און דאָס ווידער ברענגט דערצו,

אַז זי ענטוויקעלט זיך נאָך שטאַרקער.

דאָס איז די אַלגעמיין מענשליכע סבה פון דער שנאה, וואָס יעדע מעהרהייט פיהלט צו יעדער מינדערהייט, וואָס לעבט צווישען איהר און וואָס ציהט אויף זיך די אַרומיגע אויפמערקזאַמקייט מיט איהרע בעזונדערע, אָריגינעלע פאָרמען. וואָס אַנבעלאַנגט ספּעציעל צו אונז יודען, אַזוי קומט נאָך צו צו יענער אַלגעמיינער סבה דער אַלטער פאַנאַטיזמוס קעגען די „גאָטעס-מערדער", וועלכער לעבט נאָך אַלץ, און אַ אָבקלאַנג פון די אַבערגלויבישע לעגענדעס פון מיטעלאַלטער, וועלכע האָבען בעשולדיגט די יודען אין אַלערליי שלעכטע מעשים, ווי למשל עלילת דם, אָדער דאָס גנבה'נען די קריסטליכע הייליגקייטען א. א. וו.

פון דער דאָזיגער שנאה, וואָס אַ מעהרהייט פיהלט צו אַ מינדערהייט, וועלכע איז אַנדערש ווי זי, שטאַמט אַרויס, לויט דער נויטווענדיגקייט פון אַ פּסיכאָלאָגישען געזעץ, דאָס, וואָס די מעהרהייט מאַכט די מינדערהייט פאַר דעם שעיר לעזאזל און בעשולדיגט איהם פאַר אַלע פעהלערען און אונגליקען פון דער מעהרהייט. בשעת אויף די פעלקער פון אַלטערטום, וועלכע זענען לויט זייער אָבשאַמונג און זייער גלויבען געווען אַלע פון גלייכען אַרט, איז אָנגעפאַלען עפּעס אַ אַלגעמיין אונגליק, פאַר וועלכען זיי האָבען נישט געפונען קיין גענִיגענדע ערקלערונג אין זייערע אייגענע פעהלערען, אָדער זיי האָבען עס אויך נישט געזוכט, דאַן האָבען זיי חושד געווען, דאָס זייערע נאַציאָנאַל-געטער זענען אויף זיי אין כעס. אין די אַלע פאַלען, אין וועלכע יענע פעלקער האָבען בעשולדיגט אין זייער אונגליק די געטער, לעגען אַהיף די מאָדערנע, אויפגעקלערטע פעלקער די פעראַנטוואָרטליכקייט אויף די יודען, וועלכע לעבען צווישען זיי. דאָס איז פונקט דער זעלבער אַבערגלויבען ווי אַ מאָל, נאָר פערקליידט אין אַ פערקליידונג, וואָס די מאָדערנע מענשען האַלטען דאָס גיכער פאַר מעגליך אָנצונעהמען.

און אַזוי ווי די סבה פון אַנטעסימיטיזמוס איז אַ פּסיכאָלאָגישע אייגענטימליכקייט פון די מענשען, דעריבער גלויב איך כלל נישט אַזוי ווי דער הערר מאָמיגליאַנאַ, אַז דער אַנטיסעמיטיזמוס איז אַ „פערבייגעהענדע ערשיינונג" און וועט שנעל פערשוואונדען ווערען. ער וועט פערשווינדען נאָר דאַן, ווען מען וועט יודען אַלס יודען אויפהערען צו דערקענען צווישען אַנדערע מענשען, דאָס הייסט, ווען זיי

וועלען פערליערען זייער רעליגיאן, זייערע ראסען-טראדיציעס, זייערע אלטע זיטען און אפילו זייער אנטראפאלאגישען טיפ, זייער יודישען פרצוף. און אזוי ווי די דאזיגע פאלקאמענע אסימילאציע ווייזט מיר אויס צו זיין שווער און אונמעגליך אויסגעפיהרט צו ווערען אין גיכען, דעריבער האלט איך דעם אנטיסעמיטיזמוס פאר א עבינען בעגלייטער פון דער עקזיסטענץ פון די יודען. כל זמן זיי וועלען זיין א שוואכערע מינדערהייט צווישען אנדערע נאציאנען, און דעם איינציגען היילמיטעל קעגען דעם אנטיסעמיטיזמוס זעה איך נאר אין דעם צוריקקעהרען פון דער יודישער מאסע קיין פאלעסטינע, וואו זיי זאלען שוין נישט זיין א מינדערהייט, נאר א מעהרהייט, און דאדורך זאלען זיי פטור ווערען פון דער ווירקונג פון דעם פסיכאלאגישען געזעץ, וועלכעס איז נאר וואס ערקלערט געווארען.